

Ritka kivételek a magyar demografiában.

Rares exceptions dans la démographie hongroise.

Résumé. Dans la Hongrie d'avant-guerre, où l'on comptait 15 sortes de races et 8 confessions, la diversité des races et des religions était particulièrement frappante dans les villes, sur les frontières de langues et surtout dans les régions-sud repeuplées d'étrangers à la fin du XVIIIe siècle. Les éléments ethniques particuliers dont nous parlons ici peuvent être divisés en 3 catégories. La première comprend ceux qui ont immigré pendant les 2 derniers siècles en Hongrie, comme les Allemands et Tchèques calvinistes. La deuxième catégorie, due à une longue assimilation naturelle accomplie surtout dans les régions peuplées de races de religion différente, comprend la plupart des Hongrois appartenant à la religion gréco-orientale, les Allemands, Slovaques et Croates gréco-orientaux, les Roumains, Ruthènes et Serbes catholiques romains, les Allemands et Serbes gréco-catholiques et les Roumains calvinistes, luthériens et unitaires. Dans la troisième catégorie, entrent les Croates gréco-catholiques, les Ruthènes gréco-orientaux et les Slovaques calvinistes; parmi ces derniers, il y a probablement nombre de Hongrois devenus peu à peu slovaques. En étudiant l'origine et la position géographique de ces fragments de peuples, on trouve de curieux et instructifs exemples de l'assimilation de races.

★

Fényes Eleknek, a magyar statisztika megalapozójának úttörő munkásságát nagy értéke mellett még érdekessé is teszi az, hogy az egyházi sematizmusok révén ő nemcsak az általánosan ismert dolgokról, hanem a ritka kivételekről is tudott. Így tudta azt, hogy hazánkban a római katolikusok között nemcsak magyarok, németek, tótok és horvátok, hanem oláhok is vannak, a reformátusok pedig nem mind magyarok, hanem vannak közöttük németek, tótok, sőt oláhok és horvátok is.

Megkísérlem, hogy ezeket a néprajzi szempontból különös érdekességgel bíró ritka kivételeket itt sorjában röviden ismertessem.

A békekötés előtti Magyarbirodalom lakossága úgy fajilag, mint vallásfelekezeti megoszlás szerint is a legtarkább mozaik képét mutatta. Több mint 15-féle népfaj s vagy 8-féle vallásfelekezet között oszlott meg a népesség és ezt a sokféleséget még jobban szaporította az a körülmény, hogy az egyes vallásfelekezetekhez nemcsak egyféle fajbeliek tartoztak. A fajoknak és hitfelekezeteknek ez a tarka egyvelege érthető okokból legjobban színeződött,

kuszálódott a nyelvhatárokon és az országnak a XVIII. század végén újraterelített részein, a délvídeken.

Erről a színes mozaikról csak úgy tudunk igazán hű képet adni, ha a legkisebb részecskéit is tanulmány tárgyává tesszük s azokat külön-külön is bemutatjuk. A domináló főszínek mellett így a különben alig észrevehető legapróbb részletek is megvilágításba kerülnek és előtűnnek. Nem lehet azt állítani, hogy itt tulajdonképpen csak egészen elhanyagolható mennyiségekről lesz szó, mert az alább ismertető népelemek csak az országos összegekhez viszonyítva látszanak kicsinyeknek; a megyei és járási, de különösen a községenkénti részletezéseknél az adatokat egyes vidékeken jelentősen bővítik és érdekesen módosítják.

Nem lenne teljes és alapos a statisztika tudománya, ha ilyen szétszórtan található, de néprajzi szempontból különös érdekességgel bíró ritkaságokat részletesebben is nem ismertetne. Szerencsére az e téren búvárkodónak ma már nem kell Fényes Elek fáradságos adatszerző módszereihez folyamodnia, mert az egyes felekezetek híveinek nemzetiség szerint való megoszlását és nyelvismeretét is föltűntető adatokat az 1910. évi népszámláláskor összegyűjtötték, de ezekből eddig csak az országrészenként, illetve törvényhatóságokként csoportosított adatok közöltettek, a részletesebb adatközlés már elmaradt.

Az anyanyelvnek a hitfelekezettel és a nyelvismerettel való összevetésére az előző népszámlálások közül csak az 1880. évi alkalmával voltak figyelemmel, tehát csak ennek az adatait tudjuk az 1910. évi adatokkal párhuzamba állítani és összehasonlítás tárgyává tenni. E két népszámlálás között három évtized telt el, a faji életnek és a felekezeti viszonyoknak ilyenformán majdnem egy emberöltő alatt való változásait és együttes alakulását figyelhetjük meg.

Az alábbiakban a ritka kivételek tekinthető egyes népelemek ismertetése abban a sorrendben következik, amelyet az anyanyelvre vonatkozó adatoknál a statisztikai hivatal is követ. Így tehát, mint ritka kivételek, a magyarok közül a görögkeletiek, a németek közül a görög katolikusok, a reformátusok és görögkeletiek, a tótok közül a reformátusok és görögkeletiek, az oláhok közül a római katolikusok, reformátusok, ág. h. evangélikusok és unitáriusok, a rutének közül a római katolikusok és görögkeletiek, a horvátok közül a görög katolikusok, a reformátusok és görögkeletiek, a szerbek

közül a római katolikusok és görög katolikusok, végül az egyéb nyelvűek közül a cseh reformátusok ismertetése fog sorra kerülni.

I. A görögkeleti vallású magyarok.

Az 1910. évi népszámlálás a szorosán vett Magyarországon 40.584, a Magyarbirodalomban 40.851 ortodox keleti egyházhoz tartozó magyart talált. Országgrészenként legtöbbit a Tisza balpartján lévő megyékben, azután a Királyhágón túli részeken, a Tisza-Maros szögén és a Duna-Tisza közén. Érthető okokból azért ezeken a vidékeken, mert a görögkeletiek zömét alkotó oláhok és szerbek szintén itt laknak.

Ha görögkeleti magyarokról beszélünk, akkor bátran állíthatjuk, hogy többnyire elmagyarosodott oláhokról és szerbekről van szó, akik elszakítva fajokonai tömegétől, magyar környezetben élve, faji öntudatukat már teljesen elvesztették. A különben legnehezebben magyarosodó e két népfaj kisebb rajai a magyar nyelvhatáron átszivároghva, a magyar többségű községekben nem tudták magukat az elmagyarosodás hatása alól kivonni s az ott született generációk már nem az oláhot vagy a szerbet, hanem az állandóan és legszívesebben használt magyar nyelvet vallották anyanyelvüknek.

Pár száz évvel ezelőtt az ország több városában, mint pl. Budapesten, Kecskeméten, Miskolcon, továbbá Szentesen és Hódmezővásárhelyen voltak macedón, helyesebben görög eredetű települések is, azonban ezek görögkeleti vallású utódainak számát csak igen nehezen, a statisztikai adatgyűjtés kerekeit túlhaladó név-vegyelemzés vagy régi egyházi anyakönyvek alapján lehetne megállapítani.

Azoknak a magyaroknak, akik az első Árpád-házi királyok idejében bizánci hatás alatt a görög egyház híveié lettek, már alig vannak utódaik. Vallást cseréltek vagy beolvadtak épp úgy, mint az ugyanabban a korban szereplő izmaeliták vagy magyarosan mondva böszörmények is, akik kereskedéssel foglalkozó mohamedán vallású bolgárok voltak.

Némi alapja lehet annak a feltevésnek is,¹⁾ hogy Háromszék vármegye 1-2 községében — különösen a Mikóújfaluban és Sepsibükszádon — élő görögkeleti magyarok még az Árpád-kori görög rítusú magyar ősök maradványai és talán a szabolcsmegyei gör. kat. magyarság egy részét is a régi gör.-kel. magyarság leszármazottjainak lehet tekinteni.

¹⁾ Ferenczy Géza dr.: A gör.-keleti vallás és székelység.

1. Azok a vármegyék, melyekben a görögkeleti magyarok száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

V á r m e g y e	Összesen		E b b ő l					
	1880	1910	csak magyarul		oláhu is		szerbül is	
			b	e s z é l	b	e s z é l	s z e r b ü l i s	s z e r b ü l i s
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
Baranya	105	342	70	20·5	93	27·2	151	44·2
Bács-Bodrog	155	422	193	45·7	23	5·4	213	50·5
Csongrád	335	336	306	91·1	26	7·7	20	6·0
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	240	877	429	48·9	141	16·2	231	26·3
Zemplén	33	121	55	45·5	36	29·8	5	4·1
Békés	1.228	2.186	1.156	52·9	928	42·4	19	0·9
Bihar	2.232	8.562	4.699	54·9	3.831	44·7	16	0·2
Hajdu	41	131	104	79·4	18	13·7	7	5·3
Máramaros	15	177	65	36·7	47	26·6	5	2·8
Szabolcs	277	111	86	77·5	9	8·1	3	2·7
Arad	838	1.068	409	38·3	619	58·0	27	2·5
Csanád	531	1.008	626	62·1	347	34·4	40	4·0
Krassó-Szörény	103	599	165	27·5	351	58·6	85	14·2
Temes	135	1.070	384	35·0	532	49·7	182	17·0
Torontál	529	1.178	541	45·9	338	28·7	422	35·8
Alsó-Fehér	81	247	58	23·5	173	70·0	1	0·4
Brassó	252	527	325	61·7	181	34·4	6	1·1
Fogarás	43	108	47	43·5	40	37·0	3	2·8
Háromszék	5.508	5.660	4.867	86·0	711	12·6	1	0·0
Hunyad	175	1.468	336	22·9	1.087	74·1	35	2·4
Kisküküllő	19	103	36	35·0	56	54·4	—	—
Kolozs	32	337	90	26·7	241	71·5	2	0·6
Maros-Torda	286	1.187	666	56·1	498	42·0	16	1·3
Nagyküküllő	385	898	532	59·2	267	29·7	1	0·1
Szeben	319	172	54	31·4	98	57·0	3	1·7
Szolnok-Doboka	65	138	37	26·8	92	66·7	4	2·9
Torda-Aranyos	105	209	59	28·2	146	69·9	—	—
Udvarhely	993	867	733	84·5	128	14·8	3	0·3
Szerém	164	113	15	13·3	5	4·4	91	80·5

Magyar anyanyelvű görögkeleti volt országrészenként:

Tisza balpartján lévő megyékben ..	13.632
Királyhágón túli megyékben	12.727
Tisza-Maros szögén	7.105
Duna-Tisza közén	5.344
Duna jobbpartján	953
Tisza jobbpartján	551
Duna balpartján	226
Fiume és kerülete	46

A Duna jobbpartján csak egy vármegyében, Baranyában és két tj. városban, ú. m. Pécsen és Székesfehérvárott találunk nagyobb számú görögkeleti magyart. Nagyobb szám alatt ez esetben azt értem, hogy a létszámuk az 50-et meghaladta. Ez a szám körülbelül 10 család lélekszámának felel meg. Baranyában és székvárosában Pécsen szerb anyanyelvű görögkeletiek is vannak, azonban a Székesfehérvárott élő görögkeletieknek ma már mindössze csak $\frac{1}{7}$ -e tud szerbül is beszélni.

Fejér megyében a Duna mellékén is volt valamikor több népes szerb telep, azonban Százhalombatta község kivételével ezek a telepek részben elvándorlás folytán elnéptelenedtek, részben pedig a magyarokkal való folytonos összeházasodás következtében sorra megszűntek. Erre a sorsra jutottak a Duna felső folyása mentén lévő rác telepek is. Így Komárom városában is már csak egy régi templom meg egy temető és több családnak szerbes hangzású neve emlékeztet rájuk.

A görögkeleti magyarok nagy részének szerb, illetve oláh eredetét valószínűsíti az a körülmény, hogy jelentősebb számmal csakis az oláh-magyar és a szerb-magyar nyelvhatár mentén vagy az ahhoz közelfekvő községekben és városokban találjuk őket. Az oláh nyelvterületen belül levő városokban a görögkeleti magyarok majdnem mindenütt nagyobb számmal szerepelnek s ezt a városi élet faji ellentéteket tompító hatásának tulajdoníthatjuk. Olyan község és város, amelyben a görögkeleti magyarok száma az 50-et elérte vagy meghaladta, az egész országban 129 volt. Ebből 54 az oláh-magyar nyelvhatárnak Nagyváradtól Makóig húzódó szakaszára, 27 pedig a székelyföldi magyar nyelvmedencének nyugati oldalára esett. A közötti térképek a Nagyvárad és Gyula városok közötti területen, illetve Brassó és Sepsiszentgyörgy városok vidékén fekvő községek görögkeleti vallású lakosságának anyanyelvi viszonyait mutatják be s rajtuk úgy a magyarok oláhul tudása, mint az oláhok magyar nyelvi ismerete szemlélhető.

Országos átlagban a görögkeleti magyarok közül csak anyanyelvén 53%, oláhul is 36,5%, szerbül is 7,6% tudott. Ezek az adatok az egyes törvényhatóságokban aszerint változnak, amint az oláh vagy a szerb nyelvterülethez közelebb vagy távolabb eső vidékek arányszámait vizsgáljuk. (1. és 2. tábla.)

2. Azok a városi törvényhatóságok, melyekben a görögkeleti magyarok száma 1910-ben az 50-et meghaladta.

Város	Gör.-kel. magyarok összesen		E b b ő l					
	1880	1910	csak magyarul		oláhul is		horvátul, szerbül is	
			szám	%	szám	%	szám	%
Pécs	12	69	21	30,4	9	13,0	34	49,3
Székesfehérvár	118	118	87	73,7	5	4,2	16	13,6
Baja	34	94	26	27,7	5	5,3	63	67,0
Szabadka	41	114	32	28,1	8	7,0	61	53,5
Újvidék	22	61	15	24,6	3	4,9	29	47,5
Zombor	8	78	22	28,2	8	10,2	46	59,0
Hódmezővásárhely	360	404	342	84,7	26	6,4	20	4,9
Szeged	176	336	141	42,0	60	17,9	125	37,2
Budapest	640	2.353	852	36,2	537	22,8	638	27,1
Kecskemét	71	53	27	50,9	11	20,8	4	7,5
Miskolc	..	115	77	66,9	14	12,2	4	3,5
Nagyvárad	656	2.145	1.170	54,5	919	42,8	13	0,6
Debrecen	194	130	72	55,4	38	29,2	11	8,5
Arad	277	1.642	512	31,2	1.042	63,5	169	10,3
Temesvár	63	451	95	21,1	231	51,2	108	24,0
Kolozsvár	62	296	111	37,5	175	59,1	9	3,1
Marosvásárhely	41	407	85	20,9	318	78,1	2	4,9

A nyelvismeretre vonatkozó adatok a görögkeleti magyarok egy részének eredetére vonatkozó feltevést méginkább igazolják. Az oláhoknak és szerbeknek ez az elmagyarosodása azonban semmi esetre sem valami erőszakos és tervszerű magyarosító politika, hanem egy hosszú fronton végbement természetes asszimilálódás, kis csoportokban, elszórtan élő néptöredékeknek lassú, talán évszázadokon át történt fölszívódása következményeként állott elő.

A magyarnyelvű ortodox görögkeleti vallásúaknak a magyar uralom idejében sohasem sikerült önálló magyar egyházzá szervezkedniök, mindvégig meg kellett maradniök az oláh és a szerb nemzeti egyház kötelékében.

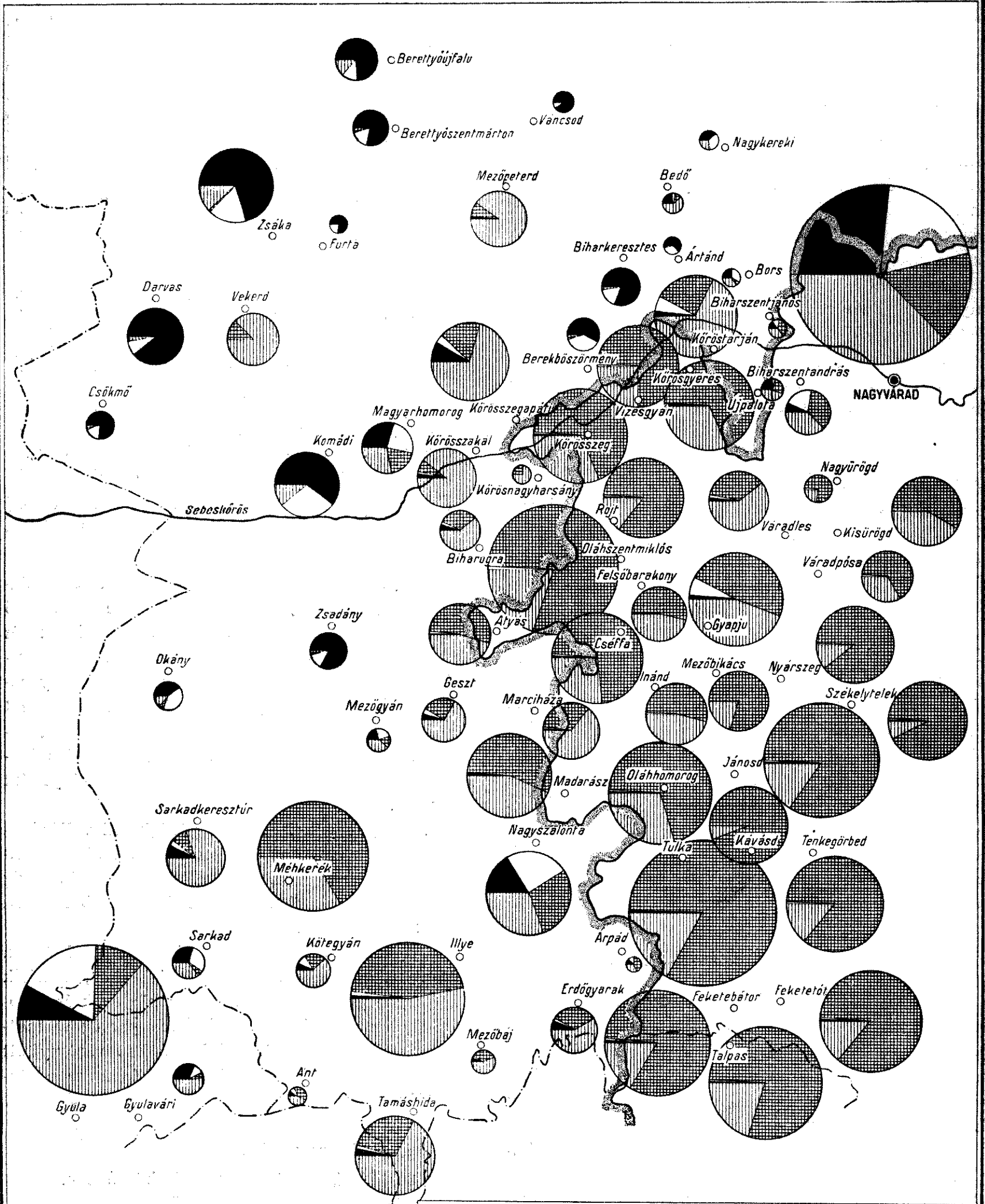
A görögkeleti magyarok abszolút többségben voltak két községben. Egyik község Bihar, a másik Háromszék megyében volt. Azok a községek és városok, ahol a görögkeleti vallású magyarság számottevő kisebbségben volt, a lakossághoz viszonyított arányszámuk szerint a következőképen csoportosíthatók:

A görögkeleti magyarok száma:

30—40 % között volt	6	községben.
20—30 %	5	"
10—20 %	15	"
1—10 %	63	"
1 %-on alul, de		
50-nél több volt	38	"

A NAGYVÁRAD ÉS GYULA VÁROSOK KÖZÖTTI MAGYAR-OLÁH NYELVHATÁR MENTÉN FEKVŐ KÖZSÉGEK GÖRÖG KELETI LAKOSSÁGÁNAK ANYANYELVE ÉS NYELVISMERETE.

Langue maternelle et connaissance de langues de la population gréco-orientale des communes situées entre les villes de Nagyvárad et de Gyula, sur la frontière des langues hongroise et roumaine.

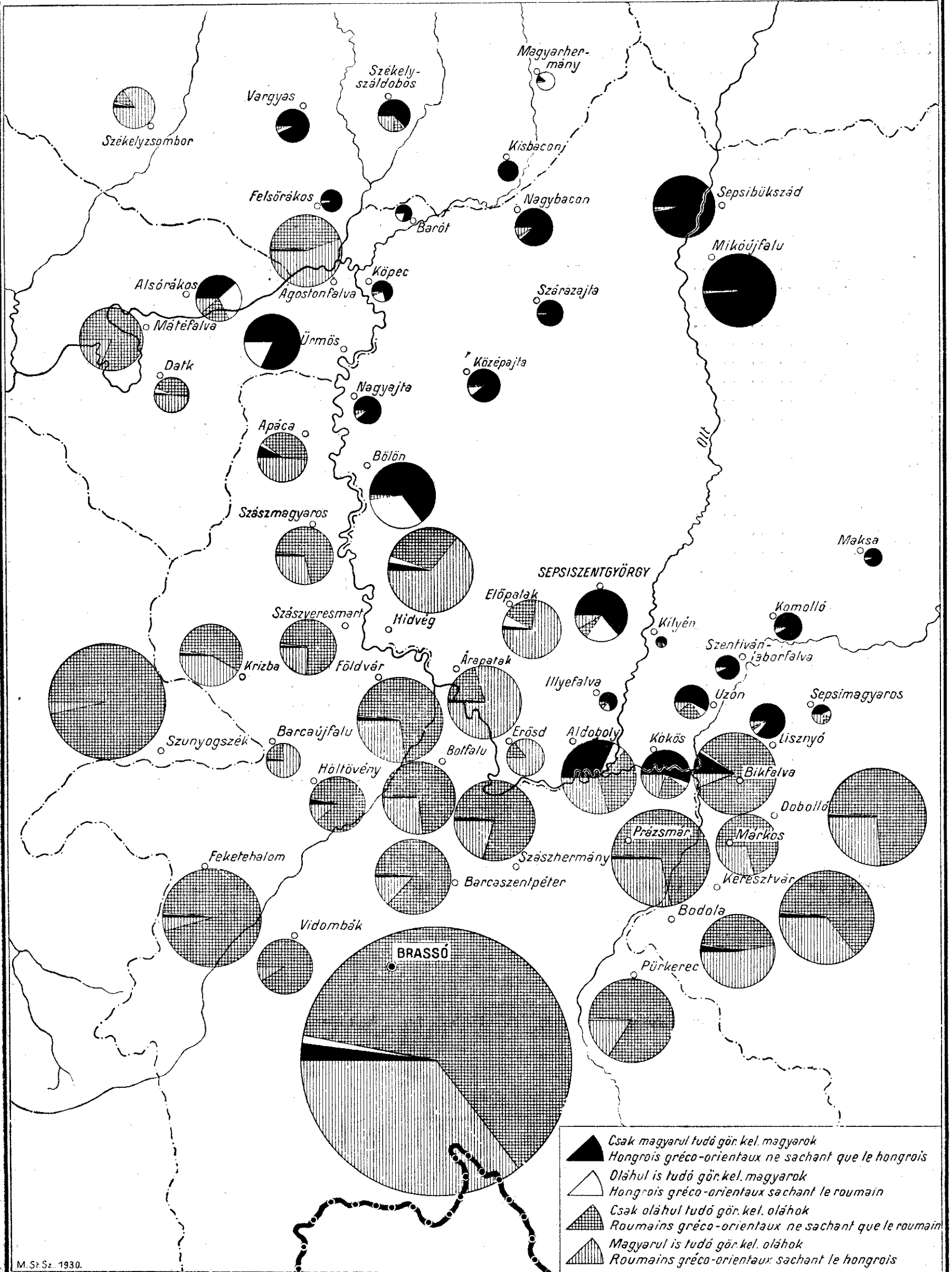

Magyar-oláh nyelvhatár Frontière des langues hongroise et roumaine
 Megyehatár Limite de comitat

Csak magyarul tudó gör. kel. magyarok		Hongrois gréco-orientaux ne sachant que le hongrois
Oláhul is		" " " sachant le roumain
Csak oláhul		" " " oláhok Roumains " " ne sachant que le roumain
Magyarul is		" " " " " sachant le hongrois

BRASSÓ ÉS SEPSISZENTGYÖRGY KÖRNYÉKE GÖRÖG KELETI LAKOSSÁGÁNAK ANYANYELVE ÉS NYELVISMERETE.

Langue maternelle et connaissance de langues de la population gréco-orientale de la région de Brassó et de Sepsiszentgyörgy.

Az 50-nél több görögkeleti magyar lakossal bíró községek (városok) számadatainak törvényhatóságoként való csoportosítását a 3. számú tábla mutatja.

3. A görögkeleti magyarok községenkénti tömörülése.

Törvényhatóság	A községek száma, melyekben 1910-ben						Összesen
	50—100	100—200	200—300	300—500	500—1000	1000—2000	
	görögkeleti magyar						
Baranya vm.	—	1	—	—	—	—	1
Pécs tjt.	1	—	—	—	—	—	1
Székesfehérvár tjt.	—	1	—	—	—	—	1
Bács-Bodrog vm.	2	—	—	—	—	—	2
Baja tjt.	1	—	—	—	—	—	1
Szabadka tjt.	—	1	—	—	—	—	1
Újvidék tjt.	1	—	—	—	—	—	1
Zombor tjt.	1	—	—	—	—	—	1
Csongrád vm.	—	—	1	—	—	—	1
Hódmezővásárhely tjt.	—	—	—	1	—	—	1
Szeged tjt.	—	—	—	1	—	—	1
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	6	—	—	—	—	—	6
Budapest szfv.	—	—	—	—	—	1	1
Kecskemét tjt.	1	—	—	—	—	—	1
Miskolc tjt.	—	1	—	—	—	—	1
Békés vm.	7	2	—	1	1	—	11
Bihar vm.	12	9	6	3	3	—	33
Nagyvárad tjt.	—	—	—	—	—	1	1
Debrecen tjt.	—	1	—	—	—	—	1
Máramaros vm.	—	1	—	—	—	—	1
Arad vm.	3	1	—	—	—	—	4
Arad tjt.	—	—	—	—	1	—	1
Csanád vm.	2	2	—	1	—	—	5
Krassó-Szörény vm.	1	—	—	—	—	—	1
Temes vm.	3	—	—	—	—	—	3
Temesvár tjt.	—	—	1	—	—	—	1
Torontál vm.	1	2	—	—	—	—	3
Alsófehér vm.	1	—	—	—	—	—	1
Brassó vm.	—	—	—	1	—	—	1
Háromszék vm.	3	9	2	2	3	—	19
Hunyad vm.	3	2	—	1	—	—	6
Kolozs vm.	1	—	—	—	—	—	1
Kolozsvár tjt.	—	—	1	—	—	—	1
Maros-Torda vm.	2	1	—	1	—	—	4
Marosvásárhely tjt.	—	—	—	1	—	—	1
Nagyküküllő vm.	—	—	1	—	1	—	2
Szeben vm.	—	1	—	—	—	—	1
Torda-Aranyos vm.	1	—	—	—	—	—	1
Udvarhely vm.	2	3	—	—	—	—	5
Összesen	55	38	12	13	8	1	129

Az ország feldarabolása következtében görögkeleti magyarjaink legnagyobb része oláh, illetve szerb uralom alá került s ennél fogva a könnyörtelen és telhetetlen balkáni sovinizmus legelső áldozatává vált. Egészen bizonyos, hogy már az első oláh, illetve jugoszláv népszámlálás eltüntette, helyesebben mondva elsikkasztotta őket és számukkal mind a két országban az uralkodó faj számát szaporították.

Az említett két utódállam adatgyűjtése sem a fajoknak hitfelekezetenként való megoszlására, sem a nyelvismeretre nem volt figyelemmel és így most jóformán semmit sem tudhatunk az elszakított területeken élő görögkeleti magyarok sorsáról, számszerinti elhelyezkedéséről.

A Székelyföldön és Erdély magyar városaiban élő görögkeleti magyaroknak akaratuk ellenére előbb-utóbb oláhokká kell lenniök, mert az oláh politikai felfogás szerint visszaoláhosításuk csak egy régi igazságtalan helyzet megszüntetését jelenti, hiszen vallásuk révén úgyszólván az oláh fajhoz voltak eddig is láncolva.

II. Görög katolikus németek.

1910. évi népszámláláskor Magyarországon a görög katolikusok közül 1734 vallotta magát német anyanyelvűnek. Ez a szétszórva található népelem szintén az asszimiláció eredményének tekinthető, mert mint a 4. számú táblázatból láthatjuk, Budapesten kívül csakis a rutének által lakott észak-

4. Azok a vármegyék, melyekben a gör. kat. németek száma 1910-ben az 50-et meghaladta.

Vármegye	Gör. kat. németek összesen		E b b ó l			
	1880	1910	csak németül		magyarul is	
			szám	%	szám	%
Bereg	45	138	46	33·3	66	47·8
Szepes	84	100	15	15·0	35	35·0
Zemplén	34	67	32	47·8	13	19·4
Máramaros	114	266	93	35·0	60	22·6
Krassó-Szörény	120	104	24	23·1	52	50·0
Beszterce-Naszód	26	51	18	35·3	22	43·1
Szeben	39	63	30	47·6	23	36·5

keleti megyékben, ú. m. Beregben, Szepesben, Zemplénben, Máramarosban, továbbá Beszterce Naszód, Szeben és Krassó-Szörény megyéknek a görög katolikus oláhok által tömegesebben lakott vidékein fordul elő.

Nagyobb csoportban, — 50-et meghaladó létszámmal, — mindössze csak két városban, ú. m. Budapesten és Temesvárott találhatjuk őket. Budapest mint az ország fővárosa óriási fölszívó erejével a legtávolabbi perifériák lakosságából is vonz magához apróbb rajokat és ennek az ország minden részéből feléje irányuló belső vándorlásnak következtében fajilag és vallásilag is a legkevertebb városaink közé tartozik. Nem csoda tehát, hogy a szünetlenül ható asszimiláció folytán lakói között a ritka kivételeknek majdnem mindegyik változtatást fel lehet fedezni.

A görög katolikus németek legnagyobb része a fentemlített megyék községeiben jóformán csak

egyesével-kettesével teljesen szétszóródva él. A faji idegenkedés és a vallási különbözőségekből eredő ellenszenv poliglott községekben az együttélés folyamánaképpen a legtöbbször eltompul, sőt az ú. n. kétnyelvűség stádiumában lévő községekben meg is szűnik és az összeházasodás is gyakrabban fordul elő. Ily körülmények között ha németek görög katolikus ruténnel, tóttal, magyarral, esetleg oláhokkal házasodnak össze, utódaiknak egy bizonyos százaléka görög katolikus lesz ugyan, de már német anyanyelvűnek vallja magát.

A görög katolikus németek közül csak németül 24·8%, azaz $\frac{1}{4}$ részük, magyarul is 47·2%, tehát közel fele tudott beszélni.

III. Református németek.

A református vallású németek száma 1910-ben a Magyarbirodalom területén 26.964, a szorosán vett Magyarországon 22.566 volt. Ezek jóformán kivétel nélkül a XVIII. század második felében végrehajtott és Bécsből császári szóra irányított tömeges sváb telepítés révén kerültek hazánknak a törökök által leginkább pusztított déli megyéibe. A protestáns vallású svábok legnagyobb része s köztük a bácskai református németek is,¹⁾ csak II. József emlékeztetes türelmi rendeletének kiadása után telepedett le mostani helyére. Legtöbbjét Bádén fejedelemségből, továbbá Württembergből és Hessenből toborozták össze. A tolnamegyeiek betelepítése már jóval előbb az 1710—1720-as években, közvetlenül a törökök kitakarodása után megtörtént. Ezeket egyes nagybirtokosok és kincstári tisztek telepítették le Tolnára akkor még lakatlan vidékeire. Volt olyan református egyházközség is, mint a simontornyai járásban lévő Nagyszékely, mely még a papját is magával hozta régi hazájából.

A református németek most majdnem mindenhol ág. h. ev. vallású németekkel vagy református magyarokkal, Szlavóniában és Bácskában pedig szerbekkel is keverődten, illetve azok szomszédságában élnek. Főbb telepeiket az anyaországban a Duna-Tisza közén, Bács-Bodrog megyében és Dunántúlon Tolna megyében találjuk; Bácskában különösen a Ferenc és a Ferenc József csatornák mellékén, a zombori, kulai és újvidéki járásokban, Tolnában a simontornyai és völgyeségi járásokban. Tekintélyesebb létszámmal szerepelnek még Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Baranya, Somogy, Arad, Temes és Hajdu megyék egy-két községében s ezenkívül néhány nagyobb városban is. A pestmegyei Soltvadkert község református németjei a legutóbbi évtizedek folyamán magyarosodtak el. A Hajdu megyében Balmazújvárosban lévő református németek nagyobb részben már szintén elmagyarosodottak.

¹⁾ Bács-Bodrog megye monografiája.

A református németek kisebb csoportokban elszórtan találhatók a trianoni békekötés előtt még hozzánk tartozó Szlavóniában, Szerém, Verőce és Pozsega megyékben is. Ezek többnyire mind az elmúlt három évtizedben Bácskából telepedtek ide át. A volt társországokban élő különböző népfajoknak vallás szerint való megoszlására vonatkozó községenkénti adatok rendelkezésre nem állnak, miért is az ott élő német reformátusságnak falunkinti számát az alábbi táblázaton csak hozzávetőlegesen, a németek és reformátusok adatainak egybevetése révén tudtam megállapítani.

A vármegyénkinti adatok az 5. sz. tábla szerint alakulnak.

5. Azok a vármegyék, melyekben a református németek száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

V á r m e g y e	Összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak németül		magyarul is	
			b e s z é l			
			szám	%	szám	%
Baranya	600	546	328	60·1	209	38·3
Somogy	425	330	54	16·4	274	83·0
Tolna	5.367	5.193	2.798	53·9	2.394	46·1
Bács-Bodrog ..	9.888	10.596	6.176	58·3	3.813	36·0
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	752	699	205	29·3	482	69·0
Hajdu	1.656	179	3	1·7	170	95·0
Arad	456	437	132	30·2	292	66·8
Krassó-Szörény	189	195	34	17·4	135	69·2
Temes	250	295	98	33·2	162	54·9
Torontál	75	140	61	43·6	58	41·4
Brassó	89	110	15	13·6	79	71·8
Hunyad	125	193	63	32·6	111	57·5
Szeben	644	253	73	28·9	148	58·5
Pozsega	43	429	166	38·7	129	30·1
Szerém	1.122	2.657	919	34·6	350	13·2
Verőce	96	786	371	47·2	139	17·1

A református németek abszolút többségben voltak Bács-Bodrog megye 1 és Tolna megye 2 községében. Azok a községek és városok, ahol a református németek számottevő kisebbséget képeztek, a lakossághoz viszonyított arányszám szerint a következőképpen csoportosíthatók:

A református németek száma:

40—50%	között volt	1	községben
30—40%	"	4	"
20—30%	"	3	"
10—20%	"	6	"
1—10%	"	17	"

1%-on alul abszolútszámban 50-nél több volt 13 községben.

A református németeknek községenként való tömörülését a 6. számú tábla mutatja.

6. A református németek községenkénti tömörülése.

Törvényhatóság	A közs. sz., melyekben 1910-ben							Összesen
	50—100	100—200	200—300	300—500	500—1000	1000—2000	2000—3000	
	református német volt							
Baranya vm.	—	—	1	—	—	—	—	1
Pécs tjv.	1	—	—	—	—	—	—	1
Somogy vm.	—	—	1	—	—	—	—	1
Tolna vm.	2	1	—	—	1	2	—	6
Pozsony tjv.	—	1	—	—	—	—	—	1
Bács-Bodrog vm.	2	1	2	—	1	5	1	12
Újvidék tjv.	—	—	1	—	—	—	—	1
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	—	—	—	1	—	—	—	1
Budapest szfv.	—	—	—	—	—	1	—	1
Hajdu vm.	—	1	—	—	—	—	—	1
Arad vm.	—	—	—	1	—	—	—	1
Temes vm.	—	1	—	—	—	—	—	1
Temesvár tjv.	—	1	—	—	—	—	—	1
Pancsova tjv.	—	1	—	—	—	—	—	1
Brassó vm.	1	—	—	—	—	—	—	1
Szeben vm.	1	1	—	—	—	—	—	2
Pozsega vm.	1	—	—	—	—	—	—	1
Szerém vm.	2	—	2	2	1	—	—	7
Zimony tjv.	—	1	—	—	—	—	—	1
Verőce vm.	—	1	—	1	—	—	—	2
Eszék tjv.	—	1	—	—	—	—	—	1
Zágráb tjv.	1	—	—	—	—	—	—	1
Fiume város	—	1	—	—	—	—	—	1
Összesen	11	12	7	5	3	8	1	47

IV. Görögkeleti németek.

1910-ben Magyarországon 2204, a Magyarbirodalomban 2494 görögkeleti vallású németet írtak össze. A népszámlálás a megyei törvényhatóságok közül legtöbbet a Tisza-Maros szögében lévő Aradban, Krassó-Szörényben, Temesben és Torontálban, a Duna-Tisza közén Bács-Bodrogban, a Királyhágón túl Szebenben és Brassóban, a szlavón megyék közül pedig Szerémben talált, amint ezt a 7. tábla mutatja. Ezekben a megyékben a németség tekinté-

7. Azok a vármegyék, melyekben a görögkeleti németek száma 1910-ben az 50-et meghaladta.

Vármegye	Gör. kel. németek összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak németül		magyarul is	
			szám	%	szám	%
Bács-Bodrog	59	72	23	31·9	29	40·3
Arad	27	54	12	22·2	35	64·8
Krassó-Szörény	224	478	116	24·3	166	34·7
Temes	112	255	66	25·9	99	38·8
Torontál	368	299	148	49·5	46	15·4
Brassó	22	67	6	0·9	26	38·8
Szeben	?	80	27	33·7	19	23·8
Szerém	86	158	16	10·1	30	19·0

lyes számban él, tehát a németekkel kevert falvakban és városokban bizonyos mértékű germanizációnak is kellett érvényesülnie. Az asszimilációnak ez a folyamata természetesen akkor lett volna teljessé és véglegessé, ha a beolvasztott elemek nemcsak a nyelvüket, de a vallásukat is felcserélték volna.

A görögkeleti németség eredetét éppúgy, mint azt a görög katolikusoknál is említettem, a legtöbb esetben németeknek görögkeleti vallású szerbekkel vagy oláhokkal való házasságában kell keresni.

A görögkeleti németek nagyobb számban egyik vármegye községében sem élnek s 50-en felüli létszámban csak 8 városban és pedig Budapesten, Pancsován, Temesváron, Versecen, Lugoson, Karánsebesen, Brassóban és Zimonyban voltak. Ezek a városok mind olyan helyek, ahol a németek mellett tekintélyes számú görögkeleti oláh és szerb elem is él.

A görögkeleti vallású németek közül csak anyanyelvén tudott 24·3%, magyarul is beszélt 41·7%. Arra nézve, hogy közülük mennyi tudott szerbül vagy olá hul, adatok, sajnos, nincsenek, pedig ezek feltétlenül igazolnák a származásra vonatkozó fenti állításomat.

V. A református tótok.

Az 1910-i népszámláláskor Magyarországon 10.085, a Magyarbirodalomban 10.645 református tót volt. Kevés kivétellel majdnem mind az ország három északkeleti vármegyéjében, az egymás mellett fekvő Abaúj-Torna, Zemplén és Ung megyékben laknak, körülbelül ama háromszögbe foglalt területen, amely Kassa, Sátoraljaújhely és Ungvár városok között fekszik. Ez a terület nagyjában Abaúj-Torna megyének kassai és füzéri, Zemplénnek gálszécsi, nagymihályi és sátoraljaújhelyi és Ung megyének nagykaposi, szobránci és ungvári járásait foglalja magában s a tót-magyar nyelvhatárnak Kassától Ungvárig terjedő szakasza mentén húzódik.

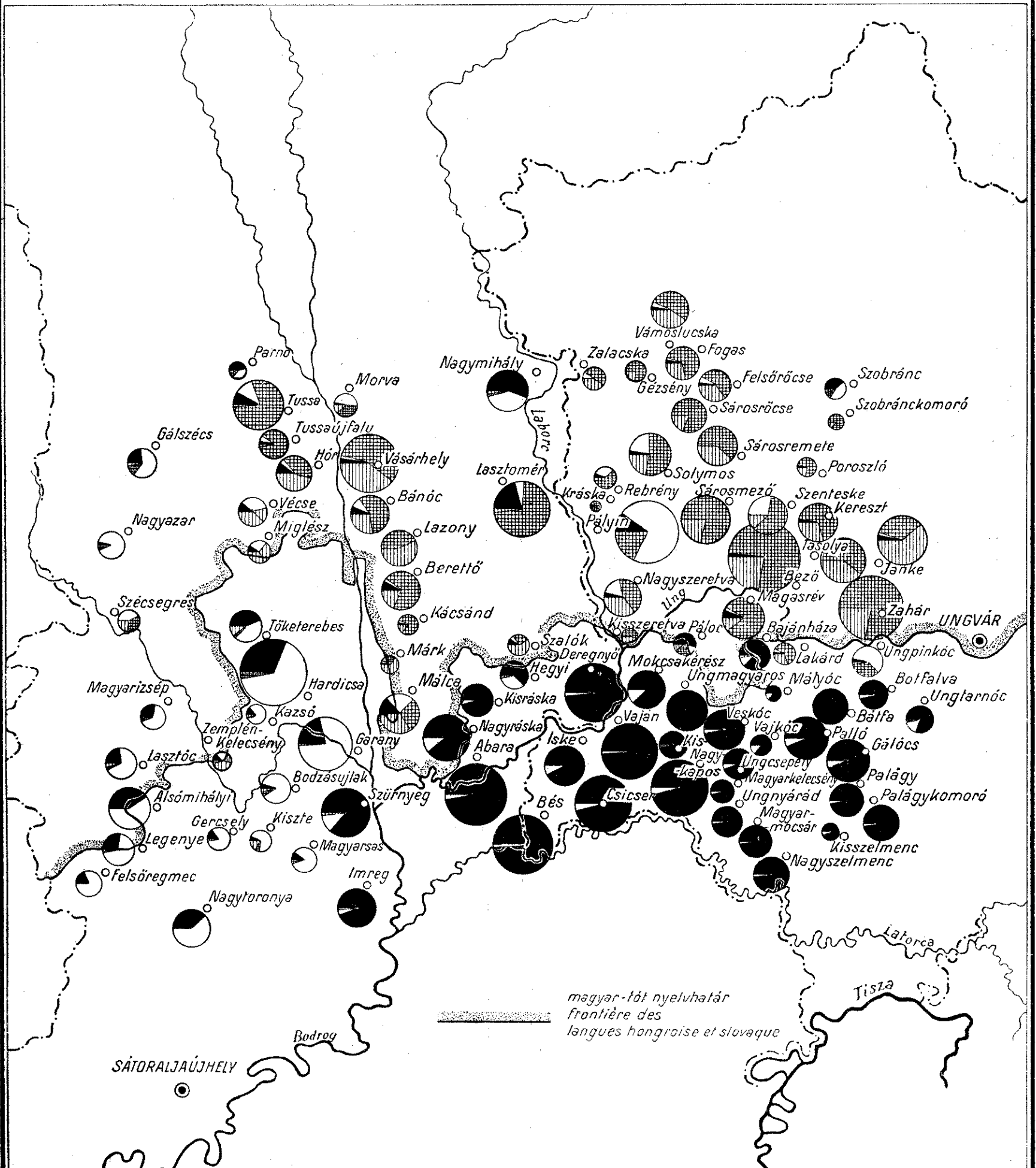
Az előbb említett három megyében levők helyzetének ismertetését azért tartom különös fontosságúnak és érdekesnek, mert ez a közel 10.000 lelket számláló népelem a nyelvhatárnak itt éppen azon a vonalán lakik, ahol a csehek a Szlovenszkónak nevezett országrész és Ruszinszkónak nevezett ruténföld között a határvonalat erőszakos módon megvonták.

A református tótság sorsát figyelemmel kell kísérenünk, mert ha a Ruténföld későbbi hovatartozandóságát majd valóban egy népszavazás fogja eldönteni, az önrendelkezés joga talán a tót felvidék határos részei számára is megérlelődik; és ha egyszer népszavazás lesz, a magyar ügynek biztos sikerére számíthatunk azokban a járásokban, ahol

A ZEMPLÉN-ÉS UNGMEGYÉKEN KERESZTÜLHÚZÓDÓ MAGYAR-TÓT NYELVHATÁR MENTÉN FEKVŐ KÖZSÉGEK REFORMÁTUS LAKOSSÁGÁNAK ANYANYELVE ÉS NYELVISMERETE.

Langue maternelle et connaissance de langues de la population calviniste des communes situées sur la frontière des langues hongroise et slovaque traversant les comitats de Zemplén et d'Ung.

magyar-tót nyelvhatár
frontière des
langues hongroise et slovaque

Csak magyarul tudó református magyar	▲	Hongrois calvinistes ne sachant que le hongrois
Tótul is tudó	△	" " sachant le slovaque
Csak tótul tudó református tót	▣	Slovaques calvinistes ne sachant que le slovaque
Magyarul is tudó	▤	" " sachant le hongrois

a magyarokon kívül ez az elég tekintélyes számú és feltehetőleg még mindig a magyarsághoz szítót reformátusság él.

A cseh kormánykörök a helyzetet fölismerve, minden eszközt felhasználnak, hogy céljaiknak, a cseh-szlovák állameszmének a református tótokat is megnyerjék. Ezek közül az eszközök közül elégnek tartom csak azt az egyet megemlíteni, hogy a cseh kormány a tót református egyházközségeket jóformán teljesen kivonta a felvidéki illetékes magyar református egyházkerület hatásköre alól, számukra hatalmi szóval, mondhatni oktrojszerűleg önálló esperességet szerveztetett és a tisztán tótnyelvű istentiszteletet minden templomban bevezette.

A lelkészek és tanítók a magyar éra alatt, mint ez a tisztán református egyházkerület régebbi népkönyveiből megállapítható, kivétel nélkül mind magyar nevű és feltehetőleg kifogástalan magyar érzésű emberek is voltak. Ebben az időben a tót egyházközségek mindegyikében legalább is minden harmadik vasárnapon még magyarul folyt az istentisztelet.

A Protestáns Szemlének 1913. évi egyik számában jelent meg egy a tót reformátusságot ismertető cikk, melyben Péter Mihály gálszécsi ref. lelkész¹⁾ hitelesnek minősíthető adatok alapján az eddigi fel fogással szemben azt vitatja, hogy az Abaújban, Zemplénben és Ungban élő református tót elem már a reformáció idejében a vele szomszédságban élő magyar reformátussággal egyidőben vette fel az új vallást. Az a tétel tehát, hogy a mai tót reformátusok valamikor magyarok voltak,²⁾ de az idők folyamán váltak volna tótokká, nevezett cikkíró szerint nem állhat meg.

Véleményem szerint, ha részben elfogadjuk is ezt a megállapítást, mégis sok okunk van feltételezni, hogy a református tótságnak igen tekintélyes hányada lehetett magyar eredetű s azon a területen, ahol most a református tótság él, a magyarság rovására nem csekély eltolódásnak kellett bekövetkeznie.³⁾ Másképpen teljesen érthetetlen volna, hogy 1715. és 1720. években végrehajtott jobbágyösszeíráskor ezen a vidéken a jobbágyok neveinek túlnyomó része miért volt magyar. Abaújban a füzéri járásnak még a legészakibb falvaiban, a Sáros megyével határos részeken is alig találtak akkor szlávos nevű jobbágyat, Zemplén és Ung megyének most református tótok által lakott községeiben pedig majdnem mindenhol legalább is feles számban voltak magyar nevű s valószínűleg magyar nyelvű jobbágyok. Nem hagyhatók egészen figyelmen kívül

Fényes Elek adatai sem,¹⁾ melyek éppen a ma leginkább tótnak mondható ungmegyei református községeket, mint pl. az Ungvár melletti Bezőt, Jenkét, Szenteskét, Sárosmezőt, Tasolyát és Zahart is tisztán magyarnak vagy oroszsal kevert magyar községnek jelzik, ugyanakkor pedig Abaújban és Zemplénben több református lakosságú községnek nemzetiségi jellegét tótnak vagy oroszsal elegyes tótnak tüntették fel.

A világháború előtti években kiadott református egyházi névtárakból azt is megállapíthatjuk, hogy a tót református községekben az egyházi tisztséget viselő ú. n. világi gondnokok legnagyobb részének teljesen magyar hangzású vezetékneve volt.²⁾ Ezen a területen a községek nevei is többnyire magyarok voltak, sőt mint a zemplénmegyei Magyarizsép és Magyarsas községek neve is mutatja, némelyiknek magyar volta és eredete a nevéből is kitűnik.

A fajkeverődés, tekintve az egyazon valláshoz való tartozást, mint kétféle népfaj érintkezési vonalán máshol, a nyelvhatár eme részén is elég erős lehetett, hiszen amint ezt a mellékelt térképen is szemlélhetjük, a tót többségű református falvakban majdnem mindenhol találunk magyar reformátusokat, éppúgy a magyar többségű református falvakban a legtöbb helyen szerepel tót anyanyelvű reformátusság is. Erre mutat az a körülmény is, hogy ezen a területen a reformátusságnak a két faj közötti megoszlási arányszáma évtizedről-évtizedre a legtöbb községben nagy ingadozásokat mutat. Egyes községekben a magyarul tudó református tótok 1910-ben már tótul tudó református magyarnak vallották magukat s viszont több helyen a tótul tudó magyarok magyarul tudó tóttá változtak át.

8. Azok a vármegyék, melyekben a református tótok száma a 100-at meghaladta.

Vármegye	Református tótok összesen		E b b ó l			
	1880	1910	csak tótul		magyarul is	
			b e s z é l szám	%	s z é l szám	%
Abaúj-Torna ..	1.139	840	338	40·2	502	59·8
Sáros	31	101	68	67·3	31	30·7
Ung	4.666	5.086	3.598	70·8	1.480	29·1
Zemplén	3.376	2.842	1.899	66·8	935	32·9
Békés	66	106	18	17·0	88	83·0
Szerém	76	450	66	14·7	49	10·9

¹⁾ Fényes Elek: Magyarország Statisztikai és Geografiai Szótára.

²⁾ Pályinban Balogh, Nagyszeretván Bartóffy és Iskey, Jenkén Nagykokos, Keresztesen Dudás, Felső-rőcsén Olcsváry, Sárosmezőn Szabados, Zahoron Balázs, Tarcavajkócon Juhász és Csorba, Alsóhutkán Sipos, Morván Lehotay, Málcán Matyi, Vécsén Bodnár, Tussán Nemes, és Gazda, Bezőn Szabados, Kiszzeretván Szabó, Miglészen Sanyó és Bodnár, Lasztoméren Gergely, Eszkároson Bartók, Bánócon Papcun.

¹⁾ Péter Mihály: A hazai tót ref. énekeskönyv története. Protestáns Szemle, 1913. évi 1. füzet.

²⁾ Balogh Pál: Népfajok Magyarországon.

³⁾ Magyarország népessége a Pragmatika Szankció korában.

Ebben a zónában a magyar reformátusságnak igen nagy hányada tudott tótul s ugyanakkor a tótoknak tekintélyes százaléka magyarul. A magyarul tudó református tótok száma Abaújban 59·7%, Zemplénben 32·9%, Ungban pedig 29·1% volt. Ez utóbbi megyében a magyarul tudók arányszáma nyilvánvalóan azért a legcsekélyebb, mert itt a tót reformátusság a legtömörebben lakik. (8. tábla.)

Az 1920. évi cseh népszámlálás a tótul tudó magyar reformátusokat a legtöbb községben egyszerűen tótnak minősítette, a nyelvismeretre vonatkozó adatgyűjtést pedig mellőzte. Az eltótosítás kirivóbb eseteit a 9. számú táblán szemléltetjük.

9. Azok a községek, melyekben az 1920. évi cseh népszámlálás szerint a református magyarság nagyobb része tót anyanyelvűvé vált.

K ö z s é g	Magyar		Tót		Református		Tótul tudott 1910-ben	
	1910	1920	1910	1920	1910	1920	magyar	magyar ref.
<i>Abaúj-Torna vm.</i>								
Alsócsáj	130	1	88	217	34	36	117	31
Eszkáros	287	9	144	506	88	78	246	74
Garbócbogdány ..	379	90	103	323	112	106	321	88
Györke	320	293	293	344	301	317	283	219
Hernádesány .. .	824	86	553	1346	349	329	542	227
Hernádgönyű .. .	211	—	139	359	34	21	185	24
Hernádsadány .. .	793	97	112	674	145	134	524	104
Magyarböd	571	432	24	153	480	448	441	372
Petőszinye	183	52	519	645	156	179	166	97
Regeteruszka .. .	397	20	319	707	76	73	380	67
<i>Zemplén vm.</i>								
Kazsó	210	56	66	200	62	67	181	51
Garany	1130	144	116	892	384	229	953	300
Kiszte	77	36	268	308	76	80	66	55
Kolbása	487	90	154	493	164	125	405	121
Magyarsas	397	47	159	513	105	105	342	89

Összevetve tehát minden adatot és körülményt, a református tótság eredetének problémáját a leghelyesebben akként tisztázhatjuk, hogy ezeket részben tót eredetű, de a magyarsággal évszázadok óta folytonosan keveredő népcsoportnak kell tekinteni.

A református tótság abszolút többségben van hat községben. Ezek a községek mind Ung megyében vannak. Olyan község, amelyben a református tótság arányszáma a 40—50% között volt, Ungban kettőt, Zemplénben egyet, amelyben 30—40% között volt, Abaúj-Tornában kettőt, Ungban négyet, Zemplénben egyet, amelyben 20—30% között volt, Abaúj-Tornában egyet, Ungban hármat, Zemplénben ötöt, amelyben 10—20% között volt, Abaúj-Tornában hármat, Ungban ötöt, Zemplénben hetet és ahol csak 1—10% között volt, Abaúj-Tornában kettőt, Ungban négyet, Zemplénben kettőt találunk.

Az 1%-ot el nem éri, de az 50-es létszámot meghaladják három városban, ú. m. Kassán, Budapesten és Békéscsabán. A református tótoknak községenként való tömörülését a 10. számú tábla mutatja.

10. A református tótok községenkénti tömörülése.

Törvényhatóság	A községek száma, melyekben 1910-ben					Összesen
	50—100	100—200	200—300	300—500	500—1000	
	református tót volt					
Budapest sz. f. v.	1	—	—	—	—	1
Abaúj-Torna vm.	3	2	—	—	—	5
Kassa t.j.v.	1	—	—	—	—	1
Ung vm.	7	7	4	2	2	22
Zemplén vm.	4	6	1	2	—	13
Békés vm.	1	—	—	—	—	1
Összesen	17	15	5	4	2	43

A reformátusság anyanyelv szerinti megoszlását s köztük a tótok és magyarok kölcsönös nyelvismereti viszonyait a térkép szemlélteti.

VI. Görögkeleti tótok.

Az 1910. évi népszámláláskor a szorosán vett Magyarországon 680, a Magyarbirodalomban pedig 706 görögkeleti vallású tótot írtak össze. Figyelembe veendő számban csak két megyében (l. 11. sz. táblát) és pedig Békés megyében Békéscsaba városában és Temes megyében az újaradi járásban lévő Fönlak községben találjuk őket.

11. Azok a vármegyék, melyekben a görögkeleti tótok száma a 100-at meghaladta.

Vármegye	Görögkeleti tótok összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak tótul		magyarul is	
			szám	o/o	szám	o/o
Békés	323	168	58	34·5	110	65·5
Temes	143	142	20	14·1	30	21·1

Származásuk magyarázatát csakis görögkeleti vallású oláh csoportoknak tót környezetben való asszimilálódásában kereshetjük. A Fönlak községben élő 94 görögkeleti tót odatelepülésének történetére nézve adatokat nem találtam és így szinte megmagyarázhatatlannak látszik származásuk. Fönlak községben 1880 óta mindig vannak görögkeleti tótok és más vallású tót elem tulajdonképpen nincs is. Adat hiányában tehát csakis azt lehet feltételezni, hogy az odatelepedett tótság előbbi vallása görög katolikus volt, azonban egyházi gondozás, illetve templom hiányában a görögkeleti templom-

ban való járást megszokta és idővel vallását is átcserele, de őseinek nyelvét, a tótot még megőrizte.

Ezt a feltevést némileg megerősíteni látszik az a körülmény is, hogy az aránylag nem nagy távolságra Csanád megyében a Maros mentén fekvő Sajtény és Nagylak községekben elég tekintélyes számban (85-öt, illetve 126-ot) találunk görög katolikus vallású tótokat. Nem lehetetlen tehát, hogy a főnlaki görögkeleti tótok erről a vidékről ideszállingózott görög katolikus tót családok leszármazottjai. Az 1910. népszámláláskor még két görög katolikus tót volt Fönlakon.

Annyi bizonyos, hogy a görögkeleti tótságnak éppen úgy, mint a görögkeleti németnek, nemcsak száma, de már pusztán léte is döntő bizonyíték el-lenségeink ama rosszhiszemű állításával szemben, hogy a görögkeleti vallású magyarok nem mások, mint erőszakkal megmagyarosított oláhok és szerbek, mert hiszen figyelembe véve a magyar nép-fajnak a szerbekkel és különösen az oláhokkal való hosszú érintkezési vonalát, nagy területeken való többszörös keverődöttségét, azt mondhatjuk, hogy a magyarság viszonylag alig olvasztott magába többet ebből a kétféle fajta népből, mint a jóval kisebb számú németiség és a tótság. Békéscsaba a maga 28.000 tótjával egyedül tudott 180 görögkeletit tóttá tenni. Magyar nyelvterületen semmiel sem haladt nagyobb tempóban és arányban az elszórtan élő görögkeleti oláhok és szerbek nyelvi átalakulása és magyarrá válása.

A görögkeleti tótok közül csak tótul 29·8%, tehát nem egészen egyharmadrész, magyar nyelven is 50·4%, azaz felerésze tudott beszélni.

VII. Római katolikus oláhok.

1910-ben a római katolikus oláhok száma Magyarországon 8.442, a Magyarbirodalomban 8.531 volt. Legnagyobb részük a Tisza-Maros szögének, a Tisza balpartjának és Erdélynek oláhtöbbségű megyéiben s azután teljesen szétszórtan a Duna-Tisza közén leginkább a fővárosban, Budapesten és annak közvetlen környékén lévő községekben él. Olyan község, illetve város, melyben létszámuk az 50-et meghaladja Budapesten kívül az egész országban mindössze 20 volt. Többségben voltak Krassó-Szörény vármegye két községében és pedig a Maros mellett fekvő Bulcsón, továbbá a Temes völgyében lévő Temesszlatinán. Tekintélyesebb számban még Alsó-Fehér megyében, a Gyulafehérvár szomszédságában lévő Borbánd községben élnek, de többségben itt már a görögkeleti vallású oláhok vannak. Temesszlatina község katolikus hiten lévő oláhjai valószínűleg krassován-bolgár eredetűek.¹⁾ Adatok vannak rá, hogy a múlt század elején a

¹⁾ Czirbusz Géza: A krassószörényi krassovánok.

12. Azok a vármegyék, melyekben a róm. kat. oláhok száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

Vármegye	Összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak oláhu l		magyarul is	
			b e s z é l			
			szám	%	szám	%
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	105	101	18	17·8	80	79·2
Bihar	75	234	101	43·2	130	55·6
Szatmár	151	279	144	51·6	129	46·2
Arad	194	291	147	50·5	126	43·3
Krassó-Szörény	1.892	2.400	1.922	80·1	299	12·5
Temes	194	365	137	37·5	143	39·2
Torontál	512	271	158	58·3	69	25·5
Alsó-Fehér	293	575	387	67·3	133	23·1
Beszterce-Naszód	247	418	215	51·4	158	37·8
Csik	25	112	44	39·3	68	60·7
Hunyad	724	1.101	563	51·1	499	45·3
Kolozs	120	160	115	71·9	39	24·4
Maros-Torda	140	106	46	43·4	56	52·8
Szeben	85	116	56	48·3	41	35·3
Szolnok-Doboka	123	306	215	70·3	88	28·8

község róm. kat. lakosságából az öregebbeknek egy része még ezt a délszláv nyelvet beszélte. A Bulcsón lakó római katolikus oláhok túlnyomó részben magyar eredetűek. A magyar nyelvet közülük most is több mint egyharmada (36·1%) beszéli. Bulcsó állítólag egyike a legrégebbi Árpádkori telepítésű ősi magyar községeknek¹⁾ s talán egyedüli roncsa a régi Temes és Krassó vármegyék marosmelléki magyar telepeinek.

Borbánd község a hozzá közel fekvő Vajasddal együtt a székely határőrezred egyik telepét alkotta.²⁾ Vajasd község református magyarjai még megőrizték nemzetiségüket, azonban a borbándi római katolikus magyarok nem tudtak ellenállni az oláhosodási folyamatnak és ma már csak alig $\frac{1}{7}$ részük vallja magát magyar anyanyelvűnek. 1880-ban még 346 volt Borbándon a római katolikus magyarok száma.

A többi elszórtan élő római katolikus oláhságban éppen úgy, mint azt a református és az ág. ev. vallású oláhoknál is látni fogjuk, a legtöbb esetben az oláhság között elszigetelten, szétszórtva élő magyar, német, bolgár, krassován és egyéb elemek utódait láthatjuk, akik az oláh nép nagy tömegei között faji öntudatukat elvesztve teljesen asszimilálódtak.

A róm. katolikus oláhoknak községenként való tömörülését a 12. számú táblázat mutatja.

A róm. katolikus oláhok közül csak az anyanyelven 55·2%, magyarul is 36·5% tudott beszélni.

¹⁾ Szentkláray Jenő: Krassó vármegye őshajdona.

²⁾ Alsófehér megye monografiája.

13. A róm. kat. oláhok községenkénti tömörülése.

Törvényhatóság	A községek száma, melyekben 1910-ben						Összesen
	50—100	100—200	200—300	300—500	500—1000	1000—2000	
	róm. kat. oláh volt						
Budapest szföv.	—	—	1	—	—	—	1
Arad tjv.	1	—	—	—	—	—	1
Krassó-Szörény vm.	2	—	—	1	—	1	4
Temesvár tjv.	—	1	—	—	—	—	1
Alsó-Fehér vm.	—	—	—	1	—	—	1
Beszterce-Naszód vm.	1	2	—	—	—	—	3
Brassó vm.	1	—	—	—	—	—	1
Hunyad vm.	5	2	—	—	—	—	7
Kolozsvár tjv.	1	—	—	—	—	—	1
Szeben vm.	1	—	—	—	—	—	1
Összesen	12	5	1	2	—	1	21

VIII. Református oláhok.

1910-ben a református oláhok száma Magyarországon 1.409, a Magyarbirodalomban 1.412 volt. Teljesen szétszórva leginkább az erdélyi megyékben és a szomszédos megyék közül Szatmár, Szilágy és Bihar megyékben élnek. Mindenütt oly községekben találkozunk velük, ahol református magyarság is van s ahol ez a magyar elem az oláhsággal összevegyülve az eloláhosodásnak már azt a fokát érte el, hogy túlnyomó része nemcsak hogy oláhsul is beszél, de az oláh nyelvet mint társalgási nyelvet anyanyelve mellett jóformán állandóan használja. Igen sok esetben ilyen oláhsul is tudó református magyarnak görögkeleti vagy görög katolikus vallású oláhsal való vegyes házaságából származó egyénekről lehet itt szó.

Megjegyzendő, hogy Erdélyben a cigányok egy része is, ott, ahol a földesúr vagy a falu lakosságának többsége református volt, szintén református lett s ez a legalsóbb néposztályhoz tartozó népelem egyik községből a másikba vándorolva, oláh környezetben könnyen eloláhosodott.

Annyi minden esetre bizonyos, hogy a ma Erdélyben szétszórtan élő kevés református oláh között aligha kereshetjük Rákóczi György fejedelem által annak idején református hitre térített csekély számú oláhság utódait.

Olyan község vagy város, ahol a református oláhok száma az 50-et elérné, nincsen egy sem s így elég lesz, ha csak a megyénkinti adatok csoportosítására és közlésére szorítkozunk. Egyedül a hunyadmegyei Rákosd községben éri el a református oláhok száma a 34-et, de viszont érdekes tünet, hogy ugyanezen községben 127 görögkeleti magyart is találunk. Az erdélyi megyék közül legtöbb református oláh van Szolnok-Doboka, Hunyad

14. Azok a vármegyék, melyekben a református oláhok száma meghaladta az 50-et.

Vármegye	Református oláhok összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak oláhsul		magyarul is	
			szám	%	szám	%
Bihar	54	79	32	40·5	47	59·5
Szilágy	31	52	18	34·6	34	65·4
Alsó-Fehér	38	60	30	50·0	20	33·3
Beszterce-Naszód	16	61	42	68·9	15	24·6
Hunyad	700	211	122	57·8	84	39·8
Kolozs	62	199	103	51·8	82	41·2
Maros-Torda	250	80	13	16·3	64	80·0
Szolnok-Doboka	266	325	250	76·9	67	20·6

és Kolozs megyékben. A többi megyékben számuk még az 50-et sem éri el.

Az 1880. évi népszámláláskor Hunyad megyében Alpestesen 52, Hosdátton 87, Nagyrápolton 50, a fentebb említett Rákosdon pedig 326 református vallású oláhsul írtak össze. Ezeknek a faluknak az eloláhosodását legjobban az mozdította elő, hogy hosszú ideig az oláh határőrezred kötelékéhez tartoztak.

A református oláhok közül csak anyanyelvén 49·9%, magyarul is 46·3% tudott beszélni.

IX. Ág. h. ev. vallású oláhok.

Az 1910. évi népszámláláskor az oláhsnyelvű ágostai evangélikusok száma Magyarországon 1.588, a Magyarbirodalomban pedig 1.592 volt. Számuk alig valamivel több, mint a református oláhoké s őket is majdnem kizárólag csak az erdélyi részekben, különösen Alsó-Fehér, Szeben és Beszterce-Naszód megyékben találjuk. Alsó-Fehér megyében a balázsfalvi járás egyik községében, Bolgárcsergeden és Szeben megyében, a nagyszebeni járásban lévő Oroszcsúrón a község lakosságának többségét alkotják. A többi megyékben annyira szét vannak szóródva, hogy az 50-en felüli létszámot csak Nagyküllő és Szolnok-Doboka vármegyékben érik el.

Többnyire csak azokban a járásokban találkozunk velük, amelyeknek falvaiban az ág. ev.

15. Azok a vármegyék, melyekben az ág. h. ev. oláhok száma 1910-ben meghaladta az 50-et.

Vármegye	Ág. h. ev. oláhok összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak oláhsul		magyarul is	
			szám	%	szám	%
Alsó-Fehér	431	479	425	88·7	31	6·5
Beszterce-Naszód	140	192	134	69·8	17	8·9
Nagy-Küllő	79	72	45	62·5	20	27·8
Szeben	723	567	386	68·1	34	6·0
Szolnok-Doboka	18	58	51	87·9	2	3·4

vallású szász németiség az oláhokkal összekeverődve él. Kivéve a fentebb említett két községet, jórésben itt is a református oláhok eredetével analóg esetről van szó, úgy a vegyes házasságokat, mint az ág. ev. vallású cigányokat illetően. Ág. ev. vallású cigány különösen Beszterce-Naszód megye igen sok községében található s ismerve a cigányok nagy asszimilációs hajlandóságát, rögtön érthetővé válik, hogy csakis ezekből válhattak oláhokká az Aldorf községben összezámlált ág. ev. oláhok is. Az 1880. évi népszámláláskor még egyetlen ág. ev. vallású oláh sem volt ebben a községben, viszont ág. ev. vallású cigányt 34-et találtak.

A bolgárcsergedi ág. ev. oláhok hiteles történelmi adatok szerint bolgár eredetűek.¹⁾ Ezt a bolgár eredetet a község neve is őrzi. Ezek az evangélikus oláhok utódai azoknak a bolgároknak, illetve azok egy részének, akik a XIV. században Erdély déli megyéiben telepedtek meg.¹⁾ A Bolgárcsergedre telepedett töredék a szászok szomszédságába és hatása alá kerülve, az evangélikus vallást vette fel és az idők folyamán már mint ilyenek váltak oláhokká. Szeben megye egyik községében, a Nagyszeben város melletti Bongárdon is található ilyen eloláhosodott evangélikus bolgár töredékek. Számuk itt 1910-ben már csak 22 volt. Ezek a bolgár betelepülők eredetileg római katolikusok lehettek, mert mint görögkeleti vallásúak, e hitüket éppúgy megőrizték volna, mint a szomszédságukban élő görögkeleti oláhok. Brassó városa is kapott ezekből a menekült bolgárokból, azonban itt teljesen beolvadtak a szászokba, magyarokba és oláhokba s már csak egy városrész, a Bolgárszeg neve emlékeztet rájuk.

A Nagyszeben melletti Oroszcűr ág. ev. vallású oláhjai valószínűleg szász eredetűek, mert az 1715. évi jobbágyösszeíráskor a községben talált jobbágyok nagyobb része (45 közül 38) még német nevű volt. Kétszáz év kellett tehát ahhoz, hogy ez a község, melyet német községek vesznek körül, német faji jellegét elveszítse. A legutolsó magyar népszámlálás szerint az oroszcsüri ág. ev. oláhoknak több mint 25%-a, tehát elég tekintélyes hányada tudott még németül.

Az ág. h. ev. oláhok közül csak az anyanyelvén 71·7%, magyarul is 12·4% tudott beszélni.

X. Unitárius oláhok.

Számuk az egész Magyarországon mindössze 559 volt. Figyelembe veendő — 50-nél nagyobb, — létszámmal csak Beszterce-Naszód és Hunyad

¹⁾ Karácsonyi János: Történelmi jogunk hazánk területi épségéhez.

megyék egy-egy községében, Szászlekencén, illetve Zsilvajdevulkánon találjuk őket. Az 1880. évi népszámláláskor még sem az előbbi, sem az utóbbi helyen nem volt unitáriusság és így csak arra gondolhatunk, hogy mindkét község unitárius oláhjai a közelmúltban telepedtek oda. Még az a magyarázata is lehet ennek, hogy a görög katolikusok egy részét a népszámláláskor tévesen unitariusnak vagy egyenesen unitáriusnak jelezték s azután mint ilyenek szerepelhettek a feldolgozáskor.

Szászlekencén az összeírt 77 unitárius oláhon kívül 20 unitárius cigány is volt és ennél fogva úgy hiszem, nem messze járunk az igazságtól, ha az itteni oláh unitáriusok eredetét is a közeli Marostorda megyéből odavetődött unitárius cigányokban keressük. 1880-ban Marostordában a beszélni tudók közül 175 cigány vallotta magát unitáriusnak. Unitárius vallású székelymagyarok ily rövid idő alatt nem oláhosodtak volna el annyira, hogy még magyarul beszélni tudó se akadjon közöttük.

A Hunyad megyében lévő Zsilvajdevulkán község a Zsil-folyó melletti nagyobb szénbánya-telepek egyike. Lakosságának legnagyobb részét az ország minden vidékéről összeverődött különféle fajú bányamunkások teszik, akik között éppúgy, mint azt Szászlekencénél is láttuk, a Székelyföldről odakerült unitárius cigányok eloláhosodott utódai szintén lehettek. Erdély unitárius magyarjai közül is sokan mentek erre a vidékre bányamunkásnak, akiknek oláhokkal kötött házasságából származó utódai közül több is válhatott oláhhá.

Zsilvajdevulkánon 1910-ben az oláh unitáriusok száma 53 volt s ebből csak 5 tudott magyarul is beszélni. Magyar unitárius a községben volt 252 s ezek közül oláhhul tudott 50. A Magyarországon élő unitárius oláhok közül csak anyanyelvén 59·6%, magyarul is 33·2% tudott beszélni.

Beszterce-Naszód és Hunyad megyékben élő unitárius oláhok főbb adatait az alábbi 16. számú tábla mutatja.

16. Azok a vármegyék, melyekben az unitárius oláhok száma az 50-et meghaladta.

Vármegye	Unitárius oláhok összesen		E b b ő l			
	1880	1910	csak oláhhul		magyarul is	
			b e s z é l	szám	%	szám
Beszterce-Naszód	—	96	83	86·5	4	4·2
Hunyad	7	97	79	81·4	16	16·5

XI. Római katolikus rutének.

A római katolikus rutének száma 1910-ben Magyarországon 4.541, a Magyarbirodalomban összesen 5.109 volt. Érthető okokból jóformán mindet, mint a 17. számú táblán láthatjuk, az

17. Azok a vármegyék, melyekben a róm. kat. rutének száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

Vármegye	Összesen		E b b ő l			
			csak ruthénül		magyarul is	
	1880	1910	b e s z é l			
			szám	%	szám	%
Bereg	579	821	411	50.1	381	46.4
Sáros	180	226	191	84.5	9	4.0
Szepes	123	216	181	83.8	7	3.2
Ung	425	2.145	1.499	69.9	577	26.9
Zemplén	70	391	330	84.4	29	7.4
Máramaros	193	298	146	49.0	132	44.2
Pozsega	1	324	56	17.3	4	1.2

északkeleti ruténlakta vármegyékben, Máramarosban, Beregben, Ungban, Zemplénben, Sárosban és Szepesben találjuk. Legnagyobb számban különösen Ung megyének szobranci járásában élnek.

Több mint valószínű, hogy a róm. kat. rutének eredetükre nézve tótok lehetnek, mert hiszen a tótság a nyelvhatáron nagyjából rómiai katolikus vallású lévén, kisebb rajainak a határos rutén nyelvterületre való átszivárgása állandó lehetett. Erre mutat az is, hogy Alsóhunkóc, Felsőhalas, Hanajna, Harapás, Kapás, Ördögívágás és Tarna ungmegyei községek nagyobb része még az 1900-as években is tót többségű volt s lakóik csak az utolsó évtizedben vallották magukat ruténeknek.

A régi Magyarországnak ezen a vidékén, — Szepes megyétől Ungig — a rutén és tót, ez a két szláv rokonfaj annyira összekeveredett, sőt jóformán összeolvadt, hogy e két nyelv között éles elkülönülésről alig beszélhetünk. Valószínűnek tartom, hogy a lakosság anyanyelvére vonatkozó adatokat e vidéken a legtöbb esetben a népszámlálást végző egyének évtizedenként változó felfogása döntötte el. Ez a körülmény magyarázza meg azt is, hogy a csehek az általuk tartott népszámláláskor sok községben viszont a görög katolikus vallású tótokat ruténeknek írták össze.

Ezen a területen majdnem minden rutén községben találkozunk szórványosan, ha néhol egyesével is katolikus ruténekkal. Nincs kizárva, hogy a tótokon kívül kisebb számban németek, magyarok és Galiciából beszáradt lengyelek is szaporították a római katolikus vallású rutének számát.

A római katolikus rutének közül csak ruténül 58.5%, magyarul is 26.2% tudott beszélni.

A községenkénti tömörülést a következő (18. sz.) táblán szemléltetjük.

18. A róm. kat. rutének községenkénti tömörülése.

Vármegye	A községek száma, melyekben 1910-ben				
	50—100	100—200	200—300	300—500	összesen
	róm. kath. ruthén volt				
Bereg	1	2	—	—	3
Ung	7	4	1	—	12
Máramaros	1	—	—	—	1
Összesen :	9	6	1	—	16

XII. Görögkeleti rutének.

A legutolsó népszámláláskor a szorosán vett Magyarországon 868, a Magyarbirodalomban 1.031 görögkeleti vallású rutént írtak össze.

19. Azok a vármegyék, melyekben a görögkeleti rutének száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

Vármegye	Összesen		E b b ő l			
			csak ruthénül		magyarul is	
	1880	1910	b e s z é l			
			szám	%	szám	%
Bereg	3	252	116	46.0	135	53.6
Máramaros	11	137	64	46.7	21	15.3
Krassó-Szörény	9	248	226	91.1	3	1.2
Pozsega	—	123	66	53.6	—	—

Mint a 19. számú táblázatból látható, a ruténlakta megyék közül is tulajdonképpen csak Beregben és Máramarosban szerepelnek nagyobb számmal. Kisebb csoportjaikkal találkozunk még a Tisza-Maros szögén Krassó-Szörény megyében és Szlavóniában, Pozsega megyében.

A görögkeleti rutének talán kivétel nélkül e század legelején hagyták el a görög katolikus egyházat. Azt a székizmatikus mozgalmat, amely ezt az áttérést eredményezte, kívülről, Oroszországból pravoszláv körök irányították. Az áttérési mozgalom azonban megakadt, s mindössze csak Bereg megyében Nagylucskán (220) és Máramarosban Borsán (122) tudtak az izgatók nagyobb számú neofitára szert tenni.

A Krassó-Szörény megyében, Istvánhegy községben összeírt 185 görögkeleti rutén az adatok szerint mind férfi volt s így valószínű, hogy ezek mind a Ruténföldről, vagy esetleg Bukovinából odaszakadt erdőirtó munkások lehettek. A Pozsega megyében élő görögkeleti rutének származási helyét szintén az északkeleti megyékben kell keresnünk.

A Magyarországon élő görögkeleti rutének közül csak az anyanyelvén 54.4%, magyarul is 28.3% tudott beszélni.

XIII. Görög katolikus horvátok.

Számuk az egész Magyarbirodalomban mindössze 9.511 volt. Budapesten és Fiumén kívül majdnem mind a volt társországokban élnek és itt is többnyire Zágráb megyében és Zágráb városban (összesen 7.319).

A történeti adatok szerint a görög katolikus horvátok nagyobb része a XVII. században megindított egyházegyesítési akciók hatására hagyta ott az ortodox keleti egyházat s ez alapon őket helyesebben inkább görög katolikus vallású szerbeknek kellene nevezni.

20. Azok a törvényhatóságok, melyekben a gör. katolikus horvátok száma 1910-ben a 100-at meghaladta.

Törvényhatóság	Gör. kat. horvátok össz.	E b b ő l			
		csak horvátul		magyarul is	
		b e s z é l			
		szám	%	szám	%
Fiume város	130	54	41·5	26	20·0
Belovár-Kőrös vm.	316	253	80·0	20	6·3
Pozsega vm.	282	224	79·4	12	4·2
Szerém vm.	785	634	80·8	51	6·5
Verőce vm.	164	93	56·7	15	9·1
Zágráb vm.	7101	6761	95·2	9	0·1
Zágráb tjv.	218	103	47·2	20	9·2

A görög katolikus horvátok kisebb része a valószínűség szerint a Horvát-Szlavonország keleti megyéiben szétszórta letelepedett ruténeknek elhorvátosodott utódaiból kerül ki.

Községenkinti adatok hiányában a végbement asszimiláció következményeit és tipikusabb eseteit csak következtetés útján lehetne megállapítani. A 20. számú táblázatban csak a vármegyéenkinti adatok vannak föltüntetve.

XIV. Református horvátok.

Református horvátokat tulajdonképpen csak a volt társországokban s ott is különösen Szerém megyében találunk. Az 1910. évi népszámláláskor a Magyarbirodalomban 1.028-at írtak össze, ebből

21. Azok a vármegyék, melyekben a református horvátok száma 1910-ben az 50-et meghaladta.

Vármegye	Református horvát összesen	E b b ő l			
		csak horv.		magyarul is	
		b e s z é l			
		szám	%	szám	%
Pozsega	85	30	35·3	20	23·5
Szerém	643	611	95·0	18	2·8
Verőce	127	41	32·3	67	52·8

978 volt Horvát-Szlavonországban. Tekintélyesebb számban a Szerém megyének vukovári járásában lévő Tordincin vannak, ahol számukat hozzávetőlegesen 500-ra lehet becsülni. Tordincin 1910-ben 577 reformátust írtak ugyan össze, ebből azonban egy kis részt le kell számítanunk, mivel magyarok és németek is laknak a községben, akik között reformátusok szintén lehetnek. A Szerém megyében összeírt 643 református horvátnak zöme tehát Tordincin lakott, akik fajilag is tiszta horvátoknak tekinthetők. Eredetükre nézve a dunamelléki református egyházkerület történetéről írott munkákban és a régi névtárakban csak az a két adat volt található, hogy a községben fennálló református anyaegyház 1868-ban alapított és hogy anyakönyveiket 1786-tól vezetik.¹⁾ A XVIII-ik század végén a tordinciak tehát már reformátusok voltak, azonban akkor még önálló egyházzá nem szervezkedtek. Meg kell itt jegyeznem, hogy az egyháztörténeti adatok²⁾ a tordinci-i reformátusokat mindig mint rácokat s a község nevét mint Tordafalvát említik.

A református horvátoknak többi része a volt társországok keleti megyéiben teljesen szétszórta él. Ezek kevés kivétellel majdnem mind a Dunántúlról bevándorolt református magyaroknak elhorvátosodott leszármazottjai.

A Horvát-Szlavonországban lévő egyes felekezetek híveinek anyanyelv szerinti megoszlására vonatkozólag csak a megyénkinti adatok állottak rendelkezésemre, így a 21. számú táblázatban csak azoknak a törvényhatóságoknak adatait szerepeltetem, amelyekben a református horvátok létszáma az 50-et meghaladja. Szembetűnő, hogy a Szerém megyében élő horvátok (köztük a tordincibelieknek is) legnagyobb része az anyanyelvén kívül más nyelvet úgyszólván nem is beszél, míg a többi megyékben az elszórta élőknek csaknem $\frac{2}{3}$ -ad része a horváton kívül egyéb nyelven is tud.

Az egész országban élő református horvátok közül csak horvátul 69·3%, tehát $\frac{2}{3}$ -ad rész, magyarul is 13·9%, tehát körülbelül csak $\frac{1}{7}$ -ed rész tudott.

XV. Görögkeleti horvátok.

Magyarbirodalomban mindössze 860 volt. 50-nél nagyobb létszámmal csak 2 városban, ú. m. Budapesten és Fiumében szerepeltek.³⁾ Néprajzi érdekességszámba csak azért volnának vehetőek, mert a horvátok jóformán kivétel nélkül a római katolikus egyház hívei s így nyilvánvaló, hogy a görög-

¹⁾ A magyarországi református egyház egyetemes névtára.

²⁾ *Földváry László*: Adalékok a Dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez.

³⁾ Fiumében a görögkeleti vallású szerb katonákat írták össze tévesen horvátoknak.

keleti vallású horvátok nem lehetnek mások, mint a horvátság között elszigetelten élő olyan szerbek, akiknél a nemzeti elkülönülés tradíciója már megszűnt. Ennek a megfordított esetét láthatjuk a római katolikus szerbeknél. A legkritkább különlegesség mindegyik, mert az egynyelvűség ellenére, a történelmi tradíciók folytán úgy a horvát, mint a szerb ragaszkodik nemzeti önállóságához.

A görögkeleti horvátok közül csak az anyanyelven 14·6%, magyarul is 20% tudott beszélni.

XVI. Római katolikus szerbek.

Számuk az egész Magyarországon mindössze 3.892 volt. A 22. számú táblázatból megállapítható, hogy leginkább az ország déli részén lévő, azokban a megyékben fordulnak elő, ahol csekélyebb számú horvát, bunyevác és sokác elemek szerbek-

22. Azok a törvényhatóságok, melyekben a róm. katolikus szerbek száma 1910-ben az 50-et meghaladta.

Törvényhatóság	Róm. kat. szerbek össz.	Ebből			
		csak szerbül		magyarul is	
		beszél			
		szám	%	szám	%
Baranya m.	221	106	48·0	92	41·6
Bács-Bodrog m.	635	371	58·4	206	32·4
Szabadka tjt.	123	26	21·1	91	74·0
Újvidék tjt.	100	30	30·0	62	62·0
Zombor tjt.	112	65	58·0	46	41·0
Pest-Pilis-Solt-Kiskun m.	221	34	15·4	174	78·7
Budapest szföv.	558	145	26·0	358	64·2
Temes vm.	254	84	33·0	77	30·3
Temesvár tjt.	97	13	13·4	59	60·8
Torontál vm.	1028	538	52·3	199	19·4
Krassó-Szörény. vm.	129	47	36·4	64	49·6

kel keverten élnek s ahol ezek a szerbekkel jóformán egy nyelvet beszélő délszláv minoritások a szerb fajhoz tartozónak vallották magukat. A szerbek között törpe kisebbségként, vagy elszórtan élő más elemeknek, magyaroknak, németeknek, tótoknak stb. beolvadása szintén valószínű, azonban mint a községenkinti részletezésnél is láthatjuk, a legtöbb esetben mégis inkább horvátok elszerbesedéséről lehet szó.

Budapesten kívül, ahol, mint már előbb is említettem, kisebb-nagyobb számban az országban élő összes népfajok és hitfelekezetek képviselve vannak, az ország területén 11 község volt, amelyben a magukat szerbnek valló római katolikusokból 50-nél többet írtak össze.

A róm. katolikus szerbeknek községenkint való tömörülését a 23. számú táblázat mutatja.

A róm. katolikus szerbek közül csak anyanyelvén 39·3%, magyarul is 43·1% tudott beszélni.

23. A róm. kat. szerbek községenkinti tömörülése.

Törvényhatóság	A községek száma amelyekben 1910-ben					
	50—100	100—200	200—300	300—500	500—1000	összesen
	róm. kat. szerb volt					
Bács-Bodrog vm.	2	—	—	—	—	2
Szabadka tjt.	—	1	—	—	—	1
Újvidék tjt.	1	—	—	—	—	1
Zombor tjt.	—	1	—	—	—	1
Budapest szföv.	—	—	—	—	1	1
Temes vm.	1	—	—	—	—	1
Temesvár tjt.	1	—	—	—	—	1
Torontál vm.	3	—	—	1	—	4
Összesen	8	2	—	1	1	12

A magyarul tudók feltűnően nagy arányszámát a városokban élők adják.

XVII. Görög katolikus szerbek.

Számuk az egész Magyarbirodalomban 1908 volt. Legtöbbnyire a Duna-Tisza közén és a Tisza-Maros szögében lévő szerblakta megyékben és városokban találjuk őket. Eredetükre nézve közelebbi adatot nem tudtam találni. Nem láthatunk bennük mást, mint a szerbek között szintén szerbbé vált, esetleg azokkal összeházasodott görög katolikus rutének és oláhok utódait, vagy pedig szerbeknek a görög egyesült egyházba való átterésének eseteit.

A Duna jobbpartján csak Tolna megyében és pedig Mőcsény községben voltak 50-nél nagyobb létszámmal. Ebben a községben 1900-ban és 1920-ban nem voltak sem szerbek, sem görög katolikusok, tehát csakis az 1910. évi népszámlálás idejében a község területén folyó vasúti építkezéseknél alkalmazott munkások egy részére gondolha-

24. Azok a törvényhatóságok, melyekben a görög kat. szerbek száma az 50-et meghaladta.

Törvényhatóság	Gör. kat. szerbek össz. 1910	E b b ő l			
		csak szerbül		magyarul is	
		b e s z é l t			
		szám	%	szám	%
Tolna vm.	63	31	49·2	28	44·4
Bács-Bodrog vm.	198	106	53·5	60	30·3
Szabadka tjt.	86	19	22·1	64	74·4
Újvidék tjt.	54	14	25·9	29	53·7
Szeged tjt.	92	12	13·0	80	87·0
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	154	38	24·7	109	70·8
Budapest szföv.	482	90	18·7	368	76·3
Csanád vm.	80	8	10·0	71	88·7
Temes vm.	67	14	20·9	36	53·7
Temesvár tjt.	53	7	13·2	38	71·7
Torontál vm.	176	86	48·9	26	14·8

tunk, akik Horvátországból és Boszniából kerültek oda.

Azoknak a törvényhatóságoknak adatait, ahol a görög katolikus szerbek száma az 50-et meghaladja, a 24. sz. táblázat szemlélteti.

A görög katolikus szerbek közül csak az anyanyelvén 27·4%, magyarul is 59·7% beszélt. A magyarul beszélők nagy arányának csak az lehet a magyarázata, hogy a gör. kat. szerbek jó része magyar többségű városokban lakott.

XVIII. Református csehek.

A református csehek országos összlétszámát pontosan megadni nincs módomban, mert a népesség anyanyelvének a hitfelekezettel való egybevetésére vonatkozó adatok csak általában az „egyéb” anyanyelveket illetőleg dolgoztattak fel. E cikk keretében az érdekesség szempontjából teljesen elégséges lesz, ha csak ama községek adatait ismertetem, ahol a cseh református elem az 50-et meghaladó számban fordul elő. Az Arad, Temes és Krassó-Szörény megyékben található cseh telepeket a Bach-korszakban nagyrészen mind az osztrák államvasút társaság létesítette.¹⁾ Az osztrák államvasutaknak különösen Krassó-Szörény és Temes megyékben nagykiterjedésű uradalmi és ipartelepei voltak és ezeknek munkaerővel való ellátása céljából az osztrák tartományokból a németekkel együtt sok száz cseh családot is telepítettek.

A bánási részeken lakó csehek nagyobbik része római katolikus vallású, a huszita eredetű cseh református elem csak kis hányadát alkotja az ide települteknek.

25. Azok a községek, melyekben a református csehek száma az 50-et meghaladta.

K ö z s é g	Lakosság		Csehek		Reform. csehek		1910-ben magyarul beszélt	
	1880	1910	1880	1910	1880	1910	cseh	ref. cseh
Dunaszentilona	641	814	586	811	286	320	21	5
Nagyszereď ..	1735	2287	359	324	133	191	71	40
Németpereg ..	1275	1363	278	255	167	207	138	129

A református csehek figyelemre méltatható számban csak három községben élnek és pedig Arad megyében a magyarpécskai járásban Németperegben 207, Temes megyében a verseci járásban Nagyszereďben 191, s végül az Alduna mentén Krassó-Szörény megye újmoldovai járásában Dunaszentilonán 320. E három község közül Dunaszentilona majdnem tisztán cseh község, itt 60·6%-ot képviselő létszámmal a római katolikus vallású csehek vannak többségben. Nagyszereďben a csehek szerbekkel, magyarokkal és németekkel, Németperegben németekkel, ruthénekkal és magyarokkal vegyesen élnek.

¹⁾ Temes megye monografiája.

A 25. számú táblázat az ismertetett 3 községben lakó ref. csehekre vonatkozó adatokat szemlélteti.

Összefoglalás.

Az itt ismertetett különleges népelemeket eredetük, illetve keletkezésük szerint 3 csoportba sorozhatjuk.

Az egyik csoportot alkotják azok, amelyek az utolsó 200 évben telepedtek ide. Ilyenek a református németek és a református csehek.

A második csoport hosszabb időn át végbement természetes asszimiláció során keletkezett, leginkább azokon a vidékeken, ahol vallásilag is különböző népfajok összekeveredve élnek.

Szétszórtan élő kis néptöredékeknek felszívódása a fajok életében is állandóan érvényesülő törvényszerűségek alapján teljes bizonyossággal beszozott következni.

Ebbe a második csoportba sorolhatjuk a görögkeleti magyarokat, németeket, tótokat és horvátokat, a római katolikus oláhokat, ruténeket és szerbeket, a görög katolikus németeket és szerbeket, a református, az ág. h. ev. és az unitárius oláhokat.

A harmadik csoportot alkotják azok a faji töredékek, amelyek egy régebbi korban történt vallásváltoztatás — őseiknek áttérése — következtében váltak speciális jellegűekké.

Ehhez a csoporthoz tartoznak a református tótok, a görög katolikus horvátok s végül a görögkeleti rutének.

A református tótságnak, mint különleges változatnak kialakulásánál, ahogy ezt fentebb részletesen is kifejtettem, az asszimilációnak is nagy szerep jutott s ennél fogva egy jó részüket eltótosodott magyarnak is mondhatjuk.

Ez utolsó csoport keretében meg kell emlékezni a szombatosoknak elfogyóban lévő késői utódairól, az udvarhelymegyei Böződújfaluban élő zsidó vallású, de tősgyökeres székely fajta magyarokról is, akik ma már mindössze csak 124-en vannak és rendes zsidó hitközséggé szervezkedve őrzik őseik hagyományait. Kihalásuk, illetve teljes beolvadásuk — csekély számukat tekintve — már nem sok idő kérdése.

Ritkaságszámba menő kivételnek volnának tekinthetők az ág. h. ev. vallású vasmegyei vendek is, azonban, úgy hiszem, a vendséget érdemesebb a maga egészében osztatlanul külön tanulmány tárgyává tenni.

Sajátos helyzetüknél fogva az Erdély keleti részén élő ág. h. ev. magyarokat szintén különleges népcsoportnak lehetne tekinteni, de ismertetésükkel már nagyon is túllépném a kereteket és egyébként az, hogy ág. h. ev. vallású magyarok is vannak, úgy is közismert dolog.

Ezeknek a különös érdekességű néptöredékeknek tanulmányozását azért tartottam fontosnak,

mert helyzetüknek adatszerű feltárása és eredetüknek meghatározása révén a népfajok asszimilálódásának és egymásra való hatásának igen érdekes, sőt sok tanulságot nyújtó eseteivel ismerkedhetünk meg és a számadatokon keresztül azt is láthatjuk, hogy az etnikai élet folyásának a fajnépek természetes ereje lassankint hogyan tör új utakat és szab határokat.

Úgy érzem, hogy e kis tanulmány megírásával

hiábavaló munkát nem végeztem, mert hiszen éppen Kovács Alajos dr., a Központi Statisztikai Hivatal elnöke a Statisztikai Társaságnak 1924 május 15-én tartott ülésén Fényes Elek statisztikai munkásságáról tartott székfoglaló emlékbeszédében mutatott rá arra a hiányra, hogy az egyes felekezetek híveinek anyanyelv szerint való megoszlásáról szóló adatokat még eddig senki sem tárta fel részletebben.

Martsa Dénes dr.

A zsidók számbeli eloszlása a világon.

La répartition des Juifs dans le monde.

Résumé. Au moment du dénombrement exécuté par Moïse dans le désert de Sinäi, il y aurait eu 1,250.000 Juifs, et 200 ans après l'armée de David aurait compté 1,300.000 soldats; ces chiffres, ainsi que les données de Josèphe Flavius, sont évidemment très exagérés. Par suite de la dispersion des Juifs, commencée aux VIIIe et VIe siècles av. J.-Chr., on trouvait, disséminés, dès le début du Ier siècle, des Juifs aux côtes de la Méditerranée, et avec l'extension de l'Empire romain, ils se répandirent dans toutes les parties du monde alors connu. En Asie, il y a actuellement environ 600.000 Juifs dont la plupart dans les régions occidentales (Syrie, Palestine, Asie mineure); en Afrique on compte à peine 520.000 Juifs; ceux-ci ont leur centre à la côte septentrionale.

En Europe, les Juifs furent au moyen âge le plus nombreux en Espagne. Après avoir été expulsés de celle-ci en 1492 et en 1496, une partie en passa en Hollande, puis en Angleterre; d'autres se fixèrent aux bords du Rhin et se répandirent plus tard jusque dans les Balkans; les autres s'établirent en Italie et les persécutions en ont poussé plusieurs à émigrer dans la partie orientale des Balkans et en Asie mineure. En Europe occidentale, les Juifs avaient au XIIIe siècle leur centre en France. Persécutés pendant les croisades et expulsés plusieurs fois, ils émigrèrent en partie en Pologne en passant par l'Allemagne, en partie en Hongrie et vers les Balkans; il y avait encore sous le roi Sigismond, à Bude, des Juifs d'origine française. Les interdictions édictées contre eux furent levées en France après le retour des Bourbons.

A présent, parmi les pays de l'Europe, c'est la Pologne qui a le plus de Juifs; ils y ont multiplié énormément. Ils s'occupaient surtout de petite industrie, et comme les

fabriques en ont ruiné la plupart, un grand nombre en émigra avant la guerre à l'étranger. La situation des Juifs est la même en Roumanie et en Russie. En Hongrie ils étaient toujours mieux traités qu'en Europe occidentale; leur nombre accrut particulièrement au XIXe siècle; en même temps ils ont progressé sur le terrain politique et social. En Europe centrale, c'est encore à Vienne et à Prague qu'on trouve un grand nombre de Juifs.

Les États-Unis ayant bien accueilli au siècle dernier les immigrants, cela y attira nombre de Juifs qui se fixèrent surtout dans les villes. De 1800 à 1900 le nombre s'en est élevé de 3.000 à 1 million, s'accroissant plus rapidement que la population totale, laquelle pourtant augmentait énormément; et malgré les obstacles mis depuis la guerre à l'immigration, le nombre des Juifs s'y élève toujours plus vite que celui de la population totale. Les autres pays américains ainsi que l'Australie ont peu de Juifs par rapport aux États-Unis.

C'est donc en Europe centrale et orientale et aux États-Unis qu'il y a actuellement le plus de Juifs.

★

„Van egy nép, elszórva és elkülönítve a népek között, minden tartományban és az ő törvényük különbözik minden nemzetiségétől“ — ezekkel a szavakkal jellemzi az Ó-szövetség egy helye a zsidókat és helyzetüket a világban.¹⁾ Ez a jellemzés ma is sokban találó. Zsidók a világ minden táján vannak és elzárkózottságra való hajlamuknál fogva igen gyakran problémát jelentenek egy-egy közületre, amelybe más felekezeti csoport zavartalanul illeszkedik bele.

¹⁾ Eszter könyve III. 8.

Ennek a problémának statisztikai megközelítése nem tartozik a könnyű feladatok közé, aminek kettős oka van; az egyik térbeli, a másik időbeli. Térbeli nehézséget okoz az, hogy a zsidóság mai számának és letelepülési helyének megismerése csak olyan adatgyűjtéseken keresztül közelíthető meg, amelyek részben egyáltalán nem kutatnak felekezeti kérdéseket, — mint Franciaországéi — és így becslésre van utalva az ember; másutt viszont a felekezeti kérdést faji, nemzetiségi és nyelvi szempontokkal bogozzák össze, — így például Lengyelországban — ami által az egységes áttekinthetőség erősen szenved, nem is említve azt, hogy kisebb zsidó csoportok élnek olyan területeken is, amelyeknek népességi statisztikájuk egyáltalán nincs is. Másodsorban az időbeli nehézségről kell szólni. Tudjuk azt, hogy a zsidók olykor hajlamuknál, olykor történelmi kényszerűségnél fogva vándornép voltak és így mai települési viszonyaikban csak megelőző évszázadok, sőt mint a következőkből ki fog tűnni, évezredek vándorlásai tükröződnek. Kénytelenek vagyunk a legrégebbi időkre visszatérni, ha a jelenkor egyik fontos kérdésével, amely sok országban állandó aktualitással bír, érdeme szerint kívánunk foglalkozni.

Az Ó-szövetség és a zsidók szétszóródása.

Egyiptomban a XIX. dinasztia uralkodott akkor, amikor az ott élő zsidóság sorsa mindig súlyosabbra válván, vezetőik előnyösnek látták az országot otthagyni. Ez a kivonulás, amelynek történetét Mózes második könyve írja meg, Mi-Ne-Ptah fáraó uralkodása alatt, kb. a Kr. e. 1220-ik évben ment végbe.¹⁾ A kivonulást követő második év második hónapjának elején a Sinai pusztaságban rendelte el Mózes az első zsidó népszámlálást. Ez pedig olyanformán történt, hogy számbavettek minden hadbamehető férfit, aki 20 esztendőnél idősebb volt. Ezeknek száma 603.550. Következtessünk erről az egész nép számára. Először is fel kell tennünk, hogy a mainál sokkal rosszabb közegészségi viszonyok miatt az öreg emberek száma kevés volt, viszont a 20 éven aluliak is a kedvező születési arányszám folytán a férfinépességnek legalább 50 százalékát tették. A harcképes férfiak arányát 48 százalékra téve, az összes férfinép-

esség 1,257.400. A papi tisztet betöltő leviták külön számbavételnek voltak alávetve.¹⁾ A 30—50 évesig szolgálatra képes leviták 8580-an voltak. Előbbi gondolatmenetünk alapján feltételezhetjük, hogy ez összes számuknak 30%-a és így a leviták törzséből származó férfinépességet 28.600 főre tehetjük. Számításaink szerint tehát Izrael fiai Kr. e. 218-ban 1,286.000 férfit számláltak. Pusztákban lakó primitív népről lévén szó, jogunk van feltenni hogy a nők aránya kicsi, tehát több férfi volt mint nő. Ezáltal a zsidók összes számát 2 millió 550 ezerre becsülhetjük. Gondolatmenetünket igazolja az a számlálás, amelyet a vándorlás végén tartottak a zsidók, az első számlálás után 37 évvel és 11 hónappal és amelynek eredménye szerint a férfiak összes száma a levitákkal együtt 624.730.²⁾ A leviták számlálásánál az előbbi módszertől eltérően minden egy hónapnál idősebb fiúgyermek szerepel és így 23.000 a számuk. A 37 év alatt emelkedés helyett csökkenés állt be, ezt azonban megmagyarázza az, hogy a sivatagban való vándorlás, a nehéz életmód, a sorscsapások és a háborúk sok áldozatot követeltek.³⁾

A következő népszámlálást Dávid király rendelte el uralkodása végén, tehát körülbelül 1020 és 1018 között. Ez 9 hónapig és 20 napig tartott és eredményeként azt állapíthatták meg, hogy Izraelnek 800 ezer, Júdának pedig 500 ezer fegyverfogható erős férfiú áll rendelkezésére. Mai nyelven úgy mondanánk, hogy Dávid király seregének hadilétszáma 1,300.000 embert tett ki. Következtessünk ebből ismét az össznépessegre. A hadbamehető férfinépesség a férfiak számának körülbelül 35 százalékát teheti, tehát a zsidó férfiak száma ebben az időben 3,714.000 lehetett. Számítsuk ehhez hozzá az asszonynépet és arra az eredményre jutunk, hogy Dávid országainak lakossága 7 milliónál több lelket számlált volna. A 200 évvel azelőtt lezajlott nép-

¹⁾ Mózes IV. könyve IV. 34—48.

²⁾ Mózes IV. könyve. XXVI. 4—51, 62.

³⁾ Természetes, hogy ilyen nagy tömeg vándorlása elképzelhetetlen. De Egyiptomban az összes zsidóságnak egy része lakott csak, egy részük pedig állandóan Palesztinában élt; ezenkívül pedig a visszavándorlás sem egyszerre történt. Mózes könyveinek írói a kezdetleges historikusok szokása szerint a teljesség kedvéért feláldozzák a történelmi hűséget: úgy állítják be, mintha egész Izrael vándorolt volna. Az alapul vett számok túlzottak: a szerző nagynak akarja feltüntetni népét. Ugyanez áll a következő népszámlálásra is l. Beloch: Die Bevölkerung d. Griechisch-Römischen Welt 243—245. l.

¹⁾ Mózes IV. könyve, I. 18—46. (A kivonulás leírása a II. könyvben, a népszámlálás eredményei azonban a IV. könyvben találhatók.)

számlálás eredményéhez viszonyítva ez közel háromszoros szaporodást jelent, ami magában nem is tekinthető valószínűtlennek. E szerint magas népsűrűséget kell feltételeznünk. Dávid királyságának területe kb. 47.000 km² volt, úgyhogy egy km²-re 152 lélek esett. Ez magasabb mint Nagy-Britannia és Németország mai népsűrűsége és csak Hollandia és Belgium népsűrűsége mulja felül. Ezt a számot még akkor sem lehet elfogadni, ha tudjuk, hogy az ókori Palesztina a mai lakosságánál többet tartalmazott el, minthogy éghajlata kedvezőbb, termékenysége magasabb, megműveltsége pedig kertszerűen belterjes volt.¹⁾

A zsidó királyság hanyatlásának korszakából az előbbiekhöz hasonló kombinálásra alkalmas alap nem áll rendelkezésre. 721-ben megszűnt Izrael királysága és 588-ban Judáé. A következő nyomra ott akadunk rá, amidőn II. Cirus király megengedi a zsidóknak a hazatérést és 42.360 zsidó, 7.337 szolgáló és 200 énekes férfi és asszony, tehát összesen 49.897 ember visszatér Jeruzsálembe.²⁾ Ez csak elenyészően csekély töredék lehetett, mert hiszen ha figyelembe is vesszük a viharos idők pusztításait, azért a Dávid óta lezajlott századok alatt a népességnek legalább erősen meg kellett szaporodnia. Hogy számuk igen magas lehetett, arra enged következtetni az is, hogy Ahasvérus király perzsa-méd birodalmában mind a 127 tartományban nagyszámmal éltek zsidó telepések, sőt a bennszülöttek közül is nagyszámmal tértek át, olyannyira, hogy az őket érintő rendeleteket héber nyelven kívül más népek nyelvén is ki kellett adni.³⁾

A zsidóság nemzeti egységből faji, majd felekezeti egység lesz.

A zsidóságot jellemző szétszóródás tehát nem a római birodalom palesztinai hódításai, hanem öt századdal előbb, a fogság folytán kezdődött meg. Minthogy a vissza-

¹⁾ Erre nézve többé-kevésbé megegyeznek: G. A. Smith: The historical Geography of the Holy Land.

Mgr. Legendre: Le pays biblique.

New Commentary on the Holy scripture.

Rávilágít erre többek közt Jericho példája is. Ez a város az ókori leírások (Plinius: Hist. Nat. XIII. 4., Josephus: Bell. Jud. XVIII. stb.) szerint bájos, üde és dúsan termő pálmaliget volt; pusztulása a muzulmán hódítások alatt megkezdődött, az utolsó pálma kipusztult a múlt század közepén; ma vigasztalan, sivár és szegény.

²⁾ Esdrás könyve I—II.

³⁾ Eszter könyve VIII. 9—17.

térő zsidók igen csekély töredéket képviselnek, bizonyos, hogy igen nagyszámú zsidó maradt Mezopotámiában; majd vándorolt onnan tovább a Földközi-tenger keleti medencéjének partjain, a Jeruzsálemben maradt csoporttal állandó összeköttetést tartván fenn. Kevéssel a Krisztus halála utáni időkről írja a Szentírás: „Lakoznak pedig Jeruzsálemben zsidók, — minden nép közül, melyek az ég alatt vannak.“ A következő felsorolásban pedig, melyben leírja, hogy ezek a „prozelitusok“ honnan valók, csakugyan az akkor ismeretes Földközi-tengeri világnak csaknem valamennyi tartománya szerepel. (Ap. Csel. II. 5—11.) Ugyancsak túlzott, de jellemző adatokat közöl Josephus is: Szerinte Nero alatt húsvétkor 2,700.000 ember gyűlt volna össze Jeruzsálemben az áldozathoz. (Bell. Jud. VI. 9—3.) Beloch szerint ebben az időben egész Palesztina népessége nem haladhatta meg a két milliót. (Die Bevölkerung d. Griechisch-Römischen Welt 248. l.). Egyiptom uralkodói 320-ban már engedélyt adtak arra, hogy Alexandriában letelepüljenek. Róma városában pedig már Kr. e. 150-ben számot tevő zsidótelep volt, a Tiberisen túli városrészben. Belügyeikben saját pátriárkájuk kormányzása alatt állottak. A római birodalom hadjáratai folyamán nemcsak a Földközi-tenger mentén, hanem nyugati és északnyugati Európa tartományaiban is elterjedtek. Így Germániában a Rajna balpartján levő római városokban üztek kereskedést: ugyancsak a légiók nyomában jutottak el Angliába is. Kelet-Európában a Szarmata-síkságon mint térítők léptek fel, és 800 körül a kazárok tértek át zsidó hitre. Ezek az ú. n. askenácim zsidók ősei.¹⁾ Egy töredékük Kínáig jutott el, ahol, a ma is fennálló Kai-Föng-i hitközséget alapították. Ugyancsak kivándorlásra kényszerültek a francia és német zsidók a XIII—XIV. század folyamán. A keresztesháborúk befejeztével járványok pusztítottak, amellyel szemben a zsidók szervezete immunisnak bizonyult. A nép megtámadta őket, úgy hogy nagy tömegekben menekültek főleg Lengyelország, kisebb mértékben a Balkán felé. Lengyelországban ekkor szívesen látták a bevándorló kereskedő elemet. A zsidóságnak a középkorban történt legjelentősebb vándorlása a Spanyolországból való kiűzetéssel kezdődik. Ekkor egy csoportjuk Hollandiába ment, innen részben Angliába, részben a Rajna

¹⁾ Askenáz újhéberül Németország, Sefarad pedig Spanyolország neve.

mentén szivárgott tovább. Egy másik csoportjuk először Olaszországba menekült, innen azután tovább Konstantinápolyba, ahol ismét szétszóródtak észak és nyugat felé a Balkán-félszigeten, dél és kelet felé pedig Kis-Ázsiában az Aegei-tenger szigetein, harmadik részük az északafrikai partokon keresett menedéket.

A középkor törvényei és jogszokásai, melyek a legtöbb európai államban a középkor óta fennállottak, a liberális felfogású XIX. század folyamán megszűntek. A felszabadult és elszaporodott zsidóság tömeges vándorlásai előtt két újabb cél jelent meg. Az egyik az Amerikai Egyesült Államok, a másik pedig Palesztina. Az Egyesült Államokról tudjuk, hogy a bevándorlás és hozzá kell tenni, az akkor még szívesen látott bevándorlás milyen hatalmasan megduzzasztotta a népeiséget. Az Egyesült Államok példátlan gazdasági fellendülése és a bevándorlók számára nyújtott lehetőségek csakhamar az európai, főleg a kelet-európai zsidóság kivándorlásának mágnesévé lettek.

Ugyanekkor azonban az Amerikába vonzó anyagi és társadalmi szempontok mellett egy másik, mondhatni lelki érdek is hatalmába vette a zsidóságnak egy nagy részét. Ez a cionizmus néven ismert, Palesztina felé irányuló vándorlási mozgalom, amely új formájában a budapesti születésű *Herzl* Tivadartól származik, lényegében azonban mint vallásos honvágy a szétszóródás első éveit óta élt a zsidóság lelkében. Magától értetődik, hogy számszerint sokkal kisebb tömegeket mozgat ugyan meg, de eszmei jelentőségében felette áll minden más vándormozgalomnak. A cionizmus ugyanis a 2300 év óta nem létező nemzeti állam eszméjét képviseli és mint ilyen hatalmas vonzóerőt jelent a világ minden táján élő zsidóra. Mielőtt a XIX. század hatását össze akarnánk foglalni, még egy harmadik vándorlásról kell megemlékezni, amely nem tényleges helyváltoztatást jelent. A zsidóság soraiból igen sokan felcserélték vallásukat a kereszténység különböző felekezeteivel. Hozzávetőleges becslések szerint a múlt évszázadokban 204.500 léleknyi veszteséget jelentett ez a zsidóságra.¹⁾ Ez az asszimilálódás legerősebben azokban a határmegyékben ment végbe, amelyek a nagy tömegben élő zsidóság és a nyugati

erősen keresztény többségű államok között fekszenek. Így Galicia és Bukovina minden 10 ezer zsidójára esett a század elején egy áttérő, míg Ausztria többi részein 25. A nagyvárosoknak is erős hatást kell tulajdonítani, mert míg Németországban 10.000 zsidóra nyolc áttérő jut, addig Berlinben 15, Bécsben pedig (a fenti 25-tel szemben) 40. Mielőtt a történelmi hatások alapján hozzáfoghatnánk a mai helyzet tanulmányozásához, röviden össze kell foglalnunk a fentebbieket: A zsidóság szétesésére legnagyobb hatással voltak: 1. a nemzeti királyság megszűnése 721-ben, illetve 588-ban Kr. e. 2. A Római Birodalom hódításai a Földközi-tenger körül és Nyugat-Európában. 3. A keresztesháborúk után fellépő üldözések Német- és Franciaországban. 5. A szefardim-zsidók kiűzeteése Spanyolországból. 6. A település és vándorlás felszabadítása a XIX. század folyamán; ezzel egyidejűleg az amerikai és palesztinai kivándorlás.

Mai megoszlás.

1. Ázsia.

Ha a zsidóság mai számának megállapításához fogunk, először egykori lakóhelyén kell kezdenünk a kutatást, Ázsia nyugati partjain. Palesztina mai zsidó népessége 157.800 főre tehető. Az 1922-es népszámlálás szerint azonban csak 83.794 zsidó élt a Szentföldön. A világháború után következő évtized a cionizmus valószínűleg soha vissza nem térő aranykora volt, hiszen 1924 és 1926 között 59.737 zsidó vándorolt be. Azóta azonban a gazdasági helyzet igen sokakat új visszavándorlásra kényszerített.

Szíriának ősidők óta nagyszámú zsidó lakossága van. Ezek főleg a nagyvárosokban, Aleppóban és Damaszkuszban élnek. Számukat 35.000-re tehetjük.

Az arab félsziget kis, félszuverén államaiban együttvéve mintegy 25.000 zsidó élhet. A Törökbirodalom ázsiai részének zsidóságát 70.000 lélekre tehetjük, ezek főként a kikötőkben élnek külön negyedekben. Jelentős számú zsidó van még Mezopotámia és Irák államaiban. Becslések szerint Irákban 87.500, Perzsiában 40.000, még tovább keletre Afganisztánban pedig 18.100 zsidó él.

Kelet-Ázsia roppant néptömegei közt elenyésző kis zsidó csoportok élnek. Kína zsidóságát 12.000 főre, Indiáét 22.000-re,

¹⁾ A. Ruppin szerint, idézi: Frigyes L.: A zsidók természetrajza.

Indo-Kína és Japán zsidó lakosságát pedig csak 1000—1000 lélekre tehetjük. Az ázsiai Oroszbirodalom lakosságából együttvéve csak 118.500 a zsidó. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Ázsia zsidó népessége alig mulja felül a félmilliót.

2. Afrika.

Afrikában különösen az északi partszegély gazdag települőkben. Egyiptomban, mint láttuk, az ókorba nyúlnak vissza emlékeik. Valószínű, hogy a római birodalom libiai kikötővárosai és cyrenaikai telepei is

A világ zsidósága a XX. század harmadik évtizedében.

La population juive du monde dans la troisième décade du XXe siècle.

Terület Territoire	A zsidók — Juifs				Terület Territoire	A zsidók — Juifs			
	Szám nombre	en % ¹⁾				Szám nombre	en % ¹⁾		
		Az egész népesség de la population totale	Az illető világrész zsidóságának — des Juifs de la partie du monde respective	Az összes zsidóság des Juifs du monde entier			Az egész népesség de la population totale	Az illető világrész zsidóságának — des Juifs de la partie du monde respective	Az összes zsidóság des Juifs du monde entier
százalékában ¹⁾				százalékában ¹⁾					
Európa. — Europe.				Br. Délny. Afr. — Afrique brit. du Sud-Ouest					
Albánia — Albanie	100	+	+	+	200	+	+	+	
Ausztria — Autriche	222.000	3·32	2·35	1·46	Egyiptom — Egypte	60.000	+	11·54	+
Belgium — Belgique	44.000	+	+	+	Kenya — Kenya	100	+	+	+
Bulgária — Bulgarie	43.000	+	+	+	Kongó (belga) — Congo belge	180	+	+	+
Cseh-Szlovákia — Tcheco- Slovaquie	354.000	2·43	3·75	2·33	Libia — Libye	40.000	5·30	7·70	+
Dánia — Danemark	6.000	+	+	+	Marokkó (fr.) — Maroc français	117.500	2·40	22·61	+
Danzig — Dantzig	9.240	2·37	+	+	Marokkó (sp.) — Maroc espagnol	8.000	+	1·54	+
Esztország — Esihonie	4.500	+	+	+	Mozambik — Mozambique	100	+	+	+
Finnország — Finlande	1.700	+	+	+	Rodézia — Rhodesia	1.400	+	+	+
Franciaország — France	200.000	+	2·12	1·32	Tanger — Tanger	15.000	20·05	2·89	+
Görögország — Grèce	125.000	2·01	1·32	+	Tunisz — Tunisie	65.000	3·25	12·51	+
Lengyelország — Pologne	2.854.000	9·48	30·24	18·79	Összes — Total ..	519.580	+	100·00	3·42
Lettország — Lettonie	95.700	5·08	1·01	+	IV. a) É. Amerika. Amérique du Nord.				
Litvánia — Lithuanie	155.000	6·69	1·64	1·02	Alaszka — Alaska	500	+	+	+
Magyarország — Hongrie	473.310	5·90	5·01	3·11	Am. Egy. Áll. — États-Unis	4.228.000	3·58	96·50	27·83
Nagy-Britannia — Grande- Bretagne	302.900	+	3·21	1·99	Jamaika — Jamaïque	1.250	+	+	+
Németalföld — Pays-Bas	125.170	7·64	1·33	+	Kanada — Canada	126.200	1·30	2·90	+
Németország — Allemagne	564.000	+	5·98	3·71	Kuba — Cuba	8.200	+	+	+
Norvégia — Norvège	1.500	+	+	+	Mexikó — Mexique	16.000	+	+	+
Olaszország — Italie	50.000	+	+	+	Panama — Panama	750	+	+	+
Oroszország — Russie	2.683.300	2·63	28·44	17·66	Porto-Rico — Porto-Rico	200	+	+	+
Portugália — Portugal	1.000	+	+	+	Összes — Total ..	4.381.100	2·96	100·00	28·84
Rómánia — Roumanie	900.000	5·08	9·54	5·92	IV. b) D. Amerika. Amérique du Sud.				
Saar-vidék — Sarre	5.000	+	+	+	Argentína — Argentine	200.000	1·88	84·60	1·32
Spanyolország — Espagne	4.000	+	+	+	Brazília — Brésil	30.000	+	12·68	+
Svájc — Suisse	21.000	+	+	+	Brit-Guyana — Guyane britannique	1.800	+	+	+
Svédország — Suède	6.500	+	+	+	Chile — Chili	2.000	+	+	+
Jugoszlávia — Yougoslavie	64.200	+	+	+	Curaçao — Curaçao	570	+	+	+
Törökország — Turquie	120.000	10·00	1·27	+	Paraguay — Paraguay	400	+	+	+
Összes — Total ..	9.436.120	1·84	100·00	62·13	Peru — Pérou	300	+	+	+
H. Ázsia. — Asie.					Szurinám — Surinam	820	+	+	+
Afganisztán — Afghanistan	18.100	+	3·53	+	Uruguay — Uruguay	150	+	+	+
Arabia — Arabie	28.800	+	4·85	+	Venezuela — Venezuela	410	+	+	+
Ciprus — Chypre	200	+	+	+	Összes — Total	236.450	+	100·00	1·55
Hong-Kong — Hong-Kong	150	+	+	+	Amerika összesen — Total de l'Amérique	4.617.550	1·89	100·00	30·39
India — Indes	22.000	+	3·71	+	V. Ausztrália. — Océanie.				
Indo-Kína — Indochine	1.000	+	+	+	Ausztr. áll. szöv. — Com- monw. d'Australie	21.600	+	87·80	+
Irak — Irak	87.500	2·77	14·76	+	Fülöpzig. — Iles Philippines	500	+	2·03	+
Japán — Japon	1.000	+	+	+	Havái sz. — Iles Hawaïi	100	+	+	+
Kína — Chine	12.000	+	2·02	+	Új-Zealand — Nouv.-Zélande	2.400	+	9·75	+
Maláj áll. szöv. — Malaisie	70	+	+	+	Összes — Total	24.600	+	100·00	0·16
Oroszország — Russie	118.500	+	20·00	+	Világ összes — Monde entier	15.190.600	.	.	100·00
Palesztina — Palestine	157.800	17·89	26·62	1·04					
Perzsia — Perse	40.000	+	6·75	+					
Szíria — Syrie	35.000	1·44	5·90	+					
Á.-Törökország — Turquie d'Asie	70.000	+	11·80	+					
Összes — Total ..	592.750	+	100·00	3·90					
III. Afrika. — Afrique.									
Abesszinia — Abyssinie	50.000	+	9·62	+					
Algír — Algérie	100.000	1·64	19·24	+					
Délafr. áll. szöv. — Union Sud-Africaine	62.100	+	11·95	+					

¹⁾ Egy százaléknál kisebb + -gal jelölve. — Au-dessous de 1%, marquée d'une +.

vonzották a légiókat követő kereskedőket és rabszolgakufárokat. Ma a legtöbb zsidó a francia Marokkóban él, — körülbelül 117.500. Algirban 100.000, Libiában 40.000, Tangerben 15.000, Tuniszban 65.000, Spanyol-Marokkóban 8.000 zsidó lakik. Észak-Egyiptomban magában 60.000 a zsidók száma. Közép-Afrikában úgyszólván alig találni zsidót. Az abessziniai felföldön elkülönítve él egy nagy csoport: ezeket falasának hívják; származásuk valószínűleg éppen olyan régi századokra nyúlik vissza, mint az aethiop-keresztényeké; 50.000 lelket számlálnak. Afrika másik nagyobb zsidó központja a Délafrikai Unió. Az itt lakó zsidók azonban már az újkor, a gyarmatosítás és a kapitalizmus korának odaszármazottjai. Az afrikai földrészt egészében vizsgálva azt látjuk, hogy zsidó népessége abszolút számban alig kisebb, mint Ázsiáé. 52.000 főre tehető.

3. Európa.

Nézzük most már a Földközi-tenger északi partjának szerepét és ezzel kapcsolatban európai szétszóródásuk és vándorlásuk eredményeit. Valószínű, hogy a Balkán-félsziget keleti részének zsidó gyülekezetei, amelyeket Szent Pál látogatott meg, a nagy szétszóródás nyomai — a ma ott lakó zsidók azonban aligha ezeknek utódai. A Földközi-tenger körül letelepült zsidók gócpontjává egynéhány század alatt az Ibériai félsziget lett. Eleinte ugyan birtokelkobzással és az üldözés más fajtáival álltak útjukba az uralkodók, de az arab betörés újabb nagy szerephez juttatta őket. A mórok legyőzésével együtt járt a zsidók kiűzése is. 400.000 ember hagyta el az országot 1492 augusztus másodikán. A kivégzettek és a színleg áttérők — marannosok — száma legalább fele ennyire becsülhető. Portugáliából 1496-ban száműzték őket. A félszigetre visszatérniök csak a mult század második felében lehetett; Spanyolországba 1852-ben, Portugáliába pedig 1876-ban. Számuk ma is elenyésző: Spanyolországban összesen 4.000, Portugáliában pedig 1.000 zsidó él. Az előzőtt szefardim zsidók egy csoportja északra ment. A németalföldi gócpontból szóródtak szét északra, Anglia, és délre, a Rajna felé. Hollandiában ma is nagyszámú — az 1920. évi népszámlálás szerint 115.000, ma tehát valószínűleg 125.000 zsidó él, akiknek egy részén megismerzik a szefardim típus. A folytonos áramlás és vándorlás közben azonban na-

gyobb részük már az askenácim zsidóságba szívódott fel.

Angliában valószínűleg a római császárság első ideje óta éltek, bár kis számban, zsidó kereskedők. 1290-ben történt kiűzetésükkor 16.000 főre teszik létszámukat. Ettől kezdve Cromwellig nem engedték be őket a szigetországba. A Hollandiába menekült spanyol zsidók egy része 1655-ben a tilalom megszűnése folytán vándorolt be. 1700-ban Londonban összesen 6.000 zsidó élt, 1876-ban 39.883, ugyanekkor egész Angliában 51.250, 1890-ben Londonban 67.500, Angliában 93.200. Úgy a társadalmi érvényesülést, mint a számszerű fellendülést ott is a XIX. század kapitalisztikus-liberális légköre hozta meg. Az első zsidó baronet 1839-ben, az első zsidó lord 1885-ben kapta meg kinevezését. Az Egyesült királyság zsidóinak száma a legutóbbi népszámláláskor 297 ezer főre rúgott. Ma az angol szigeteken és az európai angol birtokokon élő zsidók száma 300.000 felett van.

A Rajna mellett fekvő római telepek kereskedelmét jórészt zsidók bonyolították le. Kr. után 800 óta a Rajna jobbpartján is letelepültek. Ebbe olvadtak bele a Hollandiából jövők. A keresztesháborúk nyomában járó üldözések elől részben Lengyelországba, részben a Duna mentén Közép-Európába és a Balkán felé igyekeztek.

A kiűzés nem történt egyöntetűen és teljes mértékben; a zsidók nagy része a német államok területén maradt. Poroszországnak 1861-ben 252.592 zsidó lakosa volt, 1925-ben pedig 403.969. Jóllehet a jogegyenlőséget a XIX. század folyamán mindenütt kiterjesztették öreájuk is, azért bizonyos megszorítások fennmaradtak. Így Brémában a polgárjogot csak szenátusi határozattal lehetett megnyerni. Németország zsidó lakosságának száma az 1925. évi népszámlálás adatai szerint 564.000 volt.

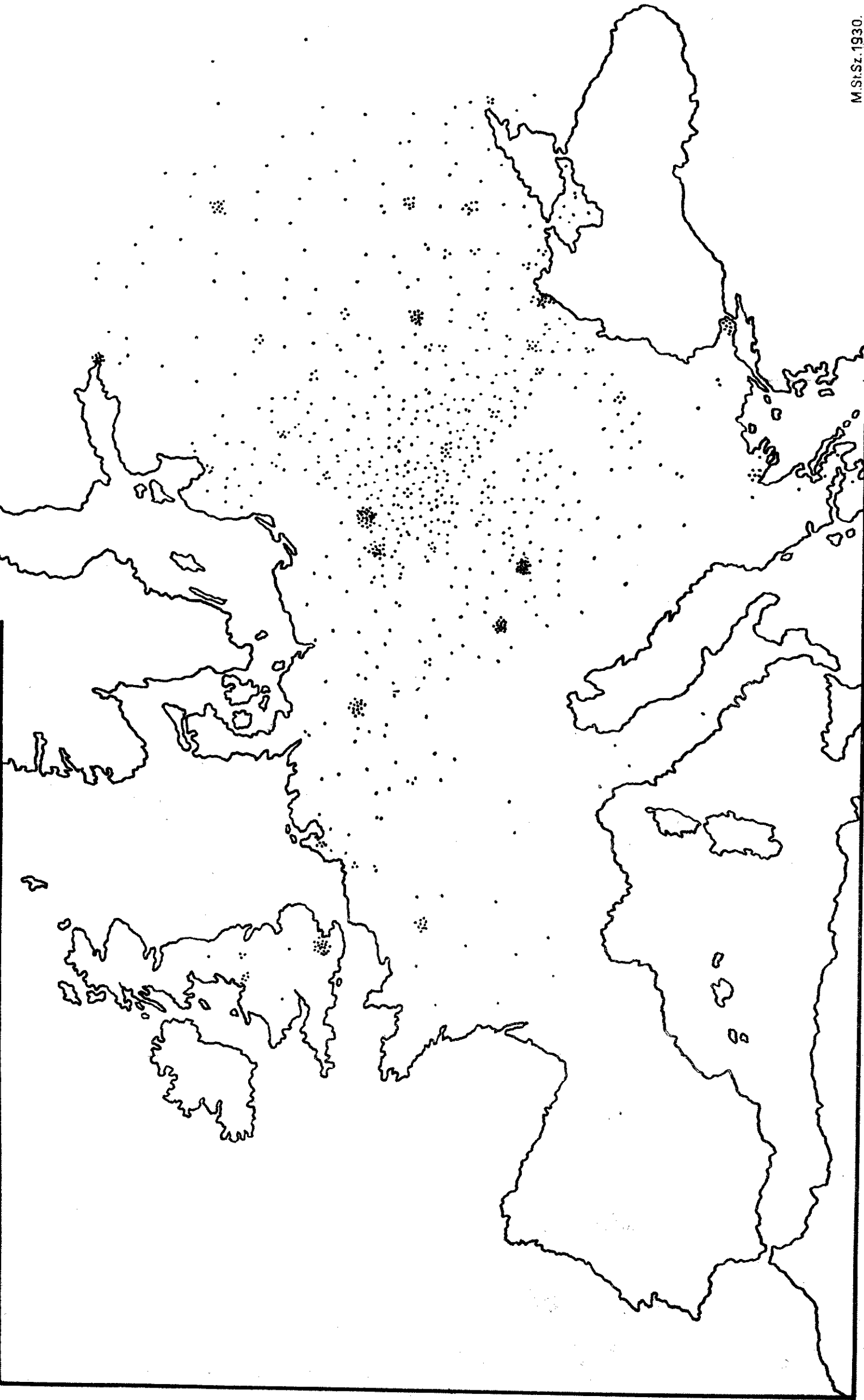
A Spanyolországból menekülő zsidók egy része rövid időre Itáliában telepedett meg. A pápák alatt aránylag jó dolguk volt, az egyház békés úton törekedett megtérítésükre. Azonban igen kevés maradt belőlük itt: Olaszország zsidóságának a száma mindig igen alacsony volt. Az 1870-ben bekövetkezett egyenjogosítás után alig 28.000 zsidót számoltak meg. 1911-ben 34.324 főnyi tömeget alkottak, úgyhogy százalékarányuk a 40 év alatt pontosan 0.11 maradt. 1924. évi becslés szerint 50 ezerre tehető a legnagyobbodott ország területén élő zsidók száma.

A ZSIDÓK ELOSZLÁSA EUROPÁBAN A XX. SZÁZAD 2. ÉVTIZEDÉBEN.

Répartition des Juifs en Europe dans la 2e dizaine d'années du XXe siècle.

1 point 10.000 âmes.

A középkor folyamán az Appenini félszigetről távozó zsidók nagy része a Balkán-félsziget és Kis-Ázsia felé tartott. Ezeknek középpontjává csakhamar Törökország vált. Konstantinápoly Pera-Galata városnegyedeiben találtak lakhelyet. Mégis külön hitközségük van a konstantinápolyi főrabbi a „Khakham-Basi“ vezetése alatt. A szefarim-típus csaknem legtisztábban itt maradt meg; a konstantinápolyi zsidók egymás közt ma is spanyolul beszélnek. A mai Európai-Törökország területén élő zsidók száma 120.000. Ügyszólván mind a volt fővárosban élnek. A déli Balkán másik nagy zsidó centrumává a Törökbirodalom felosztása által Görögország vált. Az 1889-es népszámlálás szerint 5.792 zsidó élt görög területen, míg 1921-ben 125.000-re tehető a zsidók száma, ami százaléknak is elég tekintélyes, lévén az ország lakossága 1920-ban 5,536.000 főnyi. Szalonikiban, a legnagyobb görög kereskedő- és kikötővárosban lakik a legtöbb zsidó.

A nyugati zsidóság középkori gócpontja Franciaország volt. Már a VII. században Dagobert király adott ki elűző rendeletet ellenük. Nagy Károly birodalmában igen magasra emelkedtek. A császár egyik követe, akit Harun-al-Rasidhoz küldött, szintén zsidó volt. Jólétükkel együtt számuk is erősen emelkedett, olyanyira, hogy egyes túlzó becslések szerint 1300-ban számuk 800.000 körül lett volna. A keresztesháborúk kora az ő számukra is meghozta az üldöztetést. Többszöri kitiltás után 1394-ben VI. Károly végérvényesen eltávolítja őket. Innen kezdve a francia forradalomig csak engedéllyel települhettek le. Így pl. 1705-ben Párisban 18 zsidó kapott engedélyt a letelepülésre. Az egyenjogusítást 1791-ben kapták meg. A Franciaországból elűzöttek kelet és délkelet felé áramlottak. Legnagyobb részben Németországon keresztül Lengyelországba igyekeztek, azonkívül a Duna völgyén a Balkán felé, így maradtak helyenkint községeik Ausztriában, Magyarországon, stb. Napoleon már 1806-ban összehívott 111 előkelő szerepet játszó zsidót Párizsba, hogy a zsidók számára olyan elveket állapítsanak meg, amelynek alapján a jogállamba belehelyezkedhessenek. De teljes szabadságot nem nyertek, mert még 1808 március 7-én is hoztak olyan rendeletet, amelynek értelmében iparüzést zsidónak csak külön prefeti rendelet engedhet meg. Minden megszorítás megszűnt a Bourbonok visszatérével. Ebben az időben — 1815-ben — számukat 15 ezerre becsülik. Összeírásban elő-

ször szerepelnek 1831-ben és csak 40 évig, 1871-ig érdekelték a polgárok felekezeti viszonyai a francia államot. Ennek az alapján számukat 1862-ben 156.000-re teszik. 1872-ben viszont csak 50.000-re. (Az előbbi népszámlálás a gyarmatokkal együtt vette számba őket.) Az újabb időben becslésre vagyunk utalva. 1905-ben Ruppin, a zsidóság statisztikájának kiváló ismerője, számukat 100.000-re teszi, 1926-ban pedig az American Jewish Yearbook 200.000-re.

Vizsgálódásunk fonala a jelenlegi Európa zsidóságának legnagyobb zsidó tartályához, Kelet- és Közép-Európához vezet el. Láttuk, hogy Nyugat- és Délnyugat-Európa üldözött zsidósága a középkor folyamán legnagyobb részben Lengyelországba igyekezett, ahol szívesen látták őket. Hogy az előzékeny fogadtatásnak mi volt az oka, arra a történelem több okot is hoz fel. Az egész lengyel királyság területén biztonságban élve, főleg a kisipart és kereskedelmet üzve, igen erősen elszaporodtak és külön, zárt egységekben éltek. Nagy számuk és zárkózottságuk volt részben az oka annak is, hogy a kapitalizmus beköszöntése számukra nem fellendülést, hanem anyagi és társadalmi nyomorúságot jelentett. Az Orosz-Birodalomban letelepülniök nem volt szabad, csak mint türelmi engedély alapján ott időző, polgárjoggal nem bíró idegenek élhettek a városokban és azokon a földműveskolóniákon, amelyeket a XIX. század elején I. Sándor és I. Miklós cár alapított számukra.

A nagyipar Oroszországban éppen azokon a területeken fejlődött ki a legerősebben, ahol a zsidóság a legnagyobb számú, fejlődése pedig igen gyors ütemű volt. Az orosz-lengyel terület nagyipara 1865-ben 90.642 munkást foglalkoztatott, 1905-ben pedig 267.747 munkást. Természetes, hogy ez a kisiparos és kiskereskedő zsidóságot anyagilag erősen sujtotta. A gyárakban nem tudtak és nem akartak kellőleg elhelyezkedni; hiszen az 1897. évi népszámlálás adatai szerint a 6 millió felett álló zsidóságból csak 47 ezer volt munkás. Emellett mint nagyiparosok sem tudtak jelentős szerephez jutni, amit igazol az, hogy a zsidók birtokában levő 1.400 lengyelországi gyár átlagos munkáslétszáma 30 munkás volt, míg a többi 3.800 lengyelországi gyár egyenként átlag 102 munkást foglalkoztatott. A zsidóság helyzete tehát gazdaságilag súlyossá vált, annyival is inkább, minthogy nagyrészt városlakók voltak. Ezenkívül társadalmilag is megnehezedett a helyzetük, részint a len-

gyel forradalmi mozgalmak, részint pedig az erőszakos zsidóüldözések, pogromok folytán. Az oroszországi zsidóság anyagi és társadalmi nyomorúságának következménye volt az a nagy kivándorlás, amely 1880 és a világháború kitörése között 1,969.000 embert söpört el eredeti lakóhelyéről, úgyszólván az Ó- és Új-világ minden részébe. Így nem beszélve a később tárgyalandó Egyesült Államokról, Nyugat-Európába is $\frac{1}{4}$ millió keleteurópai zsidó sodródott el. Századunk elején összesen 12 millió zsidó élt a világon és 3 millió keresett új hazát közülük. A vándorló zsidóknak kétharmada orosz zsidó volt.

Európai-Oroszország zsidóságát a hatvanas években 2,000.000-ra becsülték, az 1867-es számbavétel szerint összes számuk 2,612.000 volt, amiből 783.000 lakott Lengyelországban. Az 1897. évi népszámlálás felekezeti adatait 1905-ben tették közzé, ezek szerint az oroszországi zsidók száma 5,215.805. A világháború a zsidók által lakott nyugati részeket önálló nemzeti államokká tette. Ezek közül legnagyobb zsidó népessége van Lengyelországnak, 2,854.000. A zsidók városlakó voltáról, egyúttal pedig lengyelországi helyzetükről fogalmat nyújtanak a következő adatok:

Város	Lélekszám	Zsidók száma	%
Krakó..	183.706	45.192	24.6
Czernovitz	91.852	43.555	47.4
Lodz	452.079	155.860	34.5
Varsó..	936.046	309.165	33.0

Az orosz birodalomból kivált új államok közül Finnországban mindössze 1.700, Észtországban pedig 4.500 zsidó él. Annál több van azonban Lettországnak: 95.700 és főleg Litvániában, 155.000. A szovjet köztársaságok szövetségében Ukrajnáé a legnagyobb zsidó népesség, 1.795.500. Ezenkívül Fehér-Oroszországnak zsidó népessége számottevő, 395.000. Nyugat-Oroszországban 115.600 zsidó él, Oroszország többi részeiben együttvéve 377.200. A kapitalizmus megszűnése és a forradalmak a zsidóság egy részét anyagilag súlyosan érintették. A szovjetkormány 20.000 km²-nyi területet szentelt arra a célra, hogy a zsidókat mezőgazdasági tevékenységre szoktassa. Ilyen telepek különösen a Krimeában vannak. A mezőgazdaságot űző zsidók száma 1924-ben 76.000 volt, 1925-ben 130.000, 1927-ben pedig 165.000. Mint látjuk, számuk növekszik, de százalékban még mindig csak igen kis részét teszik ki az összességnek.

Az oroszországi zsidóság egy része a háború után Románia fennhatósága alá került. Ennek az országnak már 1914 előtt is jelentős zsidó lakossága volt. A középkor folyamán elűzött francia zsidók egy része a Balkánra menekült és a Törökbirodalom magyarországi hódításai folyamán a magyarországi hitközségek népe is részben a Balkánra került. A romániai zsidók száma a múlt század végén 300.000 körül volt, ami az összes lakosságnak 5% -a. Ennek a zsidóságnak nagy része városlakó volt. A kerületi székhelyek lakosságának 20.2% -a volt zsidó, a többi városoknak 11.9% -a, a falvaknak pedig csak 1.1% -a. Románia a háború előtt még egyoldalúbban agrárállam volt mint ma. Könnyen megérthetjük, hogy a mezőgazdasági foglalkozástól idegenkedő zsidóság nagy tömege nehezen tudott beilleszkedni az ország gazdasági rendjébe: annyival is kevésbé, minthogy társadalmi és politikai téren is sokszor erőszakos üldöztetésnek voltak kitéve. Ez magyarázza a nagyarányú kivándorlást, mely 1880 és 1914 között 100.000-nél több embert készített arra, hogy otthonát elcserélje. A vándorlók legnagyobb része az Egyesült Államokba igyekezett. A mai Románia zsidó lakosságát 900.000 főre becsülik. Ez a magas szám főképpen Beszarábia csatlakozásának tulajdonítható; a Magyarországtól elvett részek zsidósága 180.000 lélek.

Ha végül Magyarország zsidóságának történelmi kialakulásával részletesebben foglalkozunk, ennek oka nemcsak abban az érthető érdeklődésben keresendő, amellyel hazánk kérdései iránt viseltetnünk kell, hanem annak a körülménynek is, hogy a magyarországi zsidóság sorsa az egész közép-európai zsidó történelem szálaival át van szöve.

A zsidó vallású kazár-kabar törzseknek a magyarokkal való szövetsége vagy éppen összeolvadása nem nagy jelentőségű. Elsősorban azért nem, mert zsidó történetírók szerint is, a kazároknak csak vezetőik vették fel az izraelita hitet, a nép zöme pogány és mohamedán elemekből állott. Azonkívül pedig Kazárország már 1016-ban az orosz hódításnak esett áldozatul és ekkor a kazár zsidók, akik fajilag különben sem voltak zsidók, szétszóródtak. Valószínű azonban, hogy Magyarország területén a honfoglalók bejövetele előtt is éltek már kis számmal zsidók, mint egész Európa minden részén. A kereszténység és a középkor szellemének megszilárdulása

folytán a szabolcsi országgyűlés 1092-ben meghozta az első zsidóellenes törvényt, mely szerint keresztény és zsidó között házasság nem lehet, zsidó keresztény szolgát nem tarthat stb. Ugyancsak zsidóellenes törvényeket vagy legalább is a zsidók jogait megszorító törvényeket hozott Kálmán király is. Erre különösen azért volt szükség, mert ebben az időben nagyszámú prágai zsidó keresett menedéket Magyarországon az ottani üldözések elől. Ezek kereskedelmi ügyletek minden ágában gyakorlott emberek lévén, kellő megrendszabályozás nélkül könnyen kárára lehettek volna a tapasztalatlan népnek. A kereszteshadak átvonulásakor éppen a király állta útját annak, hogy a zsidó hitközségeket megtámadják, holott ekkor a Rajnavidék városaiban a feldühített nép rengeteg zsidót ölt meg.

II. Endre törvényei is megszorítják a zsidók jogait, kizárván őket a közhivatalokból. Ezeket azonban aligha tartották meg. A zsidóság hatalmába kerítette a pénzügyi életet olyannyira, hogy IX. Gergely pápa 1239-ben bár rosszalólag, de kénytelen megengedni a magyar királynak, hogy a portugál királyhoz hasonlóan, jövedelmeit a zsidóknak adja bérbe. Hogy ezzel szemben, mint egész Európában úgy nálunk is, szegletes kalapot, veres köpenyt és kerek sárga foltot kellett hordaniok, csak célszerűtlen külső megjelölést jelentett. A tatárjárás utáni talpraállás korában, 1251-ben adta ki Béla király szabadságlevelét, mely a zsidók polgári jogait megerősíti. Ez intézkedések hatása alatt a zsidóság nagy fellendülésnek indult, amely csak az Anjou-ház alatt szakadt meg. A valuta megszilárdításával elesetek a pénzbeváltás körül szereshető jövedelmektől. Nagy Lajos király 1360 körül kiutasította őket az ország területéről. Ez a látzólag kemény intézkedés az egyéb európai államokkal összehasonlítva igen jóindulatú volt, mert meghagyta vagyonuk feletti szabad rendelkezésüket. Valószínű, hogy spanyol mintára Magyarországon is igen sok zsidó vette fel látszatra a keresztény hitet. Ugyanekkor menekültek német eredetű zsidók Lengyelországba, azonkívül a Havasalföldre is, ahol Besszaraba vajda szívesen fogadta őket; a nyugati területek zsidói pedig Ausztriába. Az oligarchiák védelme alatt sok zsidó dacolt a királyi törvénnyel, amely különben sem maradt sokáig érvényben. 1436 novemberében Zsigmond király megerősíti és kibővíti Béla királytól nyert szabadságlevelüket. Ezt a hitellevelet az

egyébként antiszemita Mátyás király is megerősítette 1475-ben, de egyúttal pénzügyi ügyleteiket korlátozta. Hogy a zsidók az élvezett védelmet és nyugalmat a királyoknak és a főuraknak magas adózással és ajándékkal hálálták meg, azt természetesnek kell találni. Történetírók becslései szerint Magyarország lakossága 4—4 és félmillióra rúghatott a XV. század végén. Ennek legfeljebb egy félszázaléka volt zsidó.

A török hódoltság korában ismét kedvezőbb szerephez jutottak. A szultán birodalmában élő, jó társadalmi helyzetben lévő hitsorsosaik protekciójával a magyar zsidók nagyarányú kereskedelmi tevékenységet fejthettek ki. Ebben az időben igen sok Magyarországon letelepült zsidó sodródott Szófiába, Kavala, Viddin, Plevna és Szalonikibe. A Török-Birodalomban adófizetéstől és vámdíjtól való mentességet kaptak és a törökökhöz való hűségük jeléül a sárga folt helyett félholdat varrhattak ruhájukra. Sok magyarországi zsidó menekült Gyulafehérvárra, ahol Bethlen Gábor 1623-ban kiváltáslevelet is adott a spanyol zsidóknak. A Habsburg-ház türelmetlenségét sokféleképen mutatta ki. I. Ferdinánd óta fejadót kellett fizetniök, Rudolf házaik eladására, kétszeres adófizetésre és ezenkívül külön adó, a „dicat“ lerovására kötelezte őket.

A törökökhöz szításuk miatt Budavár elfoglalása után igen sokat legyilkoltak közülük az elfoglaló csapatok. De hogy a zsidóknak általában nem volt rossz dolguk Magyarországon, annak legfőbb bizonyítéka az, hogy tömegesen igyekeztek hozzánk. A helytartóság már 1725-ben összeírással akart gátat vetni a bevándorlásnak. Az ekkori eredmények azonban hiányosak. Az 1715-ben, 1720-ban és 1735-ben végbement összeírások alapján kimutatott 11.734 lélek az akkori 1.776.377 lelket kitevő lakosságának csak 0.66 százalékát tenné; ez valószínűleg alatta marad a valóságnak.

A 806.221 lakossal bíró Erdélyben nem mutatnak ki zsidót. Ott számuk 2500 körül lehetett. Ezek legnagyobb részét az adózó kereskedők közé sorozták be. A legnagyobb számarányt Sopron megyében érték el, ahol a lakosságnak 2.14% -át tették 1.900 fővel. Ezenkívül Pozsony megyében szintén 1900 fő; 2.14%. Igen kevés zsidó volt Békés megyében, Somogyban, Zarándban. Földrajzi fekvés szerint a legnagyobb zsidó lakosság a Felvidék nyugati részén volt — 4755 lélek, — azonkívül a Dunán túl — 4005 lélek, — és a keleti Felvidéken —, 1.400 lélek. —

Az Alföldön, különösen a délkeleti részeken igen kevés zsidó volt. A városi zsidóság ekkor még igen kis részét tette az összes zsidóságnak, létszámuk összesen 1.764 fő volt. Legnagyobb hitközségük Pozsonyban volt 770 lélekkel, azután Kis-Martonban (600 lélek) és Budán (156 lélek).¹⁾

Mária Terézia 1744-ben a zsidókat megtűrt népnek nyilvánította és fejenként és évenként 2 frt. toleranciális taksát, türelmi adót rótt ki rájuk. 1749-ben egy szigorúbb rendelet az országos türelmi adó összegét 20.000 forintban állapította meg.

A Magyarországra bevándorolt zsidóság legnagyobb része északnyugati irányból, osztrák tartományokból jött az országba. Francia zsidók, akiket Zsigmond király korában egy utazó Budán látott, valamint a később idejutott spanyol zsidók már régen felszívódtak vagy elsodródtak. Lengyelország felosztásával új forrásból árad a zsidóság az Alföldre, Galiciából, ahol már ebben az időben is 148.000 zsidó élt. A számbeli szaporodással együtt járt a türelmi adó emelése is, bár talán nem arányosan. 1778-ban már 80.000 forintot kellett leróni. Jogi és társadalmi helyzetükben jelentős változást II. József törvényhozása jelentett, aki 1783 és 1787-ben hozott rendeleteivel polgári jogaikat kiterjesztette, közoktatásukat magasabb színvonalra emelte, német név viselésére kötelezte őket, a külső megkülönböztető jeleket pedig eltörölte. Ugyanekkor összeírás alapján számukat 83.000-ben állapították meg. A napoleoni háborúk folyamán pedig kimondták a zsidók hadkötelezettségét is. A türelmi adó ekkor már oly magasra emelkedett, másrészt a zsidóság anyagilag olyan szilárd helyzetbe jutott, hogy 1811-ben a magyarországi zsidók felajánlották, hogy 1,600.000 frt. értékben megváltják. Ez a kérdés azután a reformkor csaknem valamennyi országgyűlését foglalkoztatta. Ugyanebben a korban a polgári jogokat is fokozatosan kiterjesztették. Hogy ez a liberalizmus és egyenlőség korában nem ment még gyorsabban, annak okai az ortodox zsidók, akik minden újításnak ellenségei lévén, olyan kijelentéseket tettek, hogy zsidónak csakis Palesztinát szabad valódi hazájának tekinteni. Ezalatt a zsidóság olyan tekintélyes tömegre szaporodott, hogy kérdéseik országos érdeket nyertek. A türelmi adó eltörlését már az 1844. évi 278. bizottmányi ülés elfogadta. A nádor

közbenjárására pedig V. Ferdinánd 1846 július 27-i leiratában megengedte, hogy 1,200.000 forinton megváltásuk az 5 év alatti törlesztéssel. Ekkor összes számuk 240.000 fölé volt; a növekedésnek ez a fokozott üteme arra mutat, hogy az egyébként valószínűleg magas természetes szaporodási arányszám mellett a bevándorlás is igen nagy volt.

A szabadságharc után a zsidóság társadalmi előretörését a törvényhozás úgyszólván már csak utólag szentesítette, az 1867. évi XVII. törvénycikkkel, mely a zsidók egyenjogúsításáról szól, végül pedig az 1895. évi XLII. t.-cikkkel, mely az izraelita vallást törvényesen bevett vallásnak nyilvánítja. A XIX. század nemcsak a társadalmi eszmei előretörés, hanem a számbeliség szempontjából is a legjelentősebb a magyar zsidóságra nézve. Az 1805-i nem-nemesi összeírás 130.000 zsidót számolt meg Magyarországon, ami az összlakosságnak 1,5%-át képezte. 95 évvel később a népszámlálás 825.000 zsidó polgárt talált Magyarországon, ami a népességnek 4,9 százalékát tette. Nagy-Magyarország utolsó népszámlálása 909.531 zsidót állapított meg. A számbeli növekedés mellett érdekes földrajzi eltolódás is észlelhető. A Pragmatica Sanctio korában a zsidóság a nyugati és északnyugati részekre összpontosult, viszont a világháború előtt a felső Tisza, az északi Alföld és Budapest vált a zsidóság gócpontjává.

A trianoni békekötés után megmaradt területen élő zsidók száma 473.300, azaz a lakosság 5,9%-a. Ugyanezen a területen a háború előtt 471.355 zsidó élt, ami az akkori lakosságnak 6,2%-át tette ki. A hazai zsidóságnak több mint fele a Duna-Tisza között él: helyesebben csaknem a fele — 215.512 — a fővárosban. Földrajzi elhelyezkedésüket még ma is uralja az északkeletről történt bevándorlás nyoma.¹⁾

A dunai államok és elsősorban Magyarország a zsidóság nagy tömegeit vonzották az idők folyamán. Mint vándorlási, felvonulási terep igen alkalmas volt arra, hogy itt különböző csoportok megtelepedjenek. Bizonyos fenntartással egyformán áll ez hazánkra, Ausztriára és Csehországra.

Az osztrák zsidók száma 1857-ben valamivel 600.000 fölé volt, a 70-es években 683.000 körül. Ez a tartományok lakosságának 3,5%-át tette ki. Az 1890-es népszámi-

¹⁾ Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában. Budapest, 1896.

¹⁾ A magyarországi zsidóságra vonatkozó adatokat illetőleg I. Kovács Alajos: A zsidók térfoglalása Magyarországon.

lálás már 1,143.000 zsidót állapított meg, ami 4·8%-nak felel meg. A szaporodás ezután a többi népességhez viszonyítva egész kevés visszaesést mutat, amennyiben az 1900-as népszámlálás 1,225.000 zsidót vett számba. A jelenlegi területen 1910-ben 194.584 zsidó élt. Ez 2·93%-nak felel meg, ami Galicia elvesztésének tulajdonítható, ahol 1910-ben 871.895 zsidó élt, tehát az ottani lakosságnak 10·6%-a. Ausztriában ma 222.000 zsidó él.¹⁾ Ebből 201.513 Bécsben, ami a város lakosságának 10·8%-át teszi ki.

Csehország zsidóságának számát illetően a multa nézve igen kevés adat áll rendelkezésünkre. Tudjuk, hogy a középkorban és az újkor folyamán ismételt üldözéseknek volt a zsidóság kitéve és hogy a cseh népben ma is erős antiszemita hajlandóság van. Ezzel szemben egyes csehországi hitközségek, mint a prágai, a nyugati kultúra befolyása elől sem zárkóztak el. Ma Prága 677.000 lakójából mintegy 31.800 azaz 4·7%, Cseh-Szlovákia összes lakosságának pedig 2·7%-a, azaz 354.342 lélek zsidó.

Az északi Balkán zsidósága igen alacsony számú. Szerbiában 1872-ben az akkori török fennhatóság alatt álló területen, amelynek összlakossága 1,100.000 ember volt, összesen 1.800 zsidó élt. 1891-ben 4.652 volt a zsidók száma, 1900-ban pedig 5.729. Figyelembe kell vennünk, hogy a berlini kongresszus határozatai folytán közben az ország területe is nőtt. A mai területen a zsidó lakosság 64.159, ami fél-százalékának felel csak meg. Délkeleti szomszédjának, Bulgáriának zsidó lakossága 1893-ban 22.617 volt, 1905-ben pedig 37.653 zsidó lakott területén. A világháború után pedig 43.232 zsidót számláltak meg.

Azon államok, amelyekről nem emlékeztünk meg, tárgyunkra nézve jelentéktelenek. Adataink alapján Európa zsidó népességét a 20. század második évtizedének kezdetén közel 9,500.000 főre becsülhetjük.

4. Az Újvilág.

Ausztráliáról előrebothsáthatjuk, hogy az, kérdésünk szempontjából jelentéktelen; csak az Újvilág másik világrésze, Amerika bir érdekel számunkra.

Az első zsidó, aki Amerika földjére lépett, Kolumbusz első expedíciójához tarto-

zott, neve Luis de Torres volt. A spanyol királyok megtiltották az ottani letelepedést, de ez az intézkedés hatálytalan maradt. Hogy Amerika különböző gyarmatain és telepein kezdetben milyen arányban és hol telepedtek le zsidók, arra vonatkozólag nincs adatunk. Sőt az Egyesült Államok zsidóira vonatkozó legrégebb becslésünk is csak 1818-ból való, amely szerint akkor 3.000 volt a zsidók száma. Nyolc év múlva már 6.000, 22 év múlva, 1840-ben pedig 15.000 a zsidó népesség.¹⁾ Ezeket a számokat olvasva, nem szabad elfelejtenünk, hogy ezen évtizedek alatt a köztársaságok szövetsége az Atlanti Óceán partjairól a Csendes Óceán partjáiig jutott el és hogy ugyanekkor a világtörténelemben odáig páratlan arányú bevándorlás töltötte be a feltöretlen területeket. A XIX. század utolsó éveiben Amerika zsidósága az 1 milliót elérte, sőt valamivel meg is haladta. Különösen érdekes megfigyelni az utolsó évtizedek alakulását. 1877-ben az összlakosság 43 és félmillió felett volt, ennek egy fél százaléka volt zsidó. 1897-ig az összlakosság 66%-kal növekedett, 72,100.000-re, a zsidóság 336%-kal 937.800-ra, úgyhogy ezáltal az összlakosságnak 1·31%-a lett. Újabb tíz év múlva Amerika népessége 88,000.000 lelket tesz ki, ami az előbbi létszámhoz képest 22·13% gyarapodást jelent. A zsidóság ugyanekkor 10 év alatt 838.000 fővel, azaz 89·47%-kal szaporodott és így 1,776.000 lelket számlált, az össznépességnek 2%-át. 1917-ben a népesség 103,640.000, ennek 3·27%-a, azaz 3,388.000 zsidó, tehát az össznépesség szaporodása tíz év alatt 17·78%, a zsidóságé viszont csaknem 91%. Az össznépesség szaporodását 14%-ra tehetjük 1917 és 1927 közt, a zsidóság viszont részben a háború, részben a bevándorlási tilalmat jelentő új törvények következtében csak 24·76%-kal szaporodott, úgyhogy az Egyesült Államok 118 milliót kitevő lakosságából napjainkban 3·58%, azaz 4,228.000 lélek zsidó.²⁾

Az Amerikába való bevándorlás fénykora kétségtelenül a világháborút megelőző 30 esztendőre esik. Ez alatt az idő alatt hat olyan esztendő is volt, amelyben az összes bevándorlók száma meghaladta az 1 milliót s egy olyan sem volt, amelyben a bevándorlók száma az ötödmillió alatt maradt volna. 1880 és 1914 közt 21,862.694 ember ván-

¹⁾ A tartományok népességéről csak 1910. évi adat van.

¹⁾ Harry S. Linfield: „The Jews in the U. S.” c. munkája szerint, a többi Amerikára vonatkozó adat is.

²⁾ H. S. Linfield i. m. szerint.

dorolt be Amerikába. Ezeknek átlagban 11·42%-a volt zsidó, de volt olyan év is (1894—95. évi pénzügyi év), amelyben a zsidók arányszáma 26·1%-ot ért el. A legnagyobb kontingenst természetesen Oroszország tartományai szállították, ahonnan több mint másfélmillió zsidó vándorolt be Amerikába. Hogy a zsidó bevándorlók milyen szegény néposztályokból kerültek ki, azt mutatja az, hogy pl. az 1898—99. év bevándorlói közül a bevándorló zsidóknál fejenként 8·6 dollár, az összes bevándorlónál pedig átlagban 17 dollár volt. A magukkal hozott pénzösszeg évről évre nő, de még 1913—14-ben is az átlagos bevándorló magával hozott pénze 34·9 dollár, az átlagos zsidó bevándorló pénze pedig csak 21·9 dollár volt. Ugyanezt mutatja a kikötőbe megérkezők visszautasítási statisztikája is. 1912 és 1914 között visszautasították a zsidó bevándorlóknak évente átlag 1·5%-át, azaz 4.794 embert. Ebből szegénység miatt 40·9%-ot, olyan testi fogyatkozás miatt pedig, amely valószínűleg keresetképtelenséget okozna idővel, 30·9%-ot. Az ugyanekkor érkező nagyszámú olasz bevándorlók közül (akik az amerikai közfelfogás szerint a legszegényebb népelem) százalékban ugyan-

annyit utasítottak vissza, de a visszaküldöttekből szegénység miatt csak 34·2%-ot. Nem volna teljes a kép, ha nem emlékeznénk meg arról, hogy a zsidók egy része ismét kivándorol Amerikából: ezeknek legtöbbször visszatér abba az országba, amelyikből jött. A kivándorlás százalékban nem nagy, különösen, ha szembeállítjuk az olaszokéval. Így pl. 1910—11-ben az ez évben bevándorolt zsidóknak 7%-a vándorolt vissza (természetesen nem ugyanazok az egyedek) ugyanakkor az olaszoknak 40·1%-a. Következő évben a zsidóknak 9·2%-a, az olaszoknak 62·7%-a.¹⁾

Ha hozzávetőleges képet akarunk szerezni az amerikai zsidó települések megoszlásáról, először a városi és falusi lakosság szempontjából kell vizsgálnunk a kérdést.²⁾ A 25.000 lakosnál többel bíró városok mindegyikében volt zsidó lakos. Az összes városszerű telepek 88·77%-a, a falusi jellegű (2.500-nál kevesebb lakosú), telepek 30·5%-a, az egyéb falusi telepeknek pedig csak 7·39

¹⁾ A be- és visszavándorlási adatokat illetőleg lásd *Kaplun—Kogan: Die jüdischen Wanderbewegungen.*

²⁾ *Linfeld i. m.*

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ZSIDÓ NÉPESSÉGE 1927-BEN.

Population juive des États-Unis en 1922

1pont 10.000 lélek.
1point 10.000 âmes.

%-a birt zsidó lakossal. Amerika népességéből 100.000 lakosnál nagyobb népességű városban lakik 32.000.000 ember, ennek 11.11%-a zsidó. Falusi telepeken lakott 42.436.000 ember, ebből csak 66.000, azaz 0.15% zsidó.

A legnagyobb zsidó városa a világnak New-York. Itt a világháború végén másfél millió, napjainkban valószínűleg 1.700.000-nél több zsidó él. Meg kell jegyezni, hogy ez az összlakosságnak nem egészen 30%-a, aminél sok európai és kisázsiai város mutat fel a zsidókra nézve kedvezőbb arányszámot. New-York nagy zsidó lakosságát egyrészt az a körülmény magyarázza, hogy a legtöbb európai bevándorló ide érkezik meg és egy darabig itt marad. Másrészt az, hogy itt van az amerikai ruházati ipar központja és a keleteurópai zsidók előszeretettel helyezkednek el a szabóiparban. Ha az Egyesült Államok nagykiterjedésű területét vizsgáljuk, feltűnő, hogy legnagyobb részük az északkeleti területekre húzódik.¹⁾ A legnagyobb városokkal telített államokban az összlakosságnak 61.5%-a, a zsidóságnak pedig 90.37%-a lakik.

Az északamerikai kontinensen csak Kanadának van 126.000 főnyi jelentős zsidó lakossága.

Dél-Amerikában a zsidók zöme Argentínában él. A múlt században Hirsch Móric br. kezdeményezett itt agrártelepítést, főleg az üldözött zsidók számára. Ma számuk 200.000.

Számbeli egybevetés.

Miután a zsidó településeken végigtekintettünk, hátra van még annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a jelenlegi zsidó települések milyen tényezők hatásait szemléltetik. Először is: érvényesül-e geográfiai hatás a zsidó települések mai eloszlásában? Láttuk, hogy a zsidóság őshazájából, a Földközi-tengeri éghajlat köréből kijutva, úgyszólván kizárólag a mérsékelt égövi országokban keresett otthont. Sem a trópusok, sem az arktikus vidékeknek nincs zsidó lakossága. A mérsékelt égövön kívül élő zsidók az összességnek legfeljebb 10%-át tehetik; ezek mindkét félgömbön lehetőleg a Földközi-tengeri éghajlatot keresik. Mint-hogy azonban eloszlásuk nem követi pontosan a fehér ember általános letelepülését, mégis fel kell tételezni, hogy vannak bizonyos okok, amelyeknek jelenléte egyes he-

lyeken vonzza, viszont más helyeken hiányuk távoltartja őket. Ezen okokat legjobban a számszerű adatok összefüggése és egybevetése alapján ismerhetjük meg.

A világ összes zsidósága kerekén tizen-négy és fél millió lelket számlált századunk második évtizedének végén végrehajtott népszámlálások és becslések alapján. Hogy ez a szám az azóta eltelt évek alatt körülbelül mennyire szaporodott, annak megállapítására egy általános szaporodási hányadot kellene ismernünk, helyesebben feltételeznünk.

Megfelelő támpont hiányában óvatos számítással egy százalékra tehetjük az egy évi szaporodást. *Ruppin* számításai szerint a zsidóság évi szaporodása 3% körül van. Ezt antiszemita és zsidó szerzők egyformán elfogadják.¹⁾ Mindegyik a maga álláspontját óhajtván vele igazolni. A kérdést sine ira et studio vizsgálva, ezt az arányszámot nem fogadhatjuk el. A zsidóság összes száma földünkön jelenleg 5 millió lelket tesz ki, ami tehát a Föld összes népességének nem is egészen 1%-a. Ennek kétharmadrésze lakik Európában, holott a világ össznépességének Európa lakossága még egynegyedét sem teszi. A zsidóságnak több mint negyedrésze lakik az amerikai kontinensen, körülbelül 7.3%-a Ázsiában és Afrikában, Ausztráliában 0.2%-a. Más oldalról tekintve a dolgot, Európa lakosságának a zsidók kb. 2%-át teszik, Amerika lakosságának valamivel kevesebbet mint 2%-át, Észak-Amerikában pedig a lakosság 3%-át, az Egyesült Államokban magában pedig az 1920-as népszámlálás adatai szerint 3.4%-ot, 1927-ben 3.6%-ot. A többi világrészek egyikében sem érik el az 1%-ot sem. A zsidóság túlsúlya Európában van az abszolút számok szerint, jóllehet az amerikai zsidóság az utóbbi száz év alatt olyan rohamosan szaporodik, hogy az európai többség megszűnése évtizedek kérdése.

Aránylag zsidósággal legerősebben telített ország Lengyelország, ahol közel egyötödét él a világ összes zsidóságának, s ezek az ország zsidó lakosságának 9 és fél százalékát teszik. Ha az egyes országokat vesszük összehasonlítási alapul, akkor is Lengyelország a legnagyobb zsidó ország. Úgy az angol birodalom, mint a francia birtokok összes zsidósága eltörpül a lengyel zsidók száma mellett. A zsidóság súlypontja világviszonylatban Közép- és Kelet-Európában

¹⁾ Települési adatok *Linfield* i. m. szerint.

¹⁾ Mint *Frigyes L.* idézett m. és *Th. Fritsch:* Handbuch d. Judenfrage.

van. A lengyel-cseh-osztrák-magyar-román határtól keletre az Uralig elterjedő földeken 8 millió zsidó él.

Ha tanulmányunk alapján akarunk következtetéseket levonni, akkor a már ismert történelmi szempontok mellett gazdasági okokban kereshetjük a zsidók letelepülését vonzó körülményeket. Ezek: az ország túlnyomó mezőgazdasági jellege, ipartól és kereskedelemtől idegenkedő kisbirtokos és birtoktalan parasztság. Mindez igaznak látszik, odáig, amíg az érem, helyesebben szólva a földgömb másik felét nem nézzük, és nem látjuk, azt, hogy éppen az Egyesült Államok erősen kifejlett iparvilá-

gában foglalnak el nagy helyet. Ott pedig az európai viszonyoktól eltérőleg éppen nem a pénzvilágban, hanem a nagyipar legmodernebb megszervezettségű ágaiban, az újság-, színház- és moziiparban foglalnak el vezető szerepet. Vizsgálódásaink eredményeképpen be kell érünk azzal, hogy a zsidóság letelepülésében egyrészt a történelmi kényszerűség hatása nyilvánul meg, másrészt a fehér ember éghajlati feltételeihez való ragaszkodás. Gazdasági téren pedig előtérbenyomulás minden olyan üzletágban, amelyet a lakosság zöme vagy nem kedvel, vagy nem ragad meg erősen.

Sibelka-Perleberg Artúr dr.

● SZOCIÁLIS STATISZTIKA ●

Munkaviszályok 1929-ben.

Les conflits du travail en Hongrie dans l'année 1929.

Résumé. En 1929, le nombre des conflits du travail (63), ainsi que celui des établissements touchés par eux (164), ont dépassé plus de deux fois les chiffres correspondants de 1928, mais l'intensité intérieure des conflits était bien moindre, surtout en ce qui concerne les grèves industrielles, où sous ce rapport les chiffres ont été inférieurs à ceux de 1928. C'est au milieu de l'année et surtout dans le IIIe trimestre qu'il y a eu le plus de grèves. La plupart en ont eu pour but l'augmentation des salaires; cela n'a pas réussi dans la moitié des cas; dans la plupart des autres les grévistes n'ont obtenu qu'un résultat partiel. En 1929, il n'y a pas eu de lock-out.

★

A munkaviszályok adatait 1929-ről is hasonló részletességgel gyűjtöttük be és dolgoztuk fel, mint a megelőző esztendőben, helyszüke miatt azonban a Szemlében csak a legfontosabb és legjellemzőbb adatoknak a közlésére szorítkozhatunk. Az itt közölt adatok így is teljes képét nyújtják az esztendő sztrájkmozgalmának.

1929-ben a munkaviszályok száma (63), valamint a munkaviszályok által érintett telepek száma (164) több, mint kétszerese az 1928. évi hasonló adatoknak. Nem szabad azonban ebből arra következtetni, hogy 1929-ben az 1928-ra fokozatosan el lanyhult sztrájkmozgalom kétszeresen akkora arányokat öltött, mert 1929-ben a sztrájkok tartama alatt összesen szünetelő munkások száma már csak alig egy harmaddal magasabb, mint az előző esztendőben, az összes szünetelők által elvesztett mun-

kanapok száma pedig, valamint a bérvészteség aránylag nem sokkal áll felette az 1928. évi hasonló adatoknak. A helyzetkép tehát azt mutatja, hogy 1929-ben általánosságban mozgalmassabb sztrájkélet volt, mint 1928-ban, ám ez inkább a sztrájkok külső, mint belső intenzitásában nyilvánult meg.

Ha a sztrájkokat a két főfoglalkozási csoport szerint szétbontva vizsgáljuk, az általános helyzetképtől eltérő jelenséggel állunk szemközt úgy a bányászatnál, mint az iparnál. A bányászatnál ugyanis az 1929. évi sztrájkok úgy külső, mint belső intenzitásukat tekintve az 1928. évi adatokkal szemben körülbelül egy harmadnyi emelkedést mutatnak. Annak ellenére azonban, hogy az ipar körében az 1929. évi sztrájkok száma több, mint kétszerese az 1928. éviének, 1929-ben az ipari sztrájkok belső intenzitása az előző évi ipari munkaviszályokét el sem éri.

A munkaviszályoknak az 1929. esztendőn belül mutatkozó időszaki hullámzására vonatkozóan megjegyezzük, hogy a bányászat és kohászatban úgyszólván kizárólag (egy kivételével) az esztendő második felében zajlottak le a munkaviszályok, sőt a legjelentékenyebbek az év utolsó negyedében, az iparnál ellenben az év közepe volt a munkaviszályok szempontjából a legmozgalmassabb és különösen a II. negyedév. Az első negyedév úgy a bányászatnál, mint az iparnál kevés számú és aránylag igen csekély intenzitású munkaviszályaival nagyon csendesnek minősíthető, a negyedik negyedévben pedig a sztrájkmozgalom az iparnál ismét aláha-

Munkaviszályok
Les conflits du travail en

Foglalkozási csoport, terület	A sztrájkok — Grèves			A sztrájk tartama alatt			Az összes szünetelő az alkalmazott munkások %-ban — Tous les ouvriers ayant cessé le travail en % des ouvriers employés	Nombre des journées de travail perdues par		
	A sztrájkok által érintett telepek — Etablissements touchés par les grèves	Az érintett telepeken a sztrájk kitörése napján alkalmazott munkások — Ouvriers employés au jour du commencement de la grève	A sztrájk tartama alatt	a sztrájkolók — Grévistes	a kénytelenségből nem dolgozók — Chômeurs involontaires	az összes szünetelő — Total des chômeurs		A sztrájkolók — les grévistes	A kénytelenségből nem dolgozók — les chômeurs involontaires	Az összes szünetelő — tous les ouvriers ayant cessé le travail
1. Bányászat és kohászat.										
Barna- és kőszénbányászat	9	38	13.930	8.369	579	8.948	64,2	79.830	8.017	87.847
Egyéb nem nemes ércek bányászata	1	1	218	151		151	69,3	9.966		9.966
Bányászat összesen ..	10	39	14.148	8.520	579	9.099	64,3	89.796	8.017	97.813
2. Ipar.										
I. Vas- és fémipar	3	3	295	61	2	63	21,4	1.068	4	1.072
II. Gép- és villamossági ipar	5	5	923	676	69	745	80,7	12.917	69	12.986
III. Kőipar	2	2	808	472	220	692	85,6	3.152	2.090	5.242
IV. Faipar	1	4	522	297		297	56,9	3.578		3.578
VI. Fonóipar	12	18	3.303	515	323	838	25,4	2.194	947	3.141
VII. Ruházati ipar	6	8	251	196	5	201	80,1	1.663	80	1.743
IX. Élelmezési ipar	3	3	33	28		28	84,9	226		226
X. Vegyszeripar	1	1	338	88		88	26,0	1.084		1.084
XI. Építőipar	19	67	4.606	1.333	1.610	2.943	63,9	8.420	10.291	18.711
XII. Sokszorosítóipar	1	14	162	66	5	71	43,8	3.326	282	3.608
Ipar összesen	53	125	11.241	3.732	2.234	5.966	53,1	37.628	13.763	51.391
Ipar terület szerint.										
Budapest	35	82	5.117	2.032	909	2.941	57,5	25.189	7.291	32.480
Budapestet környező községek	5	5	1.758	398	132	530	30,2	3.242	336	3.578
Egyéb vidék	13	38	4.366	1.302	1.193	2.495	57,1	9.197	6.136	15.333
Mindössze	63	164	25.389	12.252	2.813	15.065	59,4	127.424	21.780	149.204

nyatlott, de még mindig jóval intenzívebb volt az első negyedévinél.

Az ipari munkaviszályok közül úgy külső, mint belső intenzitásukat tekintve, legjobban kiemelkednek az építőipar körében lezajlott sztrájkok. Az építőiparban az 1929. év II. és III. negyedében, vagyis amint fentebb láttuk, abban az időközben, mely az ipari sztrájkoknak is kulminációs időpontja, az építkezési tevékenység az előző esztendőkhöz ugyanezen időszakokkal összehasonlítva, szintén kimagasló arányokat öltött (lásd M. Stat. Szemle 1930. évi 5. sz.). Itt tehát a konjunktúra

és a sztrájkok közötti összefüggés kétségtelen jelei mutatkoznak.

Az ipari munkaviszályok közül külső intenzitás tekintetében második helyen a fonó- és szövőipari sztrájkok, belső intenzitásukat nézve azonban a gép- és villamossági ipar körében lezajlott sztrájkok állanak. Utóbbiaknál a legtekintélyesebb összegre rúg a munkaviszályok folytán elmaradt termelés értéke is, mely majdnem megközelíti a kőszénbányászati sztrájkok folytán elmaradt termelés értékét.

A munkaviszályok tartama általában véve nem volt igen hosszúra nyúló. Mindössze 3 sztrájk (429

1929-ben.

Hongrie dans l'année 1929.

Salaires perdus par			Átlag esett — Moyenne pour					A munkaviszály folytán elmaradt termelés értéke pengőben — Valeur en pengős de la production qui n'a pu être faite à cause des différends	Catégories de professions, territoire
A sztrájkolók — les grévistes	A kénytelenségből nem dolgozók — les chômeurs involontaires	Az összes szünetelők — tous les ouvriers ayant cessé le travail	egy sztrájkra une grève			egy szünetelőre — un ouvrier ayant cessé le travail			
			szünetelő — des ouvriers ayant cessé le travail	elvesztett munkanap — des journées de travail perdues	bérveszteség pengőben — des salaires perdus, en pengős	elvesztett munkanap — des journées de travail perdues	bérveszteség pengőben — des salaires perdus, en pengős		
által elvesztett munkabér összege pengőben — en pengős									
427.975	29.209	457.184	994	9.761	50.798	9·8	51	1,485.381	1. Extraction minière et hauts-fourneaux: Extraction de lignite et de houille Extraction d'autres métaux non précieux
43.828		43.828	151	9.966	43.828		290	144.400	
471.803	29.209	501.012	910	9.781	50.101	10·7	55	1,629.781	Total de l'extraction minière
7.577	34	7.611	21	357	2.537	17·0	121	104.000	2. Industrie: I. Fer et métaux II. Construction mécanique, indust. de l'électr.
101.396	368	101.764	149	2.597	20.353	17·4	137	1,357.000	III. Céramique
16.200	4.884	21.084	346	2.621	10.542	7·6	30	77.800	IV. Bois
15.099		15.099	297	3.578	15.099	12·0	51	102.200	VI. Textile
15.571	3.623	19.194	70	262	1.600	3·7	23	193.665	VII. Habillement
10.160	640	10.800	33	291	1.800	8·7	54	49.300	IX. Alimentation
1.613		1.613	9	75	537	8·1	58	—	X. Ind. chimique
6.488		6.488	88	1.084	6.488	12·3	74	—	XI. Bâtiment
77.996	42.356	120.352	155	984	6.334	6·4	41	206.797	XII. Ind. de la reproduction
52.469	4.113	56.582	71	3.608	56.582	50·8	797	119.100	
304.569	56.018	360.587	113	969	6.803	8·6	60	2,209.862	Total de l'industrie
227.700	35.640	263.340	84	928	7.524	11·0	90	1,815.851	Industrie par territoires: Budapest Communes environnant Budapest Autre province
23.924	1.295	25.219	106	716	5.044	6·8	48	197.915	
52.945	19.083	72.028	192	1.179	5.541	6·1	29	196.096	
776.372	85.227	861.599	239	2.368	13.676	9·9	57	3,839.643	Total général

sztrájkolóval) terjedt egy hónapon túl, 10 sztrájk (3.761 sztrájkolóval) két hét és egy hónap között, 13 sztrájk (2.803 sztrájkolóval) egy-két hét között zajlott le, 28 sztrájk (2.816 sztrájkolóval) 2—6 napig és 9 sztrájk (2.443 sztrájkolóval) csupán egy napig tartott.

A sztrájkok erősen túlnyomó része (49) 1929-ben is bérharc volt, érte ez alatt úgy a munkabéremelés céljából keletkezett sztrájkokat, mint azon

sztrájkokat, melyek a munkaadó által tervbe vett munkabéreszállítás ellen szerveztettek.

A sztrájkoknak azonban csak a felét koronázta siker, még pedig inkább csak részleges siker (27 sztrájk 4.745 sztrájkolóval; teljes siker: 6 sztrájk 553 sztrájkolóval). A sikeres bérsztrájkoknál 10—20% munkabéremelés (munkabéreszállítás elmaradása) volt az eredmény.

1929-ben közlekedési sztrájkok nem voltak és kizárás esete sem fordult elő.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1929. évi szüret végleges eredményei.

Les résultats définitifs des vendanges hongroises de 1929.

Résumé. En 1929, la production du moût a été bien médiocre, car on a produit en moyenne (en hl) par arpent cadastral 17.5% de moins que dans l'année précédente. Au point de vue de la quantité, la production de moût a baissé de 19.2% et a point de vue de la valeur, encore plus: de 28.4%.

Par rapport à 1928, les exportations de vin présentent pour la quantité un accroissement de 158.1%; pour la valeur, elles n'ont augmenté que de 76.9%.

★

Az előző évi kat. holdankinti 8 hektoliteres must termésátlaggal szemben az 1928/29-es gazdasági évben a szüret csak 6.6 hektoliteres must termésátlaggal végződött, tehát az eredmény legfeljebb gyenge közepesnek mondható. A szőlőgazdálkodás válságos helyzete napjainkban állandóan tárgyalás anyaga, úgy az érdekeltségek, mint a kormányhatóságok részéről több irányban folynak kísérletek a válság enyhítése és alkalmas megoldás teremtése érdekében. Ilyen körülmények között a gazdasági kérdésekkel foglalkozó közönséget hazánk szőlőgazdálkodására vonatkozó

legújabb statisztikai adatok bizonvára élénken érdekelni fogják.

A szőlővel beültetett terület (1. számú tábla) 1929-ben 3%-kal kisebb volt, mint a megelőző évben. Ezt a területcsökkenést teljes egészében annak az érdekes körülménynek írhatjuk a számlájára, hogy a szőlőbanforgó évben szőlőgazdáink 12.149 kat. hold termőszőlőt kivágtak. Már maga ez az egy adat is élénk bizonyítéka a magyar szőlőművelés válságának. A terület 36.5%-a hegyi szőlő (az Alföldön ez az arány csak 3%), 63.5%-a síkvidéki (lapály) szőlő. A szőlők trágázására vonatkozó adatot most először tudakolta a statisztikai hivatal, az eredményeket könnyen áttekinthető grafikus alakban ismertetjük. A következő években összehasonlító adatok is fognak rendelkezésünkre állani, következtetések akkor inkább állapíthatók meg.

A szőlővel beültetett terület eredményes hozamát sok természeti tényező veszélyezteti. Így évről évre jelentős károkat okoznak a szőlőbetegségek (3. sz. tábla), ezek közül a tárgyalt év folyamán főleg a lisztharmat és a fakórothadás elég nagymérvű fellépése okozott a gazdáknak tetemes károkat. A rovarok közül a szőlőmoly

1. A hegyiszőlők területe.

Superficie des vignes de montagnes et de coteaux.

Országgrészt jellegű gazdasági vidék <i>Régions agricoles</i>	A szőlőterülettel bíró községek száma <i>Nombre des communes ayant des vignes</i>	Superficie des vignes de montagnes et de coteaux										Az összes szőlőterület %-ában <i>En % de la superficie totale de vignes</i>
		Az összes szőlőterület <i>Superficie totale de vignes</i>	Az 1928/29. termelési évben kivágott szőlők területe <i>Superficie des vignes coupées en 1928-29</i>	Európai vesszőkkel szénkénegezésre ültetve		Amerikai alanyú oltványokkal beültetve		Amerikai direkt termő szőlővel ültetve		Összes <i>au total</i>		
				<i>jeunes, non encore productives</i>	<i>productives</i>	<i>jeunes, non encore productives</i>	<i>productives</i>	<i>jeunes, non encore productives</i>	<i>productives</i>			
				még nem termő fiatal	termő	még nem termő fiatal	termő	még nem termő fiatal	termő			
				<i>plantées en ceps européens pour être soufrées</i>		<i>greffées de cépages américains</i>		<i>plantées en ceps américains produisant directement</i>				
				hegyi szőlők területe kataszteri holdakban — arp. cad.								
Dunántúli dombos vidék — <i>Transdanubie</i>	1.538	134.292	4.230	2.194	32.089	1.779	49.681	700	7.532	93.975	70.0	
Alföld — <i>Grande plaine</i>	557	188.415	6.525	149	2.633	78	2.646	10	101	5.617	3.0	
Északi dombos vidék <i>Nord</i>	464	51.886	1.394	152	6.274	609	26.721	94	3.349	37.199	71.7	
Összesen — Total	2.559	374.593	12.149	2.495	40.996	2.466	79.048	804	10.982	136.791	36.5	

2. A síkvidéki (lapály) szőlők területe.

Superficie des vignes de plaine.

Országgrész jellegű gazdasági vidék Régions agricoles	V i g n e s d e p l a i n e												Összes — Total	Az összes szőlőterület %-ában En % de la superficie totale de vignes						
	Immunis homok talajon európai vesszőkkel ültetve — à sol sablonneux, non sujet au phylloxera, plantées en ceps européens		Nem immunis talajon európai vesszőkkel szénkénegezésre ültetve — à sol sujet au phylloxera, plantées en ceps europ. à souffrir		Nem immunis szénkénegezés alatt nem álló talajon európai vesszőkkel beültetve — à sol sujet au phylloxera non soufré, plantées en ceps europ.		Nem immunis talajon amerikai alanyú oltványokkal beültetve — à sol sujet au phylloxera, greffées de cépages américains		Amerikai direkt termő szőlővel ültetve plantées en ceps américains produisant directement		még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives			még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives
	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives	még nem termő fiatal — jeunes, non encore productives	termő productives										
	síkvidéki (lapály) szőlők területe kat. holdakban — superficie, arp. cad.																			
Dunántúli dombos vidék Transdanubie	762	23.031	447	6.273	227	2.759	164	2.945	257	3.452									40.317	30.0
Alföld — Grande plaine	3.155	169.040	47	1.548	76	5.342	97	2.801	16	676									182.798	97.0
Északi dombos vidék Nord	154	9.606	6	928	25	1.616	57	1.996	8	291									14.687	28.3
Összesen — Total . .	4.071	201.677	500	8.749	328	9.717	318	7.742	281	4.419									237.802	63.5

és a szőlőilonca kártételét kell felemlítenünk. De ezeknél a felsorolt károkozónál sokkal nagyobb arányú károsodás érte a termelőket egyes elemi csapásnemek szokatlanul nagyarányú pusztítása következtében. Így a fagy 1929-ben 111.109 kat. hold szőlőben okozott károsodást, az előző évben a fagsújtott szőlőterület nagysága csak 99.227 kat. holdat tett. Elég számottevő volt még az aszály és a jég pusztítása is. A peronoszpóra (4. sz. tábla) pusztítása az átlagos színvonalon állott, sőt a peronoszpóra által teljesen tönkretett szőlőterület nagysága erősen az 1923—1927. évek 53.730 kat. holdat kitevő átlagos kártétele

alatt maradt. A peronoszpóra terjedése elleni permetezés most is elég nagyarányú volt, a védekezést általában kielégítő eredményűnek mondhatjuk.

Hazánk mai területén a szőlőgazdák 2,489.602 hektoliter mustot szüreteltek, ez a mennyiség 19.2%-kal kevesebb, mint az előző év közepes eredménye (l. az 5. számú táblát). A mezőgazdasági termények erősen csökkenő termelői ára a szőlőgazdálkodásban is nagy mértékben érezhető volt, mert míg — mint már említettük — a mustmennyiség az előző évi termésnél csak 19.2%-kal volt kisebb, addig a must értéke 28.4%-kal maradt a múlt évi érték-

3. A szőlőterület kártevői.

Dommages dans les vignes.

Országgrész jellegű gazdasági vidék Régions agricoles	A szőlőterületen pusztított — Dommages causés par													
	szőlőbetegségek les maladies de la vigne				rovarkárok les insectes					elemi csapások les sinistres				
	liszthar- mat oidium	fakó rot- hadás rot blanc	egyéb autres maladies	összesen total	szőlő- moly cochylis	szőlő- ilonca tortrix p.	egyéb autres	összesen total	aszály séché- resse	fagy gelée	jég grêle	egyéb autres	összesen total	
	kataszteri holdon — arp. cad.													
Dunántúli dombos vidék — Trans- danubie	5.367	792	268	6.427	9.063	117	224	9.404	3.190	49.081	9.157	—	61.428	
Alföld — Grande plaine	3.687	578	9	4.274	7.393	4.050	22	11.465	8.200	40.989	13.597	271	63.057	
Északi dombos vi- dék — Nord . .	2.752	94	13	2.859	62	881	—	943	1.600	21.039	2.022	15	24.676	
Összesen — Total	11.806	1.464	290	13.560	16.518	5.048	246	21.812	12.990	111.109	24.776	286	149.161	

4. A peronoszpóra pusztításai.
Dommages causés par le péronospora.
A termés minősége és mennyisége.
Qualité et quantité de la production.

Országgrész jellegű gaz- dasági vidék <i>Régions agricoles</i>	A peronoszpóra <i>Dommages causés par le péronospora</i>			A peronoszpóra ellen permeteztek <i>Vignes sulfatées contre le péro- nospora</i>		Szénkéneggel kezelték <i>Vignes</i>		A t e r m é s <i>Production</i>							Nem termelt kat. holdon <i>Vignes n'ayant pas produit, arp. cad.</i>
	teljes <i>ruine absolue</i>	részleges <i>dommages pariels</i>	jelentéktelen <i>dommages insignifiants</i>	kielegítő <i>avec un résul- tat suffisant</i>	eredménytelenül vagy csekély <i>sans ou avec peu de résultat</i>	fillokszera lepett szőlőt - <i>envahies par le phylloxera</i>	egészséges szőlőt <i>saines</i>	minősége <i>qualité</i>			mennyisége <i>quantité</i>				
								jó <i>bonne</i>	középszerű <i>médiocre</i>	gyenge <i>faible</i>	jó <i>bonne</i>	középszerű <i>médiocre</i>	gyenge <i>faible</i>	volt kat. holdon — <i>arp. cad.</i>	
	kárt okozott kat. holdon <i>arp. cad.</i>			eredménnyel kat. hold szőlőt <i>arp. cad.</i>		kat. holdat <i>traitées par sulfure de carb., arp. cad.</i>									
Dunántúli dombosvidék <i>Transdanubie</i>	1.507	12.266	15.472	105.280	12.593	9.069	6.996	117.253	14.743	2.180	15.935	51.139	67.102	116	
Alföld <i>Grande plaine</i>	3.553	18.097	22.371	153.441	18.638	770	531	130.638	48.269	8.971	10.184	82.873	94.821	537	
Északi dombos vidék <i>Nord...</i>	272	3.705	5.811	43.849	2.666	219	675	30.974	16.524	4.296	1.165	13.409	37.220	92	
Összesen <i>Total</i>	5.332	34.068	43.654	302.570	33.897	10.058	8.202	278.865	79.536	15.447	27.284	147.421	199.143	745	

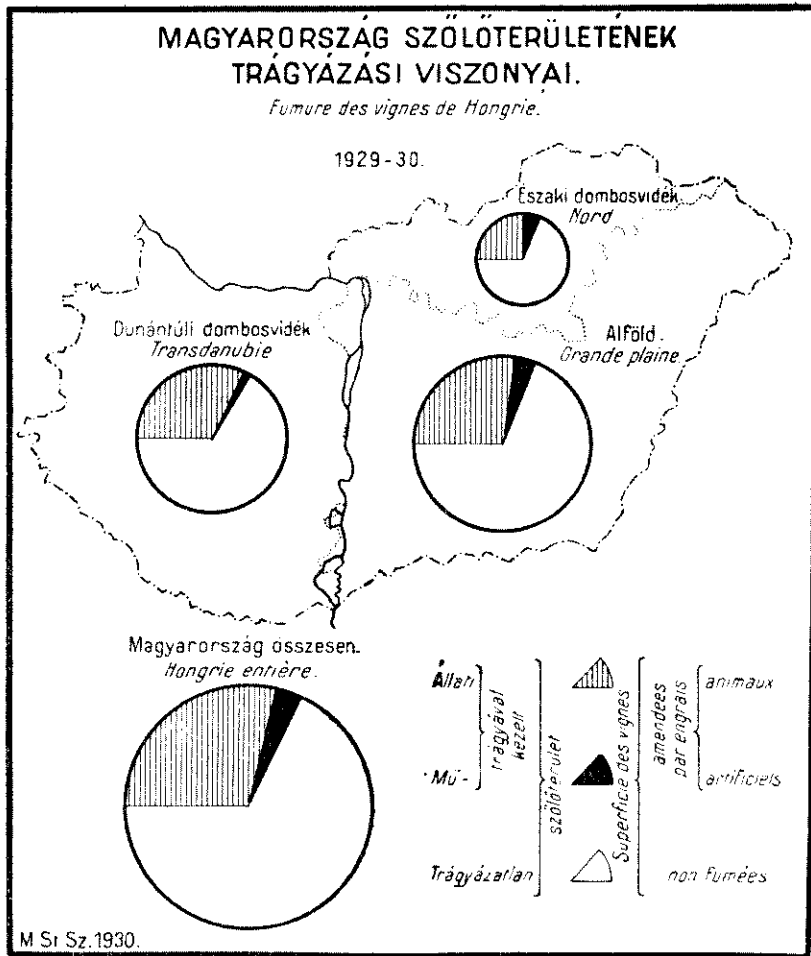
adat mögött. Erősen élénk volt ebben az évben a friss szőlő értékesítése, 179,7%-kal több friss szőlő került a piacra, mint az előző évben. Ezzel a szép mennyiségi emelkedéssel azonban az értékadat emelkedése nem tartott lépést, mert itt csak 46,7%-os növekedésről számolhatunk be. A friss szőlőnek főleg külföldi értékesítése volna pedig a borforgalom pangása miatt a szőlőgazdák sivár anyagi helyzetének megjavítója, természetesen csak úgy, ha a csemeszőlő termelése a mainál jóval nagyobb arányban terjedne el. A minőség javítása és a csomagolás, továbbá a szállítás kifo-

gástalan lebonyolítása esetében ezen a téren szép keresetre lehet kilátás.

A szőlőgazdák vigasztalan helyzetét ennél a szőlőexportnál — ami végeredményben itt csak részletkérdés — sokkal jobban javítaná, ha a borexport a békeévek arányát meg tudná közelíteni. Ezen a téren határozott javulásról számolhatunk be. A belföldi borforgalom tudvalevőleg egyáltalában nem kielégítő, tehát a szőlőgazdának megélhetése csak úgy biztosítható, ha termelvényét megfelelő áron a külföldön adhatja el. Az 1929. évi vonatkozó adatokat (6. sz. tábla) szemügyre véve, örömmel

5. A szőlőtermelés eredményei.
Résultats de la production viticole.

Országgrész jellegű gazdasági vidék <i>Régions agricoles</i>	A hegyi szőlőkben <i>Dans les vignes de montagne et de coteaux</i>			A síkvidéki (la- pály) szőlőkben <i>Dans les vignes de plaine</i>		Az összes szőlő- területen <i>Sur la superficie totale de vignes</i>	Átlagtermés kat. hol- dankint hl. <i>Production moyenne par arp. cad., hl.</i>	Az eladott friss szőlő mennyisége q <i>Quantité des raisins frais vendus, q</i>	Egy q szőlő átlagos el- adási ára pengő <i>Prix moyen de vente du raisin, par q, en pengős</i>	Production du moût			Az eladott szőlőnek <i>Valeur des raisins vendus</i>	Az összes szőlészeti termékeknek <i>Valeur de tous les produits viticoles</i>
	termelt must mennyisége hl. <i>production du moût, hl.</i>			A fehér <i>blanc</i>	A siller <i>„Schiller“</i>					A vörös <i>rouge</i>				
	értéke ezer pengőben - <i>en milliers de pengős</i>													
Dunántúli dombos vidék - <i>Transdanubie</i>	692.804	266.084	958.888	7,1	22.376	35	18.981	5.084	3.493	783	28.341			
Alföld - <i>Grande plaine</i>	37.278	1.172.274	1.209.552	6,4	186.260	23	16.500	8.024	1.177	4.323	30.024			
Északi dombos vidék <i>Nord...</i>	220.112	101.050	321.162	6,2	43.205	34	6.997	978	1.024	1.475	10.474			
Összesen — Total	950.194	1.539.408	2.489.602	6,6	251.841	26	42.478	14.086	5.694	6.581	68.839			

állapíthatjuk meg, hogy az 1929. évben külföldre szállított bor mennyisége teljes 158·1%-kal több volt, mint a megelőző év borexportmennyisége. Ezt a vigasztaló adatot azért emeljük ennyire ki, mert az érték-

6. Borkülforgalmunk 1928 és 1929-ben.

Commerce extérieur du vin de la Hongrie en 1928 et 1929.

Év Année	Behozatal Importations		Kivitel Exportations	
	Mennyiség Quantité hl.	Érték Valeur 1000 P — pengős	Mennyiség Quantité hl.	Érték Valeur 1000 P — pengős
1928	1.436	309	100.076	9.973
1929	1.065	269	258.302	17.646

adat ismertetésénél az örömmel jelzöt már kénytelenek vagyunk mellőzni. A borexport mennyiségi fejlődését meg sem közelítőleg az értéknél ugyanis a növekedés mindössze 76·9%. A hazai csökkenő tendenciájú bor- és mustárak tehát a külföldön is kísértének. Ennek a depresszióknak elmúltával reméljük, hogy a magyar bor külforgalma nemcsak a mennyiségre vonatkozólag mutat majd kedvező képet, hanem a kivitt bor értéke is azon a szinten fog mozogni, amelyet a magyar szőlőgazdák jogosan elvárhatnak.

Sajóhelyi István.

Az 1929. évi termés értéke.

Valeur de la récolte de 1929 de la Hongrie.

Résumé. En 1929, le rendement des terres labourables a été, au point de vue de la valeur, inférieur de 33·2% au chiffre correspondant assez faible de l'année précédente. Cette diminution de valeur ne peut être expliquée que par la baisse considérable du prix des produits agricoles, car la récolte, à l'exception des céréales, dépassait en quantité celle de 1928.

★

Az 1929. évi szántóföldi termésünk értéke (lásd a kimutatást) teljes 33·2%-kal kevesebb, mint az előző év eredménye. A termésmennyiség csak a gabonaféléknél csökkent, az összes többi csoportokban többé-kevésbé nagyobb volt, a termelői ár megállapítása a két évben teljesen azonos módszer-

rel történt, hol keressük tehát ezt a hatalmas különbséget előidéző okokat? A magyarázat egyszerű, meg kell nézni a táblában a két év termelői átlagárait, máris megvan a feltett kérdésre a válasz. A mezőgazdasági termények újabb áresése az egyedüli oka ennek az országunk eredményes szántóföldi termését veszélyeztető értékcsökkenésnek.

A termésmennyiség — mint már említettük — az előző évi eredményhez viszonyítva csak a gabonaféléknél csökkent, a visszaesés 14·1%-os, ezzel szemben a gabonafélék termésének értéke 40%-kal kisebb, mint az előző évben. Az értékcsökkenés tehát egyáltalában nincs arányban a mennyiségcsökkenéssel. A hüvelyesek termésmennyisége teljes 47·5%-kal nagyobb volt, mint az előző évben, ennek dacára a termés értéke 8·4%-

A szántóföldi termelés értéke.

Valeur de la production des terres labourables.

A termény neve — Désignation	Termésmennyiség métermáz:ában Quantité de la production, q	Átlagérték méter- mázánként, pengő Valeur moyenne par q, en pengős	Össze: érték ezer pengő Valeur totale en milliers de pengős	Termésmennyi ég métermáz:ában Quantité de la production, q	Átlagérték méter- mázánként, pengő Valeur moyenne par q, en pengős	Összes érték ezer pengő Valeur totale en milliers de pengős
	1927/28			1928/29		
1. Gabonaneműek — Céréales						
Búza — Froment	27,001.211	24.50	661.395	20,407.899	19.64	400.910
Rozs — Seigle	8,277.641	22.76	188.409	7,981.916	14.09	112.492
Árpa — Orge	6,677.988	24.85	165.949	6,826.192	14.95	102.076
Zab — Avoine	3,995.898	23.48	93.821	4,106.574	11.92	48.965
Egyéb gabonanemű — Autres céréales	70.155	—	1.679	226.521	—	2.337
Együtt — Ensemble ..	46,022.893	—	1,111.253	39,549.102	—	666.780
2. Hüvelyesek — Légumineuses						
Borsó — Pois	115.519	44.92	5.189	160.471	25.27	4.054
Bab — Haricots	18.949	68.76	1.303	35.772	44.82	1.604
Lenese — Lentilles	14.968	84.23	1.261	24.220	59.54	1.442
Együtt — Ensemble ..	149.436	—	7.753	220.463	—	7.100
3. Kapásnövények — Cultures sarclées						
Szemes tengeri — Maïs à grains ..	12,596.996	27.92	351.738	17,941.370	12.53	224.775
Burgonya — Pommes de terre .. .	14,705.052	10.65	156.553	21,682.735	5.36	116.122
Takarmányrépa — Betterave fourragère	21,548.123	2.74	59.005	23,023.240	1.96	45.224
Cukorrépa — Betterave à sucre .. .	14,377.906	3.22	46.329	16,070.280	2.97	47.785
Egyéb kapásnövény — Autres cultures sarclées	2,081.973	—	18.399	2,904.463	—	18.802
Együtt — Ensemble ..	65,310.050	—	632.024	81,622.088	—	452.708
4. Kereskedelmi növények — Plantes commerciales						
Dohány — Tabac	263.004	78.45	20.634	298.476	76.37	22.796
Repece — Colza	103.353	43.26	4.471	32.882	45.66	1.501
Kendermag — Grains de chanvre .. .	30.655	41.62	1.276	34.333	29.07	998
Kenderkóró — Tiges de chanvre .. .	53.829	123.47	6.646	64.340	104.80	6.745
Lenmag — Grains de lin	13.826	41.18	569	25.119	45.97	1.155
Lenkóró — Tiges de lin	12.626	239.16	3.020	35.890	160.90	5.774
Egyéb keresk. növények — Autres plan- tes commerciales	35.008	—	2.833	50.236	—	2.727
Együtt — Ensemble ..	512.301	—	39.449	541.276	—	41.696
5. Szálastakarmány — Fourrages						
Bükkönyfélék — Espèces de vesce ..	5,361.115	13.59	72.879	5,209.517	7.13	37.164
Lucerna — Luzerne	4,741.531	16.02	75.942	4,489.970	9.03	40.529
Lóhere — Trèfle	4,197.473	15.33	64.339	4,237.643	7.84	33.208
Egyéb szálastakarmány — Autres fourrages	15,425.927	—	54.051	15,879.091	—	33.218
Együtt — Ensemble ..	29,726.046	—	267.211	29,816.221	—	144.119
6. Egyéb főtermény — Autres cultures principales						
	2,061.689	—	44.466	2,473.720	—	26.252
7. Utónövények és melléktermények Plantes tardives et secondaires						
	8,642.604	—	49.431	10,544.259	—	47.106
8. Szalma, szár és kóró — Paille et tige						
	101,198.781	—	332.637	104,512.152	—	274.589
Összes érték — Valeur totale ..			2,484.224			1,660.350

kal kisebb, mint 1928-ban. Ugyanilyen a helyzet a kapásnövényeknél, a 25%-os termésmennyiség-növekedés dacára itt az értékeknel 28·4%-os visszaesést tapasztalunk. Leginkább szembetűnő a két legfontosabb kapásnövényünknel, a tengerinél és a burgonyánál a termelői ár esése. Ezekkel az árakkal eredményes gazdálkodást folytatni teljes lehetetlenség. Még ha sikerül is a termésmennyiség nagyságát elég kedvező átlagterméssel a lehetőségig fokozni, ilyen árt érve el, a termelő kénytelen gazdálkodására ráfizetni.

A kereskedelmi növények termésértéke a két évben körülbelül egy nívón mozog, ez a jónak mondható eredmény, főleg a dohány meglehetősen értékállóóságának és a repce, továbbá a lenmag magas árának köszönhető. A szalastakarmányfélék termésmennyisége csak 0·3%-kal volt több, mint az előző évben, ennek dacára a termésérték 46·1%-kal kevesebb. A termelői árak itt is katasztrófaszerűen zuhantak, így a búkkönyfélék átlagára 47·5%-kal, a lucernánál

43·6%-kal, sőt a lóherénél 48·9%-kal kisebb, mint az előző évben. Az állattenyésztés fellendülésére ez az olcsó takarmány ugyan elég kedvező lenne, de az állatárak, köztudomásulag lépést tartanak az alacsony terményárakkal.

Az egyéb főtermények értéke 41%-kal kevesebb, mint az előző évben, pedig a termésmennyiség 20·2%-kal több volt, mint 1928-ban. Az utónövényeknél és a mellékterményeknél a terméstöbblet 22%, az érték mégis kevesebb 4·7%-kal. A szalma, szár és kórónál csak 3·3% az 1929. évi termésnövekedés, az értéknél azonban a csökkenés már 17·5%-ot tesz.

A termelői árak emelkedését csak a *kedvezőbb kiviteli lehetőségek* mutatkozása esetében remélhetjük, sajnos, azonban minduntalan csak azt tapasztalhatjuk, hogy kiviteli piacaink teljesen elzárkóznak mezőgazdasági cikkeink behozatala elől, vagy olyan vámokat szabnak, amelyek a kivitelt lehetetlenné teszik, vagy nagy mértékben megnehezítik.

S. I.

Magyarország gyümölcsfaállománya.

L'effectif des arbres fruitiers en Hongrie.

Résumé. *L'Office central hongrois de statistique recueille toutes les années, conjointement avec les données agricoles, celles relatives aux arbres fruitiers des exploitations.*

D'après l'enquête exécutée entre les 1er et 10 mai 1929, l'effectif des arbres fruitiers se répartissait ainsi: exploitations de moins de 20 arpents cadastraux, 72·1%; de 20 à 100 arp. cad., 17·0%; de 100 à 1000 arp. cad., 7·4%; exploitations de plus de 1000 arp. cad., 3·5%. Ainsi donc la plupart (89·1%) des arbres fruitiers se trouvaient dans les petites exploitations.

*

Az 1895. évi általános mezőgazdasági statisztikai felvétel végrehajtása óta a gyümölcsfaállomány nagysága felől nem ren-

delkeztünk adatokkal. Ezért a Központi Statisztikai Hivatal az évenként megismétlődő mezőgazdasági termelési statisztika keretein belül az 1929. év május 1—10. napjaiban a közigazgatási hatóságok útján összeíratta a gazdaságok gyümölcsfaállományát. Az összeírás tehát ezúttal nem terjedt ki az országban található összes gyümölcsfákra, hanem csak a szántófölddel, vagy legalább kerttel rendelkező gazdaságok gyümölcsfáinak számbavételére szorítkozott. A terjedelemben egymástól meglehetősen eltérő kétféle összeírás adatai ezért összehasonlításra nem igen alkalmasak.

A szóbanlevő 1929. évi adatgyűjtés végrehajtása alkalmával a gazdálkodóknak egyénekenként be kellett jelenteni, hogy gazdaságukban, vagyis gazdaságilag hasznosított földterületeiken, valamint gazdaságuk-

A gyümölcsfaállomány 1929-ben.
Effectif des arbres fruitiers en 1929.

Fanem, gazdaságnagyságcsoport <i>Espèces d'arbres et catégories d'exploitations</i>		A Dunán- túli dombos vidéken <i>Trans- danubie</i>	Az Alföldön <i>Grande plaine</i>	Az Északi dombos vidéken <i>Nord</i>	Magyarorsz. — Hongrie			
					Összesen szám- szerint <i>total</i>	1000 kat. hold terü- letre esik <i>pour 1000 arp. cad.</i>		
darabokban — en pièces								
Exploitations	Almafa — Pommiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			887.993	696.163	195.737	1,779.893	331.1
	de 20— 100 " " — " "			155.605	282.931	38.421	476.957	157.5
	de 100— 1000 " " — " "			80.977	106.148	46.221	233.346	64.6
	de 1000— . . . " " — " "			66.523	37.434	12.530	116.487	30.7
Összesen — Total			1,191.098	1,122.676	292.909	2,606.683	164.9	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			189.0	158.0	122.0			
Exploitations	Körtefa — Poiriers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			608.131	351.700	139.431	1,099.262	204.5
	de 20— 100 " " — " "			92.328	124.937	20.848	238.113	78.6
	de 100— 1000 " " — " "			38.591	38.596	19.253	96.440	26.7
	de 1000— . . . " " — " "			25.345	16.849	4.515	46.709	12.3
Összesen — Total			764.395	532.082	184.047	1,480.524	93.6	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			121.3	74.8	76.7			
Exploitations	Cseresznyefa — Cerisiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			368.598	334.240	155.731	858.569	159.7
	de 20— 100 " " — " "			56.935	94.970	18.260	170.165	56.2
	de 100— 1000 " " — " "			18.014	28.086	12.329	58.429	16.2
	de 1000— . . . " " — " "			15.269	14.437	3.684	33.390	8.8
Összesen — Total			458.816	471.733	190.004	1,120.553	70.9	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			72.8	66.4	79.1			
Exploitations	Meggyfa — Griottiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			390.802	570.664	61.099	1,022.565	190.2
	de 20— 100 " " — " "			63.088	173.261	10.280	246.629	81.4
	de 100— 1000 " " — " "			12.709	33.234	5.141	51.084	14.2
	de 1000— . . . " " — " "			8.583	10.925	2.144	21.652	5.7
Összesen — Total			475.182	788.084	78.664	1,341.930	84.9	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			75.4	110.9	32.8			
Exploitations	Őszibarackfa — Pêchers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			427.928	289.722	65.666	783.316	145.7
	de 20— 100 " " — " "			64.266	72.910	8.368	145.544	48.1
	de 100— 1000 " " — " "			22.968	21.682	4.610	49.260	13.7
	de 1000— . . . " " — " "			8.036	5.891	974	14.901	3.9
Összesen — Total			523.198	390.205	79.618	993.021	62.8	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			83.0	54.9	33.2			
Exploitations	Kajszinbarackfa — Abricotiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			163.318	326.403	56.548	546.269	101.6
	de 20— 100 " " — " "			37.658	118.306	8.589	164.553	54.3
	de 100— 1000 " " — " "			16.522	50.181	5.273	71.976	19.9
	de 1000— . . . " " — " "			12.750	15.264	1.742	29.756	7.9
Összesen — Total			230.248	510.154	72.152	812.554	51.4	
1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			36.5	71.8	30.0			

Fanem, gazdaságnagyságcsoport <i>Espèces d'arbres et catégories d'exploitations</i>		A Dunán- túli dombos vidéken <i>Trans- danubie</i>	Az Alföldön <i>Grand plaine</i>	Az Északi dombos vidéken <i>Nord</i>	Magyarorsz. — Hongrie			
					összesen szám- szerint total	1000 kat. hold terü- letre esik pour 1000 arp. cad.		
darabokban — en pièces								
Exploitations	Szilvafa — Pruniers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			1,563.896	1,361.176	818.369	3,743.441	696.3
	de 20— 100 " " — " "			242.326	369.384	120.154	731.864	241.7
	de 100—1000 " " — " "			56.599	100.587	55.087	212.273	58.8
	de 1000— . . . " " — " "			35.860	35.806	22.820	94.486	24.9
	Összesen — Total			1,898.681	1,866.953	1,016.430	4,782.064	302.5
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			301.3	262.7	423.2		
Exploitations	Diófa — Noyers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			375.383	211.097	72.626	659.106	122.6
	de 20— 100 " " — " "			68.918	78.927	12.611	160.456	53.0
	de 100—1000 " " — " "			33.546	26.876	16.858	77.280	21.4
	de 1000— . . . " " — " "			40.275	24.924	9.315	74.514	19.6
	Összesen — Total			518.122	341.824	111.410	971.356	61.4
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			82.2	48.1	46.4		
Exploitations	Mandulafa — Amandiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			40.107	27.220	7.092	74.419	13.8
	de 20— 100 " " — " "			6.696	12.974	2.103	21.773	7.2
	de 100—1000 " " — " "			2.573	4.065	2.152	8.790	2.4
	de 1000— . . . " " — " "			15.777	2.495	432	18.704	4.9
	Összesen — Total			65.153	46.754	11.779	123.686	7.8
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			10.3	6.6	4.9		
Exploitations	Eperfa — Mûriers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			167.878	343.645	80.414	591.937	110.1
	de 20— 100 " " — " "			117.145	137.016	28.265	282.506	93.3
	de 100—1000 " " — " "			109.267	91.070	21.080	221.417	61.3
	de 1000— . . . " " — " "			32.767	56.252	1.892	90.911	24.0
	Összesen — Total			427.057	628.063	131.651	1,186.771	75.1
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			67.8	88.3	54.8		
Exploitations	Egyéb gyümölcsfa — Autres arbres fruitiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			74.478	54.354	15.415	144.247	26.8
	de 20— 100 " " — " "			13.712	18.074	3.002	34.788	11.5
	de 100—1000 " " — " "			57.634	13.001	2.381	73.016	20.2
	de 1000— . . . " " — " "			4.417	4.288	867	9.572	2.5
	Összesen — Total			150.241	89.717	21.665	261.623	16.5
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			23.9	12.6	9.0		
Exploitations	Összes gyümölcsfák Total des arbres fruitiers		gazdaságokban					
	de . . . — 20 kat. holdas — arp. cad.			5,068.512	4,566.384	1,668.128	11,303.024	2,102.4
	de 20— 100 " " — " "			918.677	1,483.770	270.901	2,673.348	882.8
	de 100—1000 " " — " "			449.400	513.526	190.385	1,153.311	319.4
	de 1000— . . . " " — " "			265.602	224.565	60.915	551.082	145.2
	Összesen — Total			6,702.191	6,788.245	2,190.329	15,680.765	991.8
	1000 kat. holdra esik — pour 1000 arp. cad.			1,063.5	955.1	912.1		

hoz tartozó udvarokban, szérűskertekben stb. összesen hány darab alma-, körte-, cseresznye-, meggy-, őszi- és kajszínbarack-, szilva-, dió-, mandula-, eper- (szeder) és egyéb gyümölcsfa van. A vonatkozó adatok szerint (I. kimutatásunkat) Magyarország jelenlegi területén az említett időben összesen 15,680.765 darab különféle gyümölcsfa találtatott. A gyümölcsfák között a szilvafa a legelterjedtebb, amennyiben az egész gyümölcsfaállománynak a szilvafák nem kevesebb, mint 30·5%-át képezik. Elég kedvelt és elterjedt még az almafa is, ez a fanem az állományból 16·6%-ot foglal el. A körtefák csak 9·4, a meggyfák 8·6, az eperfák 7·6, a cseresznyefák 7·1, az őszi-barackfák 6·3, a diófák 6·2, a kajszínbarackfák pedig 5·2%-os arányban szerepelnek. Mandulafánk aránya már csak 0·8%-os, az „egyéb“ gyűjtőnév alatt kimutatott fák, amelyek között főleg mogyoró-, som-, szelíd gesztenye-, birs-, naspolya-, berkenyestb. fák foglalnak helyet, az állománynak 1·7%-át tették.

A gyümölcsfáknak 42·7%-a a Dunántúli dombos vidéken, 43·3%-a az Alföldön, 14·0%-a pedig az Északi dombos vidéken találtatott. *Darabszám szerint* tehát az Alföldön van a legtöbb gyümölcsfa. Az 1895. évi összeírás alkalmával megállapított területi tagozódástól az 1929. évi megoszlás némileg eltér, amennyiben akkor a gyümölcsfáknak 44·5%-át Dunántúl, 41·2%-át az Alföldön és 14·3%-át az északi törvényhatóságok területén vették számba. Megállapítható tehát, hogy a két felvétel időpontja között eltelt 34 év alatt a gyümölcsfák számát illetően az Alföldön a többi terület rovására valamelyest javult a helyzet.

Az egyes gyümölcsfanemek között a cseresznye-, meggy-, kajszínbarack- és az eperfák az Alföldön, a többi fanemek pedig a Dunántúli dombos vidéken a legelterjedtebbek. Az északi törvényhatóságokban leggyakoribb a szilvafa, ennek dacára aránya azonban a két másik gazdasági vidék arányát még sem éri el.

Ha a *gyümölcsfák számát a területhez viszonyítjuk*, vagyis ha a fák sűrűségét tesszük vizsgálat tárgyává, kitűnik, hogy a gyümölcsstermelés tekintetében még mindig a Dunántúl vezet s az Alföld elsősége csak a gyümölcsfák darabszámát illetően áll fenn. A vonatkozó adataink szerint ugyanis 1000 kat. hold földterületre a Dunántúli dombos vidéken 1063·5, az Alföldön 955·1, az Északi dombos vidéken pedig csak 912·1 darab gyümölcsfa jut.

A különböző gyümölcsfák közül a meggy-, kajszínbarack- és az eperfák az Alföldön, a cseresznye- és szilvafák az északi törvényhatóságok területén fordulnak elő legsűrűbben, a többi gyümölcsfélék termelése ellenben — legalább a fák sűrűsége alapján ítélve — kivétel nélkül a Dunántúli dombos vidéken a legnagyobb arányú.

A gyümölcsstermelésben az *egyes gazdaságnagyságcsoportok* meglehetősen különböző mértékben vesznek részt. Adataink szerint az összes gyümölcsfáknak 72·1%-a a 20 kataszteri holdnál kisebb, ú. n. kisebb kisgazdaságokban, 17·0%-a a 20—100 kat. holdas, vagyis az ú. n. nagyobb kisgazdaságokban, 7·4%-a a középgazdaságokban, végül 3·5%-a a nagygazdaságokban találtatott. Ezek szerint tehát a 100 kataszteri holdnál kisebb területű kisgazdaságok a gyümölcsfáknak nem kevesebb, mint 89·1%-a felett rendelkeznek. Az ebbe a csoportba tartozó gazdálkodóknak tőkehiánya, konzervatívizmusa, továbbá a nagyobb befektetést kívánó termelési, faápolási, illetőleg növényvédelmi eljárásoknak alkalmazásától való idegenkedése közismert. A kisgazdaságoknak a gyümölcsstermelésben való most említett nagyarányú részvétele tehát némi magyarázatul szolgál arra nézve, hogy gyümölcsstermelésünk a nemzetközi versenyben ezideig miért nem tudta helyét kellően megállni s miért van még az olyan gyümölcsfélékből (pl. almából) is jelentős behozatalunk, amelyeknek termelésére természeti viszonyaink kiválóan al-

kalmasak s amelyeket elég kiterjedten termelünk is.

A gyümölcsfáknak gazdaságkategóriák szerint való fentebb közölt tagozódásától a kajszinbarack-, dió-, mandula-, eper- és az egyéb fáknak megoszlása kisebb-nagyobb mértékben eltér. A kajszinbarackfánál az a helyzet, hogy ennek a fának 67·2%-a a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságokban, 20·3%-a pedig a 20—100 kat. holdas gazdaságokban iratott össze; a közép- és nagygazdaságoknak részesedése már nagyjában megfelel az összes gyümölcsfák fentebbi arányának. Ennél a gyümölcsfélésegnél a nagyobb kisgazdaságok előtérbenyomulásának az az oka, hogy ezt a gyümölcsöt az Alföldön, vagyis éppen ott termelik legnagyobb mértékben, ahol a 20—100 kat. holdas nagyobb kisgazdaságok száma a legnagyobb.

A nagygazdaságok részvétele a diótermelésben kétszer akkora, a mandulatermelésben pedig közel négyszer akkora, mint a többi gyümölcsfélék termelésénél való közreműködése, amennyiben a diófáknak 7·7, a mandulafáknak pedig 15·1%-át az 1000 kat. holdnál nagyobb gazdaságokban tenyésztik. Úgy látszik, hogy az értékes dió- és mandulafa a nagygazdaságok legkedveltebb gyümölcsfái közé tartozik.

Az eperfáknak 49·9%-a a 20 kat. holdnál kisebb, 23·8%-a a 20—100 kat. holdas kisgazdaságokban, 18·7%-a a közép- és végül 7·6%-a a nagygazdaságokban található. Itt az a helyzet, hogy a selyemhernyótenyésztés érdekében a községi (városi), közbirtokossági stb. birtokokon többnyire eperfákat ültetnek, a közületek tulajdonában

álló gazdaságok között pedig viszonylag elég sok a közép- és nagygazdaság.

Az „egyéb“ elnevezés alatt kimutatott gyümölcsfáknak 55·1%-át a 20 kat. holdnál kisebb, 13·3%-át a 20—100 kat. holdas kisgazdaságok, 27·9%-át a középgazdaságok, végül 3·7%-át pedig a nagygazdaságok jelentették be. Az idesorozott gyümölcsfák között különösen sok a szelíd gesztenyefa, legfőképen Dunántúl, ahol egyik középbirtokon (az ágfalvai úrbéres birtokán) mintegy 50 ezer fából álló gesztenyeerdő van, úgyhogy a középgazdaságoknak részesedési arányát főleg ez a körülmény duzzasztja fel.

A gyümölcsstermelés a mezőgazdasági termelésnek hazánkban eleddig egyik meglehetősen elhanyagolt ága volt s erőteljesebben csak az utóbbi évek folyamán karoltatott fel. A termelés és az export fejlesztése érdekében faiskolák, kísérleti telepek, mintagyümölcsösök létesítése, faápoló, gyümölcsértékesítési tanfolyamok tartása útján, továbbá a gyümölcskataszter elkészítésével, valamint a növényvédelem széleskörű propogálásával a kormányzat már eddig is alapos munkát végzett. Ahhoz azonban, hogy a külföldi versenyben a gyümölcsstermelés és értékesítés tén is megálljuk a helyünket, az eddigi munkálatok folytatása és a gyümölcsfák szaporítása mellett arra is szükség van, hogy a termelők a mennyiségi termelésen kívül még áldozatok árán is a minőségi termelésre helyezzenek súlyt, mert a jelenleginél kedvezőbb termelési és értékesítési eredmények elérésére enélkül nem számíthatunk.

Sz. Z. dr.

● KERESKEDELEM ÉS KÖZLEKEDÉS ●

A külkereskedelmi forgalom 1929. évi módosulásának tanulságai.¹⁾

Les enseignements des modifications de 1929 du commerce extérieur de la Hongrie.¹⁾

A Magyar Statisztikai Társaság megtisztelő kérésének minden tekintetben megfelelni óhajtván, előadásom tárgyát akként igyekeztem megválasztani, hogy az elsősorban Miskolc városának, hazánk egyik legnagyobb ipar-kereskedelmi gócpontjának vendéglátó közönségét mindenestre érdekelje.

Előadásom során ugyanis külkereskedelmi forgalmunk 1929. évi módosulásának tanulságait óhajtom vázlatosan ismertetni, abban a hiszemben, hogy a választott tárgynál fogva szíves türelmükkel nem fogok visszaélni és az elhangzottak alapján bizonyára Önök is tisztelt Hölgyeim és Uraim magukévá teszik majd azt a nézetemet, hogy a forgalom adataiból levonható tanulságokat külkereskedelmi forgalmunk helyes irányba való terelése érdekében az egész magyar közgazdasági életnek megszívlelni kellene.

Mielőtt előadásom tulajdonképeni tárgyára áttérnék, legyen szabad a következő megjegyzéseket előrebocsátanom:

A kutatások, amelyek alapján a tanulságok levonattak, általában a külkereskedelmi forgalom értékadatai alapján, ott pedig, ahol ezek az adatok az árak nagy módosulása miatt e célra fel nem használhatók, vagyis a mezőgazdasági exportnál, a modern gazdaságkutatás eszközeinek igénybevételével a mennyiségi adatok alapján végeztek. A mai és a még mindig várható árváltozások közepette a jövőre szóló berendezkedés alapjai csakis ezen az úton körvonalazhatók.

Előadásom során igyekezem feltárni azt a kapcsolatot is, amely külkereskedelmi

forgalmunk módosulása és a magyar ipar, illetőleg mezőgazdaság között fennáll. Ezenfelül ismertetésemmel arra is törekszem, hogy a valóságra tompítsam azokat a külkereskedelmi forgalomra vonatkozó szélsőséges megállapításokat, amelyek ma már általánosan el vannak terjedve, s amelyek teljesen téves színben tüntetik fel a múlt évi külkereskedelmi forgalom módosulásának jelentőségét.

De nem mulaszthatom el ez alkalommal annak hangsúlyozását sem, hogy a kutatások folyamán külkereskedelmi forgalmunk alakulását csakis országos szempontból tettem bírálat tárgyává és hogy az árak módosulásának hatására ez alkalommal éppúgy nem terjeszkedtem ki, mint azokra az állami intézkedésekre sem, amelyek forgalmunk előmozdítására hivatottak. Vettem külkereskedelmi forgalmunkat úgy, ahogy van, mert annak 1929. évi mennyiség szerinti módosulása, különösen akkor, ha további árlemorzsolódásokra is számíthatunk, olyan, hogy azt országos érdekből nemcsak állandósítani, hanem tovább fokozni is kell.

★

Magyarország külkereskedelmi forgalma az ország megcsonkítása után — a behozatalnak 1923. és 1929., valamint a kivitelnek 1927. évi visszaesésétől eltekintve — évről évre fejlődött. A behozatal értéke a tíz év alatt 484 millió pengőről 1.063 millió pengőre, a kivitelé pedig 191 millió pengőről 1.040 millió pengőre emelkedett. A behozatalnak tíz év alatti 2·2-szeres emelkedésével szemben tehát, a kivitelnek 5·4-szeres növekedése áll. A külkereskedelmi forgalom mérlege mégis állandóan hiánnyal zárult. E hiány 1925-ig váltakozó nagyságú volt, 1925-ben 14 millió pengőre szállott alá, ezt követőleg 1928-ig egyre nagyobbodott s végül 380 millió pengőre emelkedett, míg 1929-ben ismét 23 millió pengőre súlylyedt.

Külkereskedelmi forgalmunknak e kedvező módosulása folytán az 1929. évi forgalomnak értéke az 1928. évihez képest a behozatalban 121 millióval csökkent, a kivitelben pedig 236 millió pengővel emelkedett. A kedvező módosulás mértékét és meg-

¹⁾ Szerző előadása a Magyar Statisztikai Társaság miskolci ünnepi ülésén. A Magyar Közgazdasági Társaságban „Magyarország külkereskedelmi forgalma és a mezőgazdasági kivitel jelentősége” címen tartott előadás nyomán. — *Conférence faite à la séance solennelle de 1930, à Miskolc, de la Société Hongroise de Statistique. D'après une communication présentée par l'auteur sous le titre de „Le commerce extérieur de la Hongrie et l'importance des exportations de produits agricoles” à la Société Hongroise d'Economie Politique. Elle paraîtra en français dans les Nos 1—2 de 1930 du Journal de la Société Hongroise de Statistique.*

oszlását pedig leghívebben azok az adatok mutatják, amelyek szerint a forgalom mérlegének hiánya 1928-ról 1929-re 357 millió pengővel javult és ezt a javulást 41%-ban a mezőgazdasági kivitel emelkedése, 34%-ban az ipari behozatal csökkenése és 25%-ban az ipari kivitel növekedése idézte elő.

Származási és rendeltetési országok szerint mind a behozatal, mind a kivitel adatai alapján Ausztriával, Cseh-Szlovákiával és Németországgal való forgalmunk a legjelentékenyebb. Az 1929. évi behozatalnak 55%-a ezekből az országokból származott, a kivitelnek 59%-a pedig ezekbe az országokba irányult. De míg az utolsó esztendőben Ausztriának és Cseh-Szlovákiának a forgalomban való részesedése csökkenő irányzatú volt, addig Németország részesedése úgyszólván évről évre javult. Ha pedig forgalmunknak országok szerint való megoszlását teljes részletességgel tesszük kutatásaink tárgyává, az arra vonatkozó adatok mind arról tanuskodnak, hogy a világszerte észlelhető nehéz értékesítési viszonyok miatt az Ausztriával és Cseh-Szlovákiával való forgalom csökkenésével szemben mult évi külkereskedelmi forgalmunkból, de különösen kivitelünkben nemcsak Németország, hanem még a kisebb jelentőségű államok is nagyobb, sok esetben jóval nagyobb aránnyal részesedtek, mint a multban. Mindez azt igazolja, hogy exportcikkeink értékesíthetése céljából új piacokat kellett szereznünk, s hogy ez újabb piacok megszerzése által mégis út és mód találtatott arra, hogy az ország exportcikkei, amelyek az iparosodás folytán a multhoz képest még meg is szaporodtak, ha nem is a régi megszokott piacokon, de mégis a külföldön helyeztessenek el.

Ugyanezt mutatják a módosulás mértékére és megoszlására vonatkozó adatok is. Ezek szerint: amíg a behozatal csökkenésének 90%-a arra a három államra esett, amelyekkel a forgalom állandóan a legnagyobb volt, addig a kivitel növekedésében ezek az országok már csak 42%-kal részesedtek, s a kivitel emelkedését inkább azon országokba irányuló exportunk mozdította elő, amelyekben újabb piacokat sikerült szerezni.

A forgalom irányzatának kedvező módosulása következtében árucserénknek országok szerint tagolt mérlege is sokkal kedvezőbb lett, mint a multban volt. Ezúttal a forgalom mérlege már nemcsak Ausztriával szemben volt aktív, hanem Ausztrián kívül még Jugoszláviával, Svájjal, Olaszország-

gal, Nagy-Britanniával és néhány a forgalomban kisebb szerepet játszó európai, sőt tengerentúli országgal is kiviteli többlettel zártuk forgalmunk mérlegét. Külkereskedelmünknek nemzetközi megítélése szempontjából ezt a jelenséget is kedvezőnek kell tekinteni.

A szokásos csoportosítások szerint tagolt részletes adatok alapján behozatalunkban az 1929. évben is a gyártmányoknak volt legnagyobb szerepe. Importunknak 40%-a ezekből állott. Az utolsó évek folyamán azonban a gyártmányok behozatala viszonylagosan állandóan csökkent, mert részesedési arányuk a mult évi 40%-kal szemben 1925-ben még 49%-ot tett, 1913-ban pedig a Magyarország mai területére eső behozatalban még 60%-ra volt becsülhető. Ezek az adatok a külföldi készárúk viszonylagos visszaszorulásáról beszélnek. A félgyártmányok részesedése már úgyszólván állandó volt. Nyersanyagot pedig a mult évi 37%-ra emelkedett részesedési arány alapján már majdnem annyit hoztunk be, mint gyártmányt. A nyersanyagimportnak ez az emelkedése úgyszólván kizárólag az egyre fokozódó ipari nyers- és segédanyagbehozatalnak tulajdonítható.

De nemcsak viszonylagosan, hanem szám szerint is a vázoltakhoz hasonló módon alakult behozatalunk. Így tehát 1929-ben egész- és félgyártmányimportunk általában csökkent, nyersanyagot ellenben még ebben az esztendőben is többet vásároltunk a külföldön, mint az előző években.

A gyártmányimport legmagasabb színvonalán 1927-ben állott, amikor a beruházások és építkezések aránya a legnagyobb volt; 1928-ban a textiliák behozatalának nagyobb arányú csökkenése folytán már visszaesett; 1929-ben pedig, még az előző évvel szemben is, az iparnak úgyszólván minden ágában kisebb-nagyobb mértékben hanyatlott. Ezzel importunk értéke 1929-ben már csak 426 millió pengőt tett, 75 millió pengővel kevesebbet, mint 1928-ban. Ennek a csökkenésnek közel 60%-a, vagyis 43 millió pengő a textilipar gyártmányaira esett, a fennmaradó 32 millió pedig a többi iparág gyártmányai között aránylagosan oszlott meg. Ezek sorából legszembetűnőbb a papiros-, bőr-, valamint a gép és elektrotechnikai ipari gyártmányok értékének hanyatlása.

A gyártmánybehozatalnak ez a csökkenése azonban, ahogy azt általában han-

goztatni szokás, az 1929. évben még egyáltalán nem írható teljes egészében a belföldi vásárlóképesség hanyatlásának rovására. Ha csak a textil-, a papiros- és a bőr- ipari gyártmányok behozatalának csökkenését vesszük figyelembe, amely együttesen mintegy kétharmadát tette a gyártmánybehozatal hanyatlásának, az import visszaesése nagyobb részben a belföldi ipar fejlődésével magyarázható. Ezt a megállapítást a pamutiparra vonatkozólag részletes számítás is igazolja. Az 1928. évben behozott nyers pamutból és pamutfonálból ugyanis 119 millió pengő értékű pamutszövet volt előállítható, míg az 1929. évi hasonló importból 134 millió pengő értékű pamutszövetet lehetett gyártani. S így a szövetbehozattal együtt 1928-ban 197 millió, 1929-ben pedig 191 millió pengő értékű pamutszövet állott az ország rendelkezésére. Vagyis mindössze csak 6 millió pengő értékű szövet az, amely az 1928. évi rendelkezésre álló mennyiséggel szemben hiányzott. Pamutszövetimportunk 21 millió pengős csökkenése tehát legfeljebb egyharmadában írható a vásárlóképesség hanyatlásának terhére. Éppígy a selyemszövetbehozatal 6 millió pengős visszaeséséről megállapítható, hogy azt a belföldi termelés teljesen ellensúlyozta, mert 1929-ben a kikészítés céljából kivitt hazai selyemszövetek értéke kerekén 9 millió pengővel volt több, mint a megelőző esztendőben. S így tovább: a papirosiparban mutatkozó nagyobbarányú csökkenést új papirosgyáraink üzembehelyezése folytán szintén a belföldi papirosipar fejlődése magyarázza. S ugyanez a helyzet a cipőipari behozatalt illetőleg is. A gép- és elektrotechnikai iparcikkek behozatalában mutatkozó csökkenés viszont a gyárberendezések kisebb arányával és az azt részben ellensúlyozó rádióbehozatal nagymértékű emelkedésével indokolható. Az pedig, hogy gép- és készülékbehozatalunk a villamoserejű gép- és készülékimport kivételével mégis közel 14 millió pengővel visszaesett, természetes folyománya annak, hogy az előző esztendőben az akkor alapított vagy újjászervezett gyárak részére a normálisnál is több gépet, különösen textilipari gépet hoztunk be, s így a gépimportban mutatkozó hanyatlásnak ellenértéke 1929-ben már más téren, nevezetesen a megnövekedett belföldi ipari termelésben és azzal kapcsolatosan a gyártmánybehozatal visszaesésében, valamint az ipari kivitel növekedésében jelentkezett. A

mondottak alapján tehát behozatalunk csökkenésének magyarázatát már aligha intézhetjük el azzal a kijelentéssel, hogy a külföldről csakis azért hoztunk be kevesebb árut, mert az ország vásárlóképessége kisebb lett.

Nem módosítja megállapításainkat az sem, ha a felsoroltakon kívül a többi áru vagy árucsoport behozatali adatait tesszük vizsgálataink tárgyává. Ezek sorában nagyobb arányú importvisszaeséssel csakis a gyapjuszöveteknél találkozunk. Ez talán az egyetlen tétel, amelynél a behozatal csökkenését, bár gyapjuszövetexportunk ismét emelkedett, elsősorban a vásárlóképesség visszaesésének terhére kell írni.

Az előadottak alapján tehát csak az a megállapítás tehető, hogy behozatalunknak gyártmányokból való csökkenése elsősorban a magyar ipar fejlődésével és annak térhódításával magyarázható, s csak kisebb hányadban írható az a vásárlóképesség csökkenésének rovására. Sőt, ha tovább megyünk s figyelembe vesszük még azt is, hogy a gyártmányok importáraiban az előző esztendőhöz képest némi árcsökkenés is mutatkozik, a forgalom globális eredményeit tekintve a gyártmánybehozatal csökkenését legalább is háromnegyed részében a belföldi ipar fejlődése és térhódítása magyarázza. S ha kiterjeszkedünk még arra is, hogy luxuscikkekből való behozatalunk hanyatlása a megejtett számítások alapján, a selyemszövetek importjának már figyelembe vett csökkenésén felül mintegy 15 millió pengő értékűre becsülhető, utalhatunk arra is, hogy a múlt esztendőben a vásárlóképesség csökkenésének behozatalunkban jelentkező hatása egyelőre úgyszólván még csak a luxuscikk-importnak visszaesésében nyilvánult meg. A vásárlóképesség csökkenésének hatása előreláthatólag majd csak a folyó évi behozatalban fog mutatkozni, mert a lassan fogyó készletek még a szokásos importot is feleslegessé fogják tenni. Külkereskedelmünknek a folyó év első három hónapjára vonatkozó adatai legalább is ezt mutatják.

1929. évi félgyártmánybehozatalunk értéke 239 millió pengő volt, 47 millió pengővel kevesebb, mint 1928-ban. Különösen az építkezésekhez szükséges fa- és fémanyag; azután pedig a kikészített bőr és pamutfonál importja csökkent. Nagy általánosságban a félgyártmányok behozatalának hanyatlása elsősorban és főleg a kisebb arányú építkezésekkel magyarázható,

másodsorban pedig a belföldi ipari fejlődés természetes folyamánának tekinthető.

Nyersanyagimportunk a legutóbbi években állandóan nőtt, az utolsó esztendőben 398 millió pengő értékű volt és így közel 2 millió pengővel haladta meg annak 1928. évi értékét. Úgyszólván valamennyi nyersanyagból többet vásároltunk a külföldön. Nagyobb visszaesés az építkezések csökkenése folytán csakis a nyers épületfánál és a hazai gyapjúszővőipar kisebb foglalkoztatottsága miatt a nyers gyapjúnál mutatkozott. Az importnak úgyszólván általános emelkedése folytán azonban ez a részleges csökkenés a nyersanyagbehozatal globális értékében kifejezésre nem juthatott. A nyersanyagbehozatalnak ez az úgyszólván általános emelkedése kizárólag az ország iparosodásával függ össze és az emelkedésnek évek óta észlelhető folytonossága a magyar ipar fejlődésének állandóságára enged következtetni.

Egybefoglalva az elmondottakat, a behozatalnak vázolt alakulása csakis kedvezőnek tekinthető. A kész- és félgyártmányok csökkenésének legnagyobb hányada az országnak azzal az iparosodásával magyarázható, amire a mai adott viszonyok között feltétlenül szükség van, s amit az ország jól felfogott érdekében még tovább is elő kell segíteni. Különösen azoknak az elsőrendű iparcikkeknek gyártását kell előmozdítani, amelyeknek gyártása az országban már is megindult és már is szép eredményekhez vezetett. A behozatalból a legnagyobb értékű nagy tömegek csakis ez úton rekeszthetők ki. A nyersanyagok behozatalának növekedése pedig, éppúgy, mint a kész- és félgyártmányok behozatalának csökkenése szintén csak örvendetes jelenség, mert az a hazai ipar prosperálására mutat. A továbbiakban a behozatal irányításában tehát arra kell törekedni, hogy a magyar ipar által szükségelt nyersanyagokból minél több jöjjön az országba, s hogy az ipar fejlesztésével a gyártmányok behozatalából elsősorban a tömegárak rekesztessenek ki. A behozatal még a mondottak bekövetkeztével is elég nagy marad, mert még mindig szükség lesz sok, előre láthatólag egyre több olyan ipari nyers- és segédanyagra, amelyet a hazai föld nem terem és sok olyan gyártmányra, amelyeknek behozatalára az ország amúgy is mindenkor rá lesz utalva.

1929. évi külkereskedelmi forgalmunkat leglényegesebben kivitelünk módosította.

A kivitelnek 1.040 millió pengőt tevő értéke a megelőző esztendőhöz képest 236 millió pengővel javult. S bár a nyersanyagárak, főként a mezőgazdasági terményárak nagyot hanyatlottak, 1929. évi kivitelünk még érték szerint is lényegesen kiugrott az utolsó esztendőkre vonatkozó kiviteli adatok közül.

A múlt évi nagy árhanyatlás miatt azonban a behozatal méltatásánál követett módszer szerint, vagyis az érték alapján a kivitel mennyiségének nagyságára és módosulására már csak részben lehet következtetni. Kivitelünknek csakis ipari oldala ismertethető az értékadatok alapján, míg a kivitelnek mezőgazdasági része kizárólag a mennyiségi adatok, illetőleg a modern gazdaságkutatás módszereinek igénybevételével az úgynevezett képletes értéknek mennyiségre vonatkozó jelzőszámai alapján ítélni lehet helyesen.

Az ország kivitelében a mezőgazdasági exporton kívül ma már fontos és egyre fontosabb szerepe van az ipari kivitelnek is. Kész- és félgyártmányexportunknak együttes értéke ugyanis az utolsó két évben már 40%-át alkotta a kivitel egész értékének; holott 1926-ban ez az arányszám még csak 30% volt.

Ez emelkedés folytán a gyártmánykivitel értéke az 1926. évi értékhez képest 58%-kal növekedett s 1929-ben már a 345 millió pengőt érte el, vagyis még az 1928. évi kivitelhez képest is 82 millió pengővel emelkedett. Az utolsó évek folyamán úgyszólván kivétel nélkül valamennyi iparág gyártmányaiból évről évre többet exportáltunk. Az exportált gyártmányok közül legnagyobb szerepe mindenkor a mezőgazdasági ipar gyártmányainak volt. De míg az utolsó évtöd elején a mezőgazdasági ipari termékek exportja még 61%-kal szárnyalta túl a többi iparág által exportált gyártmányok együttes összegét, addig 1929-ben ez az arányszám már 22%-ra süllyedt. Ez a mezőgazdasági ipar exportjának viszonylagosan kisebb fejlődésére mutat. Ipari exportunkból a mezőgazdasági ipar termékeinek értéke 1929-ben 190 millió pengőt tett. Ezek sorából az örlemények, a cukor és a bor jelentősége a legnagyobb. A többi iparág gyártmányaiból pedig együttesen 155 millió pengő értékűt adtunk el a külföldön. Ezek közül legfontosabb szerepe a gép- és elektrotechnikai-, a textil- és a vasipar gyártmányainak volt.

A félgyártmánykivitel adatai a gyártmánykivitel fejlődéséhez képest még nagyobb, az 1926-os exporttal szemben mintegy 100%-os előretörésről számolnak be. Az utolsó évben már 72 millió pengő értékű efféle árut vittünk ki, 8 millió pengő értékkel többet, mint 1928-ban. Az efféle exportárúknak 90%-a ipari félgyártmány és pedig kétharmadrészben vasrúd és lemez, továbbá kikészített bőr és prémbőr volt.

Az ipari nyers- és segédanyagexportnak ellenben különösebb jelentősége már nincsen, mert az a mezőgazdasági származású hasonló anyagok kivételével a legutóbbi évek folyamán alig módosult, s 1929-ben is csak 37 millió pengő értékű volt.

Az ország ipari kivitele tehát hazánk iparosodásával párhuzamosan fejlődött, s még abban az esetben is, ha a mezőgazdasági ipar termékei figyelmen kívül hagyatnak, az exportnak már nemcsak számottevő, hanem egyúttal évről évre számottevőbb részét alkotja. A reája vonatkozó kiviteli adatok szintén a magyar ipar kétségtelen fejlődéséről tanuskodnak.

Külkereskedelmi forgalmunknak legjelentékenyebb része a mezőgazdasági kivitel. Az ismertetés leegyszerűsítése kedvéért az eddigiekkel szemben helyesebbnek látszott, ha azt kutatásaink tárgyává kizárólag a mezőgazdaság szempontjából, vagyis akként tesszük, hogy mindazt, ami a mezőgazdaság részéről nyers- vagy feldolgozott állapotban exportra kerül, agrárexportunkba foglaljuk. E célból az állatokon, az állati termékeken és a növénytermelés terményein kívül az élelmezési ipar termékei is a mezőgazdasági kivitelbe számítottak, olyanformán azonban, hogy a legnagyobb értéket képviselő malom-, cukor- és szeszipar termékeinek mennyisége nyersanyaguk mennyiségében, értékük pedig azok értékében fejeztetett ki. Abból a célból pedig, hogy a mennyiségi adatok minden tekintetben egymással összehasonlíthatók legyenek, a mezőgazdasági kivitel mennyiségi adatai érték szerint mérlegelt mennyiségekben, vagyis oly képletes értékekben is kiszámítottak, amelyek összehasonlításokra alkalmas jelzőszámok gyanánt is felhasználhatók.

Az utolsó esztendő folyamán mezőgazdaságunknak ez a kivitele az 1928. évi hasonló kivittel szemben érték szerint 31%-kal, mennyiség szerint pedig 44%-kal növekedett. Vagyis agrárkivitelünk értéke 586 millióról 770 millió pengőre, mennyisé-

gére vonatkozó jelzőszáma pedig 564-ről 810-re emelkedett. Ez az emelkedés az állattenyésztés köréből származó kivitelnél mennyiség szerint jóval csekélyebb volt, mint a növénytermelés köréből származónál, amennyiben amannak 32%-os emelkedésével szemben, emennek 50%-os növekedése áll. Egyes kisebb jelentőségű csoportok elenyésző csökkenésétől vagy változatlanságától eltekintve, mezőgazdasági exportunk minden vonatkozásban, főleg azonban mennyiség tekintetében általában nagyobb lett. Növekedése a sertés- és szarvasmarhatenyésztés, továbbá a mező- és a szőlőgazdasági termények köréből származó exportnál volt a legnagyobb és úgyszólván e négy gazdasági ág kivitele adta mezőgazdasági exportunk teljes emelkedését.

De bármennyire emelkedett is a mezőgazdasági kivitel, annak mennyisége tekintetében még sem tehetjük magunkévá azt a nagyon is elterjedt állítást, hogy a múlt évben az országban végkiárusítás folyt. Az állattenyésztés köréből származó 1929. évi export ugyanis mennyiség szerint az 1926. évinél még mindig kisebb volt. A növénytermelés köréből származó 1929. évi export pedig az előző évi nagy termésből áthozott és a külföldön csak az 1929. év második felében értékesített készletek mellőzésével az 1926. évihez képest csupán annyival volt nagyobb, mint amennyivel az 1929. évi állattenyésztés köréből származó export az 1926. évihez képest visszamaradt. Vagyis az 1929. évi kivitel a múlt évi abnormálisan nagy készleteltolódások figyelembevételével a mezőgazdaság szempontjából úgyszólván semmivel sem volt nagyobb az 1926. évi exportnál. De hát akkor jó áron kelt el minden, panaszra nem volt ok, miért is a mezőgazdasági export nagyságát senki sem kifogásolta, sőt ellenkezőleg mindenki annak fejlesztését hangoztatta.

Továbbmenve, ha az agrárexport adatai az 1913. évnek megfelelő konkrét adataival hasonlíttatnak össze, annak múlt évi túldimenzionáltságáról még kevésbé lehet beszélni. Sőt ez adatok alapján csakis az állapítható meg, hogy mennyiség szerint az 1929. évi mezőgazdasági kivitel Magyarország mai területének világháború előtti kiviteléhez képest még mindig közel 20%-kal kisebb volt. Ez a tény tehát a mezőgazdasági kivitelnek további fejlesztését teszi indokolttá.

Ha pedig figyelembe vesszük még azt is,

hogy az 1928. és 1929. évben mezőgazdasági terményeinket átlagosan még 33, illetőleg 22%-kal jobb áron lehetett a külföldön értékesíteni, mint 1913-ban, a két legutolsó évnek átlagos exportára között mutatkozó 10%-os, tehát máris lényeges árlemorzsolódás, még abban az esetben is, ha az 1930. évi további árhanyatlástól eltekintünk, mezőgazdasági kivitelünknek nemcsak fejlesztését indokolja, hanem mindenáron való elősegítését is szükségessé teszi. Szükségessé teszi pedig abból a célból, hogy az 1929. év utolsó hónapjaiban érvényben volt alacsony árakra való tekintettel az ország agrár-exportból eredő bevételének legalább az a nagysága, amely 1929-ben máris az 1913. évi színvonalra emelkedett, továbbra is biztosíttassék.

Ahhoz pedig, hogy a mezőgazdasági export fejleszthető, kétség nem fér. A mezőgazdasági terményekből való export 1913-ban a termésnek még 27, 1929-ben pedig csak 22%-át alkotta. E szerint a múlt évi mezőgazdasági terményexport az össztermésnek még 5%-ával növelhető, ami annyit jelent, hogy a mezőgazdasági termelés mai mennyisége alapján a terményexport még az 1913. évi kivitt is meghaladhatná. A fejlesztetőségnek ezt a részleges adatát általánosítva pedig, az intenzívebbé vált baromfitenyésztés és kertgazdasági termelés alapján, valamint abból kiindulva, hogy az élelmicikkek, elsősorban a kenyér- és tésztafélék fogyasztása világszerte s így nálunk is visszaesett, csakis arra lehet utalni, hogy a mezőgazdasági export mennyisége még a népesség szaporodásának figyelembevételével is már most majdnem akkorára fejleszthető, mint amekkora az a csonkaország területén 1913-ban volt.

Összefoglalva a mondottakat: amíg a behozatal és az ipari kivitel alakulása az ország egyetemes közgazdasága szempontjából máris határozott javulást mutat, addig a mezőgazdasági exportról ez már kevésbé mondható, mert annak mennyisége, a múlt évi hatalmas emelkedés ellenére még mindig távol áll attól a nagyságtól, amelyet tőle az ország egyetemes közgazdasági érdeke megkíván. Már pedig a mezőgazdasági kivitel terén is szükségszerűen annak az irányzatnak kell megnyilvánulnia, amely azt célozza, hogy a gazdasági élet minden vonatkozásban legalább is a világháború előtti mederbe tereltesse. S így a végcél itt is csak az lehet, hogy az ország agrárkivitele legalább akkora legyen, mint amekkorát a magyar gazdasági élet a világháború előtt már megszokott. Aminek elérése annál inkább kívánatos, mert az áraknak 1930-ban máris észlelt további lemorzsolódása folytán az országnak mezőgazdasági kiviteléből származó bevétele még az 1913-as színvonalra emelt kivitteli mennyiség esetén is legfeljebb csak annyi lesz, mint amennyi 1913-ban volt.

Ezekután befejezésként legyen szabad még arra is utalnom, hogy a külkereskedelmi forgalom vázolt irányú fejlődésének állandósulása, helyesebben fokozása mindenekelőtt azt kívánja meg, hogy annak érdekében a mezőgazdaság és az ipar fejlesztése, valamint a kivitel előmozdítása terén is, úgy az állam, mint a társadalom érdekelt osztályai részéről minden megtörténjék. Ami annál inkább kívánatos, mert eddig is minden ezirányú munka és intézkedés hasznosnak és célravezetőnek bizonyult.

Konkoly Thege Gyula dr.

Magyarország külkereskedelmi forgalma 1930 április és május havában.

Le commerce extérieur de la Hongrie en avril et mai 1930.

Les importations ayant représenté en avril 74 millions de pengős et en mai 73·4 millions et les exportations respectivement 73 et 85·3 millions, le commerce extérieur de la Hongrie s'est soldé en avril par un passif de 1 million et en mai par un actif de 11·9 millions, tandis qu'aux mois correspondants de 1929, il a accusé de considérables excédents d'importation (en avril 1929 32 millions, en mai 1929 29·8 millions). Le léger passif d'avril doit être attribué au fléchissement de l'importation. L'actif de mai est dû non seulement à la diminution de l'importation, mais aussi à une augmentation extraordinaire de l'exportation, dépassant les chiffres correspondants des mois précédents de 1930. En comparant les chiffres des 5 premiers mois de cette année à ceux de la même période de l'année dernière, on voit que la valeur des importations est tombée de 453 à 345·4 millions de pengős et que celle des exportations s'est élevée de 327·3 à 377·8 millions. Pour les 5 premiers mois de cette année, la balance présente un excédent d'exportations de 32·4 millions de pengős contre un excédent d'importations de 125·7 millions dans la même période de l'année précédente.

En avril et mai derniers, l'importation accuse, pour la plupart des catégories des articles les plus importants, un fléchissement par rapport aux mois correspondants de l'année dernière. Les bois bruts et ouvrés, ainsi que le charbon, présentent une régression particulière; aux articles textiles et aux matières brutes textiles, on voit une diminution notable. Les achats de machines et appareils (y compris les machines électriques), de métaux bruts, d'automobiles pour personnes, de papier et d'articles en papier, présentent, pour la valeur, un fléchissement sensible. Mais on constate une progression à quelques importants articles, surtout au tabac brut et aux fils de soie artificielle. Les importations d'huiles minérales ont diminué en avril et augmenté en mai.

A l'exportation, les ventes d'animaux de boucherie et de trait ont augmenté extraordinairement, accroissant fort le total des exportations. Les ventes de froment et de farine, après avoir fort baissé en avril par rapport au mois correspondant de 1929, ont augmenté considérablement en mai. Comparativement aux mois correspondants de 1929, les exportations de seigle ont augmenté en mai et celles d'orge et de maïs, tant en avril

Az 1930. év április havában a behozott áruk értéke 74, a kivitt áruk értéke pedig 73 millió pengő volt. A május havi behozatal értéke 73·4, a kivitel értéke pedig 85·3 millió pengőt tett. Külkereskedelmi mérlegünk tehát áprilisban 1 millió pengővel volt passzív, májusban pedig 11·9 millió pengővel volt aktív. Az előző év e két hónapjában a külkereskedelmi mérleg nagymértékű behozatali többlettel zárult és pedig áprilisban 32 millió, májusban 29·8 millió pengővel. A folyó év április havában az alacsony passzívumot a behozatal visszaesésének kell tulajdonítanunk, míg a májusi aktív mérlegeredményt nemcsak a behozatal hanyatlása, hanem a kivitel rendkívüli emelkedése idézte elő. A folyó évben a május havi export érte el a többi hónappal szemben a legnagyobb eredményt. Ha a folyó év első öt hónapjának a forgalmát a múlt év hasonló időszakának forgalmával hasonlítjuk össze, azt látjuk, hogy a behozatal értéke az előző évi 453 millió pengőről 345·4 millió pengőre csökkent, a kivitel értéke pedig 327·3 millió pengőről 377·8 millió pengőre emelkedett. A folyó évi első öt hónap mérlege 32·4 millió pengő kiviteli többletet eredményezett az előző évi 125·7 millió pengő behozatali többlettel szemben.

A folyó évi április és május havi behozatal a múlt év hasonló hónapjainak behozatalával szembeállítva a legfontosabb áruk csoportjainál általában visszaesést mutatott. Legnagyobb arányban a nyers és megmunkált fa, továbbá a szén behozatala csappant meg, de ugyancsak jelentős mértékben kisebbedett a textiliák behozatala is. A tárgyalt hónapokban a textil nyersanyagok külföldi beszerzése is figyelemreméltó csökkenést mutatott. Számottevőbb értékösszegekkel hanyatlott a gépek és készülékek (villamosgépek is), a nyers fémek, a személyszállító autók, továbbá a papiros és papirosárak behozatala. Az import általános hanyatlása mellett néhány fontosabb áru külföldi beszerzése fellendült. Főképen a nyersdohány és a műselyemfonál megnövekedett forgalma említhető fel. Az ásványolajimport az április havi hanyatlás után májusban ismét gyarapodott.

A kivitelben a vágó- és igásállatok rendkívüli mértékben megnövekedett exportja számottevően befolyásolta külkereskedelmünk kiviteli oldalának megerősödését. A búza és a liszt kivitele áprilisban jóval alatta maradt a multévi április havi kivitelnek, májusban azonban tekintélyesen megnőtt a gabona és liszt külföldre való szállítása. Rozs-exportunk május havában, az árpa- és tengerikivitel pedig mindkét hónapban kedvezőbb eredményt

1. Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1930. év április havában.

Commerce extérieur de la Hongrie en avril 1930.

Az áruk megnevezése Marchandises	1929	1930	1929	1930	Az érték 1930. apr. havában több (+) v. kevesebb (-) ezer pengőben - Augment. (+) ou diminution (-) de la valeur en avril 1930, en milliers de pengős			Az 1930. é. apr. havi összérték %-ában - En % de la valeur totale d'avril 1930.	
	április - avril				q	1.000 P - pengős			
A) Behozatal. — A) Importations.									
Nyers és megmunkált fa — Bois brut et ouvré	2,331.914	1,354.812	14.255	8.752	—	5.503	11.83		
Nyersdohány — Tabac brut	6.149	5.489	4.137	4.544	+	407	6.14		
Pamutzövet — Tissus de coton	6.541	4.722	5.394	3.650	—	1.744	4.93		
Papiros és papirosárak — Papier et art. en pap.	68.768	67.856	3.947	3.598	—	349	4.86		
Nyerspamut — Coton brut	12.120	13.562	3.221	2.939	—	282	3.97		
Gépek és készülékek — Machines et appareils	16.948	8.311	5.016	2.695	—	2.321	3.64		
Ásványolaj — Huile minérale	215.048	171.922	3.251	2.513	—	738	3.40		
Nyersbőr — Peaux brutes	6.749	11.222	2.412	2.288	—	124	3.09		
Szén — Charbon	1,249.784	567.568	4.742	2.266	—	2.476	3.06		
Gyapjuszövet — Tissus de laine	1.211	1.022	2.684	2.189	—	495	2.96		
Selyem és selyemfonál — Soie et fils de soie	1.160	1.407	1.945	2.087	+	142	2.82		
Kikészített bőr — Peaux préparées	967	942	1.610	1.556	—	54	2.10		
Olajos magvak — Graines oléagineuses	18.113	30.028	976	1.546	+	570	2.09		
Vasárak — Ouvrages en fer	10.819	7.639	1.549	1.427	—	122	1.93		
Déligyümölcs — Fruits du Midi	22.206	39.759	1.116	1.368	+	252	1.85		
Nyersfémek — Métaux bruts	26.836	10.210	3.327	1.354	—	1.973	1.83		
Pamutfonál és -cérna — Fils de coton et fils à coudre de coton	5.534	2.139	2.734	1.351	—	1.383	1.83		
Egyéb áruk — Autres marchandises	db - pièce (unité)	109.666	75.261	44.231	27.864	—	16.367	37.67	
	pár - paire	107.454	63.277						
	q - q	1,499.214	1,095.984						
Behozatal össz. — Import. totales	db - pièce	109.666	75.261	106.547	73.987	—	32.560	100.00	
	pár - paire	107.454	63.277						
	q - q	5,500.081	3,391.594						
B) Kivitel. — B) Exportations.									
Vágó-ésigásáll. — Anim. de boucherie et de trait ¹⁾	27.590	41.075	11.100	17.122	+	6.022	23.45		
Ebből — Dont: Szarvasmarha — Bêtes à cornes ¹⁾	7.062	15.652	4.861	10.789	+	5.928	14.78		
Sertés — Porcs ¹⁾	14.240	16.677	4.369	4.138	—	231	5.67		
Ló — Chevaux ¹⁾	3.164	3.714	1.729	2.013	+	284	2.76		
Juh — Moutons ¹⁾	3.113	5.027	140	181	+	41	0.24		
Búza — Froment	327.666	301.874	9.502	7.094	—	2.408	9.72		
Liszt — Farine	244.856	138.897	9.695	5.609	—	4.086	7.68		
Tojás — Oeufs	10.045	23.731	2.451	3.085	+	634	4.23		
Baromfi — Volaille	²⁾ 4.081 ³⁾	²⁾ 10.387 ³⁾	1.280	2.478	+	1.198	3.39		
Ebből — Dont: Élő baromfi — Volaille vivante	²⁾ 1.759 ³⁾	²⁾ 4.054 ³⁾	488	972	+	484	1.33		
Leölt baromfi — Volaille tuée	²⁾ 2.322 ³⁾	²⁾ 6.333 ³⁾	792	1.506	+	714	2.06		
Nyersdohány — Tabac brut	6.723	13.529	807	2.300	+	1.493	3.15		
Vasfélégyártmányok — Demi-produits en fer	135.845	92.801	2.786	1.947	—	839	2.67		
Selyem és félselyemszövet (gaze is) — Tissus de soie et de mi-soie (même gazes)	35	551	140	1.820	+	1.680	2.49		
Friss és elkészített hús — Viandes fraîches et préparées	2.441	7.100	721	1.720	+	999	2.36		
Gépek és készülékek — Machines et appareils	22.182	7.573	3.989	1.678	—	2.311	2.30		
Villamosgépek és készülékek — Machines et appareils électriques	3.422 ⁴⁾	2.021	1.570	1.354	—	216	1.85		
Toll — Plumes	2.745	2.093	1.794	1.328	—	466	1.82		
Rozs — Seigle	74.244	89.091	1.856	1.203	—	653	1.65		
Tengeri — Maïs	17.775	85.709	551	1.200	+	649	1.64		
Egyéb áruk — Autres marchandises	db - pièce (unité)	5.599	17.990	26.241	23.067	—	3.174	31.60	
	pár - paire	774	11.259						
	q - q	1,147.049	951.260						
Kivitel össz. — Export. totales	db - pièce	33.189	86.513	74.483	73.005	—	1.478	100.00	
	pár - paire	774	11.259						
	q - q	1,999.109	1,726.617						

¹⁾ A mennyiség darabokban van kimutatva — En têtes. — ²⁾ Az 1929. év április havában az élő baromfi 170.934 darab, a leölt baromfi 172.344 darab, összesen 343.278 darab. — En avril 1929, on a exporté 170.934 volailles vivantes et 172.344 volailles tuées, au total 343.278 volailles. ³⁾ Az 1930. év április havában az élő baromfi 397.600 darab, a leölt baromfi 467.564 darab, összesen 865.164 darab. — En avril 1930, on a exporté 397.600 volailles vivantes et 467.564 volailles tuées, au total 865.164 volailles. — ⁴⁾ Ezenkívül 27.448 darab. — En outre, 27.448 unités.

2. Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1930. év május havában.

Commerce extérieur de la Hongrie en mai 1930.

Az áruk megnevezése <i>Marchandises</i>	1929	1930	1929	1930	Az érték 1930. máj.-ban több (+) v. kevesebb (-) ezer pengőben <i>Augment. (+) ou diminution (-) de la valeur en mai 1930, en milliers de pengős</i>	Az 1930. május havi összérték %-ában <i>En % de la valeur totale de mai 1930</i>
	május — mai		1000 P — pengős			
	q					
A) Behozatal. — A) Importations.						
Nyers és megmunkált fa — <i>Bois brut et ouvré</i>	2,338.860	1,516.720	13.060	9.206	— 3.854	12.55
Nyersdohány — <i>Tabac brut</i>	4.164	6.483	2.354	4.257	+ 1.903	5.80
Pamutszövet — <i>Tissus de coton</i>	6.268	5.090	5.075	3.741	— 1.334	5.10
Ásványolaj — <i>Huile minérale</i>	192.853	274.943	3.228	3.630	+ 402	4.95
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	13.396	9.362	3.650	3.484	— 166	4.75
Papiros és papirosárak — <i>Papier et art. en papier</i>	78.232	59.697	4.131	3.145	— 986	4.29
Selyem és selyemfonál — <i>Soie et fils de soie</i>	1.187	1.842	1.818	2.585	+ 767	3.52
Szén — <i>Charbon</i>	1,208.724	579.678	4.616	2.313	— 2.303	3.15
Nyerspamut — <i>Coton brut</i>	11.770	10.236	3.096	2.162	— 934	2.95
Nyersfémek — <i>Métaux bruts</i>	24.481	16.935	3.443	2.077	— 1.366	2.83
Nyersbőr — <i>Peaux brutes</i>	5.329	9.426	1.901	1.939	+ 38	2.64
Gyapjúsövet — <i>Tissus de laine</i>	992	804	2.007	1.621	— 386	2.21
Pamutfonál és -cérna — <i>Fils de coton et fils à coudre de coton</i>	4.849	2.526	2.474	1.487	— 987	2.03
Kikészített bőr — <i>Peaux préparées</i>	879	876	1.423	1.422	— 1	1.94
Gyapjúfonál — <i>Fils de laine</i>	2.246	1.964	1.838	1.306	— 532	1.78
Villamosgépek és készül. — <i>Mach. et appar. électr.</i>	2.040 ¹⁾	1.612	2.345	1.140	— 1.205	1.56
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	68.504 103.455 1,748.599	45.061 64.198 1,050.250	42.716	27.842	— 14.874	37.95
Behozatal össz. — <i>Import. totales</i>	68.504 103.455 5,644.809	47.689 64.198 3,548.444	99.175	73.357	— 25.818	100.00
B) Kivitel. — B) Exportations.						
Vágó- és igásáll. — <i>Anim. de boucherie et de trait²⁾</i>	28.123	48.608	12.625	20.180	+ 7.555	23.66
Ebből — <i>Dont</i> : Szarvasmarha — <i>Bêtes à cornes²⁾</i>	9.704	20.313	6.760	14.377	+ 7.617	16.86
Sertés — <i>Porcs²⁾</i>	13.312	18.433	4.124	4.147	+ 23	4.86
Ló — <i>Chevaux²⁾</i>	3.148	2.885	1.652	1.378	— 274	1.62
Juh — <i>Moutons²⁾</i>	1.949	6.921	88	277	+ 189	0.32
Búza — <i>Froment</i>	317.704	435.316	8.419	10.448	+ 2.029	12.25
Liszt — <i>Farine</i>	168.479	203.720	6.687	8.031	+ 1.344	9.42
Tojás — <i>Oeufs</i>	7.526	17.475	1.769	2.447	+ 678	2.87
Cukor — <i>Sucre</i>	16.871	73.727	607	2.359	+ 1.752	2.77
Nyersdohány — <i>Tabac brut</i>	21.599	13.515	2.635	2.298	— 337	2.69
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	26.850	11.059	5.094	2.117	— 2.977	2.48
Selyem- és félselyemszövet (gaze is) — <i>Tissus de soie et de mi-soie (même gazes)</i>	42	621	172	2.077	+ 1.905	2.44
Rozs — <i>Seigle</i>	42.385	144.964	932	1.885	+ 953	2.21
Baromfi — <i>Volaille</i>	3.406 ³⁾	6.471 ⁴⁾	1.113	1.801	+ 688	2.11
Ebből — <i>Dont</i> : Élő baromfi — <i>Volaille vivante</i>	1.751 ³⁾	4.291 ⁴⁾	497	1.277	+ 780	1.50
Leölt baromfi — <i>Volaille tuée</i>	1.655 ³⁾	2.180 ⁴⁾	616	524	— 92	0.61
Vasfélgyártmányok — <i>Demi-produits en fer</i>	98.072	77.383	2.018	1.691	— 327	1.98
Villamosgépek és készül. — <i>Mach. et appar. électr.</i>	2.500 ⁵⁾	1.876	1.580	1.376	— 204	1.61
Friss és elkészített hús — <i>Viandes fraîches et préparées</i>	3.187	5.796	977	1.315	+ 338	1.54
Tengeri — <i>Maïs</i>	23.346	87.413	700	1.311	+ 611	1.54
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	31.333 964 987.453	2.055 5.844 1,085.262	24.110	25.947	+ 1.837	30.43
Kivitel össz. — <i>Exportations totales</i>	59.456 964 1,719.420	67.953 5.814 2,164.598	69.438	85.283	+ 15.845	100.00

¹⁾ Ezenkívül 2.628 db. — *En outre, 2.628 unités.* — ²⁾ A mennyiség darabokban van kimutatva. — *En îetes.* — ³⁾ Az 1929. év május havában az élő baromfi 167.633 db, a leölt baromfi 95.953 db, összesen 263.586 db. — *En mai 1929, on a exporté 167.633 volailles vivantes et 95.953 volailles tuées, au total 263.586 volailles.* — ⁴⁾ Az 1930. év május havában az élő baromfi 417.800 db, a leölt baromfi 111.554 db, összesen 529.354 db. — *En mai 1930, on a exporté 417.800 volailles vivantes et 111.554 volailles tuées, au total 529.354 volailles.* — ⁵⁾ Ezenkívül 17.290 db. — *En outre, 17.290 unités.*

qu'en mai. Les ventes de volailles et d'oeufs ont augmenté considérablement en valeur; parmi les articles rentrant dans la catégorie des viandes fraîches et préparées, le lard „bacon“ a fort progressé. Les exportations de sucre, qui ont baissé en avril par rapport à avril 1929, se sont extraordinairement relevées en mai; cependant, à cause de la baisse des prix de sucre, la valeur n'en a pas augmenté proportionnellement. Les ventes de vins furent en avril comme en mai inférieures à celles de l'année précédente. Au tabac brut, comparativement aux mois correspondants de 1929, on constate une progression considérable pour avril et une forte régression pour mai. Les exportations de tissus de soie artificielle, de pelleteries apprêtées, de saindoux, de wagons réparés, accusent une augmentation. On voit une dégression aux machines et appareils (y compris les machines électriques), aux plumes et aux demi-produits en fer.

ért el, mint az előző évben. A baromfifélék és a tojás külföldi eladása is jelentős értéktöbbletet eredményezett. A friss és elkészített hús csoportjába tartozó áruk közül a baconszalonna erőteljes kivitele szembetűnő. A cukor külföldi eladása áprilisban gyengébb volt, mint az előző év április havában, a következő hónapban azonban rendkívül megerősödött, de a cukorárak hanyatlása miatt a cukorért befolyt értékösszeg nem emelkedett megfelelő arányban. A borkivitel a tárgyalt két hónap mindegyikében kisebb volt, mint az előző évben. Nyersdohánykivitelünk áprilisban jelentősen nőtt, míg májusban jóval alatta maradt az előző évi májusi exportnak. Meg kell még említenünk főleg a műselyemszövetek, a kikészített prémhörök, a dísznózsír, valamint a javításból kiszállított vasúti kocsik exportjának növekedését, s ezzel szemben a gépek és készülékek (villamosgépek is), továbbá a toll és a vassfélgépjárművek kivitelének visszaesését.

Nemzetközi külkereskedelmi forgalom.

Commerce international.

A világ 1929. évi külforgalmára vonatkozó adatok — legnagyobb részben csak előzetes eredmények — néhány ország kivételével már rendelkezésre állanak. Az adatokat, túlnyomórésztben a Nemzetek Szövetségének adatgyűjtése alapján, az utolsó 4 évről táblázatunkban foglaljuk össze.

Ha a külforgalom utolsó négy évi értékeit egymás mellé állítjuk, azt találjuk, hogy az összértékekben évről-évre gyarapodás mutatkozik. A növekedés 1929-ben is folytatódott, de minimális volt, még az előző évekenél is kisebb.

Az értékek alakulása azonban nem egészen tájékoztató a tulajdonképeni, mennyiségi forgalom alakulására. Ha erről akarunk képet kapni, figyelembe kell vennünk az árviszonyokat is.

Az előző évről közölt ismertetésünkben¹⁾ említést tettünk arról, hogy az államok többségében a nagykereskedelmi árindex 1928-ban magasabb szinten mozogván, mint 1927-ben, az összforgalom növekedő értékei dacára nincs kizárva, hogy a világforgalom 1928. évi mennyiségi adatai alatta maradtak az előző év mennyiségi adatának.

Ezzel szemben 1929-ben a nemzetközi árszínvonal általában alacsonyabb volt az 1928. évi színvonalnál. Minthogy az árszínvonal e süllyedése az országok legnagyobb részében megfigyelhető, s fontos áruknál elég számottevő is volt, azt kell megállapítanunk, hogy a világforgalom mennyiség-

beli emelkedése jóval erősebb volt annál az emelkedésnél, amit a pusztán értékadatok jeleznek.

Táblázatunkban összesen 51 állam külforgalmáról közlünk adatokat. Az 51 állam közül 1929-ben 20 államnak volt aktív mérlege, s 31 állam mutatott fel passzív mérleget (ezenkívül a táblázatban nem szereplő egyéb államok mérlege is passzív). Azok közül az államok közül, amelyek az előző évben passzív mérleggel zártak, 1929-ben aktívvá vált a mérlege a Brit-Maláj államoknak, Oroszországnak, Németországnak, Svédországnak, Litvániának, Uruguaynak, viszont az előző évi aktív mérleg helyett Egyiptom, Kanada és a Délafrikai-Unió passzív mérleget mutat fel. Tehát míg 6 államnál fordult a külkereskedelmi mérleg aktívra, csupán 3 állam mérlege változott passzívvá.

Az aktív mérlegű államok között a legnagyobb kiviteli többletet felmutató országok sorrendje nem módosult; a kimagaslóan aktív mérlegű Egyesült Államok után Brit-India és Holland-Keletindia áll vezető helyen.

A legnagyobb passzivitást mutató államok között Nagy-Britannia után az előző évben Németország következett, amelynek mérlege 1929-ben aktívvá válván, most a második helyen Olaszország áll.

Táblázatunk kimutatja az egyes államoknak a világforgalomban való százalékos részesedését is. Az Egyesült Államok részesedése az összforgalomban most is erősen domináló: 14·0%, Nagybritanniáé: 13·2%.

¹⁾ Nemzetközi külkereskedelmi forgalom. Magyar Statisztikai Szemle, 1929, 4. sz.

Nemzetközi külkereskedelmi forgalom.

O r s z á g	Bevitel — <i>Importation</i>				Kivitel — <i>Exportation</i>			
	1926	1927	1928	¹⁾ 1929	1926	1927	1928	¹⁾ 1929
	1, 0 0 0. 0 0 0 P e n g ő — p e n g ő s							
Amerikai Egyes. Áll.	25.214	23.841	23.361	24.831	26.953	27.216	28.822	29.567
Brit-India	4.913	5.165	5.220	5.201	6.710	6.629	6.910	6.705
Holland -Keletindia	2.071	2.080	2.229	(2.229)	3.724	3.793	3.644	(3.644)
Mexikó	1.052	938	987	(987)	1.910	1.713	1.633	(1.633)
Csile	898	744	814	1.127	1.150	1.173	1.369	1.607
Kuba	1.493	1.470	1.215	(1.215)	1.727	1.836	1.593	(1.593)
Peru	395	406	372	417	503	589	711	772
Argentína	4.336	4.725	5.014	4.880	4.176	5.566	5.656	5.178
Brazília	2.219	2.214	2.527	2.467	2.620	2.465	2.716	2.673
Új-Zéland	1.356	1.218	1.220	1.370	1.213	1.304	1.501	1.547
Brit-Maláj államok	3.272	3.220	2.825	2.867	4.073	3.409	2.750	2.986
Fülöp-szigetek	681	664	774	843	784	887	860	944
Cseh-Szlovákia	2.580	3.037	3.249	3.373	2.997	3.403	3.593	3.463
Oroszország	2.231	2.099	2.785	2.167	1.991	2.271	2.315	2.254
Németország	13.614	19.219	19.132	18.338	13.316	13.888	15.912	18.403
Sziám	395	423	476	405	480	595	647	470
Svédország	2.282	2.431	2.624	2.721	2.174	2.482	2.418	2.772
Litvánia	138	149	166	175	143	138	149	188
Uruguay	538	553	716	552	555	571	596	560
Haiti	109	92	115	83	115	86	132	89
Esztország	149	149	201	188	149	166	195	180
Magyarország	941	1.182	1.189	1.063	877	808	819	1.040
Románia	978	1.178	1.123	1.026	1.007	1.293	940	984
Jugoszlávia	766	726	791	845	778	644	647	799
Kolumbia	625	682	705	(705)	630	693	653	(653)
Egyiptom	1.436	1.333	1.415	1.526	1.173	1.361	1.576	1.446
Finnország	818	921	1.157	1.000	812	909	900	918
Bulgária	258	252	292	338	229	275	258	253
Lettország	289	275	338	400	206	246	287	300
Palesztina	183	172	189	145	34	52	40	42
Dánia	2.294	2.374	2.487	2.594	2.111	2.208	2.361	2.463
Törökország	705	619	(619)	(619)	556	464	(464)	(464)
Japán	6.212	5.691	5.673	5.760	5.314	5.182	5.077	5.581
Lengyelország	990	1.853	2.160	1.999	1.441	1.607	1.610	1.808
Francia-Marokkó	315	401	447	539	132	189	287	279
Ir szabad állam	1.682	1.670	1.650	1.647	1.144	1.230	1.272	1.282
Kína	4.885	3.998	(3.998)	(3.998)	3.758	3.626	(3.626)	(3.626)
Algír	967	989	1.117	1.313	852	791	900	906
Görögország	721	950	928	986	389	458	470	519
Norvégia	1.379	1.453	1.530	1.617	1.018	1.007	1.026	1.136
Belgium	4.290	4.610	5.025	5.650	3.718	4.221	4.807	5.131
Kanada	5.897	6.343	7.243	7.238	7.264	7.167	8.154	6.679
Ausztrália	4.130	4.490	3.988	3.958	4.044	3.935	3.856	3.344
Svájc	2.608	2.757	2.928	2.954	2.013	2.208	2.332	2.291
Ausztria	2.225	2.482	2.601	2.597	1.373	1.642	1.776	1.741
Délafrikai Unió	1.945	1.951	2.069	2.186	2.299	2.568	2.579	1.240
Spanyolország	2.374	2.848	3.323	(3.323)	1.773	2.086	2.398	(2.338)
Németalföld	5.611	5.850	6.183	6.336	4.020	4.354	4.578	4.580
Franciaország	11.085	11.852	12.004	13.086	11.011	12.384	11.534	11.242
Olaszország	5.760	6.000	6.641	6.577	4.153	4.599	4.378	4.466
Nagy-Britannia	31.008	30.482	30.019	30.956	18.150	19.717	20.170	20.312
Egyéb államok	10.516	12.109	11.688	(11.683)	10.375	11.291	10.858	(10.853)
Összesen	183.829	193.330	197.542	201.100	170.117	179.395	184.695	185.944

¹⁾ Előzetes eredmények.

Megemlítjük, hogy az 1928. évre s kisebb mértékben a korábbi évekre vonatkozóan is, adataink némileg eltérnek a korábbi évekből közölt adatoktól, aminek magyarázata a források módosult közléseiben s főképpen az ideiglenes adatoknak végle-

ges adatokkal való kicserélésében keresendő. Érdekesek a Wirtschaft und Statistiknek 44 országára vonatkozó számításai, amelyek 1925 = 100 alapon az összforgalom a következő módosulást mutatják.

Commercé international.

Beviteli (—) vagy kiviteli (+) többlet Excédent d'importation (—) ou d'export. (+)				Összes forgalom Commerce total				P a y s				
1926	1927	1928	¹⁾ 1929	1926	1927	1928	¹⁾ 1929					
1,000.000 P e n g ő — p e n g ő s				%								
+	1.739	+	3.375	+	5.461	+	4.736	14.7	13.7	13.6	14.0	États-Unis
+	1.797	+	1.464	+	1.690	+	1.504	3.3	3.2	3.2	3.1	Indes Brit.
+	1.653	+	1.713	+	1.415	+	1.415	1.6	1.6	1.5	1.5	Indes Néerlandaises
+	858	+	775	+	646	+	646	0.8	0.7	0.7	0.7	Mexique
+	252	+	429	+	555	+	480	0.6	0.5	0.6	0.7	Chili
+	234	+	366	+	378	+	378	0.9	0.9	0.7	0.7	Cuba
+	108	+	183	+	339	+	355	0.3	0.3	0.3	0.3	Pérou
—	160	+	841	+	642	+	298	2.4	2.8	2.8	2.6	Argentine
+	401	+	251	+	189	+	206	1.4	1.2	1.4	1.3	Brésil
—	143	+	86	+	281	+	177	0.7	0.7	0.7	0.7	Nouvelle-Zélande
+	801	+	189	—	75	+	119	2.1	1.8	1.5	1.5	Malais Britannique
+	103	+	223	+	86	+	101	0.4	0.4	0.4	0.5	Iles Philip.
+	417	+	366	+	344	+	90	1.6	1.7	1.8	1.8	Tchéco-Slovaquie
—	240	+	172	—	470	+	87	1.2	1.2	1.3	1.1	Russie
—	298	—	5.331	—	3.220	+	65	7.6	8.9	9.2	9.5	Allemagne
+	85	+	172	+	171	+	65	0.2	0.3	0.3	0.2	Siam
—	108	+	51	—	206	+	51	1.3	1.3	1.3	1.4	Suède
+	5	—	11	—	17	+	13	0.1	0.1	0.1	0.1	Lithuanie
+	17	+	18	—	120	+	8	0.3	0.3	0.3	0.3	Uruguay
+	6	—	6	+	17	+	6	0.1	0.0	0.1	0.0	Haïti
—	—	+	17	—	6	—	8	0.1	0.1	0.1	0.1	Estonie
—	64	—	374	—	370	—	23	0.5	0.5	0.5	0.5	Hongrie
+	29	+	115	—	183	—	42	0.6	0.7	0.5	0.5	Roumanie
+	12	—	82	—	144	—	46	0.4	0.4	0.4	0.4	Yougoslavie
+	5	+	11	—	52	—	52	0.4	0.4	0.3	0.4	Colombie
—	263	+	28	+	161	—	80	0.7	0.7	0.8	0.8	Egypte
—	6	—	12	—	257	—	82	0.5	0.5	0.5	0.5	Finlande
—	29	+	23	—	34	—	85	0.1	0.1	0.1	0.2	Bulgarie
—	83	—	29	—	51	—	100	0.1	0.1	0.2	0.2	Lettonie
—	149	—	120	—	149	—	103	0.1	0.1	0.1	0.1	Palestine
—	183	—	166	—	126	—	131	1.2	1.2	1.3	1.3	Danemark
—	149	—	155	—	155	—	155	0.4	0.3	0.3	0.3	Turquie
—	898	—	509	—	596	—	179	3.3	2.9	2.8	2.9	Japon
+	451	—	246	—	550	—	191	0.7	0.9	1.0	1.0	Pologne
—	183	—	212	—	160	—	260	0.1	0.2	0.2	0.2	Maroc Franç.
—	538	—	440	—	378	—	365	0.8	0.8	0.8	0.8	État libre d'Irlande
—	1.127	—	372	—	372	—	372	2.4	2.0	2.0	2.0	Chine
—	115	—	198	—	217	—	407	0.5	0.5	0.5	0.6	Algérie
—	332	—	492	—	458	—	467	0.3	0.4	0.4	0.4	Grèce
—	361	—	446	—	504	—	481	0.7	0.7	0.7	0.7	Norvège
—	572	—	389	—	218	—	519	2.3	2.4	2.6	2.8	Belgique
+	1.367	+	824	+	911	—	559	3.7	3.6	4.0	3.6	Canada
—	86	—	555	—	132	—	614	2.3	2.3	2.1	1.9	Australie
—	595	—	549	—	596	—	663	1.3	1.3	1.4	1.4	Suisse
—	852	—	840	—	825	—	856	1.0	1.1	1.1	1.1	Autriche
+	354	+	617	+	510	—	946	1.2	1.2	1.2	0.9	Union Sud-Afric.
—	601	—	762	—	985	—	985	1.2	1.3	1.5	1.5	Espagne
—	1.591	—	1.496	—	1.605	—	1.756	2.7	2.7	2.8	2.8	Pays-Bas
—	74	+	532	—	470	—	1.844	6.2	6.5	6.2	6.3	France
—	1.607	—	1.401	—	2.263	—	2.111	2.8	2.8	2.9	2.8	Italie
—	12.858	—	10.765	—	9.849	—	10.644	13.9	13.5	13.1	13.2	Royaume-Uni
—	141	—	818	—	830	—	830	5.9	6.2	5.8	5.8	Autres pays
—	13.712	—	13.935	—	12.847	—	15.156	100.0	100.0	100.0	100.0	Total

¹⁾ Données provisoires.

az illető évi érték alapján az 1925. évi árszínvonal alapján

1926	95.5	98.9
1927	101.0	109.6
1928	103.4	109.7
1929	105.8	113.5

Ugyanezen forrás szerint 1925 = 100 alapon a külkereskedelem 1929. évi értékindeksi, ha 44 állam adatait egybefoglaljuk, melyek sorában 24 európai ország és 20 Európán kívüli ország szerepel, a következő:

		Növekedés (+) v. csökkenés (-) 1928-cal szemben
24 európai ország:		
Behozatal..	105·7	+ 1·6
Kivitel..	110·4	+ 3·9
Forgalom..	107·8	+ 2·6
20 Európán kívüli ország:		
Behozatal..	107·6	+ 4·8
Kivitel..	99·3	- 0·6
Forgalom..	103·2	+ 1·9
44 ország összesen:		
Behozatal..	106·5	+ 2·8
Kivitel..	105·1	+ 1·8
Forgalom..	105·8	+ 2·3

Az európai államokban tehát a behozatal emelkedése mellett a kivitel jóval nagyobb gyarapodást mutat, ellenben az Európán kívüli államokban a behozatal jelentős emelkedésével kapcsolatban a kivitel visszaesése állapítható meg. Ebből következik, hogy az európai országok külforgalmának növekedése elsősorban az európai országok egymás közötti kereskedelmének élénkülésére vezethető vissza, másrészt, hogy az Európán kívüli államokban a behozatal növekedése főként az Európából jövő kivitel fokozódásának tulajdonítható.

● KONZULI JELENTÉSEK ●

Románia.

Roumanie.

A bukaresti m. kir. követség gazdasági jelentése az 1929. évről.

Az elmúlt 1929-es esztendőben jelentős változások történtek Románia pénzügyi és gazdasági életének történetében. Az 1928. év utolsó hónapjaiban bekövetkezett politikai rendszerváltozás a Nemzeti Parasztpártot és a Maniu-kormányt állította az ország élére s az új kormány a hatalomra jutást követő első nehézségek leküzdése után nagy lendülettel és eréllyel fogott hozzá ahhoz, hogy az ország hajóját új vizekre vezesse.

A román politikusok csakhamar rájöttek arra, hogy a normális békegazdálkodáshoz visszatérő Európában Románia csak úgy állhatja meg helyét, ha közgazdaságát új alapokra fekteti. Az ehhez szükséges anyagi erők nem álván rendelkezésre, az ország külföldi kölcsönre volt utalva, de az 1929. év elején folyósított kölcsönösszeg csekélységénél fogva megközelítőleg se hozta meg azt a fellendülést, amit vártak tőle.

Nehézséget képezett még, hogy az az időpont, melyben a kormány a pénzügyi és gazdasági reorganizációhoz hozzáfogott, nem volt a legkedvezőbb, főleg az agrárkrízis miatt.

Őstermelés.

Románia mezőgazdaságának tartós válságában az elmúlt év sem hozott lényeges enyhülést. annak ellenére, hogy a terméseredmények az 1928. sovány esztendő hozamával szemben jó átlagot mutattak ki. A kedvező termés nem tudott javítani a mezőgazdaság helyzetén, mert a gabona világgpiaci ára erősen nyomott volt s az alacsony gabonaárak mellett a termelési költségek egyáltalában nem csökkentek.

A jobb terméseredmények nem a termelés racionalitálásának, hanem kizárólag a kedvezőbb idő-

járási viszonyoknak tulajdoníthatók. A román mezőgazdasági termelést még változatlanul a külterjes gazdálkodás jellemzi, aminek oka a tőkeszegénységben, hiányos- és elavult felszerelésekben és a román paraszt hozzáértésének és ambíciójának hiányában keresendő. Az agrárreform folytán a mezőgazdaságilag megművelt területek 88·8%-a kisbirtokosok kezébe került, akik előtt a racionális gazdálkodásnak olyan fontos előfeltételei, mint a váltógazdálkodás rendszere, vagy a műtrágya alkalmazása, még teljesen ismeretlenek.

A bevetett területek nagysága az 1929. évben 12.661 ezer (1928-ban 12.339 ezer) hektár volt, mely az ország területének 42·9%-át tette.

A főterményekkel bevetett terület megoszlását, a terméseredményeket, valamint ezek hektáronkénti átlagát tünteti fel alábbi táblázat, az 1928. évi adatokkal összehasonlítva:

Termény	Bevetett terület 1000 ha-ban	Terméseredmény 1000 q-ban	Hektáron- kénti átlag q-ban
Búza 1928	3.206·5	31.446·4	9·8
1929	2.737·1	27.148·5	9·9
Rozs 1928	295·7	2.916·9	9·9
1929	309·9	3.323·5	10·7
Árpa 1928	1.749·2	14.110·4	8·1
1929	2.053·5	27.371·1	13·3
Zab 1928	1.116·5	9.804·4	8·8
1929	1.212·7	13.592·9	11·2
Tengeri 1928	4.456·5	27.523·1	6·2
1929	4.795·0	61.692·3	12·9

Az egész ország területére kiszámított terméseredmények rosszabb eredményeket mutatnak fel, mint

az erdélyi vidék hozama, ami az Erdélyben folytatott gabonatermelés racionálisabb mivoltára vezethető vissza.

Az általában jó terméseredmények hatásaként remélt gazdasági fellendülés teljesen elmaradt a katasztrófálisan alacsony gabonaárak miatt. Általában Romániában minden jó termés után bekövetkezett az árzuhanás, az elmúlt esztendőben azonban különösen feltűnő méreteket öltött.

A gabonakivitel a legnagyobb nehézségekkel küzd. A meglevő gabonaraktárak befogadóképessége még a tizedrészét sem képviseli annak, amire az export zavartalan lebonyolításához minimálisan szükség lenne.

Érezhetően hátráltatja továbbá a gabonaexportot a kiviteli illetékek rendszere, melyről ismételt leszállítás után sem hajlandó a pénzügyi kormányzat teljesen lemondani. Egy-egy kivitelre kerülő vagon búzára még ma is 2.800 lei kiviteli illeték nehezedik.

Az európai agrárállamokat egyre súlyosabban fenyegető kiviteli krízis és világpiaci depresszió vetette fel az elmúlt év folyamán a dunai mezőgazdasági államoknak az értékesítés terén kívánatos kooperációs gondolatát. Az ily irányú együttműködés kívánatos úgy a román és jugoszláv, mint a magyar gabonaexport szempontjából. Míg azonban Magyarország már megfelelő exportszervezettel rendelkezik, addig Románia ebben az irányban még csak az előkészítő lépéseknél tart. A kilátás mindenesetre megvan a jövő évi termés esetleges közös értékesítésében való együttműködésre, a szorosabb kollaboráció azonban csak akkor jöhet létre, amikor már a másik két állam is rendelkezni fog hasonló exportszervezetekkel.

A szőlőtermelés valamivel jobb volt az előző évinél. A 239.825 hektár szőlőterületen 7.2 millió hektoliter bort termeltek.

Az erdők kiterjedése az 1928. évben 7.228.319 hektár volt, ami az ország területének 24.5%-a. Az erdőterületből 3.6 millió hektár esik Erdélyre, ahol az összterületnek 34.9%-át képezi.

Az állattenyésztés helyzete nem mutat különösebb változást az előző évvel szemben.

Az állatállomány a lovak kivételével csökkent az előző évvel szemben, csökkenésének okát az állattenyésztés jövedelmezőségének hanyatlásában és az általános gazdasági válságban lehet keresni.

Az állatkivitel nagy nehézségekkel küzd a felvevő államoknak az importot hátráltató rendelkezései s a vámtételek kedvezőtlen megállapítása miatt.

A halászat tökehiány és megfelelő szervezettel nélkül meg sem közelíti azokat az eredményeket, melyet e téren racionális gazdálkodással elérni le-

hetne. A halászerületek legnagyobbbrészt az államtulajdonát képezik. Az állami halászerületeken, a normális gazdálkodás mellett elérhető 30.5 millió kilogramm helyett 12.7 millió kilogrammot halásztak. A kaviártermelés eredménye 1928-ban 12.980 kg volt. A július hó folyamán hozott új halászati törvény a külföldi tőke bevonulását kívánja elősegíteni.

Bányászat.

A bányászat fellendülését remélik a bányatörvény rég várt és ez évben keresztülvitt módosítása kapcsán. Románia bányászati termelésének értéke a legutolsó rendelkezésre álló statisztika szerint 1928-ban 12.046 millió leit képviselt az előző év 11.187 millió lei értékű kitermelésével szemben.

A szénbányászat eredménye 1929-ben szeptember végéig 1.9 millió tonnát tett ki, aminek 85%-a lignit. A belföldi szén kizárólag az államvasutak részére és ipari célokra szolgál,

A többi bányatermékek kitermelése az 1928. évben a következő volt:

nyerskörolaj	4,369.337 tonna
vasérc	83.8.9 „
magnézium	31.267 „
pirit	23.715 „
réz	3.327 „
só	340.212 „
metángáz	613,023.000 köbméter
kőbányák termékei	2,255.417 „
arany	1.809 kg
ezüst	2.279 „

A bányavállalatokban és üzemekben alkalmazott egyének száma 1928-ban 78.153 volt, ebből a petroleumiparra 28.208 esik.

Ipar és kereskedelem.

A kifejezetten agrárállam jellegű Románia a világháború után, a volt magyar területek hozzácsatolásának hatása alatt jelentékeny iparvidékekhez jutott, úgy hogy az új iparok védelmére gazdasági politikáját egyszeriben meg kellett változtatnia. A magas védővámok folytán az iparüzés jövedelmező foglalkozás lett Romániában, még oly téren is, ahol a létalap tulajdonkép hiányzott, mert még a legdrágábban termelő ipar is megtalálta számítását a magas vámvédelemben. A termelés drágaságá miatt kivitelre csak a petroleum- és faipar számíthat.

Az ország ipari szükségletének most már körülbelül felét a belföldi ipar elégíti ki, minőségi

szempontból azonban termékei meg sem közelítik a legtöbb iparágban a külföldi iparcikkeket.

A román *belkereskedelem* az elmúlt évben súlyos hónapokat élt át. A fogyasztóközönség vásárlóképessége annyira gyengült, hogy a kereskedők a régebben elért forgalmukat meg sem tudják közelíteni.

A kereskedelem kritikus helyzetét kellően világítják meg a *váltó-óvások* adatai. Az Ilfov-i törvényszéknél, tehát abban a megyében, ahol a főváros is fekszik, a váltó-óvások száma az év első 11 hónapjában 96.310 volt. Az óvatolt váltók 2·1 milliárd lei értéket képviseltek. Ezek az adatok 25%-os emelkedést jelentenek az 1928. év megfelelő időszakával szemben.

Ugyanezen időszak alatt a moratóriumok száma az előző évihez képest, majdnem kétszeresére emelkedett. Ugyancsak az Ilfov-i kerületben 73 moratórium volt az előző évi 45-tel szemben. A csődkéresek száma ugyanitt az előző évi 1.902-vel szemben 2.403, a csődnyitások száma az előző évi 307-tel szemben 390 volt.

A *külkereskedelmi* mérleg az 1929. évben az előző évihez képest lényeges javulást tüntet fel. A bevétel értéke 29.897 millió lei, míg a kivitel 26.915 millió leire ugrott.

A román kivitel rendeltetési országai között Magyarország negyedik helyen szerepel. Németország, Ausztria és Lengyelország után, az összkivitel értékének 8·3%-ával, a behozatalban viszont annak 3·7%-ával nyolcadik helyre szorul.

Románia *fizetési mérlegét* az 1929. évre megfelelő adatok hiányában, még hozzávetőleg is nehéz volna megállapítani. Lotrunak a Nemzeti Bank Bulletin-jében hivatalosan is felhasznált tanulmánya szerint az 1928. évi fizetési mérleg 9.010 millió lei deficittel zárult.

Az elmúlt év folyamán új vámtarifatörvény készült s augusztus 1-én életbe is lépett. Az új vámtarifának bevallott célja, hogy megszüntesse azokat a rendkívüli intézkedéseket, melyeket a világháború gazdasági utóhatásai és elsősorban az infláció szükségessé tettek. Valóban a háború befejezte óta eszközölt sorozatos tarifamódosításoknak nem volt egyéb célja, mint a vámtételeknek a valuta értéktesülésével való összhangba hozatala, továbbá a nomenklaturának és a vámtételek fokának a megnagyobbodott Románia megváltozott gazdasági strukturájához való alkalmazása.

Az új tarifa a kormány politikai tendenciájának megfelelően, elsősorban a mezőgazdaság védelmére siet s csak másodsorban helyez súlyt a többi termelési ágak közül azoknak a védelmére, amelyeknél a természetes fejlődés előfeltételei megvannak.

A kiviteli illetékek még mindig hátrányosan befolyásolják az exportot, ámbar a kormány elvben elfogadta a kiviteli illetékek rendszerének fokozatos megszüntetését és a legutóbbi időben alakult román exportintézet egyik legfontosabb céljának tűzte ki az ország főbb kiviteli cikkeit terhelő kiviteli illetékek megszüntetésének kivívását.

A vámtarifa megállapítását követőleg a román kormány az összes érvényben volt *kereskedelmi szerződéseit* felmondotta és felhívta a többi államokat az új behozatali vámtarifa alapján új kereskedelmi szerződések kötésére. Ilyenformán az 1930. esztendő a kereskedelmi szerződések évének ígérkezik.

Közlekedés.

A közlekedési viszonyok terén az elmúlt esztendőben észrevehető javulás nem történt, ámbar a kormány reformáló tevékenysége a közlekedésügyet sem hanyagolta el.

Az *államvasutak* reorganizációjához vezető első lépés megtörtént azzal, hogy az államvasutakat önálló, kommercializált állami üzemmé alakították át.

A meglévő kevés vonal a forgalom lebonyolítására nem elégséges, leromlott állapota pedig az üzemet egyre gyakrabban ismétlődő zavarokkal fenyegeti. A gördülő anyagnak egyre nagyobb százaléka kerül ki a forgalomból, a javítóműhelyek és az állomások mellékvágányai tele vannak forgalomból kivont, üzemképtelen személy- és teherkocsikkal.

Nincs is kilátás a helyzet közeli javulására, mivel a külföldi kölcsönből a vasutak reorganizációjára szánt összeg (8·5 milliárd lei) nagyrésze szétszivárgott, a nélkül, hogy érezhető hatása lett volna.

A megkezdett és csekély részben befejezett munkálatok értéke december 31-én közel 3 milliárd leit tett ki. Tárgyukat tekintve, főleg egyes vonalak részleges javításában, vasúti hidak kicserélésében, új vasúti telegráf- és telefonberendezésekben és pályaudvarok kibővítésében állottak. A még rendelkezésre álló 2 milliárd leit, új vonalak építésére szánták.

Az államvasutak bevételei az 1929. évre előirányzott 12·9 milliárddal szemben tekintélyes deficitet tüntetnek fel, aminek oka elsősorban abban keresendő, hogy a vasút által az egyes tárcák részére teljesített szállítások ellenértékének megtérítése sok esetben nem történt meg.

A bevételek 66·8%-át az áruszállítás, 31·7%-át a személyszállítás és 1·5%-át a poggyászszállítás szolgáltatta.

Románia üzemképes vasútvonalainak hossza 1929 október 1-én a következő volt.

Fővonal kettős vágányú	203·3 km
„ egyes „	3.485·1 „
Mellékvonal kettős vágányú	11·2 „
„ egyes „	6.713·5 „
Keskenyvágányú vonal	716·7 „
Összesen	11.129·8 km

A szabványos nyomtávú, üzemképes állapotban levő gördülőanyag állománya 1929 szeptember 1-én:

Mozdonyok	2.081
Személykocsik	2.465
Poggyászkocsik	623
Postakocsi	271
Zárt teherkocsi	21.745
Nyitott teherkocsi	25.878
Egyéb kocsik	8.483

A gördülő anyag leromlott állapotát jellemzi, hogy ugyanakkor 9.223 különböző járómű erős javítást igényelt, 8.339 pedig használhatatlan állapotban volt.

Az elégtelen kocsiparkkal való operációt, különösen a gabonaszállítások idején, az a körülmény is megnehezíti, hogy a forgalom legnagyobb része egyvágányú vonalakon bonyolódik le.

A román vasutak kimutatása szerint 1929 első 11 hónapjában 4.719 baleset történt, közülök 725 összeütközés és 1.150 kisiklás, 456 halálos áldozattal és 713 sebesüléssel. A sántorések száma 3.212 volt.

Románia vasúti forgalmának fejlesztése szempontjából különös fontossággal bír a múlt év október havában létrejött román cseh-szlovák-lengyel vasúti egyezmény, mely az összekötő vasútvonallal nem bíró bukovinai és máramarosi országrészek kölcsönös forgalmát hivatott elősegíteni.

A közutak jókarbahelyezése és az úthálózat fejlesztése szempontjából fontos lépést jelentett az új útügyi törvény. A „Caisse Autonome des Routes“ az útéptési program kerestülviteléhez értékes anyagi forrásokhoz jut. A felemelt benzin- és ásványolajadó, az autópneumatikra, minden eladott automobilra és motorkerékpárra, valamint a szárazföldi és víziszállításra kirótt adó, továbbá tekintélyes évi állami szubvenció fogják az új intézet jövedelmi forrásait képezni.

Az utak jelenlegi állapotára jellemző, hogy hivatalos kimutatás szerint az ország 106.083 kilométernyi úthálózatából jó állapotban lévők mindössze 17.878 kilométer van feltüntetve.

Osztályozás	Összesen	Jó állapotban
Országút	11.479 km	4.412 km
Megyei út	13.198 „	3.874 „
Vicinális út	31.662 „	5.622 „
Községi út	42.792 „	3.785 „
Nem osztályozott út	6.953 „	185 „
Összesen	106.084 km	17.878 km

Erdély 46.155 kilométernyi úthálózatából csupán 11% van jó állapotban.

A gépkocsiforgalom az utak rendkívül kedvezőtlen állapota ellenére is évről-évre emelkedő tendenciát mutat, ami az üzemanyag könnyű és olcsó beszerzésére vezetendő vissza.

A víziközlekedés jelentős szerepet játszik Románia áruforgalmának lebonyolításában. Úgy a tengeri, mint a folyami hajózás részben az állam, részben magántársaságok kezében van. Az üzemben lévő hajópark az elmúlt év folyamán számszerű változást nem szenvedett.

A légi közlekedés az elmúlt évben némi fejlődést mutat fel. A Compagnie Internationale de Navigation Aérienne megindította a belföldi légiforgalmat Bukarest—Kolozsvár, Bukarest—Czernowitz és Bukarest—Kisínvonalakkal. Egyébként úgy a belföldi, mint a nemzetközi forgalmat e társaság bonyolítja le, mintegy 70 repülőgéppel.

A posta ugyancsak autonómiát nyert az elmúlt év folyamán. Az ország területén 6.417 postahivatal működik.

A távíró-hálózat hossza 14.899 km, a vezetékek hossza 72.614 km. A belföldi táviratok száma az 1928. évben 6.176 ezer. A feladott külföldi táviratok száma 632 ezer, közöttük Magyarországra szólott 102 ezer. Külföldről 656 ezer sürgöny érkezett, közöttük Magyarországról 135 ezer.

A telefonhálózat 2.659 km helybeli és 34.061 km helyközi vonalból áll. Az előfizetők száma mintegy 50.000.

Pénzügy.

A pénzügyi és gazdasági reorganizációhoz vezető első lépés a lei törvényes stabilizálása és külföldi kölcsön szerzése volt.

A stabilizációs törvény a lei értékét az akkori tényleges árfolyamon törvényesítette s azt 10 milligramm súlyú, 0·9 finomságú arany egyenértékében állapította meg. A Nemzeti Bank jegykibocsátási privilégiumát 1960-ig megerősítették, a bankjegyek törvényes forgalmának fenntartásával.

A törvényes stabilizáció végrehajtása után a Nemzeti Bankra hárul az a feladat, hogy a valuta stabilizálásáról, a bankjegyforgalom szabályozásáról és a hitelpolitika irányításáról gondoskodjék.

A *külföldi kölcsön*, amelyet február 14-én bocsátottak ki, 30 év alatt törlesztendő, 7%-os kötvényekből álló részben dollár, részben francia frank, részben fontsterling címletekben. Összege 71 millió dollár s legnagyobb részét Franciaországban (22 millió dollár = 561·6 millió francia frank), az Egyesült Államokban (12 millió dollár), Nagy-Britanniában (10 millió dollár = 2 millió font) és Olaszországban (8 millió dollár) helyezték el. Az állami sómonopóliumok autonóm pénztára egyidejű törvényes felhatalmazás alapján, a svéd gyufatrösztől, a gyufamonopólium átengedése fejében további 30 millió dollárnyi svéd kölcsönhöz jutott. A kölcsönösszeg elégtelensége folytán azonban csak egy részét lehetett megvalósítani azoknak a feladatoknak, amelyek elvégzésére a kölcsönt felvették.

Az állami monopóliumok autonóm pénztárát a monopóliumok kezelésének átvétele, valamint az állam gazdasági újjáépítése érdekében szükséges pénzügyi műveletek végrehajtására teljes függetlenséggel és autonómiával látták el. Az állami monopóliumokat az autonóm pénztár 300 millió dollár fejében és évi „redevence”-ok fizetése ellenében kapta meg.

Állami pénzügyek. A deficitmentes költségvetési zárlatot minden erőfeszítés ellenére sem sikerült teljesen elérni. Meg kell azonban jegyezni, hogy a deficitnek egy elfogadható összegre való le-szorítása már magábanvéve olyan siker, amit a pénzügyi kormányzat, de főleg a Nemzeti Bank mellett működő és az állami pénzügyek feletti gyámsággal megbízott erőskezű francia pénzügyi szakértő nyugodtan vallhat magáénak.

Az *állami költségvetés* bevételi része 3.961 millió lei deficittel zárult, egyrészt azért, mert a vámjövödelmek az előirányzatban túl magas összeggel szerepeltek, másrészt a monopóliumok hozadéka nem felelt meg a várakozásnak.

Az 1930. évi költségvetés az első, amely a stabilizáció teremtette szilárd alapokon nyugszik, úgy formailag, mint tartalmilag lényeges eltéréseket mutat az előző évektől. A formai eltérést indokolja az a körülmény, hogy az állami jövedelmek kiaknázásának egy része kommercializált autonóm intézményekre bízott s ennélfogva költségvetési összegeivel a szorosán vett állami költségvetésből kivált. A tartalmi eltérés pedig abban nyilvánul, hogy a költségvetési egyensúlyt biztosítandó, az előző évek, de még a múlt 1929-es év kellemetlen tapasztalatain okulva, a várható bevételek becslése sokkal nagyobb óvatossággal és körültekintéssel történt. 1930-ra előirányoztak 36.203 millió lei rendes bevételt és 1.247 millió lei rendkívüli bevételt.

Az egyes tárcáknak az 1930. évre megszavazott hitelei (összesen 37.450 millió lei) nem térnek

el sokban az előző évi hitelösszegektől, de hozzávéve az önkormányzattal bíró állami intézetek költségvetését, az 1930. évi budget lényegesen (5.819 millió lei-vel) nagyobbak tekinthető, mint az 1929. évi.

A *fejenkinti adóterhet* illetőleg a legkülönbözőbb számításokkal találkozunk. A pénzügyminisztérium számítása szerint a „júliusi pénzügyi rendszabályok” után az adóteher fejenkint 19 dollárra emelkedett.

Románia konszolidált *államadóssága* a pénzügyminisztérium hivatalos kimutatása szerint 1929 okt. hó 1-én 201·6 milliárd lei tőkeértéket képviselt, ebből külföldi adósság körülbelül 190 milliárd lei.

Hitelélet és pénzpiac. A törvényes stabilizáció végrehajtása után a Román Nemzeti Bankra hárul az a feladat, hogy a valuta stabilitásáról, a bankjegyforgalom szabályozásáról és a hitelpolitika irányításáról gondoskodjék. A *Nemzeti Bank* erre a feladatra természetesen csak az esetben vállalkozhatik, ha az államhoz való viszonya új rendezést nyer s gondoskodás történik az intézet likviditásáról, ami egy jegykibocsátó intézet normális működésének előfeltétele.

A Nemzeti Banknak az elmúlt évben a reá-háruló feladatot különösebb nehézségek nélkül sikerült ellátnia. A tényleges aranyfedezet a törvényesen előírt 25%-ot néhány százalékkal állandóan meghaladta s részben a belföldi aranytermelés összevásárlása, részben pedig Franciaországban eszközölt nagyobb aranyvásárlásokkal sikerült az egyre növekvő kötelezettségekkel szemben az egyensúlyt fenntartani. Az aranyértékű devizák készletében már nagy ingadozások voltak regisztrálhatók. A március elején 3·6 milliárdra rúgó devizakészlet július hó végéig 1·5 milliárdra olvadt le s csak aug. közepén kezdett gyorsabban emelkedni, amikor is az új termés értékesítéséből kifolyólag erős kínálat volt észlelhető. A devizakivitel a késő tavaszi hónapokban oly méreteket öltött, hogy a Nemzeti Bankot ellenrendszabályokra kényszerítette, különösen mivel a kritikus idősakkal egyidejűleg a külföldön is több helyen került kamatlábemelésre a sor és ez egybeesett a külföldi államadósságokkal kapcsolatos fizetések közeledtével.

Részben erre vezetendő vissza a Nemzeti Banknak gyors egymásutánban eszközölt kétszeri kamatlábemelése, a háború befejezte óta változatlan 6%-ról előbb 8 (május 3-án), majd 9·5%-ra (május 14). Ezzel szemben az év novemberében kamatláb-leszállításra került a sor, egyidejűleg néhány külföldi jegyintézet kamatlábcsökkentésével.

A forgalomban levő bankjegyek mennyisége a stabilizáció időpontjában 20·2 milliárd volt s december végére ismét 21·1 milliárdra csökkent.

A román *pénzintézetek* helyzete az 1929. évben nem volt kedvezőnek mondható. Az általános gazdasági krízis a bankok üzletmenetét sem kímélte meg.

A Nemzeti Bank kamatlába Bulgária után a legmagasabb hivatalos kamatláb Európában s mire a pénz a hitelkeresőkhöz jut, újabb nagyarányú dráguláson megy keresztül. A gazdasági élet valósággal vergődik a nagy kamatterhek súlya alatt és nincs olyan ága, mely mellettük a számításait megtalálhatná. Ennek megfelelően nagy a bukások száma s ezt a kockázatot a pénzintézetek szintén kénytelenek a kamatba belekalkulálni.

Igy a pénz már a nagybankoknál 14—17, középbankoknál 16—20, kisbankoknál pedig 18—28 százalékra drágul.

A fizetett magas kamatoknak megfelelően a betétállomány állandó lassú fejlődésben van. A Bukaresti Takarékpénztár betétállománya például az év folyamán 190.1 millió leiről 196.4-re növekedett.

A hitelezés terén tapasztalható bizalmatlanságban előljárnak a kisbetevők s néhány nyugtalanító hír elég ahhoz, hogy a pánikot előidézze. Egy tendenciózusan megindított „run“ pecsételte meg a Banca Franco-Romana sorsát, mely az elmúlt év legnagyobb bankbukása volt Romániában. Itt 6.000 betevő 5 millió dollár erejéig volt érdekelve.

Az új *tőzsdetörvény* vidéki érték- és árutőzsdék létesítéséről is gondoskodik. Ezek közül a kolozsvári a működését már is megkezdte s a temesvári tőzsde megnyitása is csupán rövid idő kérdése.

A *mezőgazdasági hitel* problémája egyike Románia gazdasági politikája legégetőbb megoldásra váró kérdéseinek. A mezőgazdasági hitelviszonyok Romániában sohasem voltak valami kedvezőek. Tudvalevő ugyanis, hogy Romániában a telekkönyvi intézmény ismeretlen s ezzel a mezőgazdasági hitel egyik támasztó oszlopa hiányzik.

Súlyosbodott a helyzet az agrárreform keresztülvitele után, amikor is Románia földbirtokmegoszlásában gyökeres változások történtek. A 10 hektáron aluli birtokok összterülete 46.7%-ról 81.4%-ra emelkedett, a 100 hektáron felüli birtokok összterülete pedig 42.5%-ról 7.8%-ra csökkent.

A földbirtokreform során kisajátított több mint 6 millió hektár birtoktalanok és törpebirtokosok kezébe került, akik az üzemi tőke teljes hiányán még bámulatos igénytelenségükkel sem tudtak segíteni. Néhány év rossz termése folytán a helyzet azután odáig fajult, hogy már-már Románia mezőgazdaságát és az egész földreformot összeomlással fenyegette.

A földhitel és mezőgazdasági hitel megszervezéséről szóló új törvénynek célja a mezőgazdasági

hitelintézetek átszervezése a modern körülményeknek megfelelően.

Az *ipar hiteligényeit* lenne hivatott kielégíteni az 1923. évben 500 millió lei tőkével alapított Nemzeti Ipari Hitelintézet. Az intézet az 1929. évben 615 millió lei alaptőkével és tartalékokkal dolgozott. Működését bírálva, elsősorban meg kell állapítani, hogy hitelnyújtásával korántsem tudott eleget tenni a tőkeszegény és nagy hitelekre szoruló román ipar kívánságainak. Az iparvállalatok által kért hitelek az 1929. év folyamán 10.171 millió leit tettek ki, ebből az ipari hitelintézet 4.587 millió lei összegű hitel nyújtását engedélyezte; a tényleg folyósított hitelek összege azonban csak 2.513 millió lei volt.

A *részvénytársasági alapon működő vállalatokba* befektetett tőke az 1928. évi mérlegek alapján a következőképp alakult:

1.122 bank	10.000 millió lei tőkével
1.123 iparvállalat	29.963 „ „ „
415 keresk. váll.	2.464 „ „ „
69 különböző	549 „ „ „
2.729 részvénytárs.	42.976 „ „ „

Munkapiac.

A munkanélküliség az elmúlt esztendőben fenyegető arányokat öltött. Kedvezőtlen gazdasági helyzet hatása alatt az üzemkorlátozások és bezárások s az ezzel kapcsolatos munkáselbocsátások szinte napirenden voltak. Megbízható számszerű adatok a munkanélküliség mérvének megállapításához nem állnak rendelkezésre, mivel a hivatalosan nyilvántartottak a munkanélkülieknek csak igen csekély töredékét képezik. A hivatalos adatok szerint a munkanélküliség legnagyobb volt az elmúlt év januárjában, amikor is 69.000 idénymunkás és több mint 85 ezer állandó munkás volt alkalmazás nélkül, ezzel szemben a havi átlag idénymunkásoknál 18.741, állandó munkásoknál pedig 5.017 volt. A hatósági munkaközvetítőkhöz 11.728 munkaadó és 13.895 munkás fordult és 9.393 munkás helyeztetett el. Ezek az adatok az előző évekkel szemben nagy emelkedést jelentenek, mivel megfelelő számuk az 1928. évben 10.585, 12.307 és 7.419 volt.

A munkanélküliség elsősorban Erdélyben s annak is főleg ipari vidékein mutatja a legszomorúbb képet.

A munkanélküliség szociális megoldása egyelőre igen távol van a megvalósulástól.

A munkanélküliség fenyegető növekedése arra bírta a kormányt, hogy behatóbban foglalkozzék

a nemzeti munka védelmének a kérdésével. Az erre vonatkozó törvényjavaslatot, mely a nyugati államok hasonló rendszabályaiknak mintájára készült, már publikáltatott s röviden törvénné fog válni.

Kivándorlás.

A kivándorlásnak az 1929. évre vonatkozó statisztikai anyaga még nem lévén feldolgozva, tájékoztató az 1928. évre vonatkozó adatok szolgálnak. Ebben az évben 11.973 román állampolgár vándorolt ki az országból. Ezek legnagyobb része zsidó vallású és német nemzetiségű. A kivándorlók közül 5.877 Kanadába, 2.058 Argentínába, 1.801 az

Egyesült Államokba és 501 Uruguayba váltott útlevelét. Foglalkozásra nézve a kivándorlóknak közel fele 5.478 mezőgazdasági munkás volt.

A visszavándorlók száma az 1928. évben 4.168 volt. Ezeknek legnagyobb része román nemzetiségű, mellettük jelentékeny százalékban a német és bolgár nemzetiségűek szerepelnek.

A Romániában élő magyar állampolgárokra vonatkozólag statisztikai adatok nincsenek. Az 1928. év második felében 420 magyar állampolgár, köztük 139 ipari munkás telepedett le az országban. Visszavándorolt ugyanezen idő alatt 697 magyar állampolgár, köztük 227 ipari munkás.

© IRODALMI SZEMLE ©

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Laky Dezső: Az albérlők és ágybérlők szociális és gazdasági viszonyai Budapesten.

Désiré Laky: Les conditions sociales et économiques des sous-locataires et des locataires de lit à Budapest.

Statisztikai Közlemények (szerkeszti: Illyefalvi I. Lajos) 58 kötet (1929) 4. sz. Budapest, 1929. 290 l. Kiadja: Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées par Louis I. Illyefalvi.) Vol. 58 (1929) No 4. Budapest, 290 pages. Publiées par le Bureau de statistique de la ville de Budapest.

Résumé. Dans cet ouvrage, M. Désiré Laky rend compte de l'enquête spéciale exécutée à Budapest en 1927 sur les sous-locataires et les locataires de lit. Selon les données de l'enquête, que l'auteur rapproche de celles des Bureaux municipaux de statistique de Brême, de Prague, de Dresde, de Strasbourg et des Directions de la statistique de la Prusse et de la Saxe, sur la population de Budapest (environ 1 million d'individus), on comptait en 1927 56.867 chefs de famille sous-locataires ou locataires de lit et avec eux, 21.744 membres de famille. Les individus recensés se répartissaient ainsi: 56,8% de sous-locataires, 43,2% de locataires de lit et parmi ces derniers, 21,6% de femmes. La plupart de ces gens étaient des étrangers immigrés; il est triste qu'il y eût parmi eux nombre de réfugiés des territoires annexés aux Etats successeurs. La grave situation économique d'après-guerre a obligé non moins de 5.688 familles à abandonner leur lo-

gement et à prendre des chambres meublées. Les locataires dits de lit — quoique quelques-uns n'en eussent qu'un canapé ou une paille — payaient en moyenne 5 pengős par semaine. Parmi les sous-locataires et les locataires de lit, les israélites avaient une proportion inférieure à leur rapport à la population de la ville. Le précieux ouvrage contient de nombreux détails sur la misère à Budapest.

★

Laky Dezső professor felette termékeny, mélyenszántó tudományos munkásságának egy újabb nagyértékű eredménye jelent meg a nyilvánosság előtt. Új könyve a budapesti albérlők és ágybérlők viszonyairól szól. E munka annak a különleges felvételnek eredményeit dolgozza fel, amelyet a székesfővárosi statisztikai hivatal az ú. n. szellemi szükségmunkásokkal 1927 elején hajtatott végre. A városi tanács által Illyefalvi I. Lajosnak előterjesztésére elrendelt ez a felvétel igen helyeselhető. E felvétel végrehajtása révén ugyanis egyrészt a munka nélkül álló szellemi foglalkozású egyének tél idején legalább némi keresethez jutottak, másrészt ezáltal olyan statisztikát nyertünk, amelyhez a fővárosi statisztikai hivatalnak egyébként nem lett volna megfelelő fizikai ereje. A felvétel eredményeit Laky Dezső régebbi népszámlálások ugyanerre vonatkozó adataival és más külföldi városok, főleg Bréma, Prága, Drezda, Strassburg, de meg Porosz- és Szászország hasonló természetű, külön felvételeinek eredményeivel is egybevetve ismerteti.

Laky meleg emberszeretettel tárja fel a fővárosi nyomortanyákaikat, keresve mindig, hogy kik azok, akik lakásszükségletüket Budapesten nem tudják önállóan, mások lakásától függetlenül biztosítani s hogy melyek ennek az okai, s mi jobb boldogulásuk akadályai. Az élet igazságtalansága és a sors szeszélye s gyakran persze az egyén bűnös könnyelműsége az albérlők és ágybérlők csoportjában is élesen szembeütközik.

Az 1927. évi különleges fővárosi felvételnél használt számlálólap három részre oszlott. Az első rész a szokásos demográfiai kérdőpontokat foglalta magába. Ezeken (kor, vallás, anyanyelv, képzettség stb.) kívül megkérdezte azonban azt is, hogy a megszámlált egyén honnan költözött Budapestre és mióta al-, vagy ágybérlő a fővárosban. A kérdések második csoportja csak az albérlőkre, a harmadik rész meg csak az ágybérlőkre vonatkozott. Az albérlőknél a laksűrűséget, a családtagok számát, a lakbért, a bérelt szoba (vagy szobák) méreteit és a kikötött egyéb használatokat (világítás, fűtés, mosás, konyahasználat stb.) kérdezték. Az ágybérlőknél külön számbavétettek a 14 éven alul lévő gyermekek, a családtagok, a bér, a bérelt lakhely minősége (ágy, divány, szalmazsák stb.), hogy az ágynemű az ágybérlő sajátja-e s hogy mikor tartózkodik lakásában.

Az 1927. évi összeírás a kb. 1 millió lakossal (1927. évközepe ki számított népesség 971.170 lélek) bíró Budapesten 56.867 al- és ágybérlő családfőt talált. Ezeknek összesen 21.744 velük együttélő családtagjuk volt. E két szám összege 78.611, valamivel kevesebb, mint az al- és ágybérlőknek az 1925. évi fővárosi népszámlálásnál talált száma (84.282). E felvétel alkalmával azonban az összeírásnál semmi kényszerítő eszköz sem állott rendelkezésre. A számbavett családfők 56·8%-a volt albérlő, a többi ágybérlő. Kor szerint az albérlő családfők 72%-a 20—40 éves volt, az ágybérlőknél a 15—35 évesek rúgtak 71%-ra. Ez utóbbiak tehát aránylag fiatalabbak. Az ágybérlők között 21·6% volt nő és 7·1% közülük még 20 éves sem volt. Ezek a nők felette szomorú sorsban vannak, az ágybérlés sokszor az erkölcsi fertőt is jelenti számukra.

Az albérlők $\frac{1}{5}$ része egy évnél rövidebb idő óta tartózkodik a fővárosban. A Budapesten való tartózkodás hosszabb voltával arányosan csökken az ily szűkös lakásviszonyok között élők aránya is. Budapest gazdaságtársadalmi élete tehát fel-emelő, a bevándorolt elemek azok, akik az al- és ágybérlők között túlnyomóan s a Budapesten való tartózkodás minden évével csökken annak valószínűsége, hogy egy-egy következő összeírás az összeírtakat ismét csak ily szűkös lakásviszonyok között találja. Az ágybérlő nők e szomorú sorsuktól nehezebben szabadulnak, mint a férfiak. Az 1—5 év óta ágybérlők között csak 18·1% a nő, az 5—10

év óta ilyenek között már 22·8%, a 10—20 év óta ágybérlők között pedig végül 27·9% és a nők aránya s ezen időtartam felett is ezen százalék körül van. A nőtlenek és hajadonok az al- és ágybérlők körében jó 60%-kal vannak képviselve, másfélszer akkora számban, mint Budapest egész népességében. A törvényesen elvált elem pedig körükben éppen háromszor olyan erős, mint a főváros egész népességében. Mégis, sajnos, aránylag elég sűrűek közöttük a gyermekes családok is. A háborút követő szomorú idők nehéz gazdasági helyzete is igen sok (5.688) családot szorított ki főbérleti lakásából albérletbe.

Vallás szerint az izraeliták aránya az al- és ágybérlők között 17%-os, pedig a főváros lakosságában 25%-os képviselőjük van. A keresztény felekezetek aránya ezzel szemben e szűkös lakásviszonyok között élők között népességi arányukat meghaladja. Anyanyelv szerint való részletezésnél kitűnik, hogy az albérlő és ágybérlő nők sorában a magyar elem kivül az idegen is erősen szóhoz jut.

A főváros kerületei közül a Józsefváros vezet: itt van legtöbb ágybérlő és albérlő együtt, a VII. ben az albérlő családfők aránya maximum. Az ágybérlési lakásviszonyok képviselői főképen igen alacsony műveltségű egyének. Az így lakó nők közül 43·2% írni, olvasni nem tud. Foglalkozás szerint az al- és ágybérlők főképen az ipari foglalkozási főcsoportokhoz tartozók és gyári munkások. Anyagi helyzetük a nyomornak s az elesettségek megrázó képét tárja elénk.

Az ágybérlés heti bére túlnyomóan 5 pengő volt. A legszegényebb, legszűkösebb lakásviszonyok között élők keresetük gyengébb volta révén aránylag a legnagyobb áldozatot hozzák, hogy fedél alá juthassanak. Azok pedig, akik helyiségeiknek ágybérlés céljára való kiadásával foglalkoznak, nem sokat törődnek azzal, hogy a részükről nyújtott ellenszolgáltatást a kért bérrel arányba hozzák. Megnyugtató mégis, hogy az ágybérlők túlnyomó többsége ágyban fekszik, a pamlagon pihenők arányszáma már jóval kisebb, a szalmazsák és egyéb fekvőhely jelentősége pedig egészen alárendelt.

Laky könyve sok nyomorúságról és sok emberi szenvedésről tesz jelentést. A nagyvárosokban az al- és ágybérlők szomorú jelenségét az állam és a társadalom legmesszebbmenő megértése és áldozatkészsége sem tudná egyszer és mindenkorra megszüntetni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy állami intézkedések s a társadalom áldozatkészsége e szomorú lakásviszonyokon nem enyhíthetnének. Az albérleteknek és az ágybérléseknek gazdasági, társadalmi, egészségügyi, kulturális és erkölcsi szempontból sok, szinte végtelenül sok hátrányuk van, e hátrányok kiküszöbölésére, de egyáltalán az ily-

nemű lakásviszonyok minél inkább való háttérbe szorítására a szociálpolitikának egész melegségével kell segítségül jönnie s a kérdésben előbb utóbb cselekedni kell. *Laky* úttörő és újszerű monográfiája kétségtelenül nagy nyeresége egyre izmosodó szociális statisztikai irodalmunknak. Sz. T. dr.

A földművelésügyi tárca beruházásai (1925—1929).

Les investissements du ministère hongrois de l'Agriculture (1925—1929).

Közzéteszi: Mayer János m. kir. földm. miniszter.

Publié par M. Jean Mayer, ministre r. hongrois de l'Agriculture.

Budapest, 1929. 149 l. — p.

Résumé. Ce rapport expose que pendant les exercices 1925/26—1929/30, le ministère de l'Agriculture a dépensé plus d'un quart de milliard de pengős pour augmenter la capacité de concurrence de l'agriculture, propager les connaissances techniques agricoles, venir en aide aux petits cultivateurs et aux ouvriers agricoles et faire progresser l'agriculture de l'Alföld, la grande plaine hongroise.

*

Ezen a címen tette közzé a földművelésügyi miniszter az 1925/6—1929/30. költségvetési évek alatt a tárcája részéről eszközölt beruházásokról szóló jelentését, mely egyrészt tájékoztatja a nyilvánosságot arról az évötödös tevékenységről, melyet a földművelésügyi tárca a rendelkezésére juttatott hitelkeretek felhasználásával a magyar mezőgazdálkodás prosperitásának érdekében kifejtett, másrészt — miután hosszabb időre terjedő egységes beruházási program a pénzügyi viszonyok kedvezőtlenége folytán úgy sem lett volna keresztülvihető s ezért nem is volt összeállítva — indokolja, hogy a földművelésügyi tárcának esetről esetre és leggyakrabban váratlanul juttatott beruházási összegek hováfordításánál a mezőgazdaság szükségleteinek kielégítési sorrendje mi módon s milyen körülmények kényszere folytán állapított meg. Ennek megfelelően a jelentés első része költségvetési évenként és tételenként sorolja fel a földművelésügyi tárca által felhasznált beruházási összegeket, míg a második része az egyes felhasználási célok szerint részletezi az öt év beruházásait és bőségesen ismerteti a beruházások megkívánta előkészítő tevékenységet, valamint e beruházásokkal kapcsolatos minden egyéb miniszteriális munkálkodásnak közérdekű részleteit.

A földművelési tárcának beruházási célokra rendelkezésére bocsátott az

1925/6. évben	45,876.092
1926/7. évben	56,632.080
1927/8. évben	54,297.080
1928/9. évben	72,934.400
1929/30. évben	22,894.000

Összesen . . . 252,633.652

pengő.

Az államháztartás rendezése óta tehát átlag 50,000.000 pengőnél több jutott évenként a földművelési tárcának beruházásra s ha ez összegek túlmagasaknak is látszanak — különösen, ha a háborút megelőző 5 év hasonló adataival vetjük össze, mely években a földművelésügyi tárca beruházásai 11 és 17 millió korona között mozogtak — mégsem voltak elégségesek ahhoz, hogy egy megrendült mezőgazdasági élet hatványozott szükségleteit kielégíthették volna. Tagadhatatlan u. i., hogy egyetlen szakminiszterre sem zúdult a tennivalók oly áradata a szóbanforgó 5 év alatt, mint épp a földművelésügyi miniszterre, kinek részint a messze-múltak mezőgazdasági vonatkozású mulasztásait kellett pótolnia, részint a közelmúltak romjait kellett a mezőgazdaságról eltakarítania, főként azonban a megváltozott nemzetközi viszonyok folytán válságos helyzetbe jutott magyar mezőgazdaságnak kivezető útjait kellett egyengetnie. E hármass feladat gigászi munkájának elvégzésére még az aránytalanul nagy látványos beruházási összegek sem bizonyulhattak elégségeseknek.

Hogy mily irányban és milyen intenzitással igyekezett a földművelésügyi miniszter roppant feladatát megoldani, hogy mi módon óhajtotta a magyar mezőgazdaságot újjászületett közigazdaságunk életerejévé tenni, az kitűnik akkor, ha az öt év beruházási összegeit a felhasznált célok szerint felsoroljuk. A mezőgazdaságnak 5 év alatt kereken negyedmilliárdnyi összegben juttatott beruházási költségadomány a következő célokra fordított:

Vízügyi beruházásokra	84,523.150
Vízépítési szakmunkások kölcsönére	1,160.000
Erdőgazdasági beruházásokra	9,301.120
Alföldi talajjavításokra és a szántóföldi termelés javítására	18,856.100
Allattenyésztési beruházásokra	32,574.822
Legelőjavításra	2,180.000
Állategészségügyre	262.000
Szőlő- és borgazdasági beruházásokra	8,636.600
Gyümölcs- és kertgazdasági beruházásokra	2,050.670
Szakoktatási és szakismeretterjesztési beruházásokra	20,521.602
Kiseb gazdasági ágak fejlesztésére	1,380.588
Az értékesítés előmozdítására	20,920.000
Fagykárosult gazdák segítésére	5,415.000
Szociálpolitikai és birtokpolitikai beruházásokra	41,790.000
Altruista hitel- és bizt. intézetek üzlet-részjegyzésére	2,720.000
Állami mezőgazd. üzemek beruházására	342.000
Összesen	252,633.652

pengő.

Látható tehát, hogy a földművelésügyi tárca az öt év folyamán neki juttatott hatalmas beruházási összegeket sok irányban igyekezett a magyar mezőgazdaság teljesítőképességének fokozására felhasználni s tagadhatatlan, hogy leromlott és válsággal küzdő agrikulturnak a megizmosodásá-

hoz vezető úton az első és legfontosabb lökőerőt is éppúgy ezeknek a beruházott összegeknek köszönhetette, mint ahogy mezőgazdaságunk várható jövő fejlődésére is kétségtelen e beruházások jótékony hatása.

G. G.

A magyarországi állami és törvényhatósági közutakon az 1927/28. évben végrehajtott forgalomszámlálás statisztikai eredményei.

Les résultats statistiques de l'enquête exécutée en 1927—28 sur la circulation sur les routes de l'Etat et des comitats hongrois.

Összeállította a Kereskedelemügyi Minisztérium Közúti Szakosztálya.

Rédigé par la Section des routes du ministère du Commerce.

Budapest, 1929. 697 old. — p.

Két külön térképsorozattal.

Illustré de deux séries de cartes.

Résumé. Le ministère hongrois du Commerce vient de publier les résultats des enquêtes exécutées par la voirie, en automne de 1927 et au printemps et en été de 1928, sur une longueur de 15.906 km, au sujet de la circulation sur les routes de l'Etat (routes nationales) et des comitats.

★

A közutakon lebonyolódó forgalomnak a megfigyelése a gépjárművek megjelenése óta igen nagyot nyert jelentőségében. A régebbi észlelések kizárólag a forgalom sűrűsége alapján az útvonalak fontosságának a megállapítására szolgáltak. A motoros járművek elterjedése óta azonban már nemcsak az egyes közutak jelentőségének megfigyelésére van szükség, hanem elsősorban arra, hogy az úton közlekedő járművek milyen jellegűek s milyen mértékben terhelik meg az úttestet. Ezeknek az adatoknak a birtokában lehet aztán minden egyes esetben az adott célnak megfelelő utépítési módszer megválasztásáról gondoskodni.

Hazánkban első ízben 1905-ben hajtottak végre közúti forgalmi statisztikai felvételt, mely az akkori viszonyoknak megfelelően kizárólag a forgalom sűrűségének megállapítására szorítkozott. A gépjárművek megjelenése egészen új irányt adott az utépítésnek, ezért nálunk is igen nagy szükség volt már arra, hogy a megfelelő utépítési rendszerek megállapítása céljából a közúti forgalom újból számba vétessék.

A legújabb közúti forgalmi statisztikai felvételt a kereskedelemügyi minisztérium illetékes szakosztálya az úti személyzet bevonásával eszközölte. Az adatgyűjtés 3 periódusban, egy őszi, tavaszi és nyári számlálás útján történt. Az őszi számlálás az 1927. évi szeptember hó 20-tól október 17-ig, a tavaszi az 1928. évi április hó 12-től 24-ig, végül a nyári számlálás az 1928. évi augusztus 14-ig tartott s mind a nappali, mind pedig az éjjeli forgalom felvételére kiterjedt.

A számlálást 3.815 km hosszú állami és 12.091 km hosszú, törvényhatósági úton végezték, melynek

eredményei egy vaskos kötetben s két darab öt-öt szelvényből álló térképbe foglalva láttak napvilágot.

A kiadvány két nagy csoportban mutatja be a felvétel eredményeit. Az első részben az egyes útvonalak szakaszai szerint a 24 órás forgalomra vonatkozólag kiszámítva a járművek neme, száma és azok súly szerinti átlagos értékei vannak feltüntetve. A második részben az útvonalak a forgalom súlya, a megterhelés nagysága szerint vannak kategorizálva, amely arra szolgál, hogy az utak részeinek forgalmi fontossága megállapítható legyen. A kötetben leközölt adatok az előbb említett térképek segítségével vannak a legnagyobb részletességgel szemléltető módon bemutatva.

Az összeírás eredményei szerint az ország állami és törvényhatósági közutainak átlagos napi forgalmában az egyes járművek a következőképen voltak képviselve:

Járművek	Állami		Törvényhatósági			
	utakon közlekedett járművek					
	száma	súlya		száma	súlya	
	tonnákban	%-ban		tonnákban	%-ban	
Állatokkal vont járművek és vonó állatok	345	564	73·0	300	498	86·8
Motorkerékpárok és személyautók ..	58	83	10·7	21	30	5·2
Teherautók és különleges terhek ..	21	126	16·3	8	46	8·0
Együtt:	424	773	100·0	329	574	100·0

Az állami utak forgalma tehát jóval meghaladta a törvényhatósági utakon át lebonyolódott forgalmat. Különösen a gépjárműforgalom szempontjából volt az állami utaknak a törvényhatóságiaknál sokkal nagyobb szerepük. Ez valószínűleg az állami utak kedvezőbb irányának és az utak jobb állapotának javára írható. Körülbelül ez a helyzet akkor is, ha az utakat a megterhelés szempontjából nézzük. A napi tonnaforgalom százalékos megoszlása alapján eszközölt osztályozás ugyanis a következő képet mutatja:

Súlycsoport tonnában	Állami út	Törvényhatósági %
0—400	27·7	38·9
400—800	41·9	41·3
800—1.200	16·8	13·9
1.200—1.600	6·2	4·2
1.600—2.000	3·6	0·9
2.000-en felül	3·8	0·8

Ezek az adatok is azt igazolják, hogy általánosságban az állami utaknak ez idő szerint nagyobb a jelentősége. Abban az esetben azonban, ha a részletekbe is beletekintünk azt is megállapíthatjuk, hogy az úthálózat egyes részein viszont forgalmi szempontból a törvényhatósági utak kerülnek előtérbe.

A felvétel nagy részletessége módot nyújt az egyes útszakaszok forgalmi viszonyainak a megismerésére s ezzel a kiadvány a kitűzött célnak tökéletesen megfelel. A közzétett adatok ugyanis az egyes utak kiépítésének legmegfelelőbb egymásutánja mellett az adott esetekben legalkalmasabb technikai kivitelre nézve is értékes és nélkülözhetetlen útmutatással szolgálnak. V. J. dr.

Fabrikationskontrolle auf Grund statistischer Methoden.

VDI-Verlag, Berlin, 1930. V+81 l. — p.

„Massen zu erzeugen, ist das Ziel der neuzeitlichen Fertigung, sie zu beherrschen das der Statistik“ — ez a vezérelve az előttünk fekvő igen szép kiállítású, grafikonokban és illusztrációkban gazdag könyvnek, mely a berlin—charlottenburgi műegyetem 1928—29-i téli szemeszterén tartott előadások vezérfonalát tartalmazza. A Daeves szerint „technische Grosszahlforschung“-nak nevezhető tudományág köréből, egész pontosan az üzemi ellenőrzés statisztikai módszereiről tartott kilenc egymásbafűződő és együttesen szerves egészet alkotó előadás a következő: a tömegjelenségeknél előforduló véletlenekről és törvényszerűségekről tartott

előadást M. Pirami professzor és H. C. Plaut (ki egyben sajtó alá rendezte és kiadta a művet), a matematikai statisztikai alapelveiről értekezett R. Rothe profeszor, a frekvenciagörbéről J. Runge, a műszaki statisztika methodikájáról H. C. Plaut, a garancia- és átviteli feltételek matematikájáról R. Becker professzor, elektrogépek toleranciáinak statisztikai elbírálásáról R. Rüdberg professzor, az illesztési rendszerek statisztikájáról G. Schlesinger professzor, egy a telefónia köréből vett statisztikai problémáról R. Hohn és a teljesítmény statisztikájáról W. Moede professzor. Mivel a felsorolt profeszorok egy része elsősorban gyárvezető, tehát gyakorlati ember, mondhatjuk, hogy az előadók körülből felerészben kerültek ki a charlottenburgi főiskola tanári karából, felerészben pedig mintaszerűen vezetett német nagyüzemek mérnökei közül. Az előadásokban inkább az empirikus anyag és a példák speciális jellegűek. A belőlük levont következtetések par excellence statisztikaiak. Az előadásorozat methodikájára jellemző tehát, hogy műszaki példákon mutatja be a magángazdaság szolgálatába állított tudományos statisztikai eredményeket. Befejezésül az idevágó standardmunkákat sorolta fel a kiadó, közöttük a magyar Pólya valószínűség-számítását is. V. A.

A M. kir. Közp. Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office central royal hongrois de statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international et de théorie générale.*) — *Annuaire statistique international*, 1929. Société des Nations. Genève.

Annuaire international de législation agricole, 1928. Institut international d'agriculture. Rome.

Mémoire sur le commerce international et sur les balances des paiements, 1926/28. III. Vol. Statistique du commerce extérieur de soixante-quatre pays. Société des Nations. Genève.

Annuaire militaire. Renseignements généraux et statistiques sur les armements terrestres, navals et aériens. Société des Nations. Genève.

Recueil international de jurisprudence du travail, 1928. Supplément: États-Unis et Index. Bureau international du travail. Genève.

Annual report of the board of regents of the Smithsonian institution showing the operations, expenditures, and condition of the institution, 1927/8. Washington.

The Danube basin as a producer and exporter of wheat. Stanford University. California. 1930. (Wheat studies of the food research institute. VI/3.)

Assekuranz-Jahrbuch. Band 49. Schriftleit.: S. Lengyel. Compassverlag. Wien.

Comptes rendus de la conférence internationale sur le traitement des étrangers. Première session. Paris, 5 novembre — 5 décembre 1929. Société des Nations. Genève.

Travail forcé. Conférence internationale du travail. Quatorzième session, Genève 1930. Bureau international du travail. Genève.

Étude sur le régime juridique des ententes industrielles. Préparée pour le Comité économique par H. Decugis (France), R. E. Olds (États-Unis) et S. Tschierschky (Allemagne). Société des Nations. Genève.

Bishop, Ward L.: *An economic analysis of the constitutional restrictions upon municipal indebtedness in Illinois.* University of Illinois. Urbana. 1928. (University of Illinois studies in the social sciences. XVI/1.)

Hoffman, F. L.: *Suicide problems with an introduction.* Newark. 1928.

Les méthodes de la statistique des accidents dans les chemins de fer. Bureau international du travail. Genève. 1929. (Études et documents. N/15.)

Hygiène du travail. Encyclopédie d'hygiène, de pathologie et d'assistance sociale, envisagées au point de vue du travail, de l'industrie et des pro-

Estadística de navegación exterior de España, 1928. Consejo de la economía nacional. Madrid.

Estadística de navegación de cabotaje en España, 1928. Consejo de la economía nacional. Madrid.

Svájc. (Suisse.) — *Staats-Rechnung des Kantons Basel-Stadt*, 1929. Basel.

Svédország. (Suède.) — *Folkmängden inom administrativa områden*, 1929. Statist. centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Befolkningsrörelsen, 1926. Statist. centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Allmän hälso-och sjukvård, 1928. Kungl. medicinalstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Accispliktiga näringar, 1928/9. Kungl. kontrollstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Enskilda försäkringsanstalter, 1928. II. Försäkrings inspektionen. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Domstolarnas och de exekutiva myndigheternas verksamhet, 1927/1928. Statist. centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Fiske, 1928. Statist. centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Sjöfart, 1928. Kommerskollegium. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Uruguay. (Uruguay.) — *Anuario de estadística agrícola*, 1927/1928. Dirección de agronomía. Montevideo.

Anuario estadístico de la República oriental del Uruguay. 1928. 1., 4. Parte. Dirección general de estadíst. Montevideo.

Folyóiratszemle.

Revue.

Deutsches Statistisches Zentralblatt (22. évf. 3. f., Lipcse 1930, ném.). — *Würzburger E.*: A statisztikai oktatás és Engel statisztikai szemináriuma Berlinben 1862-1883. — *Kurth B.*: A betegpénztári statisztika szükségessége.

Föld és Ember (9. évf. 6. sz., Szeged-Budapest 1929, m.). — *Horváth D.*: Köszeg fejlődéstörténetének vázlatja.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (132. [77.] köt. 5. f., Jéna 1930, ném.). — *Engliš K.*: Ismeretelmélet és gazdaságelmélet. — *Weddigen W.*: Teleológia és kauzalitás a gazdaságelméletben. — *Störck R.*: Hitel és hitelszervezet. — *Willeke E.*: A munkapiac alakulása a gazdasági decentralizálás hatása alatt. — A nemzetközi pénz- és tőkepiac és az egyes országok piacainak fejlődése 1929-ben. — *Heyer F.*: Az angol betegségi biztosítás.

Journal de la Société de Statistique de Paris (71. évf. 3. sz., Páris 1930, fr.). — *Sauvy A.*: A politikai pártok Európában. — (4. sz.). — *Guillemeau C.*: A gépek versenye a munkaügyi törvényhozásban. — *March L.*: Fernand Faure (1853-1929). — *Lanusse G.*: A több szavazatú részvények statisztikája. — (5. sz.). — *Pernot M.*: Az ország északi részének szerepe Páris ellátásában. — *Michel E.*: Az ingatlanok állapota Franciaországban 1929-ben.

Közgazdasági Szemle (54. évf. 73. köt. 4. sz., Budapest 1930, m.). — *Éber E.*: A földbirtokmegoszlás jelentősége mezőgazdasági termelésünkben. — *Zelovich L.*: A legnagyobb kedvezmény kérdése és az 1930. évi genfi vámkonferencia. — *Magyary L.*: A gazdasági válság enyhítése.

Kwartalnik Statystyczny (7. köt. 1. f., Varsó 1930, lengy.). — *Szulc S.*: A természetes szaporodás mértéke. — *Bulawski R.*: A második általános lengyel népszámlálás terve az 1921-i népszámlálás tapasztalatai és a külföld eljárása alapján. — *Morawski V.*: Házasságkötések, születések és halálozások a déli tartományokban 1926-ban összehasonlítva a nyugati tartományokkal és Európa egyes országaival. — *Bornstein H.*: A felsőbb oktatás szolgálatában álló könyvtárak. — *Lagoda J.*: Vetés és termés 1928-29-ben. — *Smerek M.*: A bankok Lengyelországban 1926-1928-ban.

Magyar Kisebbség (9. évf. 10. sz., Lugos 1930, m.). — A „Magyar Szemle“ és a kisebbségi magyarság.

Mezőgazdasági Közöny (3. évf. 5. sz., Budapest 1930, m.). — *Koós M.*: Társadalombiztosítás vagy társadalomgondozás?

Munkaügyi Szemle (4. évf. 5. sz., Budapest 1930, m.). — *Huszár K.*: Elnöki megnyitóbeszéde az O. T. I. alakuló közgyűlésén. — *Papp G.*: Vezérigazgatói beköszöntője az O. T. I. alakuló közgyűlésén. — *Zemplényi I.*: Balesetvédelem. — *Halmy Gy.*: A bejelentési kötelezettség kérdéséhez. — *Vlasits J.*: Társadalombiztosítás és műhelyegészségügy. — *Szemle*: Társadalmi biztosítás. — Társadalombiztosító intézetek. — Joggyakorlat. — Közgazdaság. — *A Társadalombiztosítási Orvos*: *Dr. Csépai K.*: Az O. T. I. Betegségmegállapító Állomásának működéséről. — *Szemle*. — Vegyes.

Nation und Staat (3. évf. 8. f., Bécs 1930, ném.). — *Kundt E.*: Masaryk T. G. mint a nemzetiségi jog előharcosa. — *Stavenhagen K.*: Nép és anyanyelv.

Népegészségügy (11. évf. 5. sz., Budapest 1930, m.). — Szél T.: A vérkeringési szervek megbetegedéseinek és az általuk okozott elhalálásoknak statisztikája. — Kaposy F.: Fokozottabb védekezés a gyermekek gümőkóros fertőzése ellen. — Herman J.: Statisztikai adatok a férfiak házasságon kívüli nemi életéhez. — (6. sz.). — Johan B. és Tomcsik J.: A diftéria elleni hatósági és egyéni védekezés néhány kérdéséről. — Szél T.: A vérkeringési szervek megbetegedéseinek és az általuk okozott elhalálásoknak statisztikája. — (7. sz.). — Schubert K.: Az orvos-statisztika elemi módszerei. — (8-9. sz.). — Schubert K.: Az orvosstatisztika elemi módszerei. — (10. sz.). — Horváth B.: A kórházi ápolás és a közigazgatás. — Schubert K.: Az orvosstatisztika elemi módszerei. — Rubin I.: Az egészségvédelem (praeventio, prophylaxis) kiépítésével kapcsolatos egészségügyi problémák. — (11. sz.). — Kollarits J.: Hazánk katasztrófája néplélektani és népbilógiai megvilágításban. — Háborús- és munkásjellem. Háború és szaporodás viszonya a népek sorsában. — Turán G.: A sáska-járásról. — Irodalomszemle. — A Népszövetség egészségügyi osztályának epidemiológiai jelentései. — Különfélék.

Recueil Mensuel de l'Institut International du Commerce (10. évf. 19 kötet. 1. sz., Brüsszel 1930, fr.). — Uhlig K.: A szén-szervezet Közép-Európában. — (2. sz.). — Bonn M. J.: A nagy termelő államok mérlegének passzivitása.

Reichsarbeitsblatt (10. évf. 6. sz., Berlin 1930, ném.). — Classen C.: A genfi szénkonferencia 1930 januárban. — A betegpénztárak állománya foglalkozás szerint a havonkénti statisztika alapján 1929 második felében és a munkanélküliség elleni biztosítás taglétszáma 1929-ben. — (10. sz.). — Társadalombiztosítás és birodalmi háztartás. — (12. sz.). — A munkaviszályok a Német-birodalomban 1928-ban. — A birodalmi munkaközvetítő és munkanélküliségi biztosító hivatal második jelentése az 1929 január 1-től december 31-ig terjedő időről. — (15. sz.). — Jentsch W. H.: A német munkapiac az európai munkapiac keretében. — A könyvnyomtatóiparban végrehajtott hivatalos munkabérfelvétel főadatai. — Baleseteki statisztika 1928-ról.

Revue Internationale contre l'alcoolisme (37. évf. 5. sz., Lausanne 1929, fr.-ném.). — Thiken J.: Az alkoholizmus gyógyításának eredményét tárgyaló statisztika állásáról, lehetőségeiről és hatáiról. — (38. évf. 1. sz., 1930). — Stamp J.: Alkohol, mint „gazdasági faktor“.

Revue Internationale du Travail (21. kötet. 1. sz., Genf 1930, fr.). — A Nemzetközi Munkügyi Konferencia 13. ülése. — Shu Ishihara: A munkaidő és a légköri viszonyok. — A bérek és a munkaidő a szénbányákban 1927-ben. — (2. sz.).

— Mauldon F. R. E.: A szénipar krízise Ausztráliában. — Tait C.: A vándorlások nemzetközi megszervezése. — A kézimunka kérdései Németország, Dánia és Svédország cukortermelésében. — A gyári munkások keresete az Amerikai Egyesült Államokban 1899-től 1927-ig. — A munkabalesetek az Amerikai Egyesült Államokban 1927-ben. — (3. sz.). — Gilson M. B. és Riches E. J.: A munkanélküliség kártalanító rendszerei Nagy-Britanniában. — A családi pótlékok fejlődése az utolsó években.

Rivista di Sociologia (4. évf. 1. f., Róma-Milánó 1930, ol.). — Rugarli S.: A technika eszközei és a civilizáció. — Govi M.: A geobiográfia mint a történelem egy része és egy „Geobiográfia Egyetemes Történelmi Intézet“ szükségessége. — Prati A.: A Nemzetek Szövetségének fejlődése és szociológiai jelentősége. — Serrani L.: A születések politikája.

Rivista Italiana di Statistica (2. évf. 1. sz., Róma 1930, ol.). — Az 1930. év üzleti barométere és gazdasági previziói. — Demográfiai krízisek áttekintése. — Pilla M.: A Veneto-tartomány népmozgalma a háború után. — Tenderini D.: Grafikai számítások.

Schmollers Jahrbuch (54. évf. 1. f., München és Lipcse 1930, ném.). — Helpenstein F.: Gazdaságelmélet és pénzügyi jog. — Vlengels W.: A szociológia egy rendszere, mint a társadalomtudományok jövő univerzális egysége. — Zimmermann W.: A munka módja és az elfáradás közti összefüggés. — Varga I.: Gazdasági nacionalizmus és internacionalizmus.

Statistical Review-Revue Statistique (10. sz., Moszkva 1929, or.). — Vorobieff K.: A szovjet-orosz parasztságok gazdasági és szociális főjellemvonásai. — Kalistratoff I.: A munkarend Szovjet-Oroszország iparában. — Sakheim E.: Az idénymunkások az építőiparban. — Novitsky R. és Tolokonsky N.: A kivándorlás hatása a proletariátus életviszonyaira Európában a 19. és 20. században. — (11. sz.). — Rodin M.: Az ipar 1928-29-ben. — Korsunovsky S.: A tengerentúli kivándorlás Szovjet-Oroszországból. — (12. sz.). — Kalistratoff I.: A munka-konjunktúra az ötévi tervezet első esztendejében. — Filippowa N.: Egy munkáscsalád-háztartás dinamikája 1928-ban. — — Voronoff D.: Az alkohol elleni küzdelem első sikerei. — (1. sz., 1930, or.). — Batuiéff M.: A világ gazdasági helyzete 1923-tól 1929-ig. — Titelbaum N.: Oroszország pénzügyi helyzete 1928-29-ben.

Statistische Nachrichten (8. évf. 1. sz., Bécs 1930, ném.). — A munkások bérvizonyai a bécsi iparban 1929 december végén. — Bécs szövetségi főváros 1930-i előzetes költségvetése. — (2. sz.). — Ausztria fizetési mérlege az 1926-1928 években. — Ausztria természetes népmozgalma 1929

első felében. — (3. sz.). — Az 1929 gazdasági év. — Az általános kereseti adó 1927-ben. — A jövedelmi adó 1927-ben. — (4. sz.). — A munkaviszáltyok 1929-ben. — Ausztria idegenforgalma 1929-ben. — (5. sz.). — A munkapiac 1929 első felében. — A mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árai Bécsben 1929-ben. — A házasságkötések Ausztriában 1928-ban.

Társadalompolitika (24. évf. 1-2. sz., Budapest 1930, m.-ném.-ang.-fr.-ol.). — *Kampese E.*: Közmunkapolitika és munkahiány. — *Lippmann K.*: A német baleseti biztosítás mai helyzete. — *Gortvay Gy.*: A kereső nők foglalkozási viszonyai. — *Kovrig B.*: Eszmék és jelenségek.

Wirtschaftliche und Sozialstatistische Mitteilungen (3. évf. 4. f., Bern 1930, ném.). — Svájc víz- és elektromos áramgazdasága 1929-ben. — A svájci rádió számokban. — (5. f.). — A svájci részvénytársaságok 1929-ben. — Az ipari helyzet 1930 első negyedében. — Svájc géperejű jármű-statisztikája. — A szövetségi szubvenciók 1929-ben.

Wirtschaftsdienst (15. évf. 16. f., Hamburg 1930, ném.). — *Oberascher L.*: A nagybankok 1929-ben. — *Reupke H.*: A fasizmus gazdasági ideológiája és politikája. — (17. f.). — *Bömer K.*: A német sajtó gazdasági megszervezése. — *Reupke H.*: A fasizmus gazdasági ideológiája és politikája. — (18. f.). — *Kiesewetter B.*: A világkereskedelem: Elektromos gépek. — *Drews M.*: A textilgépek világexportja. — A világ hajóépítése 1930 első negyedében. — (21. f.). — *Kiesewetter B.*: Az európai hangosfilm-ipar. — Az orosz belvízi hajóutak forgalma. — (22. f.). — *Drews M.*: Szerzőgépek világexportja.

Wirtschaft und Statistik (10. évf. 8. sz., Berlin 1930, ném.). — Az 1927-28-i hivatalos gazdaságszámadási felvétel további adatai. — A gabonaraktárak a Németbirodalomban. — Bortermelés és termés a Németbirodalomban és külföldön 1929-ben. — A könyvnyomtatóiparban végrehajtott statisztikai munkabérfelvétel főbb adatai. — Az építőiparban végrehajtott statisztikai munkabérfelvétel főbb adatai. — Az 1926-i és 1927-i forgalmi-adó-statisztika. — A dohány- és gyujtóadóztatás a Németbirodalomban, Franciaországban és Nagy-Britanniában. — (10. sz.). — A világ filmtermelése

és fogyasztása. — A német vámhozadék 1929-ben. — A birodalom és országok jövedelme az ipari vagyontól 1913-14-ben és 1925-26-tól 1927-28-ig. — A birodalom bevételei fogyasztási adókból és vámkból 1928-29-ben.

Zeitschrift des Bayerischen Statistischen Landesamts (62. évf. 1-2. sz., München 1930, ném.). — *Nothaas J.*: A bajor munkapiac és a birodalmi munkaközvetítő és munkanélküliségi biztosító hivatal Bajorországban. — Vetés és termés 1929-ben. — *Zahn F.*: Mire használja a mezőgazdaság a statisztikát? — Az 1929 december 2-i állatszámolás adatai. — *Schwartz P.*: A bajor kórházak 1928-ban. — A forgalmi balesetek Bajorországban 1929 április 1-től december 31-ig. — *Lang J.*: A bajor idegenforgalom statisztikája 1929-ben. — *Lang J.*: Bajorország nyilvános takarékpénztárai 1928-ban. — *Steinkohl*: A jövedelmi viszonyok Bajorországban. A jövedelmi és testületi adókiadás adatai. — *Müller A.*: Az ipari adó 1926 és 1927-ben. — Bajorország 1929-i népmozgalma. — Bajorország kivitele az Északamerikai Egyesült Államokba 1928-ban és 1929-ben. — Bajorország az 1929-i légiforgalomban.

Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft (88. köt. 1. f., Tübingen 1930, ném.). — *Petrusevski D. M.*: A földesúri jog fejlődése Angliában. — (2. f.). — *Sée H.*: Pénzgazdaság, kapitalizmus és mezőgazdaság. — *Engliß K.*: Liefmann alapvető tanának ismeretelméleti kritikája. — *Meisel F.*: Adóbiológia és statisztika. Gondolatok a zürichi adóstatistikáról. — (3. f.). — *Brauer Th.*: Kézimunka, kézműves és kisvállalkozó a kapitalista gazdaságban. — *Stok W.*: A háromtagú csoport szociológiája. — *Pistorius Th.*: Birodalmi, országos és községi pénzügyek. — *Kaisenberg G.*: A népszavazás szervezete.

Zeitschrift für Schweizerische Statistik und Volkswirtschaft (66. évf. 1. f., Basel 1930, ném.). — *Denzler O.*: A svájci gépipar versenyképessége. — A nem önálló kereső adóterhe Svájcban 1929-ben. — *Reichlin J.*: A szeszmonopólium hatása Svájc szeszfogyasztására. — *Schenker O.*: A házasságok gyakoriságának összefüggése a foglalkozással és a vallással. — A mezőgazdasági termékek árai 1929-ben. — *Schwarz A.*: A szám az újságban.

A könyvtermelés nemzetközi statisztikája.

La statistique internationale de la production des livres.

Résumé. L'article ci-dessous traite la méthode de la statistique internationale de la production des livres, ainsi que les méthodes employées dans les différents pays, présentant, d'après les relevés annuels de la revue *Le Droit d'Auteur*, des tableaux remontant aussi loin que possible. Dans un article ultérieur, nous parlerons de la statistique hongroise de la production de livres. Nous nous sommes efforcé de séparer, dans les tableaux ci-dessous, les ouvrages ne rentrant pas dans la catégorie des livres proprement dits.

Les statistiques dressées à l'étranger ne sont pas uniformes, les institutions tenues de fournir les données n'étant pas partout les mêmes et l'ampleur des relevés variant d'un pays à l'autre. Dans la plupart des pays, les chiffres fournis par les Associations de libraires et d'éditeurs ne comprennent que les livres mis en vente, et les relevés des bibliothèques centrales et des services officiels ne sont pas toujours plus complets que ceux de ces Associations. Aussi, la statistique internationale des livres pourrait se contenter des ouvrages mis en vente et laisser de côté les autres ouvrages dont on ne peut faire un tableau exact.

Pour établir exactement la production proprement dite des livres et pour rendre les statistiques des divers pays comparables, il faudrait avant tout que les statistiques d'Etat indiquent séparément les périodiques, les ouvrages de musique, les cartes et les représentations pareilles. Le nombre des brochures devrait être indiqué au moins sommairement. Il conviendrait de déterminer d'une manière uniforme la notion de la brochure, en entendant par là par exemple les ouvrages comprenant plus de 4 pages et moins de 48 pages (3 feuilles); ceux de moins de 4 pages devraient être laissés de côté.

Il faudrait en outre établir uniformément les catégories de matières; celles-là devraient figurer dans une rubrique latérale dans les statistiques d'Etat. Il conviendrait de détailler les ouvrages suivant les langues, les traductions, les éditions (premières éditions et réimpressions, en comprenant dans ces dernières les tirages à part). Naturellement, on devrait séparer les ouvra-

ges parus dans la langue du pays à l'étranger.

Les relevés devraient être perfectionnés successivement, en y indiquant la répartition des livres suivant les pages, le nombre des exemplaires parus et vendus, le format et la reliure des livres, le lieu et la date de l'édition, le prix des livres et éventuellement la répartition des livres suivant leur valeur intérieure.

On peut espérer que, grâce aux récentes recommandations de l'Institut International de Statistique, de l'Institut International de Coopération Intellectuelle et du Bureau de l'Union Internationale pour la Protection des Oeuvres Littéraires et Artistiques, les statistiques en question se développeront successivement et deviendront de plus en plus comparables.

★

A tágabb értelemben vett sajtóstatistika két főrésze oszlik: a könyvek és az időszaki sajtótermékek statisztikájára.

Tárgyánál fogva mindkét testvérágazat a kultúrstatistika keretébe tartozik, bár mindennemű sajtóstatistikának vannak olyan feladatai is, amelyek az ipari (üzemi) és olyanok, amelyek a szociális statisztika körébe vágnak.

A következőkben a könyvek számbavételét célzó könyvtermelési statisztikával kultúrstatistikai vonatkozásban foglalkozunk. Ezúttal a könyvtermelés nemzetközi adatait tárgyaljuk, Szemlénk legközelebbi számában pedig a magyar könyvtermelés statisztikáját.

Metodika.

A nemzetközi adatok ismertetése előtt néhány módszerbeli kérdést kell érintenünk. Ez annál inkább szükséges, mert a könyvtermelés statisztikája még az időszaki sajtóstatistikájánál is elhanyagoltabb, kiforratlanabb statisztikai ág, több államban teljesen hiányzik s ahol van is, művelése a legkülönfélébb rendszerek szerint történik.

A könyvtermelési statisztikát öncélúan, önmagáért alig művelik. Legtöbb államban a könyvstatistika nem egyéb, mint a más célokból — könyvkereskedelmi, tudományos célból — készült katalógusok és bibliográfiák számszerű feldolgozása.

Ez is magyarázza, hogy a könyvtermelési statisztika szerve a legtöbb országban nem a hivatalos statisztika. Még ott is, ahol az adatok statisztikai hivatal, vagy más állami szerv közlése alapján állnak rendelkezésre, az adatfeldolgozást, vagy az adatfeldolgozás alapját képező adatgyűjtést többnyire nem az illető adatpublikáló szerv végezte.

A könyvstatisztika adatai rendszerint egy központi könyvtár, vagy valamely könyvkereskedői, illetve kiadói érdekképviselet adatgyűjtéséből származnak.

A központi könyvtárak a nyomdák (kiadók) kötelezpéldány-szolgáltatásai révén jutnak a könyvtermelési adatok birtokába, de van olyan állam is (Svájc), ahol a könyvtár részére történő példányszolgáltatás nem kötelező, csupán a könyv terjesztőjének érdeke. A könyvtárak azután a beérkezett művekről időszakonkénti katalógusokat, bibliográfiákat szerkesztenek, amelyek könyvtermelési statisztikai kimutatások készítésére alkalmasak.

A másik elterjedt rendszer, illetve forrás a könyvkiadók vagy könyvkereskedők adatszolgáltatása. E szervezetek a könyvkereskedők vagy a közönség informálása céljából a megjelent művekről jegyzékeket adnak ki, amelyeket statisztikai célokra is feldolgoznak, illetve lehetővé teszik mások részére a kiadványaikban közölt adatok statisztikai feldolgozását.

Annak oka, hogy az egyes államok könyvtermelési statisztikai adatai nem egységesek s nem egyforma mértékben teljesek, már az adatgyűjtő szervek e különbözőségéből, az adatok forrásául szolgáló könyvjegyzékek céljából folyik.

Azokban az országokban, amelyekben az adatok valamely könyvtártól erednek, rendszerint más szempontok irányítják az említett bibliografikus közlemények összeállítását, mint ott, ahol a könyvek árusításában érdekeltek szerkesztik e jegyzékeket.

Érthető, hogy a könyvkereskedők és kiadók közlönyeikbe, címjegyzékeikbe leginkább csak a könyvárusi forgalomba kerülő kiadványokat veszik fel, míg a könyvtárak jegyzékeibe a könyvárusi forgalmon kívüli művek inkább bekerülhetnek, bár az ily művek nagyrésze is tényleg mindenütt hiányzik. Különben sem lehet állítani, hogy a könyvtári kimutatásokon alapuló statisztikák mindig teljesebbek, mint a kereskedői vagy kiadói érdekeltségek statisztikái. Lehetséges ugyanis, hogy a könyvtárak a

könyvjegyzékekbe, illetve statisztikai kimutatásokba felveendő műveket bizonyos szempontokból megválogatják (pl. az olasz könyvtári statisztika csak a „kiváló“ műveket mutatja ki).

Általánosságban megállapítható, hogy azokban az országokban, ahol a könyvtermelési statisztika a könyvkiadók vagy könyvkereskedők adatgyűjtésén alapszik, kimaradnak a könyvtermelésből a pénzért való árusításra nem kerülő hivatalos nyomtatványok (pl. hivatalok, intézmények szervezeti szabályzatai, alkalmazottak részére kiadott utasítások s nyilvánosságra nem tartozó hasonló közlemények). Kimaradnak továbbá az eladásra nem szánt magánnyomtatványok (magánosok és egyesületi bizonyos „belső“ vonatkozású iratai, mint: családi történet, önbiográfia, jubileumi, ünnepi alkalmi irat, emlékkönyv, bibliofil társulat kiadványa, árjegyzék, katalógus, politikai röpirat stb.) Gyakori még az iskolai és egyetemi kiadványok (doktori értekezések) kihagyása is. A felsorolt könyvfajok többé-kevésbé természetesen kimaradhatnak a központi könyvtárak nyilvántartásaiból is, különösen akkor, ha kötelező beszolgáltatásuk nincs elrendelve.

A könyvstatisztika tehát a legtöbb államban már azért sem teljes, mert vannak könyvek, amelyeket a statisztika nem tud vagy bizonyos gyakorlati célokat tartva szem előtt, nem is akar számlálása körébe vonni.

Említsük itt még meg, hogy a technikai fejlettsége mellett akkor, amidőn a könyv kritériumát meg akarjuk állapítani, mindinkább csak a nyomdai úton való sokszorosítás jön figyelembe, bár nincs egészen kizárva, hogy másféle sokszorosítással előállított, sőt kézzel írott műveket is könyvnek számíthassunk.

De nehéz feladat előtt áll a könyvstatisztikus még azután is, ha leszámolt azzal, hogy a könyvek bizonyos csoportját, vagy mert a termelés e részét meg nem foghatja, vagy mert a teljességre való törekvést célját meghaladónak tartja, figyelmen kívül fogja hagyni.

Előttünk van most már a rendelkezésre álló könyvanyag, rendszerint bizonyos időszaknak (esztendőnek) könyvtermelése, bibliográfiai adatok alakjában. Kérdés, mit tekintsen a statisztikus a könyvtermelési statisztikai számlálási egységének.

Előre kell bocsátanunk, hogy az egyes időszakok (évek) könyvtermelésére vonatkozó statisztikák sokszor bizonyos időbeli

eltolódással mutatják ki az illető időszak könyvtermelési adatait. Előfordul például, hogy egy 1929-ben megjelent könyvön a kiadás (nyomás) évül 1930 szerepel, ez a könyv helyesen az 1929. év termelésében mutatandó ki. Viszont pl. egy 1929-ben megjelent könyv, vagy annak bibliografikus leírása csak 1930-ban érkezik be a könyvgyűjteménybe, illetve a könyv bibliográfiai adatairól a katalógusszerkesztő csak 1930-ban vesz tudomást. Ilyen esetekben s méginkább, ha a könyvtermelés havonként vagy hetenként kerül regisztrálásra vagy statisztikai feldolgozásra, a könyvet a beérkezés (nyilvántartásvétel) ideje szerint szokták elbírálni. Tehát az előző időszakban megjelent könyv a következő időszak könyvtermeléséhez számíttatik. Másként az előző időszakok már lezárt adatainak folytonos helyesbítése válnék szükségessé.

Általánosan elfogadott elvnek tekintetjük azt is, hogy a statisztikának nem a kötetek, hanem a művek számát kell kimutatnia. A többkötetes művek tehát egy könyvnek számítanak.

Nem ilyen magától értetődő a sorozatos munkák egy egységnek való számítása, különösen, ha a sorozat egyes kötetei nem egyszerre, hanem időbeli egymásutánban jelennek meg.

A helyes elv itt az, hogy azokat a sorozatokat, amelyeknek egyes kötetei önmagukban is bizonyos önálló egészet alkotnak, több egységnek kell számítani (pl. Magyar Könyvtár egyes kötetei), viszont a szorosabb egységben álló sorozatokat (pl. lexikon) egy egységnek kell venni. Persze, sok az átmeneti típus is, amelyeknél nehéz a döntés.

Az egy egységnek minősített műveknél a megjelenés periodicitása nagyobb zavart nem okoz. Németországban, amíg a mű befejező kötete meg nem jelenik, illetve a sorozat le nem zárul, a művet nem is számlálják. A magyar statisztika fordítva jár el: az első kötet, illetve a sorozat első darabját már egységnek számítja, a továbbiakat figyelmen kívül hagyja.

A könyvtermelési statisztika csak akkor lehet tökéletes, ha a tiszta könyvtermelésről ad képet s a könyvtermelésbe nem tartozó műveket a számlálásból kiküszöböli.

A nyomdai (gépi) sokszorosítás útján előállított sajtótermékeket általánosságban 3 főcsoportba sorozhatjuk: 1. könyvek, 2.

időszaki sajtótermékek, 3. egyéb nyomtatványok (sokszorosítások, képek stb.).

Az államok nagy részének könyvtermelési statisztika adatai közé a második és harmadik kategóriából itt is, ott is becsúszik valami.

Az időszaki sajtótermékek közül előszeretettel keverik bele a könyvtermelésbe a folyóiratokat, különösen az elsőízben megjelent folyóiratokat. Az újonnan megindult időszaki termék beszámítása a könyvtermelésbe nem olyan nagy hiba, különösen akkor, ha az új folyóirat összes számait, a többkötetes munkák példájára, egy egységnek számítják. Indokolatlan azonban a folyóiratot azon a címen könyvnek számítani, hogy külsőleg könyvalakban jelenik meg. Az időszaki sajtótermékek még azon a címen is átlépnek a könyvstatisztika határos területére, hogy egyes cikkeik különlenyomatként is megjelennek. E különlenyomatoktól alig lehet elvitatni a könyvjelleget, de ha már a könyvpiacon is számbavétnak, úgy kell minősíteni őket, mint a már megjelent művek újabb kiadásait.

Az egyéb nyomtatványok és sokszorosított termékek közül a zeneművek, továbbá az önálló képes ábrázolások (metsetek, könyvomatok, térképek, gépi eljárással készült fényképsokszorosítások) azok, amelyek többé-kevésbé helyet foglalnak az államok könyvstatisztikáiban.

Elteltekintve a zenének, mint tudományágnak körébe tartozó vagy a zenéről szóló munkáktól (*musica theoretica*), amelyek természetesen a könyvek közé sorozandók, helytelen volna, ha válogatás nélkül mindennemű zeneművet a könyvtermeléshez számítanánk. Hiszen tudjuk, hogy a zeneművek nagy tömege néhány oldalas hangjegyfüzet, esetleg csak egy-egy rövid zenedarab (népdal, tánczene). Ez amellettszól, hogy a zeneművek teljesen különíttessenek el a könyvtermeléstől, esetleg a zeneműstatisztika mint testvérág műveltessék a könyvstatisztika mellett. Legfeljebb az olyan zenei kiadványok sorolandók a könyvtermeléshez, amelyeknél a szöveges magyarázatok vagy egyéb szöveges részek terjedelme ezt indokolja.

A legtöbb állam könyvtermelési adatainál nehezen állapítható meg, hogy a zeneművek azokban milyen mértékben szerepelnek. Ahol lehetséges volt, a zeneművek számára vonatkozó adatokat táblázataink-

ban elkülönítettük a könyvtermelés adataitól. Így a zeneművektől mentesített adatokat közlünk Cseh-Szlovákiáról, Dániáról, Franciaországról, Magyarországról, Olaszországról, Spanyolországról. A művek tárgy szerinti részletezésének vizsgálata azt mutatja, hogy több állam, így az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Németország csak igen szűk keretben veszik fel a könyvtermelésbe a zeneműveket, más államok pedig (Japán, Svájc) újabban töreksenek a különválasztásra.

A másik csoport, amely sűrűn szerepel a könyvstatisztikákban, a képes ábrázolások kisebb vagy nagyobb köre. Nyilvánvaló, hogy egy egy lapból álló térképnek képnak a könyvtermelésbe való felvétele igen eltorzíthatja a könyvtermelés valóságos képét, viszont atlaszok s más könyvszerű képgyűjtemények, különösen ha azokat szöveges részek szövik át, könyvnek számíthatók. A könyvstatisztikába nem tartozó térképeket, metszeteket stb. szintén igyekeztünk különválasztani a tiszta könyvtermelés adataitól. Így Franciaországnál és Magyarországnál. Szerencsére a legtöbb állam könyvtermelésének adataiban az ily képes ábrázolások szerepe nem jelentős.

A könyvtermelésbe nem való egységektől így — amennyire lehetett — a közölt adatokat megtisztítottuk, bár e téren nem érhattünk el teljes eredményt.

A másik követelmény, hogy a tiszta könyvtermelésről helyes képet kapjunk s az adatokat nemzetközi összehasonlítás céljára is felhasználhassuk: a könyvtermelés adatainak tagolása.

A könyvtermelési statisztikák alapjául szolgáló bibliográfiák (jegyzékek) akkor tökéletesek, ha a könyvre vonatkozó adatok minél teljesebb foglalatát adják. A jó bibliográfiának a következő ismérvekre kell kiterjeszkednie:

1. A szerző neve.
2. A mű címe.
3. A fordított műveknél a mű eredeti nyelvének, esetleg fordítójának megnevezése.
4. A kiadás megjelölése (átdolgozott, bővített, változatlan kiadás, lenyomat).
5. A kötetek száma.
6. Az esetleges mellékletek, térképek, ábrák száma.
7. A könyv alakja.
8. A kötetek lapszáma.
9. A megjelenés (kiadás, nyomtatás) helye.

10. A megjelenés éve (ideje).

11. A kiadó neve (cége).

12. A könyv ára fűzve vagy kötve, a kötés minőségének megjelölésével.

A mű nyelve a felsorolt adatokból már kitűnik, de elképzelhető az is, hogy kétséges marad. Ilykor ezt is meg kell jelölni. Vannak államok (Németország, Cyrill-betűt használó szláv államok), amelyeknél a betűk írásmódjának feltüntetése is hozzátartozik a bibliográfia teljességéhez. A mű megjelenésének példányszámát legfeljebb reklám céljából szokták megadni a kiadók. Helyes, ha a bibliográfiába ez az adat is bekerül. Sajnos, távol állunk még attól, hogy a statisztika a példányszám kimutatására gondolhasson, pedig csak ennek statisztikája igazán jellemző az államok könyvkultúrájára. Kívánatos volna a mű tárgyának megjelölése magán a művön is, de méginkább — esetleg csoportszám alakjában — a bibliográfia adatközlésében. Végül utalás történhet a könyv belső értékére, ritkaságára, lelőhelyére.

A bibliográfia lehet időrendi, betűrendes és szakszerinti. A statisztika forrása ezek közül mind a három lehet, de minthogy a statisztika elsősorban egy-egy időszaknak könyvtermelését veszi számba, leginkább az egyes időszakok (évek, hónapok) könyvtermelését elkülönítve feltüntető bibliográfiákat használhatja. Természetesen, hogyha a vizsgált időszakon belül szakszerinti csoportosítás is történik, a statisztikus munkája meg van könnyítve. A bibliográfia lehet még nemzeti és nemzetközi (egyetemes).

A könyvtermelést, ahol a könyvtermelési statisztika fejlettebb, a művek nyelve szerint tagolják és kimutatják az idegen nyelvről fordított műveket is. Ezidőszert még csak kevés állam van, amelyben e kétféle tagolás, vagy legalább ezek egyike megtalálható.

Itt említjük meg, hogy valamely ország könyvtermelésébe a külföldön nyomtatott könyvek még nyelvi azonosság révén sem tartoznak bele, de az ily művek külön kimutatása az illető ország könyvtermelésével kapcsolatban nagyon is indokolt.

Már több államnál megtaláljuk a jelentő művek tárgy szerinti csoportosítását. De az a baj, hogy alig van állam, amelynek tárgybeosztása valamelyik másik állammal megegyezné. A csoportok száma 10—31 között váltakozik. Bizonyos, hogy a nemzetközileg elfogadott tízes rendszer

szerint csupán 10 csoportban való osztályozás elégtelennek mutatkozik. A tizes rendszer mindenesetre követendő, de a művek nagyobb tömegét felölelő csoportok alcsoportokra bontandók.

Igen helyes a könyvek első, második, harmadik stb. kiadások szerinti megkülönböztetése is, de legalább az első és további kiadások különválasztása indokolt. Hiszen a további kiadású mű már nem, vagy csak részben új szellemi termék. Áll ez különösen a változatlan újabb kiadásokra, amelyek különösen a tankönyveknél gyakoriak. Az időszaki sajtótermékekben megjelent cikkek különlenyomatai helyesen szintén a további kiadások közé sorolandók; a különlenyomatokat azonban Magyarországon kívül talán csak Luxemburg mutatja ki. De egyébként igen kevés a számuk azoknak az államoknak is, amelyek a különbséget az első és további kiadások között egyáltalában megteszik.

Fontos tényező — mint már érintettük — a könyvstatisztikában a könyvek terjedelme is. Egy ezer oldalas lexikon éppúgy egy egység lévén a könyvstatisztikában, mint egy néhány oldalas kiadvány: érthető a terjedelem szerinti különbségtételnek nagy jelentősége. A könyvtermelésnek oldalszám szerinti kimutatásától azonban nagyon messze vagyunk, pedig ennek ismerete az államok kulturális színvonalának igazi megítéléséhez éppúgy szükséges volna, mint a példányszám ismerete. Alig van állam, amely a művek oldalszám szerinti osztályozására súlyt helyezne. Rohamléptekben ne is követeljünk fejlődést e téren. Amit egyelőre kívánhatunk: a kisebb terjedelmű műveknek — melyeket a külföld brosurának nevez s mi a füzet szóval jelölünk meg — elkülönítése a könyvstatisztikában.

A füzeteket általában a könyvtermeléshez számítják világszerte, legalább is alig találunk utalást ellenkező eljárásra. Kivétel talán Svájc, ahol az 1915. évi megállapodás szerint a kiadóknak a négy oldalnál nem terjedelmesebb füzeteket nem kellett beszolgáltatniok a könyvtermelést nyilván tartó központi könyvtárba. Vitatható, hogy helyes-e minden kis művet, amely esetleg egy normális folyóiratszám terjedelmét sem éri el, a könyvtermelés statisztikájában kimutatni. Az azonban vitán kívül áll, hogy a csekély terjedelmű művek külön rovatot kívánnak, ilyen pedig kevés országban van. A könyvtermelés adatainak nemzetközi összehasonlíthatósága a brosurá oldalszám-

határának egységes megállapítását parancsolóan követeli. Dániában 3, Magyarországon és Nagy-Britanniában 48, Portugáliában és Spanyolországban 100 oldal az a határ, amelyen felül az irodalmi termék nem füzet, hanem könyv; ami azonban nem jelenti azt, hogy a füzetet ezekben az államokban a statisztika kirekeszti a számlálásból. Az arany középút talán a 48 oldalas határ volna, amely kerek ívszámot (3 ívet) szokott tenni. A 48 oldalon aluli műveket, mint füzeteket külön kellene kimutatni. Megfontolandó volna, hogy az igen kis terjedelmű műveket, pl. 4 oldalig, nem kellene-e egészen kizárni a könyvstatisztikából.

A könyvtermelés nemzetközi statisztikája tehát sok megoldásra váró feladat előtt áll.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet és a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete (Institut International de Coopération Intellectuelle) s a később említendő berni nemzetközi iroda Droit d'Auteur című folyóirata fáradoznak a kultúrstatisztikai adatok nemzetközi összehasonlíthatósága érdekében az országok statisztikai módszereinek tökéletesítésén. Az 1926-ban életrehívott Vegyes Bizottság (Commission Mixte de la Statistique Intellectuelle) előmunkálatai alapján Lucien March terjesztett elő egy idevágó jelentést¹⁾ az 1928-ban Kairóban megtartott nemzetközi statisztikai kongresszus elé, amelyet el is fogadtak. A jelentés, amely egyébként a kultúrstatisztika többi területeit is felöleli, egy táblaformát közöl, amelynek alapján a könyvtermelés adatai egységesebb alapokra helyezhetők. Lucien March sémája szerint az államoknak a nyomtatványokra vonatkozóan a következő tagolás szerint kellene adatokat szolgáltatniok:

Az illető évben nyomtatott könyvek száma tárgyi főcsoportok szerint, külön tartva a bel- és külföldön nyomtatott könyveket (ugyanazon évben többször kiadott mű egy egységnek számítandó). Kiadványok az év folyamán, a füzetek (brosurá) száma egy összegben, a folyóiratok száma tárgyi csoportosításban, évenként egy egységnek számítva. Az időszaki termékek száma a megjelenés ideje szerint (napilapok, hetilapok, havi, negyedévi, más termé-

¹⁾ Lucien March: Rapport au nom de la Commission Mixte de la Statistique Intellectuelle (Bulletin de l'Institut International de Statistique XXIII.).

kek). Térképek és tervek száma. Metszetek és művészi reprodukciók száma. Zeneművek száma műfaj szerint. Az ország nyelvén vagy a használt nyelvek valamelyikén, vagy más nyelven nyomtatott művek száma nyelv szerint. A fordítások száma az eredeti nyomtatvány nyelve szerint.

A Lucien March-féle séma számol azzal, hogy a nemzetközi könyvtermelési statisztika mai fejletlenségében nem lehet az államoktól egyszerre minden részletre kiterjedő, tökéletes statisztika bevezetését kívánni. De természetesen még e megalkuvó s egyelőre teljesen kielégítő statisztikai keret sem számíthat arra, hogy mihamar az államok nagyobb körében hézag nélkül betölthető legyen. Hiszen ez olyan ugrásszerű fejlődést jelentene a nemzetközi statisztika terén, amire a statisztika általánosabban művelt ágainál sincs példa. Mégis remélhető, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet, a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete és a berni Szerzőjogvédelmi Iroda újabb kezdeményezése nem marad eredmény nélkül és sok államban ösztönzést ad a könyvtermelési statisztika kiépítésére, vagy fokozottabb művelésére. Az évről-évre bővülő statisztikai anyag azonban máris indokoltá teszi, hogy a nemzetközi könyvstatisztikát s általában a sajtóstatisztika adatait a nemzetközi statisztikai szervek s a nemzetközi adatokat publikáló statisztikai kiadványok is nagyobb figyelemre méltassák. A berni iroda — nem tulajdonképeni statisztikai fórum létre — évek óta dícséretreméltóan végzi feladatát, különösen az anyaggyűjtés és az adatok közzététele terén. A nemzetközi statisztikai évkönyvekben és az államok statisztikai évkönyveinek nemzetközi részében azonban sajtóstatisztikai adatközlésekkel nem szoktunk találkozni, pedig ezek az adatok legalább az évente való rendszeres közlést megérdemelnék.

A tiszta könyvtermelés adatainak számbavehetése céljából a legsürgősebb feladatnak tartjuk, hogy az államok adatszolgáltatásai a könyvtermeléstől elkülönítve mutassák ki a zeneműveket, külön a térképeket (egyéb képes ábrázolásokat) s külön az időszakai sajtótermékeket. Minthogy az egész könyvtermelés aligha fogható meg, egyelőre meg lehetne elégedni azzal, hogy minden állam csupán a könyvárusi forgalom termékeit mutassa ki, ha pedig ennél teljesebb keretű, válassza külön a könyvárusi forgalomba nem kerülő művek adatait. Mutassák ki legalább végösszegben, hogy a könyvtermelésben mennyi a füzetek száma.

(A füzet fogalma egységes alapon szabályozandó.) Ez a minimális követelmény.

További feladat a könyvtermelés tagolása. Meg kellene mindenekelőtt állapotodni egy egységes nemzetközi tárgyi csoportosításban, amely az államok könyvstatisztikai kimutatásaiban mint oldalrovat szerepelne. Fejrovat alatt pedig kimutatandók volnának: a nyelvi tagozódás, a fordítások szerinti tagozódás, a kiadás első, vagy további volta szerinti tagozódás (az utóbbihoz számítva a különlenyomatokat). Az országon kívül nyomtatott művek természetesen szintén különtartandók.

Még távolabbi feladatok volnának a könyvtermelési statisztika kiépítésénél: a könyvek oldalszám szerinti csoportokba osztása s az oldalszám szerinti termelés megállapítása, a példányszám kimutatása, a könyvek alak és a kötés faja szerinti megoszlásának kimutatása, a megjelenés (kiadás, nyomtatás) helye szerinti tagozás, a megjelenés ideje szerinti tagozás (heti, havi statisztikák), az árstatisztika bevezetése s könyvfogyasztási és könyvkülforgalmi statisztika létesítése. Végül, mint az utolsó s szintén nem utópisztikus kívánság: a könyvek belső érték szerinti osztályozása.

A könyvtermelés államok közötti statisztikai adatainak gyűjtésével rendszeresen foglalkozik a Bernben székelő Bureau de l'Union Internationale pour la protection des Oeuvres Littéraires et Artistiques. A berni iroda Le Droit d'Auteur című havi folyóiratában évek óta minden év végén (a decemberi számban, legutóbb az 1929 december 15-i s folytatólag 1930 január 15-i számban) közzéteszi az egyes államok szellemi termeléséről beérkezett információkat és statisztikai adatokat. A Droit d'Auteur közlései világot vetnek arra a nagy rendszertelenségre, amely a nemzetközi könyvtermelési statisztika terén uralkodik. 1928-ra vonatkozóan a berni iroda külön köriratban is felhívta informátorait, illetve az államokat, hogy sajtótermelésükről lehetőleg a Lucien March-féle formula figyelembevételével szolgáltatassanak adatokat; a felhívásnak alig egy-két állam tudott többé-kevésbé eleget tenni. E közlések nyomán az egyes államok könyvtermelési statisztikai módszereinek néhány jellemző, az 1928., illetve itt-ott valamely előző évre vonatkozó adatát táblázatban foglaltuk össze.¹⁾

¹⁾ Hasonló kísérletet tett, de egy évvel korábbi állapotról Helmut Bücking: Die Statistik der Buchproduktion c. tanulmányában (Allgemeines Statistisches Archiv, 1929. XIX. Band, 4. Heft.).

A könyvtermelési statisztika módszere az egyes államokban.¹⁾

Méthodes des statistiques de la production de livres en divers pays.¹⁾

A statisztika szolgáltatója
Les statistiques sont fournies par

hivatalos szerv <i>des services officiels</i>	központi könyvtár <i>une bibliothèque centrale</i>	könyvkereskedői vagy kiadói egyesület <i>d'associations de libraires ou d'éditeurs</i>	magánegyen vagy szórva-nyos közlések — <i>des particuliers ou par informations sporadiques</i>
Belgium Bulgária Japán Lengyelország Magyarország	Cseh-Szlovákia Franciaország Norvégia Olaszország Oroszország Portugália Svájc Uruguay	Am. Egy. Áll. Nagy-Britannia Németalföld Németország Spanyolország Svédország	Brit-India Dánia Esztország Kanada Lettország Litvánia Luxemburg Palesztina

A könyvtermelést tagolják
La production de livres est détaillée

nyelvek vagy fordítások szerint — <i>suivant les langues ou les traductions</i>	tárgy szerint, hány csoportban <i>suivant les matières, en combien de groupes</i>	a további kiadású művek kimutatásával — <i>avec indication du nombre des ouvrages réimprimés</i>
Amerikai E. Á. Bulgária Cseh-Szlovákia Dánia Lengyelország Magyarország Nagy-Britannia Németalföld Németország Olaszország Oroszország Spanyolország Svájc	Amerikai E. Á. 23 Belgium .. 20 Bulgária .. 16 Cseh-Szlovákia 10 Dánia .. 17 Franciaország .. 31 Japán .. 26 Magyarország .. 18 Nagy-Britannia 25 Németalföld .. 24 Németország .. 27 Norvégia .. 17 Olaszország .. 24 Oroszország .. 10 (16) Portugália .. 10 Spanyolország .. 28 (10) Svájc .. 18 Svédország .. 22 Uruguay .. 12	Amerikai Egy. Áll. Magyarország Nagy-Britannia Németalföld Németország Olaszország

¹⁾ Amerikai Egyesült Államok = *États-Unis*. — Cseh-Szlovákia = *Tchéco-Slovaquie*. — Lengyelország = *Pologne*. — Magyarország = *Hongrie*. — Nagy-Britannia = *Gr.-Bretagne*. — Németalföld = *Pays-Bas*. — Németország = *Allemagne*. — Olaszország = *Italie*. — Oroszország = *Russie*. — Spanyolország = *Espagne*. — Svájc = *Suisse*. — Franciaország = *France*. — Svédország = *Suède*. — Esztország = *Esthonie*. — Lettország = *Lithuanie*.

Sajnos, csak igen kevés azoknak a statisztikai módszerekre vonatkozó adatoknak száma, amelyeket az államok jelentős részére vonatkozóan táblázatban lehetett összefoglalni. Számos vonatkozásban a beérkezett információk nem nyújtanak támpontot arról, hogy a könyvstatisztikát minő elvek szerint művelik. Néhány főbb elvet a könyvtermelés államokintéi itt következő tárgyalásánál fogunk még ismertetni.

Adatok.

Az egyes államokra vonatkozó adatokat szintén a Droit d'Auteur-ből merítettük, a folyóirat 1904 óta megjelent évi statisztikai

beszámolóinak feldolgozása alapján. Tudomásunk szerint ilyen visszatekintő feldolgozás még nem készült s azt hisszük, hogy az adatoknak így összefoglalásával nem végeztünk hiábavaló munkát. Még akkor sem, ha több országban az adatgyűjtést vagy feldolgozást végző szerv, illetve a statisztika módszere meg is változott s így az adatok számsora még az egyes államokon belül sem egynemű forrásból ered. Mint említettük, igyekeztünk mindenütt a tiszta könyvtermelés adatait kutatni s a könyvtermelésbe nem való termékeket elkülöníteni.

Amerikai Egyesült Államok.

A könyvstatisztika forrásul túlnyomóan a kiadók hetilapja, a Publisher's Weekly szolgál. A statisztika a további kiadású műveket külön rovatban mutatja ki. A könyvek számában a füze-

Amerikai Egyesült Államok. *Etats-Unis d'Amérique.*

Év <i>Année</i>	Könyv — <i>Livres</i>		Össze- sen <i>Total</i>	Ebből — <i>Dont</i>	
	Újjonnan megjelent <i>Publications nouvelles</i>	További kiadás <i>Réimpressions</i>		Külföldről behozott <i>importés de l'étranger</i>	Belföldön előállított <i>production intérieure</i>
1894	.	.	4.484	.	.
1895	.	.	5.469	.	.
1896	5.189	514	5.703	.	.
1897	4.171	754	4.925	.	.
1898	4.332	554	4.886	.	.
1899	4.749	572	5.321	.	.
1900	4.490	1.866	6.356	.	.
1901	5.496	2.645	8.141	.	.
1902	5.485	2.348	7.833	1.045	6.788
1903	5.793	2.072	7.865	888	6.977
1904	6.971	1.320	8.291	1.025	7.266
1905	7.514	598	8.112	967	7.145
1906	6.724	415	7.139	974	6.165
1907	8.925	695	9.620	1.784	7.836
1908	8.745	509	9.254	1.760	7.494
1909	10.193	708	10.901	1.765	9.136
1910	11.671	1.799	13.470	3.046	10.424
1911	10.440	783	11.223	2.269	8.954
1912	10.135	768	10.903	2.424	8.479
1913	10.607	1.623	12.230	2.468	9.762
1914	10.175	1.835	12.010	2.852	9.158
1915	8.349	1.385	9.734	2.338	7.396
1916	9.160	1.285	10.445	1.648	8.797
1917	8.849	1.211	10.060	1.324	8.736
1918	8.085	1.152	9.237	903	8.334
1919	7.625	969	8.594	808	7.786
1920	7.336	1.086	8.422	976	7.446
1921	7.321	1.008	8.329	1.352	6.977
1922	7.773	865	8.638	1.386	7.252
1923	7.952	921	8.873	1.356	7.517
1924	7.854	1.158	9.012	1.715	7.297
1925	8.081	1.493	9.574	1.556	8.018
1926	8.398	1.527	9.925	1.646	8.279
1927	8.704	1.449	10.153	1.354	8.799
1928	8.792	1.562	10.354	1.662	8.692

tek is bennfoglaltatnak. A tárgyi csoportosítás egyik rovata a zene, amely — tekintve az ide tartozó művek kis számát — a zenei művek körét bizonyára szűken értelmezi. Különös sajátossága az Egyesült Államok könyvstatisztikájának, hogy végösszegében nemcsak a külföldi szerzők belföldön kiadott művei (1928 : 787), hanem a nem amerikai szerzők importált művei (1928 : 1.662) is bennfoglaltatnak, habár belőlük belföldi kiadás nem is készült. Az utóbbi csoportba tartozó műveket táblázatunkban külön is feltüntetjük s a könyvtermelés végösszegéből levonásba helyeztük (a részletezésnél e levonás nem volt lehetséges).

Belgium.

A Droit d'Auteur az utolsó 1928. évre vonatkozó adatokat a tudomány- és művelődésügyi minisztérium közleményéből veszi. A korábbi évek adatai többnyire a Bibliographie de la Belgique-ből valók. Az országnak külön időszaki sajtóstatisztikája is van, mégis a könyvtermelés tárgyi osztályozásánál szerepel egy, a folyóiratokra és hírlapokra vonatkozó rovat is, amely valószínűleg az újonnan megindult időszaki sajtótermékeket tünteti fel. A könyvek számának itt közölt adatai — ha nem is teljesek — a könyvtermelés túlnyomó részét felölelik.

1840	760	1913	3.245
1880	1.176	1914	2.455
1890	1.807	1915	874
1900	2.745	1916	971
1901	2.824	1917	920
1902	2.677	1918	1.078
1903	2.849	1919	2.302
1904	2.995	1920	2.503
1905	2.626	1921	1.468
1906	2.630	1922	1.393
1907	2.855	1923	2.143
1908	2.967	1924	2.061
1909	2.895	1925	2.514
1910	2.749	1926	2.209
1911	2.885	1927	1.689
1912	2.403		

Brit-India.

Brit-Indiában 1924/25-ben 17.030, 1926/27-ben 17.393 mű jelent meg, utóbbiból 15.246 hindu nyelv-járásban, 2.147 európai nyelven. Bár a londoni indiai megbizott, akitől az adatok származnak, az időszaki terméket külön említi, alig hihető, hogy a művek e feltűnően nagy száma mind könyvet jelent.

Bulgária.

A bulgár statisztikai hivatal 1928-ról a Lucien March által javasolt rendszer figyelembevételével nyelvi és tárgyi tagozással készült kimutatást állított össze az ország irodalmáról. Az 1928-ban megjelent 2.775 könyvből 2.598 volt bolgár nyelvű. Az 1919—1922-ig terjedő négy évről a nemzeti könyvtár szolgáltatott adatokat, amelyek szerint a megjelent művek száma volt:

1919	1.958	1921	3.431
1920	2.004	1922	2.963

A statisztikai hivatalnak valószínűleg más módszerű adatközlése szerint a további években a könyvtermelés így alakult:

1923	1.997	1926	2.760
1924	2.472	1927	2.379
1925	2.558	1928	2.775

Cseh-Szlovákia.

Ennek az országnak, ellentétben az időszaki sajtóra vonatkozó statisztikájával, könyvtermelési statisztikája rendszertelen. Az adatokat leginkább a bibliográfiai intézet szolgáltatja. A művek tárgyi csoportbeosztása úgyszólván évről-évre változott, az utolsó rendelkezésre álló csoportosítás a tizes rendszerben készült. A zeneműveket igyekeznek külön is kimutatni. A külföldön nyomott művekről is vannak szórványos adatok (1923-ban és 1924-ben 35—35), ezekről az ország könyvtermelésétől függetlenül tesznek említést a források.

	Könyv	Zenemű	Együtt
1920	3.572	577	4.149
1921	5.072	766	5.838
1922	¹⁾ 3.951	¹⁾ 486	¹⁾ 4.437
1923	5.269	400	5.669
1924	4.007	249	4.256
1925	.	.	4.762
1926	4.720	442	5.162

¹⁾ Nem teljes.

Dánia.

Az adatszolgáltató magánszemély (Ove Tryde kopenhágai kiadó), de a királyi könyvtár adatai is figyelembe vételnek. A régebbi adatok (1893—1904) a Dansk Bogfortegnelse-ből valók, amely szerint a könyvek száma a következően alakult:

1893	1.104	1899	1.218
1894	1.188	1900	1.251
1895	1.283	1901	1.249
1896	1.128	1902	1.385
1897	1.167	1903	1.544
1898	1.092	1904	1.728

Az újabb könyvtermelésről április 1-től március 31-ig terjedő évi adatok vannak:

1911/12	3.633	1920/21	3.757
1912/13	3.532	1921/22	3.673
1913/14	3.635	1922/23	3.419
1914/15	3.735	1923/24	4.281
1915/16	3.931	1924/25	3.606
1916/17	3.948	1925/26	3.752
1917/18	3.687	1926/27	3.270
1918/19	4.305	1927/28	3.293
1919/20	4.486	1928/29	2.893

Ezekben az adatokban a füzetek (brosura) is bennfoglaltatnak, amelyek alatt a 3 oldalnál nem terjedelmesebb kiadványokat értik; számuk évente 1.200 körül mozog (1928/29-ben 1.240). Az osztályozás kiterjed a fordított művekre is (1928/29: 337). A zeneművek, képek, stb. nem képezik a tulajdon-

képeni könyvstatistika tárgyát. Ezeket külön mutatják ki, 1928/1929-ről a következően:

Zenemű	747
Térkép, rajz	192
Művészi reprodukció	2.709
Osszesen	3.648

A fordított művek száma az utolsó évben 221 volt.

Esztország.

A statisztikai hivatal közlése szerint 1924-ben 799, 1925-ben 768 könyv jelent meg.

Franciaország.

Franciaországban törvényes kötelespéldány-szolgáltatás áll fenn, ennek alapján készülnek a Bibliographie de la France statisztikai adatai. Érdekes s a könyvstatistikára általánosan is jellemző, hogy 1925-ben, amidőn a köteles példányok besolgáltatását elrendelték, a kimutatott könyvek

Franciaország. — France.

Év - Année	Könyv <i>Livres</i>	Zenemű <i>Musique</i>	Metszet stb. <i>Gravures, etc.</i>	A Bibliographie de la France táblázatában osztályozott kiadványok <i>Publications insérées dans la Table syst. de la Bibl. de la France</i>
1896	12.738	6.290	1.392	.
1897	13.799	6.085	1.671	.
1898	14.781	6.312	1.303	11.568
1899	12.985	5.761	781	10.199
1900	13.362	5.910	952	10.004
1901	13.053	6.550	778	10.133
1902	12.199	6.719	843	9.542
1903	12.264	6.824	950	9.653
1904	12.139	6.429	927	9.488
1905	12.416	6.197	738	9.644
1906	10.898	5.926	1.054	8.725
1907	10.785	7.648	832	8.664
1908	11.073	7.531	468	8.799
1909	13.185	7.035	589	10.298
1910	12.615	5.767	534	11.266
1911	11.652	4.848	504	10.396
1912	11.560	5.499	447	9.645
1913	11.460	6.556	384	10.758
1914	8.968	4.813	370	8.511
1915	4.274	1.371	553	3.897
1916	5.062	1.601	388	4.786
1917	5.054	1.532	267	4.802
1918	4.484	1.235	146	4.284
1919	5.361	1.661	142	5.171
1920	6.315	2.412	202	5.942
1921	7.626	2.538	271	7.683
1922	8.515	3.799	211	9.432
1923	8.784	3.366	127	9.159
1924	8.464	3.171	159	9.403
1925	¹⁾ 15.054	2.696	137	¹⁾ 14.943
1926	11.095	4.829	425	—
1927	11.922	3.429	378	—
1928	11.548	3.437	302	—

¹⁾ A meglepő növekedés az 1925 május 19-i kötelespéldány-törvénynek tulajdonítható. — *Cet accroissement surprenant doit être attribué à la loi du 19 mai 1925 sur le dépôt légal.*

száma az előző évi adathoz képest csaknem megkétszereződött. 1925-ig szisztematikus táblázatban is kimutatták a könyvtermelést. Ez a közlemény 1926 óta nem jelenik ugyan meg, de tárgy szerinti osztályozás 1928-ról is készült. Táblázatunk külön mutatja ki a beszolgáltatott példányokon alapuló adatokat s 1925-ig a Table systématique-ba felvett kiadványok adatait. A két forrás némileg eltér egymástól. A tárgyi osztályozás az új időszak termékeit (1928 : 244), valamint a zeneműveket és a metszeteket (litografiákkal, fotografiákkal) a könyvtermeléshez számítja. Táblázatunkban — mint a főeredményeknél forrásunk is teszi — az utolsó két csoportot elkülönítettük, hogy a tiszta könyvtermelés adataihoz közelebb jussunk.

Japán.

Az adatokat a belügyminisztérium szolgáltatja. A könyvek számában zeneművek is szerepelnek, számuk az utolsó rendelkezésre álló adat szerint, 1927-ben 1.009 volt. Feltűnő, hogy 1916 után, amely évben a könyvek száma megközelítette az 50 ezret, számuk hirtelen lezuhant 1917-ben 22 ezerre, majd 1918-ban 11 ezerre s 1927-ben sem érte el a 20 ezret. Valószínű, hogy az adatgyűjtés módszere 1916-ig más volt, mint azután, mert ha az utolsó két háborús év alatti visszaesés érthető volna is, nehezen hihető, hogy a könyvtermelés a háború előtt a mostani termelésnek jóval több, mint kétszerese volt. Az adatok ezek:

1902	23.357	1915	49.180
1903	24.755	1916	49.902
1904	30.736	1917	21.910
1905	36.046	1918	10.708
1906	28.861	1919	10.493
1907	29.471	1920	9.848
1908	29.029	1921	11.913
1909	34.730	1922	13.081
1910	41.620	1923	10.946
1911	43.244	1924	13.834
1912	45.283	1925	18.028
1913	44.566	1926	20.213
1914	46.563	1927	19.967

Kanada.

Kanadában a szerzői jogra vonatkozó bejegyzések alapján készült statisztika, amely a füzeteket (brosura) is magában foglalja. Az adatok a következők:

1916/17	1.384	1922/23	1.591
1917/18	1.440	1923/24	1.760
1918/19	1.436	1924/25	2.795
1919/20	2.028	1925/26	2.891
1920/21	1.729	1926/27	3.161
1921/22	1.465	1927/28	2.889

Lengyelország.

Lengyelországban a kultusz- és közoktatásügyi minisztérium adata szerint a megjelent művek száma a következő volt:

1924	5.138	1926	6.339
1925	5.698	1927	6.888

Lettország.

A statisztikai évkönyv szerint 1924-ben 1.536, 1925-ben 1.818, magánforrás szerint 1927-ben 1.637 könyvet nyomtak.

Litvánia.

Magánadatok szerint a könyvek száma a következők alakult:

1920	103	1923	228
1921	180	1924	346
1922	190	1925	471

Magyarország.

A Magyarországra vonatkozó adatokat külön dolgozatban fogjuk ismertetni.

Nagy-Britannia.

A könyvtermelés adatait a kiadók Publisher's Circular című kiadványa szolgáltatja régi idő óta. A fordításokról s további kiadású művekről külön rovat van. A füzeteket (48 oldalon aluli művek) is

Nagy-Briannia. — Grande-Bretagne.

Év <i>Année</i>	Könyv — <i>Livres</i>		
	Újonnan megjelent <i>Publications nouvelles</i>	További kiadás <i>Réimpressions</i>	Összesen <i>Total</i>
1894	5.300	1.185	6.485
1895	5.481	1.035	6.516
1896	5.234	1.339	6.573
1897	6.244	1.682	7.926
1898	6.008	1.508	7.516
1899	5.971	1.596	7.567
1900	5.760	1.389	7.149
1901	4.955	1.089	6.044
1902	5.839	1.542	7.381
1903	6.699	1.682	8.381
1904	6.456	1.878	8.334
1905	6.817	1.435	8.252
1906	6.985	1.618	8.603
1907	7.701	2.213	9.914
1908	7.512	2.309	9.821
1909	8.446	2.279	10.725
1910	8.468	2.336	10.804
1911	8.530	2.384	10.914
1912	9.197	2.870	12.067
1913	9.741	2.838	12.579
1914	8.863	2.674	11.537
1915	8.499	2.166	10.665
1916	7.537	1.612	9.149
1917	6.606	1.525	8.131
1918	6.750	966	7.716
1919	7.327	1.295	8.622
1920	8.738	2.266	11.004
1921	8.757	2.269	11.026
1922	8.754	2.088	10.842
1923	9.246	3.028	12.274
1924	9.513	3.193	12.706
1925	9.977	3.225	13.202
1926	9.989	2.810	12.799
1927	10.344	3.476	13.820
1928	10.612	3.787	14.399

külön mutatják ki; táblázatunk könyvtermelési adataiban ezek bennfoglaltatnak. A tárgyi osztályozás zene rovata szűkkörű, csak a „műveket“ közli. A sorozatos műveket egy egységnek számítják, ami szintén jellemzője az angol statisztika szoliditásának. Az 1928. évi adatok részletesebb tagolása ez:

Új könyv	8.968
Új fordítás	428
Új füzet	1.216
További kiadás	3.787
Összesen	14.399

Németalföld.

A könyvtermelés adatait két főforrásból mérjük. Az egyik a könyvkereskedők lapjának közlése, a másik Brinkman jegyzéke (Alphabetische Lijst van Boeken, Landkarten etc.). A könyvkeres-

Németalföld. — Pays-Bas.

Év <i>Année</i>	Könyv <i>Livres</i>	Időszaki termék <i>Périodiques</i>	Összesen ¹⁾ <i>Total</i>	Könyv, térkép stb. ²⁾ <i>Livres, cartes géogr., etc.</i>
1897	.	.	.	2.880
1898	2.746	1.026	3.772	2.984
1899	2.966	1.085	4.051	2.891
1900	3.011	1.090	4.101	2.889
1901	2.338	1.113	4.051	2.837
1902	2.914	1.115	4.029	2.917
1903	3.276	1.193	4.469	3.005
1904	3.756	1.271	5.027	3.403
1905	3.051	1.297	4.348	3.290
1906	3.347	1.372	4.719	3.346
1907	3.408	1.402	4.810	3.408
1908	3.233	482	3.715	3.258
1909	3.522	489	4.011	3.652
1910	3.399	519	3.918	3.777
1911	.	.	.	3.673
1912	.	.	.	3.799
1913	3.872	579	4.451	3.831
1914	3.178	576	3.754	3.453
1915	3.807	614	4.421	3.701
1916	.	.	4.533	3.762
1917	.	.	4.392	3.951
1918	.	.	4.609	3.681
1919	.	.	4.129	3.746
1920	3.294	771	4.065	3.974
1921	3.018	724	3.742	3.828
1922	3.310	927	4.237	4.169
1923	4.614	1.028	5.642	4.738
1924	4.953	1.170	6.123	4.903
1925	5.086	1.246	6.332	.
1926	4.822	1.225	6.047	.
1927	4.835	1.268	6.103	.
1928	5.006	1.258	6.264	.

¹⁾ A könyvkereskedők lapja alapján — *D'après le Journal des libraires.*

²⁾ *D'après*—Brinkmann's „Alphabetische Lijst van Boeken, Landkaarten etc.“ alapján.

³⁾ Ebben a 10 évben az összes időszaki termékek, a további években valószínűleg csak a folyóiratok vannak kimutatva. — *Total des périodiques. Pour les années suivantes, les chiffres ne se rapportent, probablement, qu'aux revues.*

kedők közlése az időszaki termékeket (1908-tól kezdve valószínűleg csak a folyóiratokat) is magába foglalja, úgyhogy táblázatunkban a tiszta könyvtermelést külön kellett választanunk e termékektől. Tájékoztatásul közöljük az 1928-as adatok következő részletezését, amely világot vet a holland statisztika tagoltságára is:

Újonnan megjelent mű	3.150
További kiadás	1.286
Fordítás	570
Revü	1.258
Összesen	6.264

A Brinkman jegyzéke alapján készült statisztika a könyveket, térképeket stb. együtt mutatja ki, de e forrás adatai csak 1924-ig állnak rendelkezésre.

Németország.

Németországban a könyvtermelés statisztikai adatainak nyilvántartását és feldolgozását könyvkereskedői érdekképviselet végzi: a Börsenverein der Deutschen Buchhändler zu Leipzig, külön statisztikai osztályán. Az igen fejlett könyvészet kiterjed a belföld német- és idegennyelvű irodalmára, de ezenkívül a külföld németnyelvű irodalmára is. Az ország területén kívül 1922-ben 2.646 német könyv jelent meg. A lipcei könyvkereskedő-egylet naponta a Börsenblatt für den Deutschen Buchhändler-ben teszi közzé az újonnan megjelent műveket. A napijelentésekből heti jegyzékek készülnek, amelyek a könyvstatisztika tulajdonképeni forrásai. A könyvtermelési statisztika számlálási egysége minden befejezett mű (nyomtatvány), amely kereskedői forgalomba kerül, vagyis pénzért árusítatik. Nem szerepelnek tehát a német könyvstatisztikában a nem eladásra szánt hivatalos és magánnyomtatványok, az egyetemi és iskolai iratok, a folyóiratok, a még le nem zárt folytatásos művek, képek és térképek. A további kiadású munkákat azonban önálló egységnek tekintik, kivéve az iskolakönyvek változatlan további kiadásait. A statisztika nincs tekintettel a könyvek terjedelmére, tehát körébe vonja a füzeteket is, amelyeknek két fajtát ismeri: 4 oldalon aluliakat „Flugblätter“, az 5—50 oldalasakat „Broschüren“ néven. Az előbbieket körülbelül másfél százalékát, az utóbbiak egynegyedét teszik az évente megjelent könyveknek (a könyvek 40%-a nem haladja meg a 100 oldal terjedelmet). Osztályozza a német könyvstatisztika a könyveket nyelv szerint is (1928-ban a nem német kiadványok aránya 2,9% volt), valamint ki mutatja a fordított munkákat (5,3%). A tárgy szerinti osztályozásból kitűnik, hogy zeneművek, térképek, atlaszok is szerepelnek a könyvtermelésben. Érdekes adatai a német könyvtermelésnek a kiadások számára vonatkozó adatok. Minthogy ily

Németország¹⁾

Allemagne¹⁾

Év Année	Könyv — Livres			Folyóirat Revue	Mindössze ¹⁾ Total général ¹⁾
	Újonnan megjelent Publications nouvelles	További kiadás Réimpressions	Összesen Total		
1895	.	.	.	.	23.607
1896	.	.	.	.	23.339
1897	.	.	.	.	23.861
1898	.	.	.	.	23.739
1899	.	.	.	.	23.715
1900	.	.	.	.	24.792
1901	.	.	.	.	25.331
1902	.	.	.	.	26.906
1903	.	.	.	.	27.606
1904	.	.	.	.	28.378
1905	.	.	.	.	28.886
1906	.	.	.	.	28.703
1907	.	.	.	.	30.073
1908	.	.	.	.	30.317
1909	.	.	.	.	31.051
1910	.	.	.	.	31.281
1911	.	.	.	.	32.998
1912	.	.	.	.	34.801
1913	.	.	28.182	6.896	35.078
1914	.	.	.	.	29.308
1915	.	.	.	.	23.558
1916	.	.	.	.	22.020
1917	.	.	.	.	16.894
1918	.	.	.	.	16.950
1919	15.876	6.432	22.308	3.886	26.194
1920	19.078	8.715	27.793	4.552	32.345
1921	22.145	7.140	29.285	4.967	34.252
1922	22.614	8.190	30.804	5.055	35.859
1923	21.177	5.823	27.000	3.734	30.734
1924	18.003	5.079	23.082	5.061	28.143
1925	24.276	7.319	31.595	6.127	37.722
1926	23.757	6.307	30.064	6.739	36.803
1927	24.866	6.160	31.026	6.860	37.886
1928	22.951	4.843	27.794	7.116	34.910

¹⁾ A külföld németnyelvű irodalmával együtt — *Y compris les ouvrages de langue allemande de l'étranger.*

részletezés más államoknál alig található, a tipikusnak tekinthető 1926. évről közöljük a következő arányszámokat (az egyes kiadások százalékban):

második	27,9	nyolcadik	1,6
harmadik	11,0	kilencedik és to-	
negyedik	7,0	vábbi	11,8
ötödik	4,7	kettős	5,3
hatodik	3,5	megnevezés nél-	
hetedik	2,0	küli vagy első . . .	25,2

Kiterjed végül a német statisztika a könyvek ár szerinti tagolására is.

Norvégia.

Norvégiában régebben a könyvkereskedők egyletének kiadványa közölt könyvstatisztikát, újabban az oslói egyetemes könyvtár közlései alapján nyerünk képet a könyvtermelés alakulásáról. 1896—

1909 között a könyvárusi forgalom állandóan öt-százon felül volt (1908-ban 852). 1909—1911 között egy forrás évente 1.300—1.400 könyvet és füzetet mutat ki. A könyvtermelésben a térképek is szerepelnek. 1916-tól kezdve rendszeresebbek az adatközlések. A központi könyvtár részére történő törvényes beszolgáltatáson alapuló adatok a következők:

1916	889	1923	1.159
1917	924	1924	1.160
1918	1.074	1925	1.228
1919	754	1926	1.204
1920	949	1927	1.238
1921	1.033	1928	1.155
1922	1.061		

Olaszország.

A Bolettino delle Pubblicazioni Italiane című kiadványnak, amelyet a firenzei nemzeti könyvtár ad ki, köszönhetjük a könyvstatisztika adatait. A könyvtár csak a „kiváló” műveket veszi fel jegyzékébe, illetve statisztikájába. Az egész könyvtermelést évi 9 ezer darabra teszik. Az olasz statisztika

Olaszország. — Italie.

Év Année	Könyv — Livres			Uj folyóirat Nouveaux périodiques	Zenemű Musique	Mindössze Total général
	Újonnan megjelent - Publications nouvelles	További kiadás Réimpressions	Összesen Total			
1906	5.653	446	6.099	723	.	6.822
1907	6.347	416	6.763	277	.	7.040
1908	6.170	416	6.586	332	.	6.918
1909	5.979	536	6.515	318	.	6.833
1910	5.839	562	6.401	387	.	6.788
1911	9.209	614	9.823	327	779	10.929
1912	9.258	652	9.910	587	797	11.294
1913	8.713	579	9.292	742	1.066	11.100
1914	8.914	798	9.712	764	1.047	11.523
1915	9.302	689	9.991	536	904	11.431
1916	7.237	532	7.769	266	606	8.641
1917	6.990	508	7.498	369	482	8.349
1918	4.138	471	4.609	291	501	5.401
1919	4.728	331	5.059	570	437	6.066
1920	4.259	607	4.866	853	511	6.230
1921	4.705	796	5.501	232	560	6.293
1922	4.733	828	5.561	179	596	6.336
1923	4.759	605	5.364	262	451	6.077
1924	4.967	618	5.585	228	508	6.321
1925	4.515	590	5.105	367	332	5.804
1926	4.720	563	5.283	232	358	5.873
1927	4.952	735	5.687	222	624	6.533
1928	5.307	655	5.962	240	1.116	7.318

tika módot nyújt a további kiadások külön számbavételére s arra is, hogy a zeneművek, valamint a szintén kimutatott újonnan megjelent folyóiratok a tulajdonképeni könyvtermeléstől elkülöníthetők

legyenek. A statisztika nyelvi és fordítások szerinti részletezést is tartalmaz. 1928-ban 6.129 mű jelent meg olasz nyelven, a fordított művek száma 444 volt.

Oroszország.

Oroszország könyvtermeléséről a Chambre Centrale du Livre d'Etat igazgatója, a köteles példányok tárának vezetője 1928-ról igen bő adatokat bocsátott a berni nemzetközi iroda rendelkezésére. A közlésből kitetszik, hogy a szovjeturalom nagy gondot fordít a könyvészetre. A könyvészeti szervezet, illetve az említett könyvstatisztika nemcsak a szovjet orosz köztársaságra (U. R. S. S.), hanem több államra, köztük Ukrajnára is kiterjed. Ezeknek az államoknak együttes könyvtermelésében az U. R. S. S. 1927-ben 73,9%-kal: 32.644 könyvvel és brosurával szerepel. Közli a statisztika azt is, hogy a publikációk 172.390 nyomtatott ívet tesznek ki s 221 millió példányban jelentek meg, úgyhogy az összes példányok lapszáma 1.197 millió nyomtatott ívre terjed. Szembeállítja a közlés ezeket az adatokat a cári Oroszország adataival, amidőn az 1912. évben 34.630 könyvet mutattak ki. Minthogy azonban ebből 20% az ország területének megcsonkítása miatt leszámítandó s minthogy továbbá az 1912. évi termelés tágabb keretei miatt a megmaradó 80%-ból is a röpiratok s mindenféle más kiadványok levonandók: a cári Oroszország a legújabb 32 ezer darabot meghaladó könyvtermeléssel szemben csak 22 ezres termelést mutatott föl, a példányszám pedig a legújabb 221 milliós adattal szemben a békebeli Oroszországban csak 100 millió példányt tett. Végeredményben megállapítja az új rezsím, hogy az U. R. S. S. mostani területén a könyvtermelés 47%-kal, a példányszámot tekintve pedig 121%-kal növekedett meg. A könyvek az U. R. S. S. területén 60 különböző nyelven nyomattak, mintegy 88%-uk orosznyelvű. 1926-ban a kimutatott 36.680 publikációból 11.908 volt a füzetek száma. Érdekes, hogy az oroszok a könyvtermelést újabban nemcsak a decimál rendszer szerint osztályozzák, hanem a művek társadalmi célja szerint is, 16 csoportban. Ebben az osztályozásban ilyen csoportosításokkal találkozunk: művek a paraszttömegek számára, művek a munkásság számára, művek a kommunista munkásság számára stb. Régebben magánforrások számoltak be az Oroszbirodalom könyvtermeléséről. 1887—1901-ig Rubakin (Russkaja Missl) közlése szerint a könyvtermelés 5.442-ről 10.318-ra emelkedett. A további évek némelyikében 20 ezren felüli számokkal is találkozunk. 1918-tól kezdve Haffkin Hamburgernek (Moszkva) adataiban egy ideig ismét kisebb számokkal találkozunk. Az orosz könyvtermelés korábbi adatai általában meglehetősen zavarosak.

1887	5.442	1918	6.052
1888	5.317	1919	3.739
1889	6.420	1920	3.326
1890	6.262	1921	4.130
1891	6.588	1922	9.342
1892	7.188	1923	10.380
1893	7.782	1924	13.404
1894	8.082	1925	21.581
1895	8.699		
1898	9.526		
1901	10.318		

Az utolsó három év adatai a köteles példányok alapján az U. R. S. S.-ben:

1925	36.416	1927	32.644
1926	36.680		

Zeneművekkel és metszetekkel együtt az 1925. és 1926. évi termelés 43 ezer db. körül van, az 1927. évi adat feltehetően szintén e két csoport nélkül mutatja ki a könyvtermelést. Az új forrás utolsó 3 évi adatai a számlálás liberálisabb voltára mutat, ami kitűnik az 1925-ről közölt kétféle adat nagyságeltéréséből is.

Palesztina.

Az 1927-ben megjelent könyvek és füzetek száma 368, az 1928. évi termelés 417 darab volt.

Portugália.

Az adatokat a nemzeti könyvtár tartja nyilván. A statisztika a könyvtárba beszolgáltatott művek alapján készül. A statisztikában szerepelnek a zeneművek, metszetek, térképek s az időszakai sajtótermékek egy része — talán az újonnan megindult ilyen termékek — is. A könyvek és a nem szorosán könyv-

Portugália. — Portugal.

Év Année	Könyv — Livres			Könyv és zenemű, metszet, térkép, időszaki termék stb. együtt — Total des livres, ouvrages de musique, cartes géogr., périodiques, etc.
	100 oldalon		Összesen Total	
	felül de plus de	alul de moins de		
	100 pages			
1915	.	.	.	941
1916	.	.	.	987
1917	.	.	.	597
1918	.	.	.	972
1919	425	607	1.032	1.321
1920	612	1.012	1.624	1.710
1921	592	836	1.428	1.593
1922	627	568	1.195	1.515
1923	663	965	1.628	2.069
1924	571	618	1.189	1.710
1925	596	760	1.356	2.021
1926	622	757	1.379	1.820
1927	369	598	967	1.449
1928	458	864	1.322	1.665

szerű kiadványok azonban elkülöníthetők a könyvtermeléstől, táblázatunkban az adatokat így elkülönítve közöljük. Brosura alatt a 100 oldalon aluli kiadványokat értik.

Spanyolország.

Spanyolországban külön könyvstatisztika készül a kereskedői forgalomba került kiadványokról s külön statisztika a nyomdák által a madridi könyvtárba beszolgáltatott példányokról. Eduardo Navarro Salvador, az ország kiváló könyvstatisztikusa Lucien March javaslata alapján 1928-ról részletes nyelvi s a fordításokat is tagozó feldolgozást adta a forgalomba került kiadványoknak. A művek túlnyomó része spanyolnyelvű, a fordí-

Spanyolország. — Espagne.

Év Année	Forgalomba került kiadvány Publications mises en vente		A nyomdák által beszolgáltatott kiadvány Publications déposées par les imprimeurs			
	könyv, stb. livres, etc.	zenemű musique	könyv livres	füzet brochures	metszet estampes	térkép cartes géogr.
1901	1.318	140	.	.	.	.
1902	1.573	333	.	.	.	.
1903	1.853	81	.	.	.	.
1904	1.630	25	.	.	.	.
1905	1.937	38	.	.	.	.
1906	2.029	30	.	.	.	.
1907	2.141	49	.	.	.	.
1908	2.273	19	.	.	.	.
1909	2.400	96	3.307	4.190	32	15
1910	2.507	78	3.438	3.557	60	32
1911	2.876	185	3.232	4.051	41	19
1912	2.618	125	4.810	4.007	36	9
1913	2.237	226	3.652	3.025	54	14
1914	1.591	114	3.995	4.019	45	17
1915	1.585	—	4.832	4.131	50	29
1916	1.385	61	4.176	5.312	54	43
1917	1.446	167	4.820	6.019	26	41
1918	1.219	82	3.620	4.021	25	11
1919	1.305	99	3.753	4.024	10	12
1920	1.478	99	2.591	3.650	17	30
1921	997	197	2.155	3.010	32	40
1922	1.096	171	2.570	3.800	10	28
1923	2.377	240	2.920	3.612	22	15
1924	¹⁾ 1.341	183	2.710	3.140	35	12
1925	¹⁾ 2.754	277	2.903	3.700	15	8
1926	¹⁾ 2.134	134	2.941	3.600	40	15
1927	¹⁾ 2.184	190	2.650	3.612	32	17
1928	¹⁾ 2.180	130	2.830	3.530	20	18

¹⁾ A tárgy szerinti statisztika összegéből a zeneművek leszámításával nyert szám. — *Chiffre obtenu en défalquant du total de la statistique par matières les oeuvres musicales.*

tások száma 1928-ban 525 volt. Külön kimutatja e feldolgozás a füzeteket (brosura) is, amelyek alatt a spanyol statisztika a 100 oldalon aluli műveket érti (számuk az 1928. évi 2.180-at tevő könyv-

számban 380-at tett). A zeneművek el vannak különítve. A nyomdák által a madridi nemzeti könyvtárnak beszolgáltatott nyomtatványok statisztikájában, mely tágabb keretű a könyvárusi forgalom adatainál, a könyveken kívül külön kimutattatnak a füzetek, metszetek és a térképek is. E könyvtári szaporulati statisztikát azért vettük fel táblázatunkba, mert adatai — úgy látszik — csak a belső termelésre szorítkoznak. Van ezenkívül Spanyolországnak a szellemi tulajdonra vonatkozó statisztikája is.

Svájc.

Svájc könyvtermelési statisztikáját a nemzeti könyvtár készíti. A könyvtár a köteles példányokat nem törvény alapján, hanem a könyvkiadókkal kötött megegyezés értelmében kapja (depot volontaire). A könyvkiadótól beérkezett művet a könyvtár ellenszolgáltatásként havi közlönyébe beiktatja, a kiadók ezenkívül a *Le Livre en Suisse*-ben ingyen hirdetését közölhetnek. A könyvtermelés statisztikai adatai nem ölelik fel a kereskedelmi forgalomba nem jutó kiadványokat (hivatalos, társági kiadványok, doktori értekezések s különböző magánkiadványok). Ezek összes száma csaknem eléri a könyvtermelés, — helyesebben könyvárusi forgalomba kerülő művek — adatát. A külföldön Svájc számára készült műveket, amelyek száma 1928-ban 538 volt, külön mutatják ki. Nem esnek beszolgáltatás alá s így nem vétetnek be a könyvtár statisztikai jelentésébe a négy oldalas aluli füzetek sem. 1928-tól kezdve a nemzeti könyvtár a zeneművekről is statisztikát készít, e művek száma ebben az évben 380 volt. A könyvárusi forgalomba került művek száma így alakult:

1914	1.470	1922	1.419
1915	1.718	1923	1.504
1916	1.583	1924	1.610
1917	1.720	1925	1.748
1918	1.764	1926	1.823
1919	1.626	1927	1.909
1920	1.453	1928	1.922
1921	1.332		

1928-ban németül 1.319, franciául 449, olaszul 65 mű jelent meg. Van részletes könyvtárszaporulati statisztika is, amely azonban a tulajdonképeni könyvtermelésre nem jellemző.

Svédország.

A svéd statisztikát a kiadók egylete szolgáltatja. A termelés néhány régebbi évi s 1920 óta évenkénti adatai a következők:

1898	1.555	1923	3.015
1899	1.538	1924	3.058
1900	1.683	1925	3.114
1904	1.474	1926	2.744
1920	2.962	1927	2.652
1921	2.404	1928	2.723
1922	2.693		

Uruguay.

Uruguayról a montevideói nemzeti könyvtár közöl adatokat a beszolgáltatott példányok alapján, amelyekben a metszetek, térképek is bennfoglaltatnak. Az adatok így alakultak:

1918	539	1923	819
1919	621	1924	1.066
1920	486	1925	1.003
1921	613	1926	956
1922	518	1927	894

★

Megkíséreljük ezek után az utolsó évek könyvtermelési adatait az országok lehető nagy számát összefoglaló táblázatban is bemutatni. Ez a táblázatunk is arra helyezi a fősúlyt, hogy csupán a tiszta könyvtermelés száma datait tartalmazza, a zeneműveket, térképeket, időszaki s hasonló termékeket kiküszöbölje. Ha tehát a táblázat adatai eltérnek a hasonszerű összefoglaló közlések adataitól,¹⁾ ez ennek a törekvésünknek tulajdonítható. Természetesen nem merjük állítani, hogy ez a tisztító munka az egész vonalon teljes mértékben sikerült.

Az adatok bővebb méltatására nincs térünk, de tekintve, hogy azok meglehetősen heterogének, messzebbmenő következtetéseket nem is szabad belőlük levonni. Jól tudjuk azt is, hogy a könyvek pusztaszáma nem okvetlenül tájékoztató. Nagyobb számú könyv az oldalszám figyelembevételével esetleg kisebb termelést jelenthet s viszont. Ezért nem sokat mondana, ha az egyes években a könyvek számánál mutatózó kisebb hanyatlásnak vagy növekedésnek különös jelentőséget tulajdonítanának. Az adatokban mégis érvényesülni látszik a nagy számok törvénye s — legalább is az egyes államokon belül — meglehetősen hűséggel fejezik ki a könyvtermelés szintjének mozgását. A termelés színvonala a vizsgált hét esztendő alatt nagy általánosságban emelkedő, bár az emelkedő irányzat inkább mérsékelt, mint erős. A könyvtermelés ez aránylag kismérvű emelkedésével szemben az időszaki sajtó erősebb ütemben fejlődik.

Említettük azt is, hogy a könyvtermelés tárgyak szerinti osztályozásánál az egyes

¹⁾ H. Bücking i. m. — Ludwig Schönrock: Die Internationale Buchproduktion 1919 bis 1922 in der Nachkriegstatistik einiger Hauptländer (Allg. Statistisches Archiv 1923/24. 14. Band). — Erdősi Károly: Magyar könyvtermelés és világgönyvtermelés. (Előadás a Szt. István Akadémián, 1922) — Die literarische Produktion Deutschlands und des Auslandes (Wirtschaft und Statistik, 1927. Nr. 17.), — Droit d'Auteur évi közlései.

Egyes államok könyvtermelése.
Production de livres dans quelques pays.

O r s z á g <i>Pays</i>	A megjelent könyvek száma — <i>Nombre des livres parus</i>							10.000 lélekre 1928-ban (v. más utolsó adat szerint) <i>pour 10.000 habitants en 1928 (ou d'après les données récentes)</i>
	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	
Amerikai Egyes. Áll. — <i>Etats-Unis</i>	7.252	7.517	7.297	8.018	8.279	8.799	8.692	0·7
Belgium — <i>Belgique</i>	1.393	2.143	2.061	2.514	2.209	1.689	.	2·1
Brit-India — <i>Indes britanniques</i>	.	.	.	17.030	.	17.393	.	0·5
Bulgária — <i>Bulgarie</i>	.	1.997	2.472	2.558	2.760	2.379	2.775	4·9
Cseh-Szlovákia ¹⁾ — <i>Tchéco-Slovaquie</i>	.	5.269	4.007	.	4.720	.	.	3·2
Dánia ¹⁾ — <i>Danemark</i>	3.419	4.281	3.606	3.752	3.270	3.293	2.893	8·3
Esztország — <i>Estonie</i>	.	.	799	768	.	.	.	6·9
Franciaország ^{1) 2)} — <i>France</i>	8.515	8.784	8.464	15.054	11.095	11.922	11.548	2·8
Japán — <i>Japon</i>	13.081	10.946	13.834	18.028	20.213	19.967	.	3·1
Kanada — <i>Canada</i>	1.591	1.760	2.795	2.891	3.161	2.889	.	3·0
Lengyelország — <i>Pologne</i>	.	.	5.138	5.698	6.339	6.888	.	2·3
Lettország — <i>Lettonie</i>	.	.	1.536	1.818	.	1.637	.	8·7
Litvánia — <i>Lithuanie</i>	190	228	346	471	.	.	.	2·0
Magyarország³⁾ — <i>Hongrie</i>	1.819	1.556	2.000	3.421	3.644	3.879	3.438	4·0
Nagy-Britannia — <i>Gr.-Bretagne</i>	10.842	12.274	12.706	13.202	12.799	13.820	14.399	3·0
Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	3.310	4.614	4.953	5.086	4.822	4.835	5.006	6·6
Németország ³⁾ — <i>Allemagne</i>	30.804	27.000	23.082	31.595	30.064	31.026	27.794	²⁾ (4·3)
Norvégia — <i>Norvège</i>	1.061	1.159	1.160	1.228	1.204	1.238	1.155	4·1
Olaszország ¹⁾ — <i>Italie</i>	5.561	5.364	5.585	5.105	5.283	5.687	5.962	1·4
Oroszország — <i>U. R. S. S.</i>	.	.	.	.	.	32.644	.	2·3
Palesztina — <i>Palestine</i>	.	.	.	.	.	368	417	4·7
Portugália — <i>Portugal</i>	1.195	1.628	1.189	1.356	1.379	967	1.322	2·0
Spanyolország ¹⁾ — <i>Espagne</i>	1.096	2.377	1.341	2.754	2.134	2.184	2.180	1·0
Svájc — <i>Suisse</i>	1.419	1.504	1.610	1.748	1.823	1.909	1.922	4·8
Svédország — <i>Suède</i>	2.693	3.015	3.058	3.114	2.744	2.652	2.723	4·5
Uruguay — <i>Uruguay</i>	518	819	1.066	1.003	956	894	.	5·1

¹⁾ Megállapíthatóan zeneművek nélkül. — *Non compris les ouvrages de musique.*

²⁾ A Németországon kívül német nyelven megjelent könyveket is beszámítva; a 10.000 lélekre eső arányszám ezért — amely csupán Németország lélekszáma alapján számított — nagyobb a valóságos (4 körüli) arány-zámmal. — *Y compris les livres de langue allemande parus à l'étranger; par conséquent, la proportion pour 10.000 habitants — qui a été calculée d'après le chiffre de la population de l'Allemagne — dépasse la proportion réelle (environ 4).*

³⁾ Megállapíthatóan térképek, metszetek stb. nélkül. — *Non compris les cartes, gravures, etc.*

országok eltérő tagozási módszereket követnek. Ehhez járul, hogy a tárgyi osztályozás meglehetősen az egyéni megítéléstől függő, tekintve, hogy vannak vegyestartalmú, vagy tárgyuknál fogva többféle csoportba beosztható művek is. Ezért eltekintünk attól is, hogy a tárgyi megoszlást behatóbban vizsgáljuk, csupán arra utalunk, hogy — talán a háború utáni pszichózis hatásának tulajdoníthatóan — a háború utáni években a szépirodalom művelése, tehát az ily művek keresettsége szembetűnően előtérbe nyomult.

Táblázatunk utolsó rovatában közöljük az államok utolsó rendelkezésre álló könyvtermelési adatainak a lélekszámhoz való viszonyítás alapján kiszámított arányszámát is. Ez az arányszám már sokkal jellemzőbb a könyvkultúra államközi állására, mint a puszta könyvszám. De természetesen itt is áll, hogy az arányszám magassága végered-

ményben attól függ, hogy az egyes államok a szellemi termékek minő körét mutatják ki statisztikájukban.

Míg a könyvek számát tekintve 1927-ben, illetve 1928-ban Oroszország (32.644 könyv) és Németország (27.794 könyv) áll első helyen, addig a 10 ezer lélekre eső könyvszám az utóbbi évek valamelyikében Lettországon (8·7), Dániában (8·3), Esztországban (6·9) és Németalföldön (6·6) a legmagasabb.

Végezetül még megemlíti, hogy a világ könyvtermelését a háború előtt évi 150 ezer darabra tették, míg jelenleg a könyvanyag új művekkel való szaporodását legalább évi 200 ezer darabra becsülhetjük. Gabriel Peignot kísérletet tett annak megállapítására, hogy a könyvnyomtatás feltalálása óta hány mű jelent meg. Az első században, 1536-ig 42.000, a következő században, vagyis 1636-ig további 575.000, a

harmadik évszázadban, 1736-ig 1,225.000, innen 1822-ig 1,840.000 művet mutat ki. Ezután a termelés oly rohamosan emelkedett, hogy a könyvnyomtatás feltalálásától napjainkig megjelent könyvek számáról már 10—20 millió között mozgó becslések vannak, ami, ha egy-egy könyvre 1000-es példányszámot veszünk, 10—20 milliárd példánynak felel meg. Tekintve, hogy a ter-

melésnek $\frac{2}{3}$ része feltételezhetően elkallódott, nem tévedhetünk erősebben, ha a megmaradt példányok számát mintegy 5 milliárdra tesszük. Kötetenként átlag 100 oldalas alapon a könyvnyomtatás feltalálása óta megjelent összpéldányszám tehát 1—2 billió, a meglévő példányok félbillió oldalterjedelemre becsülhetők.

Elekes Dezső dr.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

VIIIe Assemblée générale annuelle.

La VIIIe Assemblée générale annuelle a été tenue le 27 mai 1930, sous la présidence de M. Gustave Thirring, président de la Société. MM. Alexandre Dobrovits, secrétaire général, Louis Thirring, trésorier, Adrien Bánlaky, rapporteur de la Commission de la vérification des comptes, ont présenté leurs rapports. MM. Jules Altenburger, Zoltán Gerevich, Louis I. Illyefalvi, Charles Némethy et Tibor Pataký ont été réélus membres du Comité; MM. Joseph Ajtay et Adrien Bánlaky furent réélus membres de la Commission de la vérification des comptes. M. Charles Kresz a été élu membre de cette Commission, en remplacement de M. Norbert Kovács, membre sortant, qui avait renoncé à faire désormais partie de la Commission. Ont été élus comme membres honoraires étrangers: MM. Richard Ely, professeur d'économie politique à l'Université de Wisconsin, directeur de l'Institut de recherches d'agriculture (Chicago); Sigismond Limanovskí, directeur du Bureau de statistique de la ville de Varsovie; Alexandre Loveday, chef du service d'informations économiques de la Société des Nations (Genève); sir Arthur News-holme, de la Royal Statistical Society de Londres, ancien directeur de la section d'hygiène du Local Governmental Board anglais (Shalford); Herrmann Ritter von Schullern zu Schrattenhofen, professeur d'économie politique et de statistique à l'Université d'Innsbruck (Innsbruck). L'Assemblée a exprimé ses remerciements à MM. Alojs Kovács et Louis I. Illyefalvi de l'aide qu'ils ont donnée à la Société.

Charles Balás: „La question Quo vadis dans la démographie moderne“.

Après l'Assemblée générale, M. Charles Balás, vice-président, a prononcé son discours de réception intitulé: „La question Quo vadis dans la démographie moderne“.

MM. Alojs Kovács, Norbert Kovács, Géza Illyefalvy Vitéz, membres ordinaires, ont présenté leurs observations.

Séance solennelle à Miskolc.

La séance solennelle de la Société, qui se tint en 1929 à Budapest, a été tenue en 1930 pour la quatrième fois en province, à Miskolc, ville prospère du Nord-Est de la Hongrie. Comme les séances solennelles de Szeged, de Debrecen et de Pécs, celle de Miskolc a eu un beau succès, ce qui a été dû en premier lieu à l'appui de la municipalité.

Les participants de Budapest — au nombre d'environ 50 — arrivèrent le 28 mai au soir en wagon spécial à Miskolc, et le lendemain au matin ils sont allés voir le mont Avas et le Muséum.

La séance solennelle a été ouverte le 29 mai, à 10 heures 20 du matin. Après une allocution de M. G. Thirring, président de la Société, M. Hodobay, maire de Miskolc, a salué la Société. M. Alexandre Dobrovits, secrétaire général de la Société, a annoncé que plusieurs ministres, autorités et sociétés se firent représenter à la séance. M. Béla Kenéz, vice-président, prononça ensuite son discours de réception portant pour titre „Les enseignements du budget d'Etat, qui obtint un très vif succès. Puis, M. Jules Konkoly Thege, membre ordinaire, a fait une conférence, également vivement applaudie, sur „Les changements du mouvement du commerce extérieur de la Hongrie en 1929“. La séance solennelle fut suivie d'un dîner offert par la ville de Miskolc à Görömböly—Tapolca, en l'honneur de la Société.

★

VIII. rendes évi közgyűlés.

A Társaság f. évi május 27-én tartotta meg Thirring Gusztáv elnök elnöklete alatt VIII. évi rendes közgyűlését. Dobrovits Sándor főtitkári jelentése, Thirring Lajos pénztárosi jelentése és Bánlaky Adorján számvizsgálóbizottsági jelentése után a köz-

gyűlés *Altenburger Gyula*, *Gerevich Zoltán*, *Illyefalvy I. Lajos*, *Németny Károly*, *Pataky Tibor* választmányi tagokat újra megválasztotta, a számvizsgálóbizottságba *Altay József* és *Bánlaky Adorján* régi tagokat megválasztotta, *Kovács Norbert* helyett pedig, aki megbízatását jövőre nem vállalta, *Kresz Károlyt* számvizsgálóbizottsági taggá választotta. Külföldi tiszteleti tagokul megválasztottak:

Richard Ely, a közgazdaságtan tanára a wisconsin-i egyetemen, a mezőgazdasági kutatóintézet igazgatója, Chicago.

Sigismund Limanovski, Varsó város statisztikai hivatalának igazgatója, Varsó.

Alexander Loveday, a Nemzetek Szövetsége gazdasági hírszolgálatának főnöke, Genève.

Sir Arthur Newsholme, a Brit Királyi Statisztikai Társaság tagja, az angol Local Governmental Board közegészségügyi osztályának volt vezetője, Shalford (Surrey).

Herrmann Ritter von Schullern zu Schratzenhofen, a közgazdaságtan és statisztika tanára az innsbruck-i egyetemen, Innsbruck.

A közgyűlés köszönetet szavazott *Kovács Alajosnak* és *Illyefalvy I. Lajosnak* a Társaság támogatásáért.

★

Balás Károly: „*A modern népesedés alakulásának kilátásai a jövőben*“.

A közgyűlés szokásos tárgyrendje után *Balás Károly*, a Társaság alelnöke tartotta meg székfoglaló előadását „*A modern népesedés alakulásának kilátásai a jövőben*“ címen.

Előadó rámutatott arra, hogy a modern népesedés alakulásában döntő tényező az a körülmény, hogy a házastársak egyre inkább előrelátók a gyermekszám megállapításában. Ez a tendencia a kultúrában előljáró államokban egyre jobban csökkenti a természetes szaporodást, míg a kevésbé kultúrált keleti népek nagyarányú gyermekszáma továbbra is következetes, gyors szaporodást eredményez. A következmény alig lehet más, mint a nyugateurópai nemzetek elmaradása tömegüket illetőleg a keleti népek mögött. Franciaország népességi stagnálása többé-kevésbé áttérjed más nemzetekre is. A gyermekszám mesterséges korlátozása a jövőben erős depopulációt is eredményezhet. Az előadó végül arra a következtetésre jutott, hogy ha a természetes szaporodás csökkenése a jövőben is növekvő arányokat fog ölteni, akkor az állam kénytelen lesz ebbe a kérdésbe erélyes rendszabályok alkalmazásával belenyúlni, amelyek az egyéni szabadságot már az utódállítás terén is korlátoznák.

Kovács Alajos r. tag: Az igen érdekes előadásban megragadta figyelmét a „*gyermekhatárszám*“ kifejezés. Az ez alatt rejlő fogalmat a statisztikusok ismerik ugyan, de ily találóan nem jelölték meg.

A gyermekhatárszámot nálunk 4-ben állapítják meg, de ha azt a gyermekhatárszámot keressük, amely a szülőkre vonatkozó adatgyűjtés idejében életben maradt gyermekek számát jelzi, ezt 2,5-re tehetjük. Ez az a gyermekszám, amely 1%-os évi szaporodást biztosít, egy emberöltő alatt pedig 25%-os szaporodást jelent. Minthogy azonban a népesség egy része nem házasodik meg, 2,5 helyett 3 gyermeket kell határu felvennünk. A megházasodási arány — melytől a gyermekhatárszám függ — Magyarországon talán a legkedvezőbb, amennyiben nálunk a házasodási határt elért egyének 95%-a házasodott meg. A Magyarországra vonatkozó újabb adatok szerint 140 ezer anyának van 6, vagy 6-nál több gyermeke, ez viszi előre a népesedést, illetve pótolja a sok családban hiányzó 3-as gyermekszámot. A születések lefelé menő tendenciája általános jelenség. Figyelemreméltó, hogy pl. Németország e szempontból kezd a mélyponton stagnáló Franciaország színvonalára süllyedni, sőt Berlinben már rosszabb a helyzet, mint Párizsban.

Kovács Norbert r. tag szociális és elméleti statisztikai szempontból tesz észrevételeket az előadásra, mely eredeti gondolatokat vetett fel. Az irodalom előttükre a történeseknek. Most is, mint a „*fin de siècle*“-n, amidőn az írók szerint az emberiség elpetyhüdt s az aktivizmus után áhitozott, az irodalomból jósolhatunk a jövőre. Az írók — különösen az angolok — azt jósolják hogy társadalmi forradalom közeleg. A statisztika egész fegyvertárával s a társadalomtudományok segítségével kell figyelni a népesedés alakulásának problémáira, a drasztikus eszközök használatát azonban nem szabad a köztudatba bevinni, mert ez veszélyes eredményekre vezethet.

Illyefalvy Vitéz Géza r. tag: A kultúr világ még nem tart ott, hogy aktuális volna a gyermekhatárszám mesterséges szabályozása. A népesedés befolyásolására még más eszközök is elegendőek. Remélhetőleg a gyermekhatár közigazgatási kikényszerítése, amely ellen nemzeti és gazdasági okok is szólnak, ultima ráció marad.

Miskolci ünnepi ülés.

A Társaság ebben az évben immár a negyedik ünnepi ülését rendezte meg vidéki városban. A szegedi, debreceni és pécsi vándorülések után az elmúlt évben Budapesten zajlott le a Társaság munkaszüneti ünnepsége s az idén újból egy fejlett kultúrájú vidéki város, Miskolc volt a színhelye az ezúttal *nyolcadízben* összehívott ünnepi ülésnek. A Társaság miskolci ünnepsége éppoly szép sikerrel folyt le, mint a többi vándorülések, ami Miskolc tj. város közönsége és vezetősége megértő támogatásának tudható be.

Az ünnepi ülésre a Társaság budapesti tagjai a többi fővárosi résztvevőkkel május 28-án este külön

vasúti kocsiban érkeztek meg Miskolcra. A fővárosból érkezett mintegy 50 tagú társaságot a pályaudvaron *Halmai Béla* miskolci főjegyző, polgármesterhelyettes üdvözölte Miskolc város nevében, a hölgyvendégeket pedig *Wittich Andor*, a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára halmozta el a Bükk virágaival. Az érkezők ezután a Korona- és Pannonia szállodákban levő szállásukra mentek. Este ismerkedési vacsora volt a Korona-szálloda éttermében. Másnap reggel a budapesti résztvevők az Avast és a Borsod-miskolci Múzeumot tekintették meg.

Az ünnepi ülés 29-én délelőtt 10 óra 20 perckor vette kezdetét a „Hubay Jenő“ Városi Zeneiskola dísztermében.

Thirring Gusztáv, a Társaság elnöke a következő megnyitó beszédet mondotta:

Thirring Gusztáv: Elnöki megnyitó.

A Magyar Statisztikai Társaság rövid fennállása óta immár negyedszer jelenik meg a magyar vidék kultúrközpontjaiban, hogy a művelt magyar közönség érdeklődését a statisztika iránt felkeltse és egyúttal tájékoztassa eddigi működése, céljai és feladatai felől. Szeged, Debrecen és Pécs, három vidéki egyetemi városunk után Miskolcon jelent meg, amely város már eddig is sokszor tett tanúságot a statisztika iránti érdeklődéséről és azon eszmék megértéséről és támogatásáról, melyekért Társaságunk küzd. Hazánkban, mint közismert, a hivatalos statisztika a fejlettség oly magas fokán áll, melyet a külföld is teljes mértékben elismer és honorál; egyetemeinken és jogakadémiáinkon a statisztikának tanszékei vannak és kiváló tanárok évtizedek óta nevelik fiatalságunkat a statisztika szeretetére és művelésére. Felvetődhetik tehát a kérdés: olyan magas fejlettség mellett, minővel a magyar hivatalos statisztika dicsekedhetik, miért kellett még statisztikai társaságot alapítani, volt-e erre szükség, helyesen jártunk-e el, mikor a sok rokon tudományos társaság mellé még egy statisztikai társaságot is életre hívtunk? Nem vezet-e ez a munkaerők szétforgácsolására és gyengítésére?

Ezeket a kérdéseket, aggályok alakjában, felvetette hét évvel ezelőtt Társaságunk nagynevű megalapítója, boldog emlékü *Buday László* barátunk is, tudományosságunknak ez a messze fénylő fáklyája, de ugyanő megtalálta rá a feleletet is, és az azóta letelt idő mindenben igazolta az ő felfogását. *Buday László* élelétével felismerte, hogy a hivatalos statisztika legmagasabb fejlettsége mellett is szükség van oly társadalmi szervre, mely a statisztika művelését tűzze ki kizárólagos céljául. Szükség van erre két okból: egyrészt azért, mert a hivatalos statisztika rengeteg oly anyagot állít elő, melyet ő maga nem tud minden vonatkozásában tudományosan feldolgozni, vagy melynek feldolgozása és közzététele bizonyos okok miatt, melye-

ket szem előtt kell tartania, nem mindig lehetséges, — másrészt pedig azért, mert a statisztikai tanszékek nagy számmal nevelnek statisztikai készségű és érzékű fiatal tudósokat, kik nem bírván mind a hivatalos statisztika szervezeteiben elhelyezkedni, képességeiket nem tudnák a statisztika javára értékesíteni, ha nem állana rendelkezésükre oly társadalmi szerv, mely statisztikai irányú munkásságukat lehetővé teszi. Ezt a hiányt kívánta pótolni a Magyar Statisztikai Társaság, mely a statisztika iránt érdeklődő és annak mezején dolgozni kívánó összes munkaerőket magában egyesíti, azokat munkásságra serkenti, ezt a munkásságot bizonyos mértékben irányítja és így a magyar statisztikai irodalom fejlesztése érdekében hatásos munkát fejt ki. Társaságunk rövid fennállása bőven igazolja, hogy szakférfiaink között nagy számmal vannak olyanok, kik — bár nem tagjai valamely hivatalos statisztikai szervnek — képzettségüknél, hivatásuknál vagy állásuknál fogva a statisztika egyik vagy másik ágát művelik, de akik ebbeli munkásságuk eredményeit nem tudnák közkinccsé tenni, ha nem volna oly központ, mely munkásságuknak teret nyújt s őket szóhoz juttatja. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy Társaságunknak sikerült a statisztika összes művelőit maga köré gyűjteni és ezzel oly széleskörű, a statisztika egész tág mezejét felölelő munkásságot megindítani, melyre néhány évvel ezelőtt még gondolni sem mertünk. Társaságunkban megvitatás alá került a statisztikának úgyszólván minden problémája, legyen az tudományos vagy gyakorlati irányú. A statisztika elméleti és szervezeti kérdésein kívül megvitatás tárgyává tettek a népesedés kérdései, a világháborúnak reá gyakorolt hatása, a tuberkulózis-halandóság, a halálok-nomenklatura nemzetközi egységesítése, a mezőgazdasági és a földbirtokstatisztika aktuális kérdései, a hitelintézeti és szövetkezeti statisztika, a legújabbban nagy jelentőségűvé vált konjunktúrastatisztika, a drágaság kérdése, a nemzetiségi statisztika és a nemzeti kisebbségek védelmének és jogainak kérdései, a városi statisztika, a magyar statisztika történelme és számos más gyakorlati vagy szakkérdés. Egyes előadásaink, mint az elválások és öngyilkosságok kérdéséről és az idegenforgalom problémáiról lefolytatott tárgyalások szinte országos jellegű ankétékké bővültek, melyeknek határozatait magasabb fórumok elé terjesztettük. Az előadásokhoz fűződő értékes viták kétségtelenül nagy mértékben hozzájárultak a statisztika különböző kérdéseinek tisztázásához s közelebb vittek problémáinak megoldásához. Ez a munkásságunk a tudomány fejlesztését szolgálta; ünnepi üléseink viszont, melyeket felváltva más-más városban tartunk, a statisztika népszerűsítését, a statisztika iránti érdeklődés felkeltését célozzák.

Társaságunknak azonban van még egy másik feladatköre és hivatása, ez pedig abban áll, hogy hazánk közviszonyainak feltárásával a

trianoni diktátum által hazánkon elkövetett igazságtalanságot a statisztika megdönthetetlen fegyvereivel kimutassa és ezzel hozzájáruljon igazságos és kedvezőbb közhangulat kialakításához, az igazságtalanságok orvoslási lehetőségeinek fokozásához. Ez a munkásságunk első sorban a külföldnek szól, ezért adja ki Társaságunk hivatalos folyóiratát francia nyelven: „Journal de la Société Hongroise de Statistique” címen, melyből immár a nyolcadik évfolyam jelenik meg. Sok külföldi nyilatkozatra hivatkozhatnánk, mely azt igazolja, hogy ebbeli munkásságunk nem maradt meddő, hogy meghozza gyümölcsét a külföldi szakkörök felvilágosítása útján. De gyümölcsöt hoz oly irányban is, hogy Társaságunk és hazai tudományosságunk reputációját a külföld előtt megerősíti és ezzel hozzájárul ahhoz, hogy Magyarország az egyetemes tudományosság terén ismét elfoglalja az őt megillető helyet. Ebbeli sikereinket igazolja az a tény, hogy Társaságunk Journalja a szakirodalomban mindenfelé a legteljesebb elismerésben részesül és immár külföldi előkelő szakférfiak Journalunkat használják fel a nemzetközi statisztika legfontosabb kérdéseit tárgyaló tanulmányaik közzétételére. Ez kétségkívül oly siker, melyre önérettel tekinthetünk vissza, de mely minket egyúttal arra kötelez, hogy ezt a bizalmat még intenzívebb munkával, fokozott mértékben érdemeljük ki. Jól tudjuk, hogy ebbeli munkásságunknak még csak az elején állunk, a kitűzött cél elérésére még óriási munkát kell kifejtünk, de a kezdet biztató és az érdeklődés, mely Társaságunkkal szemben mutatkozik, erőt ad nekünk további fokozott munkára.

Nagy örömünkre szolgál láthatni, hogy munkásságunk hazánk fővárosán kívül a vidéken is mindenfelé méltánylásban részesül. Ahol eddig megfordultunk, mindenütt azt tapasztaltuk, hogy Társaságunk munkássága és céljaink megértéssel találkoznak. Ezt látjuk itt Miskolcon is, ahol hatóság és társadalom egyaránt felismerte a statisztika fontosságát és Társaságunk fáradozását rokonszenvvel kíséri. De lehet-e ez másként egy városban, melynek főiskoláján a statisztikát állandóan tanítják és amely város egy kiváló statisztikust adott nemzetünknek néhai Kovács Gábor tanár személyében? És lehet-e másként ott, ahol a városi hatóság statisztikai hivatal létesítésének tervével foglalkozik és addig is, amíg ez a terv valóra válik, vidéki városaink statisztikai adatszolgáltatásának egységesítése és rendszeresítése tárgyában indított mozgalmat? A statisztika jelentőségének tudata itt benne él minden illetékes tényezőben, Társaságunk ünnepi ülése tehát alkalmas időben zajlik itt le és remélhetőleg megerősíti azokat a komoly törekvéseket, melyek a hazai statisztika további kiépítését célozzák. Ebben a reményben üdvözlöm a nagyérdemű közönséget és a Magyar Statisztikai Társaság ünnepi ülését megnyitom.

★

A termet megtöltő előkelő közönség élénk tet-szésnyilvánítása után *Hodobay* Sándor, Miskolc tj. város polgármestere üdvözölte a Társaságot, amely Északmagyarországnak azt a városát választotta ünnepi ülése színhelyéül, amelyben a legelevenebb kultúrunka folyik. Trianonnak kellett jönnie — mondá — hogy felismerjük a statisztika fontosságát. A statisztika oly adatokkal küzd az igazság érdekében, amelyeken a gyűlölet nem vehet erőt.

Dobrovits Sándor, a Társaság főtitkára bejelentette, hogy az ünnepi ülésen képviseltették magukat: a miniszterelnök: *Bencs* Zoltán min. osztálytanácsos, a külügyminiszter: *Gerevich* Zoltán min. tanácsos, a belügyminiszter: *Smialovszky* Tibor min. tanácsos, a kereskedelemügyi miniszter: *Koós* Ödön min. tanácsos, a földművelésügyi és a munkaügyi és népjóléti miniszter: *Mikszáth* Kálmán főispán, az igazságügyminiszter: *Zehery* Lajos min. osztálytanácsos, a Központi Statisztikai Hivatal: *Kovács* Alajos h. államtitkár, elnök, Budapest Székesfőváros Tanácsa, közönsége és polgármestere: *Illyefalvi* I. Lajos székesfővárosi statisztikai hivatali igazgató, a MÁV.: *Berényi* Béla miskolci üzletigazgató, a Magyar Tudományos Akadémia: *Thirring* Gusztáv, a Társaság elnöke és *Kenéz* Béla, a Társaság alelnöke, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem: *Kenéz* Béla egyetemi tanár, a debreceni Tisza István Tudományegyetem: *Illyefalvi* Vitéz Géza egyetemi tanár, a szegedi Ferenc József Tudományegyetem: *Surányi* Unger Tivadar egyetemi tanár, a miskolci Ev. Jogakadémia: *Bruckner* Győző dékán, a Magyar Földrajzi Társaság: *Thirring* Gusztáv, a Magyar Külügyi Társaság: *Eöttevényi* Olivér ny. főispán, ügyvezető alelnök, a Magyar Kálvin Szövetség: vitéz *Sáfrán* Géza ny. altábornagy, az Orsz. Ügyvédszövetség: *Nyulászi* János kincstári főtanácsos, a TEBE: *Nyulászi* János és *Kresz* Károly igazgatók, az Országos Stefánia Szövetség: *Plank* Miklós városi tanácsnok, a Magyar Mérnök-és Építészegylet: *Szűcs* Sándor, miskolc—diósgyőri osztálytitkár, az OMGE: *Mutschenbacher* Emil igazgató, a Magyar Vöröskereszt Egylet: *Köllner* Károly igazgató-főorvos, az Orsz. Gazdaságstatisztikai és Konjunktúrakutató Bizottság: *Sipos* Sándor, a gazdaságkutató iroda vezetője által.

Thirring elnök meleg szavakkal üdvözölte a hatóságok és egyesületek megjelent képviselőit, kérve őket, hogy tolmácsolják a Társaság köszönetét megbízóiknak.

Az ünnepi ülés előadói *Kenéz* Béla alelnök és *Konkoly Thege* Gyula r. tag voltak.

Kenéz Béla az állami költségvetési előirányzat tanulságairól tartott előadást (székfoglaló előadás), amelyet kivonatosan itt közlünk.

Kenéz Béla: Az állami költségvetési előirányzat tanulságai.

Az előadás az állami költségvetés előirányzatának néhány főtételét kísérte kritikai megjegyzésekkel. Előrebocsátotta az előadó, hogy a költségvetés problémája — ha mint ünnepi előadási téma száraznak is tetszik — átfogó társadalmi probléma. A költségvetés tételei akkor is, ha látszólag csak egyes társadalmi kategóriákra vonatkoznak, a pénz körforgása révén végeredményben a termelés és forgalom minden ágát s az összes társadalmi osztályokat érdeklik. Bár politikus is, előadásába politikát nem visz be, mert véleménye szerint a politikának ugyan a tudomány tanulságait fel kell használnia, de a tudományban politikai motívumoknak nem szabad teret engedni.

A most tárgyalás alatt lévő költségvetésben, vagyis az 1930/31. évre a kiadások 1.398, a bevételek 1.401 millió pengővel vannak előirányozva.

A bevételekből, figyelmen kívül hagyva az állami üzemek kereken 500 millió pengőt tevő bruttó bevételét, a közjogi bevételek előirányzata mintegy 900 millió pengőt tesz, amelyből az adóteher körülbelül 800 millió pengő.

Ez a 900 millió pengőben előirányzott közjogi bevételteher magas, bár első pillanatra nem látszik túl nagyoknak.

Ha ugyanis Magyarország nemzeti jövedelmét 5 milliárd pengőre tesszük, a közjogi bevételek ennek az összegnek még egyötödét se teszik, míg pl. Franciaországban ez az arány 27%.

Nem tűnik súlyosnak az adóteher akkor sem, ha fejenkinti átlagösszegét tekintjük. Az állam közjogi bevételeiből az egy főre eső teher ugyanis kb. 100 pengő, amely összeg a háború után csak 30%-kal emelkedett, holott sok külföldi államban az emelkedés jóval nagyobb volt; Angliában pl. e teher négyszeresére nőtt. A baj azonban az, hogy a nemzeti jövedelem egy-egy főre eső összege csekély lévén, az adóteher levonása után fennmaradó ún. „szabadjövedelem“ összege alacsony.

Ha ugyanis a 100 pengős állami teherhez hozzászámítjuk a községi, városi stb. adókat, valamint az egyházi és szociális terheket, ezekkel együtt az egy-egy főre eső összes közteher Magyarországon legalább 150 pengőre becsülhető. Ezzel szemben a nemzeti jövedelem fejkvótája kereken 600 pengő, amelyből a 150 pengős terhet levonva, az egy főre jutó szabadjövedelem mindössze 450 pengő. Ausztriában 620, Németországban és Franciaországban 800, Angliában pedig 1.500 pengő szabadjövedelem jut az ország egy-egy lakosára. Tehát a szabadjövedelem nálunk harmadrész akkora sincs, mint Angliában, ami gondolkodóba kell, hogy ejtsen már annak tudatában is, hogy a nemzeti jövedelem megállapítása és az adóstatistika adatainak nemzetközi összehasonlítása nem egészen megbízható.

A költségvetési előirányzat bevételeiből az egyenes adókra esik 177 millió pengő, a forgalmi adókra 111, az illetékekre 103, a fogyasztási adókra 101, a vámjövődékre 108 millió pengő; jelentős még a dohányjövődék 158 millió tétele.

Kedvezőtlen tünet költségvetésünkben a teherviselési képességhez nem alkalmazkodó közvetett adók és köztük a sokat támadott forgalmi adó előnyomulása az egyenes adókkal szemben, melyek ma nálunk az összes közjogi bevételeknek egyötödét sem teszik, holott a háború előtt a bevételek egyharmadát képviselték.

Az egyenes adók háttérbeszorulása azonban általános európai jelenség. A háború után a gazdaságilag is nagy vérvesztéssel sújtott államoknak olyan adókról kellett gondoskodniok, amelyek közvetlen, gyorsan befolyó és kiadós jövedelmet jelentettek az államháztartás rendbehozására s a pénz stabilitásának megőrzésére. Ezért a brutálisabb közvetett adókhoz folyamodtak, sok helyen még nagyobb mértékben, mint nálunk, pedig Magyarország területének és gazdasági organizmusának megcsönkítése — amit pedig pénzügyileg is likvidálni kellett — példa nélkül áll. Magyarországon a forgalmi adó 12—13%-át teszi a közjogi bevételeknek, Belgiumban részesedése 23%, tehát nem lehet állítani, hogy ez a legnépszerűtlenebb adó éppen nálunk a legtűrhetlenebb mértékű. Mindamellett, minthogy a forgalmi adó mint termelési költség jelentkezik s megnehezíti a kivített, versenyképességünk szempontjából indokolt volna mérséklése, exportáruinknál pedig visszatérítése.

Van azonban egy faja a forgalmi adónak, amely úgy adópolitikai, mint erkölcsi szempontból és a kereskedelmi mérleg egyensúlya érdekében a legnagyobb mértékben jogosult. Ez a fényűzési forgalmi adó. Selyemért, déli gyümölcsért s hasonló nem elsőrendű szükségleti cikkekért súlyos összegeket fizet Magyarország a külföldnek. Ezek behozatalát vámokkal meggátolni nehezen lehetséges, mert tiltó vámok alkalmazása esetén a külföld is retorzióval élne. A társadalomra hárul az a feladat, hogy szükségletét e cikkekből leszorítsa.

A vámjövődék 108 millió pengőt tevő tétele nem jelentéktelen része az állami bevételeknek. A védővámrendszer jogossága vitatható, mert megnehezíti a forgalmat s drágítja a fogyasztást. Mégis pénzügyi, erkölcsi és nemzetgazdasági szempontok indokolják a kellően átgondolt vámvédelmet, amely ügyel arra, hogy ne adjon módot kartellalakulásokra, de haldokló iparágakat ment meg s a magyar munkások ezreinek foglalkozási lehetőséget nyújt.

Egyik adópolitikai szempontból is legjogosultabb bevételi forrásunk a dohánymonopólium. A dohányjövődék 158 millió pengő bruttó bevételi tételéből a tiszta bevétel 87 millió pengő, amely összeg majdnem háromszor akkora, mint a földadó s csaknem eléri a föld-

adóból és a házadóból befolyó együttes bevétel. A dohánymonopólium hasznára van a mezőgazdaságnak, kedvezően befolyásolja a külkereskedelmi mérleget s ezer meg ezer munkásnak ad kenyeret.

Az állami kiadások költségvetési előirányzata 1930/31-re 30·5 millió pengővel csökkent az előző évhez képest. Ezt nem lehet lekicsinyelni, mert a 700 milliós személyi járandóságokon felül — amit apasztani nem lehet — 364 millió pengő az az összeg, amelyhez mint állami létminimumhoz (külföldi adósság s csökkenthetetlen dologi kiadás) nyúlni nem szabad. Úgyhogy csak mintegy 300 millió pengő az a kiadási csoport, amelynek terhére az említett apasztást keresztül kellett vinni.

Az állami kiadások legijesztőbb tétele a közalkalmazottak és nyugdíjasok 700 milliós illetményösszege, ami az állami kiadások több mint felét emészti fel. A nyugdíjterhek az ú. n. utódállamokból kiüldözött közalkalmazottak idezőnlése következtében ma meghaladják a békebeli teher ötszörösét. A személyi kiadások csökkentése végett a B listák kedvezőtlen tapasztalatai után ma a normál státus gondolata áll előtérben, amely elbocsátások nélkül akarja a létszámot apasztani.

A nagy beruházásokon kívül, amelyek külföldi kölcsönből fedezendők, jelentős összegek szerepelnek a költségvetésben a posta és vasút tökéletesbítésére, exportintézmények fejlesztésére. A beruházásokat sokan kifogásolják, pedig vannak nélkülözhetetlen beruházások s olyanok, amelyek friss vért ömlesztenek a gazdasági életbe a munkabérek révén. Kétségtelen azonban, hogy a beruházásokkal nem szabad egy bizonyos határon túlmenni s a mostani gazdasági helyzetben kerülni kell különösen a későn fruktifikálódó beruházásokat.

Ha sötét is a kép, melyet a költségvetés tárgyilagos vizsgálata mutat, sok téren meg kell állapítanunk a javulás folyamatát.

Kedvező tünet a kiadások előirányzatának 30 milliót meghaladó apadása. Csökkent az előirányzat az adóösszegeknél is. Kíméletesebb az adóbehajtás és a hátralék kezelése, 74 ezer adóalanynak 19 millió pengő adóját törölték. A forgalmi adó beszolgáltatása több árucikknél egyfázisú rendszer alapján történik és e rendszer bevezetése még több cikknél van tervbe véve.

Jó jel, hogy kereskedelmi mérlegünk passzivuma 370 millió pengőről 22 millió pengőre csökkent, sőt az ideai áruforgalmi kivitel többletet tüntet fel.

Az önkormányzati terhek — és ebben részük van a magas kamatú rövidlejáratú függő kölcsönöknek — nőnek, úgyhogy a községi háztartások ügyét sürgősen rendezni kell.

A közterhek leszállítására irányuló követelések megítélésénél nagy óvatosságra van szükség. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy

mindenki a más terhére akar takarékoskodni. Megesett a képviselőház egyik pénzügyi bizottsági ülésén, hogy miközben a közterhek leszállítását kívánták a képviselők, olyan kerületeket érdeklő előterjesztéseket tettek, amelyeknek megvalósítása a közterhek sok millió pengős emelkedésére vezetett volna.

Nincs igazuk azoknak, akik az ország mai állapotában nem kívánnak a fejlődő étellel haladni, mert megállásnak nem lehet helye.

A társadalomnak nehéz munkát és a lemondásig menő takarékoskosságot kell tanusítania, hogy a költségvetés egy pénzügyeiben rendezett, gazdasági életében megelégedett Magyarország tükörképe legyen. Ehhez azonban az állam, az önkormányzatok és a társadalom harmonikus együttműködésére van szükség.

★

Konkoly Thege Gyula: A külkereskedelmi forgalom 1929. évi módosulásának tanulságai.

A zajos tetszéssel fogadott előadás után *Konkoly Thege Gyula* r. tag a *külkereskedelmi forgalom 1929. évi módosulásának tanulságairól* tartott előadást, amelyet folyóiratunk más helyén közlünk. Az előadást a hallgatóság nagy tapssal honorálta.

Thirring elnök ezután köszönetet mondott az előadóknak s a megjelent közönségnek. Talán sikerült igazolni — úgymond —, hogy a statisztika nem száraz tudomány, csak meg kell találni a számok lelkét s azokat, akik e tudományt a nagyközönség számára hozzáférhetővé teszik.

★

Az ünnepi ülést díszebéd követte, amelyet Miskolc város közönsége rendezett Görömböly-Tapolcán. A díszebéden pohárköszöntőket mondtak: *Mikszáth* Kálmán főispán a Kormányzó úr Ófömlétségére és a statisztika tudományára, *Thirring* Gusztáv elnök Miskolc város közönségére, *Mikszáth* Kálmán főispánra és *Hodobay* Sándor polgármesterre, *Zehery* Lajos min. osztálytanácsos a kormányzat és tudomány közös célokat szolgáló harmonikus együttműködésére, *Bencs* Zoltán min. osztálytanácsos, a Magyar Statisztikai Társaságra és elnökére, *Bruckner* Győző jogakadémiai dékán az ünnepi ülés két előadójára, *Schneller* Károly jogakadémiai tanár Kenéz Bélára, *Kenéz* Béla a miskolci jogakadémiára, *Wittich* Andor a budapesti hölgyvendégeknek.

A Társaság tagjai ezután a vendégek kíséretében a színvavölgyi erdei vasúton Lillafüredre rándultak ki.

Kisebb közlemények.

Petites communications.

Személyi hírek. — *Nouvelles personnelles.*

L'Académie Hongroise des Sciences a, dans sa séance générale du 7 mai 1930, décerné les intérêts de 1929 de la fondation François Chorin à M. Désiré Laky, membre correspondant, professeur à l'Université polytechnique, pour son ouvrage remarquable pour la nouveauté des idées et aussi au point de vue méthodologique: „Le développement de la population de Budapest de 1900 à 1920, spécialement au point de vue des facteurs économiques“, publiée par le Bureau de statistique de la ville de Budapest. En couronnant cette oeuvre, l'Académie rendait hommage à la puissante activité, féconde et inlassable, que M. Désiré Laky déployait ces dernières années dans le terrain de la statistique.

Dans la même séance, le second prix Jules Kautz a été décerné à M. Béla Jankovich, ancien ministre, pour son livre intitulé „L'inflation et la valeur du papier-monnaie“.

M. Camille Jacquart, ancien chef de la *Statistique Officielle de la Belgique*, ayant, pendant un congé de plusieurs années, remarquablement organisé le service de statistique générale de la Turquie, a été rappelé et nommé récemment secrétaire général au Ministère belge de l'Intérieur et de l'Hygiène.

M. Herman Losch, président pendant de longues années de l'*Office général de statistique de Wurtemberg*, a pris sa retraite à la fin d'avril 1930. M. Müller, conseiller au Ministère des Finances, a été nommé en remplacement de M. Losch, et M. Trüdinger devint adjoint permanent du nouveau président. On sait que l'*Office général de statistique de Wurtemberg* occupe une place spéciale parmi les services de statistique allemands, car conformément à son organisation ancienne, il a, outre la section statistique, trois autres sections, comprenant les services topographiques, géologiques et météorologiques de l'Etat.

M. Schmahl, directeur du Bureau municipal de statistique de Königsberg, a été nommé directeur du Bureau de statistique de la ville de *Leipzig*, en remplacement de M. Paul Weigel, décédé.

Benoît Jancsó † (1854—1930). La société hongroise a perdu une de ses personnalités les plus marquantes en la personne de M. Benoît Jancsó, le plus excellent spécialiste de la question des nationalités, mort le 27 juin 1930. Né le 19 novembre 1854 à Gelence, dans le Háromszék, d'une vieille famille székely, M. Benoît Jancsó, ayant fait ses études à Csíkszereda et à la Faculté des Lettres de l'Université de Kolozsvár et obtenu le

A Magyar Tudományos Akadémia 1930 május 7-i nagygyűlése a Chorin Ferenc-alapítvány 1929. évi kamatait Laky Dezső dr. levelező-tag, műegyetemi ny. r. tanár „Budapest székesfőváros népességének fejlődése 1900-tól 1920-ig különös tekintettel a fejlődés gazdasági rúgóira“ c. Budapest székesfőváros statisztikai hivatalának kiadásában megjelent, tartalmi és módszertani tekintetben egyaránt nagyszabású és újszerű művének ítélte oda. Az Akadémia ezzel a kitüntetéssel egyben Laky Dezsőnek az utolsó években kifejtett hatalmas, eredményes és fáradhatatlan irodalmi munkásságát kívánta elismerni.

Ugyanakkor a Kautz Gyula-mellékjutalom Jankovich Béla ny. miniszter „A papirpénz inflációja és értéke“ c. nagyértékű művének ítélte oda.

Jacquart Kamill, a belga hivatalos statisztikai szolgálatnak néhány éven át Törökországba szabadgolt vezetője a török hivatalos statisztikai szolgálat eredményes megszervezése után hazájába visszahivatván, a belga bel- és közegészségügyi minisztérium államtitkárává nevezetett ki.

Losch Hermann dr., a württembergi országos statisztikai hivatal hosszú időn át volt elnöke 1930 április végén nyugalomba vonult. Utóda Müller pénzügyminisztériumi tanácsos lett, míg az új elnök állandó helyetteséül Trüdinger dr. nevezetett ki. — A württembergi statisztikai hivatal tudvalevőleg a német statisztikai hivatalok sorában különleges pozíciót tölt be, amennyiben régi szervezetének megfelelően statisztikai osztályán kívül mint külön osztályok kötelékébe tartoznak az állam topográfiai, geológiai és meteorológiai szervei is.

Lipese város statisztikai hivatalának Weigel Pál elhunytával megüresedett igazgatói székét Schmahl dr. königsbergi városi statisztikai hivatali igazgatóval töltötték be.

Jancsó Benedek dr. † (1854—1930). A magyar társadalom legmarkánsabb egyéniségeinek egyikét, a nemzetiségi kérdés legkitűnőbb ismerőjét vesztette el Jancsó Benedek folyó évi június 27-én bekövetkezett elhunytával. Jancsó Benedek mint régi székely család sarja 1854 november 19-én született a háromszéki Gelencén. Iskolai tanulmányait Csíkszeredán, az egyetemi tanulmányokat pedig a

diplôme de professeur, a été nommé en 1878 à l'école réale de Pancsova, deux ans plus tard à Arad et en 1887 à Budapest. Il s'occupait alors surtout d'histoire littéraire et de pédagogie; depuis le début des années 90, il s'est attaché principalement à la question des nationalités. La grande renommée qu'il acquit bientôt sur ce terrain, lui valut d'être rattaché dès 1895 à la section des nationalités de la Présidence du Conseil, où comme rapporteur de la question des minorités nationales, il déploya jusqu'en 1899 une importante activité administrative. M. Jancsó a terminé sa carrière de professeur en 1907, lorsque il fut rattaché au ministère des Cultes et de l'Instruction publique et chargé de l'organisation et de la direction de l'enseignement libre; en 1911, il devint vice-président-gérant du Conseil général de l'Enseignement libre. Ses travaux scientifiques, littéraires et l'activité qu'il déployait dans la vie publique, furent récompensés deux fois avec éclat: en 1916 il a été nommé membre correspondant de l'Académie Hongroise des Sciences et en 1922 professeur honoraire de l'Université de Szeged. Vice-président de l'Association générale des professeurs de l'enseignement secondaire, il prit une éminente part aux travaux de cette Association; en outre, il participa activement aux travaux de nombreuses autres sociétés et institutions. M. Jancsó remplissait des postes particulièrement importants avant la guerre comme secrétaire général de la Fédération nationale hongroise et comme directeur et rédacteur à la Société hongroise des sciences sociologiques et après la guerre, en qualité de chef de la section politique de la Société littéraire populaire. Les précieux produits de sa riche activité littéraire et de publiciste ont paru non seulement dans les publications des organisations énumérées et dans celles des Sociétés scientifiques connexes, mais encore, tout récemment, surtout dans la Magyar Szemle (Revue Hongroise) et souvent dans les quotidiens. Ses articles s'occupaient presque exclusivement de la question des nationalités et particulièrement des mouvements nationalistes roumains qu'il connaissait mieux que personne par ses recherches littéraires et par ses voyages d'étude en Roumanie. De ses travaux concernant cette question, il faut citer en premier lieu: *La guerre de l'indépendance hongroise et les aspirations dacoromaines* (1895); *Histoire et état actuel des aspirations nationalistes roumaines* (1896—1899, 2 tomes); *La Transylvanie et les aspirations à la Grande-Roumanie* (1918); *Histoire des mouvements irrédentistes roumains* (1920); *Defensio nationis Hungaricae* (1920); *Les Székelys* (1921); *The Transylvanian question* (1921). Outre d'importantes études d'histoire littéraire et d'enseignement, il rédigea aussi la Monographie

kolozsvári egyetem bölcsészeti fakultásán végezte. Tanári oklevele megszerzése után 1878-ban Pancsován nyert reáliskolai tanári állást, majd két évvel később Aradra, 1887-ben pedig Budapestre helyeztetett át. Irodalmi munkássága ekkor még főleg az irodalomtörténetre és a pedagógiára szorítkozott. Kutatási köre a kilencvenes évek elején a nemzetiségi kérdéssel bővült s e téren rövidesen szerzett nagy tekintélyt a legjobban az bizonyítja, hogy már 1895-ben a miniszterelnökség nemzetiségi ügyosztályába rendeltetett be, ahol mint a nemzetiségi kérdés előadója 1899-ig nagy horderejű adminisztratív tevékenységet fejtett ki. Aktív tanári munkálkodása azonban csak 1907-ben szűnt meg, amikor a vallás- és közoktatásügyi minisztériumba osztották be s a szabadoktatás ügyeinek vezetésével és megszervezésével bízták meg; 1911-ben az Országos Szabadoktatási Tanács ügyvezető alelnöke lett. Tudományos, irodalmi és közéleti munkásságát két ízben koronázta jelentősebb elismerés: 1916-ban, amikor a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották s 1922-ben, amidőn a szegedi egyetem tiszteletbeli tanára lett. Mint az Országos Középiskolai Tanáregyesület alelnöke a tanárság mozgalmaiban előkelő részt vett s ezenkívül számos egyesület és intézmény munkásságába kapcsolódott intenzíven bele. Különösen érdemes vezetőpozíciót töltött be a háború előtt mint főtitkár az Országos Magyar Szövetségben, majd mint igazgató és szerkesztő a Magyar Társadalomtudományi Egyesületben, a háború után pedig mint a politikai osztály vezetője a Népies Irodalmi Társaságban. Rendkívül gazdag irodalmi és publicisztikai tevékenységének nagyértékű termékei nemcsak az említett szervek és más rokoncélú tudományos társulatok kiadványaiban, valamint legújabbban különösen a Magyar Szemle-ben, hanem napilapokban is gyakorta megjelentek. Az utóbbi években cikkei szinte kizárólag a nemzetiségi kérdéssel, különösen az oláh nemzetiségi mozgalmakkal foglalkoztak, mely utóbbiakat nem csupán irodalmi kutatásai, hanem romániai tanulmányútjai alapján egyedülálló alaposággal ismerte. E tárgykörökből fakadt nagyobb művei közül elsősorban megemlítendők a következők: *Szabadságharcunk és a dákoromán törekvések* (1895); *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota* (2 kötet, 1896—1899); *Erdély és a nagyromán aspirációk* (1918); *A román irredenta mozgalmak története* (1920); *Defensio nationis Hungaricae* (1920); *A székelyek* (1921); *The Transylvanian question* (1921). Nagyobb önálló irodalomtörténeti és tanügyi tanulmányokon kívül szerkesztette még Arad vármegye és város monográfiáját (1892—1895). Mint a nemzetiségi kérdés tudós ismerője,

du comitat et de la ville d'Arad (1892—1895). Connaissant à fond la question des nationalités, M. Benoît Jancsó cultiva aussi la statistique des nationalités et y acquit une vive réputation. En 1925, il a été élu à la Société Hongroise de Statistique et son remarquable discours de réception prononcé en 1926 à la séance solennelle de Szeged sous le titre de „La statistique comme moyen de la défense nationale“ fit une grande impression.

Jancsó Benedek a nemzetiségi statisztikának is ismertnevű művelője volt, aki 1925-ben lett tagja a Magyar Statisztikai Társaságnak s e Társaság 1926. évi szegedi ünnepi ülésén „A statisztika mint a nemzeti védelem eszköze“ címen tartott magas színvonalú, nagyhatású székfoglaló előadást. A Társaság nevében Jancsó Benedek temetésén Barabás Endre r. t. mondott búcsúbeszédet.

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

Népmozgalom. — Munkanélküliség. — Gépjárműállomány. — Áralakulás. — Pénzüntézet betétek. — A részvények értéke. — Fizetésektelenségek. — Váltóóvások. Gazdasági jelzőtábla.

Mouvement de la population. — Chômage. — Effectif des véhicules à moteur. — Formation des prix. — Dépôts en banque. — Indice des actions. — Insolvabilités. — Lettres de change protestées. Tableau économique.

Mouvement de la population. En avril 1930, on a contracté 4.566 mariages et en mai 1930, 7.707. Le nombre des nés-vivants a été de 19.095 en avril et de 18.860 en mai, présentant une augmentation respectivement de 2.284 et de 773, sur les mois correspondants de l'année précédente. Le nombre des décès (11.777 en avril, 11.617 en mai) a été inférieur respectivement de 2.238 et de 1.590 aux chiffres correspondants de 1929. Il a été enregistré 2.811 décès de nourrissons en avril et 2.724 en mai (14·7 et 14·4 pour 100 nés-vivants).

La mortalité par tuberculose dans les deux mois en question a été inférieure (— 1.917 et — 1.819) aux chiffres correspondants de 1929.

L'accroissement de la population a été de 7.318 en avril et de 7.243 en mai (10·3 et 9·8 pour 1000 habitants).

Chômage. En mai 1930, les Syndicats socialistes chrétiens et social-démocrates ont inscrit 20.732 chômeurs, soit 1·5% de moins qu'en avril de la même année et 47·5% de plus qu'en mai 1929.

Parmi les chômeurs, il y avait 86·4% d'hommes; le nombre de ceux-ci a diminué de 1·4%, par rapport au mois précédent. La proportion des femmes (13·6%) a également diminué (de 2·2%) comparativement au mois précédent. Les chômeurs de Budapest représentaient 53·5% du nombre total des sans-travail; les chômeurs de province, 46·5%. Le nombre des chômeurs de Budapest a diminué de 2·2%; ceux de la province de 0·6. Le chômage a augmenté dans l'industrie du cuir (+ 7·1%); parmi les travailleurs intellectuels (+ 3·7%); dans la sidérurgie (+ 1·9%) et dans l'industrie du bois (+ 0·4%); a diminué dans l'industrie de l'habillement

(— 15·8%); parmi les employés d'hôtels (— 12·1%); dans l'alimentation et dans le bâtiment (— 4·2%).

D'après les données des Offices de placement, il a été enregistré en mai 38.342 chômeurs, 14.307 offres et 11.287 placements. Sur 100 places, il y a eu 268 demandes et 78·9 placements.

L'effectif des véhicules à moteur s'est élevé en mai 1930 à 29.994, s'accroissant de 310 unités; c'est une augmentation de 1·04% par rapport au mois précédent. Le nombre des automobiles de tourisme et des autres autos pour personnes s'est accru de 0·8%; celui des automobiles de louage, de 1·2%; celui des camions, de 0·6%; celui des motocyclettes, de 1·5%.

A Budapest, l'effectif des véhicules à moteur monta à 15.599 (52·0% du nombre total), présentant une augmentation de 0·8% par rapport au mois précédent.

Formation des prix. En mai 1930, l'indice des prix de gros était stationnaire (96). Comme au mois précédent, les prix des produits de l'agriculture et de l'élevage n'ont pu augmenter notablement. A la fin du mois, l'indice agricole était à 84, et l'indice de l'industrie à 126.

Comparativement au mois précédent, l'indice du coût de la vie — y compris le loyer — a diminué de 109·6 à 107·1. Sans le loyer il était à 113·6 fin mai, contre 116·9 fin avril.

Dépôts en banque. Aux 12 principaux établissements de crédit budapestois et à la Caisse d'épargne postale, les dépôts d'épargne se sont élevés en mai de 631·6 millions de pengős à 633·8 millions et les dépôts en comptes courants

de 785·9 à 791·3 millions. A la fin de mai, les dépôts d'épargne représentaient 63·2% de l'effectif de 1913, et les dépôts en comptes courants, 92·4%.

Aux monts de piété (centre et succursales) de la Caisse d'Épargne postale, les prêts sur gages ayant représenté 5·4 millions de pengős et les dégagements 4·7 millions, l'effectif des prêts s'élevait à 28·4 millions.

L'indice des actions a baissé de 15·8 à 15·3. En général, les fluctuations de cours n'ont pas été considérables.

Insolvabilités. En mai 1930, il y a eu 185 nouvelles insolvabilités, soit 46 de moins qu'en avril 1930. Le total des actifs était en nombre rond de 5,349.000 pengős; celui des passifs, de 8,025.000 pengős. On a terminé 184 insolvabilités, soit 11 de plus qu'au mois précédent; les actifs y montaient à 7,915.000 pengős et les passifs, à 12,614.000 pengős.

Des nouvelles insolvabilités, 40 (21·6% du nombre total) ont eu lieu à Budapest avec 2,733.000 p. d'actifs et 4,068.000 p. de passifs. On y a terminé 61 insolvabilités (33·2%) avec 3,497.000 pengős d'actifs et 6,391.000 p. de passifs.

Les lettres de change protestées en mai 1930 présentaient au point de vue du nombre (12.975) une diminution de 643 comparativement au mois d'avril, et la valeur totale en était de 8,623.593 p.

A Budapest, on a protesté 4.867 lettres de change (37·5% du nombre global) d'une valeur totale de 3,933.975 pengős.

*

Népmozgalom. Magyarországon az 1930. év április és május hónapjában 4.566, illetőleg 7.707 házasság kötött.

Az 1930. év április havában az elveszületések száma 19.095 volt, 2.284-gyel több mint az előző év áprilisában, május hóban pedig 18.860 elveszületés mellett 773 volt az elveszületési többlet a múlt év ugyanezen hónapjának elveszületési eredményeivel szemben.

Az elhalálozások száma a szóbanforgó két hónap sorrendjében ezidén 11.777, illetőleg 11.617 volt, mely eredmények április hónapban 2.238-cal és május hónapban 1.590-nel alacsonyabbak, mint a tavalyi év ugyanezen két hónapjában. A halottak közül 2.811 csecsemőhalott volt áprilisban és 2.724 május hónapban. 100 elveszületésre számítva e két számot, áprilusra 14·7, májusra 14·4-es csecsemőhalálozási arány esik.

A tbc-halálozás mindkét hónapban alacsonyabb (1.917, 1.819) volt, mint az 1929. év azonos hónapjaiban.

A természetes szaporodás révén áprilisban 7.318, májusban 7.243 főnyi szaporodást írhatunk

javunkra. Ezer lélekre számítva a két hónap szaporodási eredményeit, 10·3, illetőleg 9·8-es arányt kapunk.

Munkanélküliség. Magyarországon 1930 május havában a keresztényszocialista és szociáldemokrata szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma 20.732 volt, 1·5%-kal kevesebb, mint ugyanezen év április havában és 47·5%-kal több, mint 1929 május havában. A munkanélküliek közül 86·4% volt férfi, számuk az előző hónappal szemben csökkent 1·4%-kal. A nőmunkanélküliek aránya 13·6%, számuk az előző hónappal szemben 2·2%-kal ugyancsak esett. Budapesti lakos a munkanélküliek közül 53·5, vidéki 46·5%. A budapesti munkanélküliek száma 2·2%-kal, a vidékieké 0·6%-kal csökkent. Foglalkozás szerinti megoszlást tekintve emelkedett a munkanélküliség a bőrparnál (7·1%), a szellemi munkásoknál (3·7%), a vasiparnál (1·9%) és a faiparnál (0·4%). Esett a munkanélküliség a ruházati iparnál (15·8%), a szállodai alkalmazottaknál (12·1%), az élelmezési iparnál és az építőiparnál (4·2%).

A hatósági munkaközvetítők adatai szerint a hatósági és ingyenes magánközvetítők májusban 28.342 munkanélkülit, 14.307 munkahelyet és 11.287 munkaközvetítést tartottak nyilván. Száz munkahelyre 268 munkakereső és 78·9 közvetítés esett.

A hatósági munkaközvetítők forgalma.

Mouvement des Offices et Bureaux de placement.

Megnevezés Désignation	A hatósági Mouvement des Offices		Az ingyenes magán Mouv. des Bureaux privés gra- tuits		Az összes Mouvement total	
	munkaközvetítők forgalma — de placement, 1930					
	IV.	V.	IV.	V.	IV.	V.
Munkahelyek — Offres d'emploi ..	6.033	6.227	7.373	8.080	13.406	14.307
Munkakeresők — Demandes d'em- ploi	16.552	16.417	26.790	21.925	43.342	38.342
100 munkahelyre esett munkakereső — Proportion des demandes d'emploi pour 100 offres d'emploi	274	263	363	271	323	268
Munkaközvetítés — Placements ..	4.148	4.366	6.306	6.921	10.454	11.287
100 munkahelyre esett közvetítés — Proportion des placements pour 100 offres d'emploi	68·7	70·1	85·5	85·7	78·0	78·9

Gépjárműállomány. Magyarország gépjárműállománya 1930 május havában 29.994, 310-zel, 1·04%-kal több, mint április havában volt. Emelkedett a személykocsik száma 0·8%-kal, a bérautók száma 1·2%-kal, a teherkocsik száma 0·6%-kal és a motorkerékpárok száma 1·5%-kal.

Az összes magyarországi gépjárműállományból Budapestre esett 15.599 (52,0%), számuk az előző hónappal szemben 0,8%-kal emelkedett.

Gépjárműállomány a hónap végén.

Effectif des véhicules à moteur en Hongrie, à la fin du mois.

Megnevezés <i>Désignation</i>	1930		Ebből Dont Buda- pest
	IV.	V.	
Személykocsik — <i>Aut. de tourisme et autres aut. pour personnes</i>	11.545	11.639	6.045
Béautók — <i>Aut. de louage</i>	1.822	1.844	1.375
Autóbuszok — <i>Autobus</i> ..	683	681	308
Teherkocsik — <i>Autocamions</i>	4.406	4.434	2.304
Egyéb gépkocsik — <i>Autres automob.</i>	691	703	499
Gépkocsik összesen — <i>Automobiles au total</i>	19.147	19.301	10.531
Motorkerékpárok — <i>Motocyclettes</i>	10.537	10.693	5.068
Géperejű járművek össz. <i>Automob. et motocycl. au total</i>	29.684	29.994	15.599

Áralakulás. A nagykereskedelmi árak indexszáma az előző hónaphoz képest változatlanul 96 maradt. A mezőgazdaság és állattenyésztés termékei e hónapban sem tudtak említésre méltó árjavulást elérni. Az agrárindex május végén 84, az ipari index 126 volt.

A nagykereskedelmi árak indexszámai.

Indices des prix de gros en Hongrie.

(1913 = 100)

Megnevezés <i>Désignation</i>	1929			1930				
	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.
	<i>hó végén — fin du mois</i>							
Mezőgazdaság és állattenyésztés — <i>Agriculture et élevage</i>	103	97	97	95	93	88	83	84
Gyarmatárúk — <i>Dépôts coloniales</i>	138	138	138	138	138	138	138	138
Malomipar és cukoripar — <i>Minoterie et industrie du sucre</i>	101	104	103	105	101	101	98	98
Egyéb ipar — <i>Autres industries</i>	132	132	132	131	130	129	126	126
Átlag — <i>Moyenne</i>	111	107	107	106	104	100	96	96

A létfenntartási költségek indexszáma a lakbérrel együtt számítva — 109,6-ról 107,1-re csökkent. A lakbért figyelmen kívül hagyva, az index május végén 113,6 volt, az előző havi 116,9-cel szemben.

Egy négytagú munkáscsalád heti kiadásainak alakulása indexszámokban.

Formation des dépenses hebdomadaires d'une famille ouvrière de 4 membres, en nombres-indices.

(1913 = 100.)

Megnevezés <i>Désignation</i>	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930		
	XII.						III.	IV.	V.
	<i>hó végén — fin du mois</i>								
Élelmezés — <i>Alimentation</i>	145	115	115	123,2	125,5	114,5	113,2	110,0	105,8
Ruházat — <i>Habillement</i>	166	131	124	129,2	134,3	130,9	130,9	130,3	130,3
Fűtés és világítás — <i>Chauffage, éclair.</i>	123	125	134	128,0	129,4	133,1	134,6	133,1	130,8
Lakás — <i>Logement</i>	25	46	60	75,0	86,3	86,3	86,3	86,3	86,3
Összes hetiköltség — <i>Frais hebdomadaires totaux</i>	116	102	105	113,0	117,6	112,5	111,4	109,6	107,1
Összes hetiköltség a lakásbér nélkül — <i>Frais hebdomadaires totaux, sans le loyer</i>	149	119	119	124,9	127,5	120,7	119,3	116,9	113,6

Pénzüntézet betétek. A budapesti, 12 legnagyobb pénzüntézetnél és a postatakarékpénztárnál elhelyezett *takarékbetétek* álladéka 631,6 millió pengőről 633,8 millió pengőre s ugyanitt a *folyószámlabetétek* összege 785,9 millió pengőről 791,3 millió pengőre növekedett. Május végén a *takarékbetétek* 63,2%-át, a *folyószámlabetétek* pedig 92,4%-át érték el 1913. évi álladéknak.

A postatakarékpénztár központja és közvetítői május folyamán 5,4 millió pengő *zálogkölcson*t folyósítottak, a kiváltások értékösszege pedig 4,7 millió pengő volt. A fennálló *zálogkölcson*ök egész álladéka 28,4 millió pengőre emelkedett.

A betétek alakulása.¹⁾

Formation des dépôts.¹⁾

Betétek <i>Dépôts</i>	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930		
	XII.						III.	IV.	V.
	1.000.000 P — pengős								
Takarékbetétek — <i>Dépôts d'épargne</i>	30,6	143,0	231,9	364,8	495,9	601,6	630,1	631,6	633,8
Folyószámlabetétek — <i>Dépôts en comptes courants</i>	237,5	378,2	502,3	682,2	892,4	811,6	794,7	785,9	791,3

¹⁾ A budapesti 13 (ill. 12) legnagyobb pénzüntézetnél és a postatakarékpénztárnál. — *Aux 13 (resp. 12) principaux établissements de crédit de Budapest et à la Caisse d'épargne postale.*

A részvények értéke. A *tőzsdeindex* májusban 15,8-ról 15,3-ra süllyedt. Az árfolyamingadozások általában szűk keretek között mozogtak.

Részvényindex.*Indice d'actions.*

(1913 = 100)

Megnevezés <i>Désignation</i>	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930			
	XII.						II.	III.	IV.	V.
Részvényes-index — <i>Indice d'actionnaires</i> .	13.3	10.2	15.6	20.8	19.3	15.6	16.3	16.3	15.8	15.3
Vállalat-index <i>Indice d'entreprises</i> .	18.0	14.0	22.4	30.5	29.8	25.0	26.6	26.4	25.7	25.1

Fizetésektelenség. Magyarországon 1930 május havában 185 új fizetésektelenséget jelentettek be, 46-tal kevesebbet, mint április havában. Az aktívák összege 5.349 ezer, a passzíváké 8.025 ezer

Fizetésektelenségek.*Insolvabilités.*

Év, hó <i>Année, mois</i>	Az új fizetésektelenségek <i>Nouv. insolvab.</i>			A bef. fizetésektelenségek — <i>Insolv. termin.</i>		
	száma <i>nombre</i>	aktívák <i>actifs</i>	passzívák <i>passifs</i>	száma <i>nombre</i>	aktívák <i>actifs</i>	passzívák <i>passifs</i>
		összege P-ben <i>en pengős</i>			összege P-ben <i>en pengős</i>	
1929. IV.	175	6,760.107	10,453.079	122	4,592.932	6,968.668
V.	191	7,464.991	11,153.244	134	3,488.198	5,907.034
VI.	204	6,501.087	10,135.807	163	6,283.165	10,238.735
VII.	149	8,905.114	13,121.860	153	5,701.321	9,310.441
VIII.	143	5,575.703	8,979.582	136	3,723.082	6,801.311
IX.	158	4,337.436	6,805.531	105	7,336.588	11,072.894
X.	204	6,718.902	10,948.078	129	4,826.697	8,754.999
XI.	218	6,717.991	11,073.545	146	3,495.565	6,622.199
XII.	296	13,197.277	21,290.721	177	4,234.567	7,733.200
1930. I.	365	12,645.717	21,323.024	191	6,312.694	10,992.150
II.	224	6,518.696	10,651.252	232	11,093.045	17,294.538
III.	259	11,149.095	18,383.124	253	8,965.055	15,081.994
IV.	231	7,323.056	10,647.343	173	5,123.699	9,244.622
V.	185	5,349.304	8,024.616	184	7,915.181	12,613.890

pengő volt. A befejezett fizetésektelenségek száma 184, 11-gyel több, mint az előző hónapban. Az aktívák összege 7.915 ezer, a passzíváké 12.614 ezer pengő volt.

A magyarországi új fizetésektelenségekből 40-et (21.6%) Budapesten jelentettek be 2.733 ezer pengő aktívával és 4.068 ezer pengő passzívával. A befejezett fizetésektelenségekből 61 (33.2%) esett Budapestre 3.497 ezer pengő aktívával és 6.391 ezer pengő passzívával.

Óvatolt váltók. Magyarországon az óvatolt váltók darabszáma 1930 május havában 12.975 volt, 643-mal kevesebb, mint április havában. A bemutatott váltók értékösszege 8,623.593 pengő volt.

Az összes Magyarországon bemutatásra került váltók közül 4.867 db. (37.5%) esett Budapestre, 3,933.975 pengő értékkel.

Óvatolt váltók.*Lettres de change protestées.*

Év, hó — <i>Année, mois</i>	Száma <i>Nombre</i>	Értéke P <i>Valeur, pengős</i>
1929. IV.	11.788	7,857.584
V.	12.909	8,542.890
VI.	12.995	9,588.691
VII.	14.686	11,673.348
VIII.	15.728	11,328.279
IX.	17.196	12,108.815
X.	18.667	14,485.840
XI.	16.471	11,926.269
XII.	16.849	12,067.442
1930. I.	14.994	10,253.187
II.	12.466	7,971.935
III.	13.657	8,102.471
IV.	13.618	8,263.287
V.	12.975	8,623.593

Gazdasági jelzőtábla.

Tableau économique.

Megnevezés Désignation	Egység Unité	1929. év havi átlaga Moyen. mens. d. 1929	1 9 2 9								1 9 3 0				
			V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.
1. Népmozgalom — Mouvem. de la population.															
Házasságkötés — Mariages ..	szám	6.414	8.389	5.031	3.236	4.357	5.216	7.909	12.708	5.276	5.834	8.837	5.681	4.566	7.707
1000 lélekre — Pour 1000 âmes	"	8·9	11·5	7·1	4·4	6·0	7·4	10·8	18·0	7·2	7·9	13·2	7·7	6·4	10·5
Élveszülött — Nés-vivants ..	"	17.410	18.087	16.250	18.284	19.882	19.505	17.594	14.318	14.060	16.048	16.160	19.629	19.095	18.860
1000 lélekre — Pour 1000 âmes	"	24·2	24·8	23·0	25·0	27·2	27·6	24·1	20·3	19·2	21·8	24·2	26·7	26·9	25·6
Halálozás — Décès	"	12.588	13.207	11.065	11.445	12.153	12.082	12.107	10.525	10.926	11.272	10.067	11.849	11.777	11.617
1000 lélekre — Pour 1000 âmes	"	17·5	18·1	15·7	15·6	16·6	17·1	16·6	14·9	14·9	15·3	15·1	16·1	16·6	15·8
Egy éven aluli elhalt — Décédés au-dessous d'un an ..	"	3.168	3.269	2.629	3.137	4.266	3.960	3.186	2.384	2.278	2.369	2.097	2.632	2.811	2.724
100 élveszülöttre — Pour 100 nés-vivants	"	18·2	18·2	16·2	17·2	21·5	20·3	18·1	16·6	16·2	14·8	13·0	13·4	14·7	14·4
Gümőkórban elhalt — Décès par tuberculose	"	1.521	2.142	1.722	1.466	1.282	1.106	1.108	1.028	1.153	1.402	1.412	1.846	1.917	1.819
1000 lélekre — Pour 1000 âmes	"	2·1	2·93	2·44	2·00	1·75	1·57	1·52	1·46	1·58	1·94	2·12	2·51	2·70	2·47
Természetes szaporodás — Accroissement naturel ..	"	4.822	4.880	5.185	6.839	7.729	7.423	5.487	3.793	3.134	4.776	6.093	7.780	7.318	7.243
1000 lélekre — Pour 1000 âmes	"	6·7	6·7	7·3	9·4	10·6	10·5	7·5	5·4	4·3	6·5	9·1	10·6	10·3	9·8
Kivándorolt — Émigrés	"	753	985	1.294	800	589	869	663	690	517	540	515	1.170	537	678
Visszavándorolt — Emigrés revenus dans le pays	"	52	29	65	50	78	49	52	69	113	37	50	63	70	66
2. Munkapiac. — Marché du travail.															
<i>Hatósági munkaközvetítők. — Offices publics de placement¹⁾</i>															
Munkahelyek — Offres d'emploi	"	6.143	8.163	8.213	8.157	8.238	9.196	7.718	4.926	5.274	11.432	9.613	10.713	13.406	14.307
Munkakeresők — Demandes d'emploi	"	10.132	15.701	14.801	15.035	14.507	15.818	16.786	16.376	17.041	47.850	47.323	43.333	43.342	38.342
100 munkahelyre esett munkakereső — Proportion des demandes d'emploi pour 100 offres d'emploi	"	165	192	180	184	176	172	217	332	323	419	492	404	323	268
Munkaközvetítés — Placements	"	4.775	5.324	5.447	5.251	5.300	5.927	5.348	3.619	4.113	10.032	8.194	8.912	10.454	11.287
100 munkahelyre esett közvetítés — Proportion des placements pour 100 offres d'emploi	"	77·7	65·2	66·3	64·4	64·3	64·4	69·3	73·5	77·9	87·8	85·2	83·2	78·0	78·9
<i>Munkanélküliek — Chômeurs²⁾</i>															
Keresztényszocialista szakszervezetek — Syndicats socialistes chrétiens	"	852	787	787	801	833	783	967	1.033	1.107	1.161	1.120	983	906	857
Szociáldemokrata szakszervezetek — Syndicats socialistes démocrates	"	15.322	13.266	13.921	13.964	14.007	13.922	14.215	15.910	19.181	21.533	21.309	21.016	20.139	19.875
<i>Munkabérek — Salaires³⁾</i>															
Bádgos — Ferblantiers	órabér P salaire à l'heure, p.	0·81	0·83	0·80	0·75	0·81	0·77	0·80	0·80	0·79	0·77	0·66	0·55	0·68	0·68
Asztalos — Menuisiers	"	0·66	0·66	0·64	0·64	0·66	0·64	0·62	0·60	0·64	0·67	0·62	0·75	0·66	0·61
Szabó — Tailleurs	"	0·55	0·61	0·59	0·50	0·56	0·56	0·54	0·55	0·54	0·51	0·58	0·54	0·59	0·55
Kőműves — Maçons	"	0·85	0·90	0·83	0·80	0·83	0·82	0·85	0·83	0·75	—	0·86	—	0·78	0·83
Napszámos — Journaliers	"	0·50	0·55	0·49	0·44	0·52	0·46	0·54	0·51	0·45	0·46	0·43	0·44	0·49	0·49
Gyári munkásnő — Ouvrières de fabr.	"	0·32	0·28	0·28	0·25	0·34	0·25	0·25	0·27	0·27	0·25	0·26	0·27	0·26	0·26
Napszámosnő — Journalières	"	0·43	0·50	0·38	0·37	0·43	0·49	0·46	0·38	0·39	0·40	0·38	0·39	0·40	—
<i>Társadalmi biztosítás — Assurances sociales.</i>															
Kötelezőleg biztosított tagok száma — Nombre des membres assurés obligatoirement	havi átl. moy. mens. 1000	.	1080·8	1077·3	1067·0	1052·9	1070·3	1071·6	1064·2	1019·8	.	.	.	.	.

¹⁾ 1930 I.-től kezdve az ingyenes magánközvetítésekkel együtt. — A partir de janvier 1930, y compris les placements privés gratuits. — ²⁾ A hó végén. — A la fin du mois. — ³⁾ A munkaközvetítés alkalmával felajánlott munkabérek mérlegelt átlaga. Csak budapesti adatok. — Moyenne pondérée des salaires offerts aux Offices de placement. Données pour Budapest.

Megnevezés Désignation	Egység Unité	1929. év havi átlaga Moyen. mens. de 1929	1 9 2 9									1930				
			V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.	
3. Termelés — Production																
Kőszén — Houille ¹⁾	1000 q	688	705	652	725	663	677	559	730	657	696	765	691	672	690	
Barnaszén — Lignite ¹⁾	"	5.870	4.768	4.788	5.208	5.157	5.915	7.017	6.619	6.667	6.724	5.445	4.688	4.516	4.355	
Szesz — Alcool	1000 hl	31·5	15·5	6·2	4·1	8·7	34·7	66·0	87·3	78·6	59·7	43·2	38·1	29·7		
Cukor — Sucre	1000 q	183·4	0·0	0·0	5·8	2·4	136·3	11·2	858·0	641·5	17·9	0·0	0·0	0·1	0·0	
4. Kereskedelem és közlekedés — Commerce et communic.																
Behozatal — Importations	1,000.000 P															
Kivitel — Exportations	pengős	88·6	99·2	91·0	85·6	86·9	89·6	89·8	82·3	84·6	67·5	61·3	69·2	74·0	73·4	
Gépjárműállomány — Véhicules à moteur	szám	86·7	69·4	70·4	82·2	87·3	111·3	118·2	122·9	120·6	79·9	60·7	78·9	73·0	85·3	
Rádióengedélyesek — Abonnés au Radio	1000	29.417	26.532	27.352	28.104	28.678	29.010	29.360	29.514	29.417	29.363	29.406	29.511	29.684	29.994	
5. Pénz és hitel — Monnaie et crédit²⁾																
A pengő zürichi árfolyama — Cours du pengő à Zurich	100 P = s.fr.-fr.s. 100 s.fr. fr.s. = P	90·52	90·57	90·68	90·68	90·68	90·47	90·28	90·22	90·20	90·54	90·60	90·23	90·20	90·325	
Részvényindex — Indice d'actions	1913 = 100	110·47	110·41	110·28	110·28	110·28	110·53	110·77	110·84	110·86	110·45	110·38	110·83	110·86	110·71	
Nagyker. index — Indice des prix de gros ³⁾	"	17·1	17·1	16·6	16·9	17·0	16·0	15·6	15·5	15·6	16·8	16·3	16·3	15·8	15·3	
Megélhetési index — Indice du coût de la vie	"	120·9	123	122	119	114	109	111	107	107	106	104	100	96	96	
Megélhetési index — Indice du coût de la vie	"	117·4	122·4	119·7	118·7	116·9	113·2	112·5	112·1	112·5	112·4	111·2	111·4	109·6	107·1	
Postatakarékpénztári betétek — Dépôts à la Caisse d'épargne post.	1,000.000 P	152·0	160·4	137·4	157·8	137·7	140·4	162·1	144·8	148·4	148·1	141·2	140·4	145·5	149·8	
13 legnagyobb pénzügyintézet betétáll. — Dépôts des 13 établiss. de crédit les plus importants	"	1292·2	1.293·9	1.315·1	1.305·7	1.321·1	1.301·4	1.285·2	1.278·8	1.264·9	1.289·8	1301·2	1.284·5	1.272·0	1.275·3	
Az új fizetéseptelenségek — Nouvelles insolvabilités	szám	186	191	204	149	143	158	204	218	296	365	224	259	231	185	
Óvatolt váltók értéke — Valeur des lettres de change protestées	1000 P	10.186	8.543	9.589	11.673	11.328	12.109	14.486	11.926	12.067	10.253	7.972	8.102	8.263	8.624	
Állami bevételek bruttó eredménye — Recettes de l'État, résultat brut ⁴⁾	1,000.000 P	76·10	89·0	70·6	56·7	89·1	75·1	71·4	92·0	84·5	71·6	79	61·6	67·8		
Állami kiadások bruttó előirányzata — Dépenses brutes prévues par l'État	"	81·8	93·1	84·2	72·6	95·4	79·0	77·9	92·0	84·6	76·8	83·9	72·5	68·0	80·2	
<i>Magyar Nemzeti Bank Banque Nationale de Hongrie</i>																
Érckészlet — Encaisse métall. (devizák és valuták) — devises et monnaies	"	220·5	205·1	203·6	208·6	210·6	213·5	208·8	212·2	209·8	190·9	198·4	180·8	183·1	191·3	
Leszámtolt váltók és előlegek — Traités escomptés et avances	"	340·1	380·8	381·5	326·3	293·4	315·5	345·0	321·8	329·5	293·5	226·9	224·7	248·2	219·6	
Jegyforgalom — Billets de banque en circ.	"	478·0	446·4	463·0	490·6	479·8	478·0	525·5	472·7	500·6	476·2	441·4	431·2	463·7	440·9	
Kamatláb — Taux en banque	%	7.6	8	8	8	8	8	7½	7½	7½	7	6½	6	6	5½	

¹⁾ Bruttó termelés. — Production brute. ²⁾ Az állami bevételekre és kiadásokra vonatkozó adatok kivételével hó-, illetve évvégi adatok. — Ces chiffres se rapportent à la fin du mois, respectivement de l'année, à l'exception de ceux relatifs aux recettes et aux dépenses de l'État. ³⁾ 1929 jan. 1-től új sorozat. — A partir du 1er janv. 1929, nouvelle série. ⁴⁾ A sójövédéknek és a külügyi tárcának közvetlenül kiadásokra felhasznált bevételei nélkül. — A l'exception des recettes du monopole du sel et du ministère des Affaires étrang., employées directement par eux. ⁵⁾ 1929. XII.